

موسٲٲه فا ئیبراهیم زهلمی

کاروانی ژیانم

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

كاروانى ژيانم

به رڼى يه كه م

۱۹۰۵ - ۱۹۲۴

دكتور

موسټه فا نيراهيم زهلمى

نهم کتیبه له سهر نه رکی به ریز
(دکتور نه رسه لان بايز)
سهر وکی په رله مانی کوردستان
چاپکراوه

کاروانی ژيانم

- دکتور موسته فا ئيراهيم زهلمی
- پينداچونه وهی : مه سعود مسته فا زهلمی - ريډار نه حمده
- نه خشه سازی ناوه وه: جمعه صديق کاکه
- سهر په رشتی : ريډار ره توف نه حمده
- چاپی يه که م - ۲۰۱۴
- سهر په رشتی چاپ : ياسر يه عقوبی
- له بهر توبه رايه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کان ژماره ی سپاردنی
(۲۶۲۰) ۲۰۱۳ پيندراوه
- مافی چاپ پاريزراوه بز نوسهر

تیبینی: مهبه ست له فروشتنی نهم کتیبه ته نه دابینکردنی تیچوونی چاپی داهاتوویه تی.

ناوهرۆك

بهشی یه كه م:

- ١٣..... سه‌ره‌تای ژیاڤم و سه‌رده‌می فه‌قییه‌تیم (١٩٢٤-١٩٤٥ ز)
- ١٥..... زه‌لښم
- ١٥..... زه‌لښم له‌چیه‌وه هاتووه؟
- ٢٠..... تافگه‌ی زه‌لښم
- ٢٤..... نه‌رده‌لان له‌چیه‌وه هاتووه
- ٢٥..... هوکمرانی نه‌رده‌لانیه‌کان بۆ کوردستانی عێراق و ئێران
- ٢٨..... باییره‌ گه‌وره‌م چۆن هاتۆته زه‌لښم
- ٣٠..... شیخ حسام الدین
- ٣٢..... یه‌که‌م کۆسپی ژیاڤم
- ٣٣..... کۆچ کردنمان له‌ زه‌لمه‌وه بۆ خورمان
- ٣٤..... چوونم بۆ قوتابخانه
- ٣٥..... مامۆستا ژن خاتوو (تامینه)
- ٣٦..... گرتنی مامۆستا فتح‌الله
- ٣٦..... ماوه‌ی فه‌قییه‌تیم (١٩٣٤-١٩٤٦ ز)
- ٣٧..... مامۆستا سه‌ید عارف و مائی پورم
- ٤٤..... سوخته‌ی سوخته
- ٤٦..... ژیاڤم له‌مائی مامۆستا سه‌ید عارف
- ٤٧..... نه‌وانه‌ی که‌ خویندم له‌ خورمان
- ٤٩..... گه‌رانه‌وه‌م بۆ زه‌لښم
- ٥٢..... سکه‌لقو (پشکو) له‌ گه‌ل شا هه‌نجیری وشک
- ٥٣..... یاری فه‌قی

- ٥٤..... بوبوك و ته پالنه
- ٥٥..... نوڅه ی ئاغارږ
- ٥٦..... چوونم بۆ سلیماني
- ٥٧..... دهقنه ی فقهی
- ٥٩..... خویندڼم له ته ویلنه
- ٦١..... حاشیه کانی پیننجوینی و ده رچوونم له ته ویلنه
- ٦٢..... ده رچوونم له ته ویلنه
- ٦٥..... به رهو رووی پردی وه نډه ن
- ٧٠..... دی روار
- ٧١..... وه رینی سه گیتک نومیددی ژيانی پیداینه وه
- ٧٣..... چوون ده گاکام به جی هیشت
- ٧٤..... پرووه مه ریوان و بانه
- ٨٠..... نه نجومه نی کورده کانی مه هاباد
- ٨١..... قازی محمد و ده ولته تی جوانه مهرگی مه هاباد
- ٨٩..... چوونم بۆ گه لاله
- ٩١..... گه رانه وه بۆ شنو و لاجان
- ٩٤..... سهیرانی سهر ده ریاجه ی ورمی
- ٩٤..... مه ته له که ی ماموستا مه لا جه لال
- ٩٥..... مه لایه تی په مه زان له شکاک
- ٩٦..... نبیراهیم خان و شکاک
- ٩٦..... جوړی ژيانی دانیشته وانی شکاک
- ٩٧..... مه ولود نامه ی شهوی (لیله القدر)
- ٩٨..... سهر فیتره و زه کات
- ٩٨..... گه رانه وه بۆ عیراق له گدل مه لا موسا
- ٩٩..... سیتوی سهر ده شت
- ١٠١..... خویندڼم له بیاره
- ١٠٤..... خویندڼم له بالك

- ۱۰۶..... جۆرى ده‌رس وتنه‌وه‌ى مامۆستا مه‌لا باقر
- ۱۰۷..... نه‌ر كتيبانه‌ى له‌خزمه‌ت مامۆستادا خويندم
- ۱۰۹..... جۆرى ژيانمان له‌ بالك
- ۱۱۰..... خويندم له‌ شارى سنه (كوردستان)
- ۱۱۴..... خويندم له‌ گه‌لاله سالى (۱۹۴۵)
- ۱۱۵..... راتبه‌ى كوستان
- ۱۱۶..... كوڤر بوونم له‌ گه‌لاله
- ۱۱۷..... شه‌هيد بوونى كاك حمه‌ عه‌لى مه‌لا محمه‌دى گه‌لاله له ۱۹۹۵/۴/۳
- ۱۲۱..... بۆچى له‌ گه‌لاله ئىجازه‌م وه‌رنه‌گرت
- ۱۲۷..... مانه‌وه‌م له‌ سليمانى
- ۱۳۳..... تيبينيه‌ كام له‌سه‌ر خويندى مزگه‌وت

به‌شى دووه‌م:

- ۱۳۹..... ژيانى مه‌لايه‌تيم (۱۹۴۶-۱۹۵۵ز)
- ۱۴۲..... ژن هيتانم
- ۱۴۳..... ماناي قزلبجى
- ۱۴۴..... ناردنى عبدالله خان به‌دوامدا
- ۱۴۵..... به‌خته‌ره‌ى به‌بوون و نه‌بوون نيه
- ۱۴۶..... ماره به‌جاش
- ۱۴۹..... بوومه له‌رزه‌كه‌ى سالى ۱۹۴۶
- ۱۵۴..... هادى چاوشلى و بومه له‌رزه‌كه
- ۱۵۶..... په‌يوه‌نديم به‌ عبدالله خانه‌وه
- ۱۵۹..... چوونم بۆ پشه‌در
- ۱۵۹..... خانوه‌كه‌ى مه‌لاى پيشوو
- ۱۶۱..... حوجره‌ى فه‌قى
- ۱۶۲..... بابه‌كرى سه‌ليم ناغا
- ۱۶۶..... مه‌لا و گاوان (شكارته)
- ۱۶۸..... جوله‌كه‌ى سه‌يله

- میوژ له جیاتی شه کر ۱۶۹
- صغری و کبری ۱۷۰
- ماره به جاش بو دووهم جار ۱۷۰
- مام محمد مهرگه یی ۱۷۱
- به پړوه بهری په روه رده (مدیری مه عاریف) ۱۷۲
- کلیل نه گهر دهر گای پی نه کریتته وه بوچی باشه؟ ۱۷۳
- ده رویش پیوژ ۱۷۷
- به رهو سلیمانی ۱۸۰
- ناشتبونه ووم له گهل ئیسماعیل ناغا ۱۸۳
- مردوو شتن ۱۸۶
- کوژدنه وهی موچه ی گهړه ک ۱۸۷
- روژی جهژن ۱۸۷
- شیرینی شیرینی راده کیشت ۱۸۸
- نیسقاتی ژنه که ی حاجی سدید ناغا ۱۹۰
- نیسقاتی دهر ویشه که ی قهره داغ ۱۹۱
- مردنی نه جمه دی کوږم ۱۹۲
- پرسیاری ناهه موار و وه لای ناله بار ۱۹۴
- میوانی هه نار فروش ۱۹۵
- بوچی کرام به سهر باز؟ ۱۹۶
- یه که م ئیجازه ۲۰۰
- ئاگری نه ورور و مه لا ۲۰۵
- بیخود و عبدالقادر به گ و سهره ی زه لم ۲۰۵
- سهره ی موسل سالی ۱۹۵۴ ۲۰۸
- کارگه ی ته لاق چاکر دنه وه ۲۱۰
- سهره ی تره ی ناخیر سالی مه لایه تیم ۲۱۴
- هویه کانی دواکه وتنی خویندنی مزگوت ۲۱۵
- بوچی سلیمانیم به جی هیشت ۲۱۷

- ۲۲۱ ريش تاشينم بۆ يەكە مجار
- ۲۲۳ مەلا و مەلايەتى
- ۲۲۶ مەلا و مزگەوت
- ۲۲۸ مامۇستاي ئاينى و روژى ھەينى
- ۲۳۱ كۆبۈنە ھەي سىيەم
- ۲۳۳ مامۇستاي ئاينى و دەرس وتنە ھەي حوجرەي مزگەوت
- ۲۳۸ بەراوردىك لە نىوان مامۇستايانى ئاينى كوردستان و مجتەدەكانى (فقە)
- ۲۳۹ سەرچاۋەكانى (فقە) ئىسلامى
- ۲۴۳ ئىمامى مەزھەبەكان
- ۲۵۰ لە ھەنەفىيە ھەي بۆ شافەئى لە شافەئىيە ھەي بۆ ھەنەفى

به ناوی خواي به خشندهي ميهره بان

له بهاري سالي ۱۹۲۴ز له دېي زه لم هاتومه ته هم دونيايموه، تا ئيستا كه تمه نم ۷۷ ساله و^(۱) ياداشته گانم دهنوسممه، نه له دونيايه گهيشتم و نه لهو كسانه ي له گه لئاندا ژيام، بيروباوهرم به خواي گموره و پيغه مبهر (ﷺ) و ئايني ئيسلام زور پتمو و به هيزه، چونكه هم بيروباوهرم له ريگمي دواكموتني دايك و باوكمهو نه بوو - ئيماني تهقليدي- بهلكو لمماوهي ژياندا له نيوان بهراورد كړدني ئايني ئيسلام و هممو ياساي دهولتاتان و بيروباوهرې جياوازو نايه گاني تر زياتر له چل سال و، تيكه لاويم له گه له خلكي جياوازي جوړ به جوړ هم بيروباوهرم بو دروست بو، شتيكم نمدې ئيسلام بليت مهيكه ژيري بليت بيكه، همروه ها به پيچموانمي نموده شتيكم نمدې ئيسلام بليت بيكه ژيري بليت مهيكه، گموره ترين شت بو ژياني ئادهميزاد له ئيسلامدا نمويه په يوه نديت دهبستيت به هيزيكي نادياره وه كه پتي دهوتريت - خوا- تنه ها نم نادياره ده توانيت روحي ناديارمان خوشحال بكات و، هم تنه ها نموه ده توانيت روحي ناديارمان له ژهنگ و پيسي جيهاني ماده پرگار بكات. تنه ها نمشقي خواي نادياره خوشييه گاني بي سنوره وه زه رباكان.

مهبستم له ئيسلام نويز و روژو و حج و زهكات و ريش هيشتنمه نيه كه له قورئاندا له (۱۰۰) ثايت كمتر باسي دهكات، كس بير لهو ناكاتموه كه به شه گاني تري قورئاني پيوز باسي چي دهكات؟

^۱ سالي ۲۰۰۱ دهست به نوويني ياداشته گان كراوه.

مهمبستم له ئیسلام لیږدهدا شته ماددیه‌کان نیه، به‌لکو ناشق بوونی رڼوخی نادیارمان به خوای مزنی نادیار.

لیږدهدا ده‌بیټ لمو راستییه بزاین که زه‌ریای ئیسلام به همزاران کشتی خوښی و کشتی رزگارکردن بو مروڅایه‌تی تیندا ده‌سوریت‌موه، بویه باسکردنی هم زه‌ریا گموره‌یه نه‌ک به من، به همزارانی وه‌ک من ناکریت.

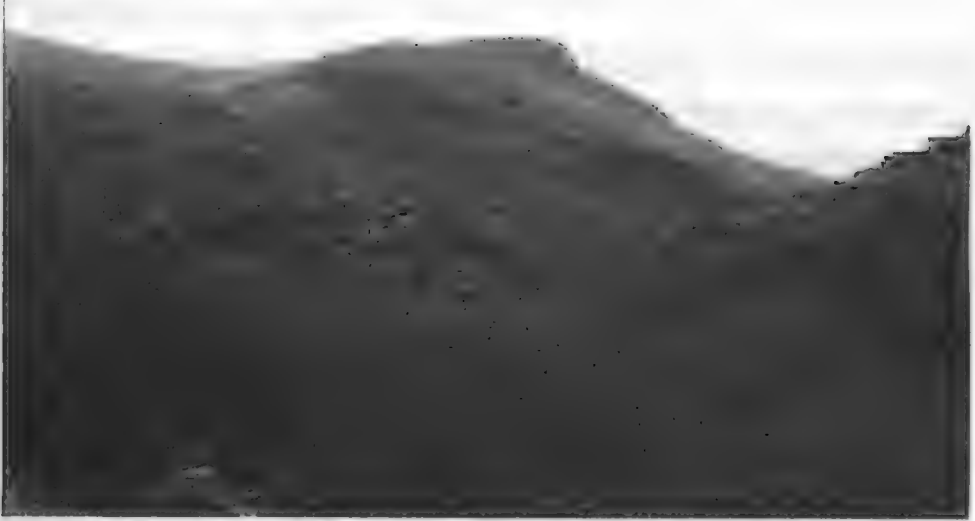
تمن‌ها پیناسه‌کردنی دل‌تپه‌یه‌ک له زه‌ریای ئیسلام دوو راستی نیشان ده‌دات: یه‌ک: به همزاران قه‌لهم ناتوانن تمواوی جوانی و نه‌یټنی هم زه‌ریایه نیشان بدن، بویه من به تمن‌ها به پیناسه‌کردنی دل‌تپه‌یه‌ک فیرار ده‌که‌م هم زه‌ریا گموره‌یه. دوو: کورد گوته‌نی (مشتیک گهم غمونه‌ی خه‌رواریکه)، بویه توانای ناساندنی من تمن‌ها ناساندنی دل‌تپه‌یه‌که لمو زه‌ریا گموره‌یه.

(۸۰٪)ی ناده‌میزاد زیاتر له (۶۰) سال ناژین، هم شمس‌ت سالی نیوه‌ی بمشو و به‌خمو تمواو ده‌بیټ، تا چوار یه‌کینکی تمواو ده‌بیټ که پانزه ساله مروڅ چاکی و خراپی نافامی و ده‌ستی راست و چمپی له‌یه‌ک جیا ناکاتموه، واته هم ماوه‌یه به‌ژیانی راسته‌قینه ناژمیږی و شمس یه‌کینکی له (۱۰) سالدا به نه‌خوښی و نازار و ناخوښی به‌سهر ده‌بات که هیچ سوود هم ماوه‌یه وه‌رناگریت، واته لمو شمس‌ت ساله ته‌نیا (پینج) سالی وه‌ک ناده‌میزاد ده‌ژی.

به‌شی یه‌که‌م

سهره‌تای ژیانم و سهرده‌می فیه‌قییه‌تیم
(۱۹۲۴-۱۹۴۵ز)

زه‌لم

زه‌لم له چیه وه هاتووه؟

تا ئیستا ساخ نه‌بۆتهوه بۆم که بنچینهی ئەم ناوه له چیه‌وه هاتووه؟
به‌لام له فهره‌نگه‌کاندا گه‌رام ده‌لێن ناوی گیایه‌که نه‌ گۆل ده‌کات و نه‌ به‌ری هه‌یه.
ئه‌مه‌ش ده‌گۆنجی ئەم جو‌ره گیایه به‌شاخه‌کانی زه‌لمه‌وه هه‌ییت به‌لام نازانم چیه.
هه‌ندیک ده‌لێن زه‌لم ناوی ئاوه‌که بووه، پیتی وتراوه زینی (لولو)، ئەم مانایه له مامۆستا
مه‌لا عبدالکریمی مدرسم وه‌رگرت (خوا ته‌مه‌نی زیاده‌کات)، فهرموی: مامۆستا مه‌لا به‌ها
که پیاویکی به‌ ته‌مه‌ن و پیاو چاک بوو له‌ بیاره‌دا وتی: من له‌ سه‌رچاوه‌یه‌که‌دا دیومه‌ که
ده‌لێن زه‌لم له‌ (زینی لولو) وه‌ هاتووه، ناوی ئاوه‌که‌یه و کاتیکی (لولۆ) ده‌کان حوکمرانی نه‌و
ناوچه‌یان کردووه ناوه‌که دراوه‌ته پال نه‌وان و له‌ پاشاندا به‌دریژایی رۆژ وشه‌که گۆراوه تا

^١ لوله‌کان: خوالیخۆشبوو مامۆستا (محمد أمين زه‌کی) له‌ به‌رگی دووه‌می کتێبه‌که‌ی (تاریخ الدول والامارات الكردية) (١٩٤٥م/مصر/ص ٢) ده‌لێت: حکومه‌تی لوله‌کان شتیکی وا تا ئیستا نه‌دۆزراوه‌ته‌وه یان نه‌یه که باسی می‌ژووی ته‌واویان بکات به‌لام نه‌وه‌ی دیاره نه‌مان له‌سه‌رده‌می (سرجون) و (نرهم سین) که هه‌ردووکیان (ئه‌که‌دی بوون باسیان هاتووه، سنوری لوله‌کان لای (نارافا=کرکوک) و (کاسیه‌کان) واته نه‌و جێگه‌یه ئیستای ناوچه‌ی سلیمانی و ده‌ورو به‌ری ده‌کات.

بوو ته وشى (زهلم)، نهمه زور نزيكه له راستيموه چونكه هندیك رووبار همين له عيراقدا پتيان دهوتری (زی) وهك زنی بچوك و زنی گموره كه دهچنه سمر رووباری ديچله. وشى (زی) واته چه م و رووبار.

له سمرچاويه كي ديكه م وهرگرت كه زهلم نارى كورې يه كيڅ لمو نهميرانه بووه كه حوكمراني شاره زووريان كړدوه له ميژوويه كي كونه، خواليخوشبوو مهلا جه لالی سعاتچی نيشته جيی ئو گموره كه بوو له سليمانی كه من مهلا بووم له (١٩٤٩ - ١٩٥٥)، زور تيكلای هه بوو له گهلم و خوی به خاوه نی مزگوته كه ده زانی چونكه له نهوی مه لای پيشوی ئو مزگوته بوو كه ناوی مزگوتی مه لای نه همدی همره نی بوو، كتيبيكي ميژوویی هه بوو (ناوه كهی و دانهره كه يم لمير نه مان) باسی توانی نه كرد كه له پيش ئيسلامدا حوكمی شاره زووريان كړدوه، لمو سمرچاويه دا ده يوت زهلم ناوی كورې يه كيڅ له حوكمرانه كانی شاره زوور بووه، كه دوو كورې هه بووه، يه كيڅيان ناوی مير (خورمال) بووه و، نهوی تريان ناوی مير (زهلم) بووه، له بهر نهوه ئو شرينی كه ئيستا پتي ئه لين (خورمال) به ناوی ئو كوره وه ناوړه وه و چه می زهلميش به ناوی كوره كهی ترده ناوړه وه.

هندی له دانيشتوانی ديكه ده لين (زهلم) له (سمرزلي) وه هاتوه كه يه كه م دييه كه بووه باو و بايرمان تيايدا جينگير بوون بو يه كه م جار له نزيكي قه لاهي (خان احمد خان) كه ئيستا پتي نهوتريت (بهرقه لا)، كاتيڅ هاتونه ته چه می زهلم بو يه كه جار له وشينه خانويان كړدوه و ناوی ئو دييه - سمرزلي - بووه دواتر گوزاوه بو زهلم.

به لام له هه موويان شياوتر سمرچاوه دی دوه مه كه زهلم ناوی ناوه كه بووه پتي وتراوه زنی (لولو)، هه روهك ئيستا به دوو رووباره گموره كهی كه نهچنه سمر ديچله نهوتريت زنی بچوك و زنی گموره.

"زهلم" به كارد هه نريت بو ديكه پتي دهوتريت دي زهلم و، بو تافگه كه پتي دهوتريت تافگهی زهلم، هه روه ها چه مه كesh هه تا تيكله لای رووباری تانجمرؤ ده بيت له دوواوان پتي دهوتريت چه می زهلم.

^١ له كتيبي (مذكرات مامون بك بن بيگه بك) ده ليت: (قلعة ظالم) كه توركه كان وايان پي دهوت، كه سه نته ري حوكمراني شاره زوور بووه، ميژوونووسانی عه رب ناويان برده وه به (زهلم - زلم) (ياقوت الحموي، معجم البلدان بيروت ١٤٦، ١٠، ١٩٥٧)، ١٣٢، beuetemc, xxxi. (مذكرات مامون بك بن بيگه بك، ص ٨، ترجمه محمد جميل رزدياني و شكور مصطفی، بغداد / ١٩٨٠).

(زهلم) به ههله له فرمانگه میړیدا به - ظلم - دهنوسریت و نه‌مهش راست نیه چونکه پیتی (ظ) له کوردیدا نیه، جگه لموښ هندی برادر که په‌یوه‌ندیان به (نه‌حمد ناوا) وه هه‌بوو که کموتوته خواره‌وی زهلموه ناوی هاینه هواره‌که‌یان گوري له جیاتی (هاینه همواری زهلم) کرا به (هاینه همواری نه‌حمد ناوا)، له راستیدا هاینه‌هواره‌که هی سهرچاوی زهلمه به‌لام دراوه به نه‌حمد ناوا، که ناو و باخیکي نهو توی تیدا نیهو مولکیشیان له‌زهدا نیه.

دیی زهلم و شاخی زهدا

شاخی زهدا زیاتر له (۲۰۰) هیلانه‌ی (دال)ی تیا بوو، پاش سالی (۱۹۸۸ز) کاتیک بهر شالوی کیمیا‌یباران کموت داله‌کان فهوتان و نه‌مان و نه‌هاتنموه. نم دالانه ناوی زهلمیان نه‌ده‌خواره‌وه چونکه ناوی زهلم قورس بوو، ده‌چوون ناوی (دالانی)یان ده‌خواره‌وه، شاخی دالانیش به‌هوی زوری داله‌وه ناوی دالانی به‌سردا پراوه. نابردنی هاینه‌همواری زهلم به هاینه‌همواری نه‌حمد ناوا وه نه‌ویه که مه‌لموی ده‌فرموی:

من و (شموال) همدرو هام دهردين
كه لاره نشين هه ناسه سهردين
غوره غوره ئو، وه فاش په غه پيرى
نازير قيبه لى من، وه فاش په غه پيرى.

واته: رۆژى يه كه مى شموال هى مانگى شمواله كه چى دراوه به ره مەزان، پىتى ده وترىت
جهژنى ره مەزان، ههروها نازيره كه م يار و دوستى منه كه چى وه فادارى بۆ يه كىكى تره كه
گۆره كه يه تى.

زه لىم كهوتوه ته خواروى رۆژه لاتى شارى سليمانى زياتر له (۷۰) كم دووره لهو شاروه،
بريتيه له دۆلىت درىژايه كهى نزىكهى (۲۰) كم) ده ييت، ئاو به ناوه پاستى دۆله كه دا دىته
خواره وه، تافكه له سهر تافكه تا ده گاته دهشتى شاره زور به مبرده مى دى ته محمد ئاوا، ئه ممبر
و ئه مبرى دۆله كه شاخ و ته پۆلكه يه و ئه م بهرو ئه مبرى ئاوه كه كاتى خۆى باخ و باخات بهو
جۆره ها ميوه تىدا بوو.

به لىم له پاشاندا له سالى ۱۹۷۹ مىرى هه لىستا به گواستنه وهى دانىشتوانى دىيه كه و
كوچى پى كردن، باخه كان هه موى وشك بوون، ماوهى پىنج شمش سان له ممو پيش ئاوه دان
كرايموه، له (۱۳۰) مال نزىكهى (۳۰) مالىت گه رانه وه ناوايه كه.
سهر له نووى ده ستىيان كرده وه به ئاوه دان كرده وهى باخه كان.

دىى زه لىم نزىكه له سنورى ئيران و ههوارىك هه يه كه پىتى ده وترىت (دالانى)، جاران
مانگى سىيهمى به هار و مانگى يه كه مى هاوین ئه وهى مهر و مالاتى هه بوايه ده چوون بۆ
ئو كويستانه، لوتكهى ئه دالانى (۲۰۰۰) پى له تاستى ده رباوه به رزه، كانىاوونكى زۆر
ساردى تىدايه وه كه به فراوه، گىاي ناو شاخه كان هه ممو بۆندان و بۆنىكى زۆر خوشيان هه يه
كه له سهر شتموه رداوون له نىوان شاخه كاندا وه كه (به رزه لىنگ) و (سور هه لاله) و (مىزه
مىزه) و (چنور) و (شلىر)، بۆيان ئه وه نده خوشه عه ترى فه رهنسى و ئىنگلىزى نايانگاتى،
شاخى - دالانى - چهند دۆلىتى گه موهى تىدا دىته خوارى بۆ ده شتايه كه كه پىتى ده وترىت
(كه ره جال)، ئه وىش ههوارگه يه كه پيش ئه وهى خه لكه كه به چنه دالانى بۆ ماوهى دوو هه فته يه كه
له وى ده مانمه تا سهر ماكهى دالانى توژىك كه م ده بووه وه، په ناگاش بووه بۆ خو حه شاردان
له دهرژمن.

له باکوری دینه کېدا شاخیکې زور بهرز هیه پیتی دهوتریت شاخی - زهردا-، بهرامبهر
 بهو شاخه بهو بهری دینه کېده له باشوریموه شاخ و تهپینکی زور بهرز هیه و ئمشکوتینکی
 گموره تیادایه که پیتی دهوتریت (ئمشکوتی گرده)، همروه ها شاخیکې گموره هیه له
 باشوری روژهلاتی دینه کېده پیتی دهوتریت (قهلا سولتی)، خوشی و جوانی سروشتی دیتی
 زهلم به ناو و شاخ و باخموه مروژ ناتوانیت بهزمان یان بهقهلم باسی بکات.
 ناوی زهلم دیته خوارهوه بو ناو شاره زوورو بو کشتوکال بهکارده هیتریتو، چهند جوگای
 گموره ی لی هه لگراوه:

یه که میان (دهیمه جو)، دوهم (دهلین)، سینیهم (جوگمی قولنگه چین)، چوارهم (گهنه بو)،
 بهناو چه مه که شدا هندیك له ناوه که ده مایموه ده چوو بو خورمال، ئمو ناوی زهلمه بهدشتی
 شاره زووردا دهاته خوارهوه تاوه کو تیکه له ده بو له گهل ناوی تاخمره (ناوی تاخمره ده رژیته
 پروباری سیوان)، که ئم پروباره پاش ئموه ده گاته خاکی عمره بستان پیتی دهوتریت
 پروباری دیالیو، جوگای خالصیشی لی جیا ته کریتموه.

له ده وروپشتی دیتی زهلمدا دیهاتی زور هه بو له باکوریموه دیتی (هانمی قول) و (ئیلان
 پی) و (بانی شار)، له روژهلاتی شموه دیتی (دهره می)، (سمرگهت)، (گولپ) و، له پشت
 دیتی زهلمیشموه گوندی (دزلی) هیه که نه کهوتته ئمو دیوی شاخی دالانیموه که به نیشته جیتی
 (محمود خان) ی دزلی بهناوبانگه. بهلام بهداخموه ئم دیهاتانه هندیکن لهو (۴۵۰۰)
 دییه کوردستان، که هه موویان راگو زکران و دانیشتوانه کانیان سالی ۱۹۷۸ بردنیانه ناو
 بهندینخانه کانهوه که پییان دهوتریت (نوردوگای زوره ملی) و، بی بهشکران له سوود وهرگرتن
 له ناو و خاکی باو و باپیریان که به همزاران سال تییدا ژیاون له پیش گهله کانی تری
 عیراقموه. ئم کردهوه نارده وایه زیانیکې زوری هه بو بو هه موو گه لی عیراق بهشیویه کی
 گشتی و بو گه لی کورد بهشیویه کی تاییه تی، چونکه دانیشتوانی ئم دیهاتانه بهرهمینکی
 زوریان هه بو له کشتوکال و مهر و مالات و باخ جگه لهو کهسابه تی تریان ده کرد و
 شتیان له عیراقموه ده برد بو تیران و به پیچموانموه سودیکې زوریان وهرده گرت لهم
 ئالوگوژه.

بهلام وه خوی گموره ده فرموی: ﴿إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا﴾ واته له گهل هه موو تنه گانه یه که
 رووناکی و ئاسانیه که هیه.

کورد له بهر نه بهی تاوان بوو، بێ گوناوه بوو، نه بهی له گهډ کرا خوا ده رگایه کی تری بهی کردهوه، نه بهی که ویستی بهی ته بهی شوینی خوێ له پریگه کی نه بهی ده رگایه بهی گه پریه بهی نهیستا نزیکه کی (٣٠) مائی تیایه که جاران زیاتر له (١٣٠) مال بوون.

سهر له نوێ ناوه دان کراوه ته بهی و دهستیان کردهوه بهی ده رخت ناشتن، هه ندیک لهی ده رختانه هاتونه ته بهی هه مه، هه روه ها دهستیان کردهوه بهی به خێو کردنی مهی و مالات، هه روه له دیهاته کانی تریشدا هه ندیک له دانیشه توه کانه گه پریه ته بهی بهی شوینی باو و پیریانیان.

هیوادرم کورد له نیوان خویندا یه ک بن بهی نه بهی نه بهی ده رگایه کی بهی کراوه ته بهی جاریکی تر دانه خریته.

تافگه کی زه لم:

نه م تافگه یه کی که له تافگه سه رنج راکیشه کانه له کورده ستاندا، ناوه کی له نزیکی لوتکه کی شاخه که وه دیته ده روه، نه م تافگه کی لی دروست بووه، خوێ له ناوه وه له نه مشکه وتیکدا هه لده قولیت و ناوی نه مشکه وته که زۆر دوور و دریشه تا نهیستا دانیشه توانی دیته که نه یانتهوانیه به گه نه کو تایی نه مشکه وته که.

دوو ده رگای تیادایه یه کی کیان ناوه کی تیادا دیته ده روه نه بهی تریان که وتوته لاوه به هاریناندا که ناو کهم ده بیته مروژ ده توانیته بهی ته ژووره وه، هه ندیک جار دانیشه توانی دیته که به چرا چوونه ته ژووره وه بهی ماوه یه کی زۆر به ناو نه مشکه وته کدا رۆشتوون که وشکایه

به لّام تا ئیستا نه یان توانیوه بزائن له کوی کۆتایی دیت، له نزیك دالانیسموه کونیکی ههیه
کایان تیگرددوه له سهرچاوهی زه لسموه ده رچوه.

جوانی تافگهی زه لّم که له شاعیره کانی کوردی هیتاوه ته گۆ، تهوه تا هه زه رتهی (مهولهوی)
ده فهرمویت:

وه هاران، سهیره ن، سهوزهی دیاران
نم کهوت نه دهیده ش چون شهو بیداران
په می دلّهی مانیای دهروون مه لّان
سایه به ستموه خه می گولّان
بو ی یه خه می سه هه ر په می ده ماخ دلّ
مانۆ وه نه سیم جیب جه مین گولّ
چوون دیوانه یی، شۆر ئازیز نه سهردا
شه تاو سهر هۆر گرت وه دهشت و دهردا

واته: به هاره وهختی ته ماشایه سهوزه گیای دهشت و کتیه کان ئاوهنگ نه شتووه ته
سهرچاویان، وهك پیاوانی خوا په مرست که شهو ناخهون و بیر له خوا نه که نهوه فرمیست که
چاویان نه دره وشیتتهوه.

مانیا= ماندوو: واته ختیه تی گولّ له کان سیبهریان کردوو به دلّی ماندووی دلّ په له
خه فته کان.

مانو: لهوه نه چی، جیب: سینگ و په ر، واته: بۆنی به ره به یان له ههوا ی سینگ و به ره وکی
نازداران نه چیت له خوش کردنی ده ماخی دلّدا.
شور: عه شق.

مهولهوی له شیعریکی دیکهیدا که باسی کۆچی جافه کان بو کویستان ده کات، باسی
زه لّمیش ده کات و ده لیت:

گیج مه دا سه مبون شاره زوور دلّ
سیروان هووناو دهروونش گولّ گولّ
واژاوش مهویمرد نه ده ماخ ده مدهم
تاف مهوه ست سهراو چه رخ "زه لّم" چه م
عه ده مش نه پوشه هستی مه کمرد ساف

منمانا چون خەس هەستیش نەرووی تاف
 هەموای هاژەیی تاف بەردەبی هۆشم
 بەلام ئەمی چەند بەیت مامانە گۆشم:

واتە: هەناسەیی گەرمی دڵی وەك بای سەبوونی شارەزور بەتینە، گێژی نەخوارد و
 خۆیناوی دەروونی ئەوەندەیی ناوی سیروان زۆرەو هاتبەو کۆل، ئەو خۆیناوی دەروونی تاوبەتاو
 لەبەر زۆری لە لوتیمو هەسری ئەکرد و ناوی (چاوی) وەك چەمی زەلم تافگەیی ئەبەست، هەموای
 تافگەیی ناوی چاوی هۆشی لانههێشتبووم، هەرئەوێ بوو گوێم ئەم چەند شیعەرە بوولەلمشی
 وەك پوشیمو بەسەر ناوی تافگەکەم، پاش ئەو بەچەند بەیتێك مەولموی شینەکەیی بۆ کۆچی
 جاف تەواو دەکات.

هەرئەوێ خاڵیخۆشبوو شاعیری مەزن - پیرەمێرد - ئەم پارچە شیعەرەیی بەسەر زەلمدا
 وتووە لە سالی (١٩٥٢) و دەفەرمۆیت:

ئەوێ جوانەکەیی سەرچاوی زەلم
 بۆ گەلاڕێزان سەر بەتەم و هەلم
 ئەلێتی سەرچاوی بەختی کوردانی
 سەرەوت نیسە وێلسی هەمردانی
 تافگەکەت سەرەمەز سارە وەك تەمەزە
 دانەمی مەروری لەنجەمی سەر تەمەزە
 لەو ئاسمانەو ئەپژێتە خواری
 لە چاوی گەردون فرمێسک ئەباری
 وێنەیی عاشقی کە نالە کاربی
 سەحرانە وەرد بێ پەنجوری یار بێ
 وێل و سەرەپۆ، بە رۆ رۆی پەر دەرد
 بە قەلبەزەو سەر ئەدەیی لەبەرد
 دەست لە ملانی لە گەل تانجەرۆ
 بە سەمۆدای سیروان شەیدا و رەنجەرۆ
 لە دواوان دا کە یەك ئەکەوی
 دوو میسەرەعی بوو بەیتی مەولموی

سیروانی نهم چهم تانجهړی نهمو چهم
 بدهن بهیهک دا نهم چهم تا نهمو چهم
 موهسته برې به لم و خاک دا
 بگری لهبارگهی سملانی پاک دا
 پیی بللی قوریان تو ناوت پاکه
 مانغمه ریپی یه کیتی و چاکه
 لهبر ناودیږی نهمو خاکه دیمه
 که پارار نهمی به ناوی نیمه
 با گول و نیږگز همدوو پیکمه
 شاد بن به دلی ریک و پیکمه

زه لم لمبر سروشتی شوینه کهی که همر چوار سنوره کهی به شاخی گموره گیراوه، وا دیاره
 له کوندا نمانهی که حوکمرانی نهم ولا ته یان کردووه پایته خته که یان له زه لندا بووه، چونکه
 زور شت هدی له دیوار و شورای کون نیشانی دده که نهمه شوینی نمانه بوون که
 مه ترسیان له دوژمن بووه.

له نزیکی دپیه که شویتیک هدی پیی دهوتریت (تهپوله)^۱، شوینیکی زور بهرزه بهسمر
 ههموو شاره زوردا دهروایت، نهم ژوررانهی لموی دروست کراون، له ژوری قهلا و کوشکی
 سمرؤ کایه تی دهکن و بهردی دیواره کان گمورن و چوار سوچن، مرؤد سمری سور ده میتنی که
 چون نهم بهرده گمورانه لهسمر یهک دانراون.

له نزیکی نهم شوینه دا له ناوه راسته کهیدا شاخیکی زور بهرز هدی، بهرامبهری لهسمر
 شاخه کهی تر کوشکی کوران هدی ودوله که پیی دهلین چمی (وشکه نار)، ژوریک تاشراوه
 له پال ژورده کهدا حموز و ناویک دروست کراوه، دانیشتونای دپیه که بهر شوینه یان دهوت
 (کوشکو کناچا) واته (کوشکی کچان)، وادیاره نهم شوینه دروست کراوه بو ژنی
 حوکمرانی نهم شوینه.

له شوینانهی که نزیکن لموی زور گورستان دوزراوه تموه که مردووه کانیان له نیتو
 کوپهی گموره ی سوره و کراوه دا نیژراون و، هندیکیان له گهل مردووه کهدا شتیان تیادایه وهک
 خشل و مورو نهم کمره ستانه بووه که بو جهنگ لهو سمرده مه دا به کارهاتوه.

^۱ تهپوله: نهم شاره (زورور بن الضحاک) دروستی کردوه (قاموس المحيط).

زهلم جيگهي حوكمړاني نمرده لانيه كان بووه، ئيستا قهلايهك هيه له بمرده مي شاخيني
بمرزدا له شوينيكي بهرزيبي دا كه پيئي دهوتريت قهلاي (خان نه محمد خان).^١
زهلم له پاش هاتني نايني ئيسلام سي جار بووه به پايتهختي نمرده لانيه كان له كاتيكد
كه حوكمړاني كوردستاني عيراق و ئيران بوون، وا دياره نوكاتيش همروهك ئيستا وا بووه
همر به شيك له كورده كان يارمهتي فارس و عمره ب و توركيان داوه له دژي توانمي كه
ويستويانه قهواره يهك بو نهم ميله هته دروست بگمن.

همرجار كه دوژمن زوري هينا بيت بو نمرده لانيه كان پايتهخته كيان بردو ته زهلم، چونكه
همر چوار دورى شاخ و بهرزيبي و به هيتريكي كه م بهر بمره كاني دوژمني پي نه كريت كاتيكد
بيمويت بچيته نهوي، بو نمونه سالي ١٩٧٥ كه سويي عيراق شمري ده كرد له گهل كورددا
نميتواني بچيته زهلم تاوه كو ريكهوتني جمزائير له نيوان عيراق و ئيران كرا دژي كورد،
كه بشدار بوواني نهو ريكهوتني دژي كورد نيمزا كرا بريتي بوو له محمد رازا شاي ئيران و
همواري بومديني جمزائير و سهدام حوسين له عيراق و بهر بمره شتي نهمريكا.

نمرده لان له چييه وه هاتووه:

نمرده لانيه كان نهوي (قوياد نمرده لان) بوون كه پييان وتووه (بابا نمرده لان)، قوياد له
سالي (١٣٢٠ك)^٢ خوراساني ئيراني به جي هيتشووه هاتووه ته عيراق، ماوه يهك حوكمړاني
موسل و ديار به كرى كردووه له پاشا ناوچه ي شماره زووري گرتو ته دهست، بهم جوړه زنجيره
نمرده لانيه كان كه حوكمړاني ناوچه ي شماره زوور بوون تا سالي (٥٦٤ ك) كه پايتهخته كمي
زهلم بووه خوالي خوشبو (مهر دؤخ) له ميژووه كهيدا نه لئت^٣:

تا سالي ٥٦٤ سلسله ي نمرده لان: (در نواحى شهرزور حكومت داشته اند و قلعه (زلم)
را مقر حكرمانى خود ساخته اند).

له پاشا له كاتي حوكمړاني (كلول بهگ ي نمرده لان) كه ماوه ي (٢٣) سال حوكمړاني
كردووه (٦٠٦ك - ٦٢٩ك) پايتهخته كمي له زهلمه وه گواستو ته بو پلنگاني همورمان -
دياره نهوي شوينيكي سهخت و شاخاوييه - يه كيكه له ديها ته كاني كوردستاني ئيران.

^١ نهم قهلايه، سهكويهك به شاخه كه دروست كراوه كه (١٤) چين ديوار به قسل و كهچ كراوه.

^٢ نهمه له كاتيكد بووه كه (ابو مسلم خراساني) له زهمني السفاح ابو العباس (عبدالله عباس) دياره به جي هيتشني
خوراساني له بمره بمره كاني (عباسيه كان - ابو مسلم خراساني) بووه.

^٣ تاريخ مهر دؤخ تاريخ كورد و كوردستان - بهرگي دووه - لا ٩٠ چاپي سنيهم.

حوکمرانی نمرده لانیه کان بۆ کوردستانی عیراق و ئیران:

نمرده لانیه کان بۆ ماوهی زیاتر له (۶۰۰) سالن حوکمرانی ههموو کوردستانی عیراق و ئیران بوون. سنووری کوردستان ئوکاته بهمجۆره بووه:

۱- رۆژهللات: ههمدان، ئمو شارانهی که له ریزی ههمدان بوون له لایهن رۆژئاواوه.

۲- رۆژئاوا: کمرکوک، ههولێر، موسل.

۳- باکور: زنجان، ئمو شارانهی له ریزی زنجان بوون.

۴- باشور: کرمانشاه، ئمو شارانهی له ریزی ئهلبوون له باشورهوه.

ماوهی حوکمرانی ههر یهکێ له نمرده لانیه کان بهم جۆرهی خوارهوه بووه:

حوکمران ماوهی حوکمهکهی بهمیژووی کۆچی

۱- کلۆل بهگ ۶۰۶ - ۶۲۹

۲- خدر- خضر- بهگ ۶۲۹ - ۶۶۳

۳- الیاس بهگ کورپی خدر بهگ ۶۶۳ - ۷۱۰

۴- خدر بهگ دووهم کورپی الیاس بهگ ۷۱۰ - ۷۴۶

۵- أمیر حسن کورپی خدر بهگ ۷۴۶ - ۷۸۴

۶- بابلو بهگ کورپی أمیر حسن ۷۸۴ - ۸۲۸

۷- منذر بهگ کورپی بابلو بهگ ۸۲۸ - ۸۶۲

۸- مامون بهگ کورپی منذر بهگ ۸۶۲ - ۹۰۰

۹- بگه بهگ ۹۰۰ - ۹۴۲

۱۰- مامون بهگ دووهم کورپی بگه بهگ ۹۴۲ - ۹۴۴

۱۱- سرخاب بهگ کورپی مامون بهگ یهکهم ۹۴۴ - ۹۴۷

۱۲- سلطان علی بهگ ۹۴۷ - ۹۷۵

۱۳- بساط بهگ کورپی سلطان علی بهگ ۹۷۵ - ۹۸۶

۱۴- تیمور خان ۹۸۶ - ۹۹۶

۱۵- جلوخان برای تیمورخان ۹۹۶ - ۱۰۲۵

۱۶- خان أحمد خان ۱۰۲۵ - ۱۰۴۶

۱۷- سلیمان خان ۱۰۴۶ - ۱۰۸۲

۱۸- أحمد خانی دووهم ۱۰۸۲ - ۱۰۹۱

۱۹- خسرو خانی دووهم ۱۰۹۱ - ۱۱۰۷

- ۲۰- محمد خان ۱۱۰۷-۱۱۱۳
 ۲۱- حسن خان علی خان ۱۱۱۳-۱۱۱۸
 ۲۲- حسین علی خان ۱۱۱۸-۱۱۲۰
 ۲۳- که یخسرو بهگ ۱۱۲۰-۱۱۲۱
 ۲۴- عباس مکرخان ۱۱۲۱-۱۱۲۹
 ۲۵- نهجات مکرخان ۱۱۲۹-۱۱۳۲.

ئینجا لیڤه زغیره‌ی حوکمرانی ئه‌رده لانیه‌کان ئه‌پچری ئه‌کویته دهستی بابانه‌کان:

※ خانه پاشا بابان^۱ ۱۱۳۲-۱۱۳۶

※ عه‌لی خان بابان ۱۱۳۶-۱۱۴۲

دووباره حوکمرانی ئه‌کویتموه ژێردهستی ئه‌رده لانیه‌کان به‌م جو‌ره:

۲۶- عباس مکرخانی ئه‌رده لان ۱۱۴۲-۱۱۴۳

۲۷- سب‌حانوردی خان ئه‌رده لان ۱۱۴۳-۱۱۴۸

۲۸- مصطفی خان ئه‌رده لان ۱۱۴۸-۱۱۴۹

۲۹- سب‌حانوردی خان ئه‌رده لان (جاری دووه‌م) ۱۱۴۹-۱۱۵۳

۳۰- ئه‌حمده خان ئه‌رده لان ۱۱۵۳-۱۱۶۱

۳۱- حه‌سهن عه‌لی خان ئه‌رده لان ۱۱۶۱-۱۱۶۷

※ سه‌لیم پاشای بابان ۱۱۶۷-۱۱۶۸

۳۲- خه‌سه‌ره خان ئه‌رده لان ۱۱۶۸-۱۱۷۷

※ سلیمان پاشای بابان ۱۱۷۷-۱۱۷۹.

شایه‌نی باسه‌ خان احمد خان کاتیک حوکمرانی کوردستانی عی‌راق و ئی‌رانی کردووه له ماوه‌یه‌کی زۆر دا پایته‌خته‌که‌ی زه‌لم بووه، خان احمد خان زاوی (شاه عباس) بووه که خوشکه‌که‌ی خۆی داوه پیتی ناوی (زه‌رین کولاه) بووه که به کوردی پیتی ئه‌وتریت (کلاوزه‌ر). خان احمد خان پیاویکی زۆر ناشیرین بووه، به‌لام زۆر زۆر ئازا بووه، له‌سه‌ر داواکردنی (شاه عباس) (که‌رکوک و موسل)ی خستۆته ژێرده‌سه‌لاتی خۆی، (۴۰) رۆژ له موسل ماوه‌تموه له پاشان ئه‌چیت بۆ به‌غداد و، هیچ به‌رمه‌ره‌کانیه‌ک دووچارای نابیت به‌ئکو به پێچه‌وانه‌وه دانیشته‌وه‌کانی به‌غداد پێشوازی گه‌رمی ئه‌که‌ن و دیاری باشی پێشکه‌ش ئه‌که‌ن،

^۱ ئه‌مانه حوکمرانی بابان بوون.

ههروهه ها وهك مەردوخ ئەلێت: (حموت سال و سێ مانگ) له نێوان عه‌ربه‌كان ماوه‌تموه له موسل و به‌غدا له پاشان كه گه‌راوه‌تموه (شاه عباس) خه‌نجەرك كه (كێلان) هه‌موى ئالتون ده‌بێت له‌گه‌ڵ (۱۰۰۰ ته‌مەنى زێردا) به‌دیاری بۆی ئەنێرێت له پاداشتی ئازایه‌كه‌یدا. خان ئەحمەد خان له خوشكه‌كه‌ی شاه عباس كۆرێكى ئەبێت به ناوی (سرخاب) و (شاه عباس) هه‌ر به‌ مەندالێ خوشكه‌زاكه‌ی ئەباته‌ لای خۆی وبه‌ خوێندن و په‌روه‌رده‌یه‌كى پاك په‌روه‌رده‌ی ئەكات بۆ جێگه‌دارى باوكى.

له‌ سالێ (۱۰۳۸ك) شاه عباس كۆچى دواى ئەكات (شاه سفیه) دێته‌ جێگه‌كه‌ی ئەبێته‌ شای ئێران وئەویش بۆ به‌رژه‌وه‌ندى خۆی له‌ دژی توركه‌كان په‌یوه‌ندیه‌كى زۆر به‌هێز په‌یدا ده‌كات له‌گه‌ڵ خان أحمد خان.

به‌لام به‌داخه‌وه‌ كورد له‌ به‌ره‌به‌یانی میژووه‌وه‌ به‌ده‌ستى بێگانه‌ دوژمنى خۆی بووه‌، بۆ نمونه (سلیمان پاشای ئه‌رده‌لان) كه‌ ماوه‌ى حوكمراى (۱۰۴۶ - ۱۰۸۲)بوو، بۆ ئەوه‌ی خۆی نزیک بکاتمه‌وه‌ له‌ شاه سفیه به‌ شاه سفیه ده‌لێت خوشكه‌ زاكه‌ی شاه عباس (سرخاب كۆرێ خان أحمد خان) به‌ ته‌مای جیگاكه‌ی خالیه‌تى كه‌ (شاه عباس)ه‌، ئەیه‌وێت به‌هه‌ر جو‌ر بێت له‌ناوت به‌رێت و له‌ جیگه‌ی تو بێت به‌شای ئێران، له‌گه‌ڵ ئەوه‌شدا كه‌ (سلیمان خان) و (خان أحمد خان) هه‌ردووکیان ئاموزا بوون.

ئینجا له‌به‌ر ئەو نا‌ه‌وايه‌ی كه‌ سلیمان خان ئەیه‌كات، شاه سفیه ئەنێرێت به‌دواى (سرخاب)دا ئەلێت یتم خۆشه‌ بێت دیدنه‌ى من بكه‌یت، كاتێك ئەگاته‌ ئەوى فەرمان ئەدات كه‌ به‌ زیندوویی هه‌ردوو چاوى هه‌لكۆلن، كه‌ هه‌واله‌كه‌ ده‌گات به‌ خان أحمد خان شیت ده‌بێت وئەم پارچه‌ شیعره‌ ده‌لێت:

بى تو اى جان جيهان بادل خونين چاكنم
بهر بى چشميت اى چشم جيهان بين چاكنم
بى گنه دیده اُت از حرقه بیرون ناوردند
چشم من كور بگو پس من مسكين چاكنم

له‌ماوه‌ی يه‌ك ساڵدا به‌م شێوه‌یه‌ به‌راى پیاو ماقولانی خان أحمد خان له‌ ژوورێكى تايه‌تدا دانه‌نێن دواى ئەوه‌ ئیسماعیل به‌گ وه‌زیری خان ولات به‌رپوه‌ ده‌بات، دواى يه‌ك سال خان هۆشى دێته‌وه‌ سه‌ر خۆی بۆ تۆله‌ سه‌ندنه‌وه‌ له‌ (شاه سفیه) په‌نا ده‌بات بۆ (سوێتان موراوى عوسمانی) و، ده‌كه‌وێته‌ شه‌ر له‌ دژی شاه (صفیه) پاشان شاره‌كانى (كرماشان، سه‌قز،

همه‌مدان، گمرو، ورمی، خوی) لهم شارانه کاربده‌ستی خوی داده‌نیت و، دواتر له چهند شهریکدا له دژی (شاه صفیه) له گمّل لشکری عوسمانیدا هیرش ده‌کمن و ده‌شکین، له سالی (۱۰۴۸ک) خان نه‌محمد خان مالئاوایی له ژبان ده‌کا، له نزیککی گۆری حمزهرتی (یونس) (درودی خوی له‌سمر بیّت) له‌شاری موسّل ده‌نینژن^۱.

له‌دوایدا بهو هۆیموه دوژمنایه‌تی نه‌کمریته نیوان ئه‌وانی له‌گمّل سرخاب بوون و ئه‌وانه‌ی له‌گمّل سلیمان خان بوون و ته‌نیا شاه سفیه سوودی لی وهرده‌گریّت.

زه‌لم جاریکی تر نه‌بیّت به‌بنکمی ئه‌رده‌لانیسه‌کان کاتیك فارسه‌کان و تورکه‌کان و عه‌ربه‌کان هه‌روه‌ک ئیستا په‌یمان نه‌به‌ست له‌ دژی کورده‌کان، بریار ئه‌ده‌ن کۆتایی به‌ هوکمرانی ئه‌رده‌لانیسه‌کان بیتن، ئه‌وانیش ئه‌چنمه‌ زه‌لم بۆ ئه‌وه‌ی خویان رزگار بکمن له‌ ده‌ست ئه‌م دوژمنانه، ماوه‌یه‌ک له‌وی ئه‌میننمه‌، هه‌واڵ ده‌نیرن بۆ کورده‌کانی تر که یارمه‌تیان بده‌ن به‌لام هیچ کس نا‌روات بده‌مه‌یانمه‌ له‌ کوردی ئیران و تورکیا و عیراق، ماوه‌یه‌ک ئه‌میننمه‌ خواردمه‌نیان لی ئه‌بریت ئه‌وانیش ناچار ئه‌بن خویان ته‌سلیمی تورکه‌کان بکمن و ئه‌یان به‌ن بۆ (ئه‌سته‌نبول) که ئه‌وکاته پایته‌ختی (خلافه‌)ی عوسمانیه‌کان بووه^۲.

له‌ باسی میژووی ئه‌رده‌لانیسه‌کان ده‌رده‌که‌وی له‌ سهره‌تای میژووه‌ تا ئیستا نه‌ کورد بووه به‌هیچ که تا‌قانه‌ گه‌لێکه له‌سهر ئه‌م زه‌مینه‌ قه‌واره‌یه‌کی نیه و هه‌ر چوار ده‌وری به‌دوژمنی گیراوه‌ خوشی له‌ناو خۆیدا به‌ش به‌ش بووه و دوژمنی به‌شه‌که‌ی تره‌.

باپیره‌ گه‌وره‌م چۆن هاتۆته‌ زه‌لم:

خوالیخۆشبوو باپرم (سوّفی محمد أمين جوامیر) که ته‌مه‌نی (۱۲۰) سال ده‌بوو له‌ سالی (۱۹۶۴) کۆچی دوا‌یی کرد، سالی ۱۹۴۶ بۆی باسکردم که چۆن باو و باپیری هاتونه‌ته‌ دبی زه‌لم.

ده‌یوت: باوکم - جوامیر - کۆری ره‌جبه‌ ئاغای کۆری یه‌حیا ئاغای خه‌لکی ئیران بوون، له‌دبی (بلهر) نشته‌جی بوون، ئه‌م دبییه‌ نزیککی ته‌ختی هه‌ورامانه، له‌دواییدا هاتونه‌ته‌ عیراق، جوامیریش که باوکی باپیره‌مه‌ ده‌وت کۆری بووه.

^۱ میژووی کورد و کوردستان، مه‌ردوخ، به‌رگی دووه‌م، لا ۱۰۳ - ۱۱۰.

^۲ کاتیك سلطان مراد سلطانی عوسمانیه‌کان بووه هه‌موو کورده‌کانی راست کردوه له‌ دژی خان احمد خان بۆ ئه‌وه‌ی موسّل و کرکوک ب‌ج‌اته‌ ژێرده‌ستی خوی.

دایکم (ریحان) کچی محمد سلیم بووه که نمویش نموی موسا بهگ بووه که له خورمال دانیشتووه، له کاتی خزیدا مزگوته کوی خورمال که سولتان سلیم بینای کردووه شو تازهی کردوتموه، شم تازه کردنموه یه به کورتی کراوه به شیعریک له سمر پارچه مرمهریک هه لکه نرابوو، شم پارچه مرمهره له سمر دهرگای مزگوته که چسپ کرابوو، شم هه شیعره که یه همر چنده بمرده که بووه ته چوار پارچه وه له کاتی روخواندن مزگوته که دا له لایه نی میریموه کاتیک هیترشی کرده سمر کوردستان و دیکانی هه موو ویران کرد، به لام شیعره که همر ده خوینرتتوه که بهم شتویه نوسراوه:

والی ملک شاه عباد	ان سلیمان تخت عزت داد
مسجد کوهنه سال شاه سلیم	دیده گشت بجاه قزر و رماد
ید بیضاء نمود موسی را	ز گلنبرش با لطف داد
در بنایای خیر شد ساعی	بهر اجر ثواب روز معاد
از کرم چند پدرو سسرف شد	تا بیاف او حسن مراد
این اشارت ز غیب شد تأریخ	(بوده مسجد بذکر حق اباد)

بهم شتویه رستمی (بوده مسجد بذکر حق اباد) (۱۱۶۲) ی کۆچی دهر نه چیت، به گویره ی پسته کان (ابجد هوز) و شم شیعرانه نووسراون له پراوی (محمدیه) دا که مه لا نور الله کاکو زه کریان و هری گپراوه له تورکیه وه بز فارسی به فرمانی موسی بهگ وه که (فهرس) ی (مخطوطات مکتبه الاوقاف المکزیه) دا لاپره ۳۵۷-۳۵۸ هاتووه.^۱

شم مزگوته زور گهوره بوو (نو) گومیزی هه بوو، شوینواریکی میثروویی نایاب بوو به لام سوپای عیراق ویرانیان کرد به ماده ی (T.N.T) سمر و شوینی نهما، ههروه ها مناره که یان دایه بهر توپ نیودی نهما و نیوه که ی تریشی خمریکه نهروخت.^۲

باوکی باپیرم و خزمه کانی پیش زیاتر له (۲۰۰) سال هاتوون بز زه لم، له کاتیکدا شم شوینه ئاره دانی تیا نه بووه هه مووی شه خهل و دارستان بووه و شوینی درنده بووه، له شوینتکی بهر زایی بهرام بهر به دییه که ی ئیستا دییه کیان کردووه که ئیستا پیتی دهوتریت (ده گا کونی) واته (دی کۆن)، له بهرته وهی هاتووچو ناخوش بووه په ربونه تموه بو ئوبهر له بهر

^۱ کلپه ی دهروون: نووسینی عمر احمد نظامی، بهشی یه کهم، چاپی یه کهم، ۲۰۰۰ز، به سوپاسه وه شم کتیه به نرخه ی

پیشکش کردم.

^۲ هه مان سه رچاوه.

شاخی (زهردا) ثم دټيهيان دروست کردوه که ئیستا پټی دهوتریت (زهلم)، ئینجا دهستیان کردوه به سوتاندن و برینی نمو شهخهل و درهخته بی بهرانه و له جیگهی نموان درهختیان ناشتوه و کردویانه به باخ، هندیك له شوینه شاخویهکانیان پرووخاندوه کردویانه به تهلان بو جیگای کشتوکال، شوینی وا ههیه به کول خاکیان بردوه بو، له نیوانی شاخهکاندا درهختیان تیا ناشتوه، بهم جوړه ماویهك ماونهتموه له پاشاندا هندیك له بهگهکانی ئیران که لموتوه نزیك بوون وهك بهگهکانی قزلی، چاویان بریوته شوینهکانیان و پټیان وتوون: یان دهیت زهلم بهجی بهیتلن یان دهیت نیمهش بهشدارین له بهرهمهکاندا، ئینجا باپیره گهوردم (جوامیر) چوه بو لای شیخ بهاءالدین کوری شیخ سراج الدین له شیخهکانی تموتله، پهناي بو بردوه که کاریك بکات بهگه زوردارهکانی ئیران دهست درژی نهکهنه سمریان.

شیخ بهاءالدین لهبرنموهی پیاویکی گهورهی ئایینی بووه دانیشتوانی ناوچهکه زور شهرمیان لیکردوه به بهگهکانی وتوه که وازیان لی بهینن و دهست درژیان نهکهنه سمر، چونکه نموانه خوږیان به مورید و (منسوبی) نمو دهزانن و سمر بهشیخن.

باپیرم و خهلکهکesh بهرامبهر بوو چاکهیه له وهفاداری خوږیان ههموو سالتیک لهکاتی کوکردنموهی بهرهمی باخهکان هندیك لمو بهرهمهیان بردوه بو خانهقای شیخ بهاءالدین. له پاشدا شیخ بهاءالدین کوچی دوايي کرد، شیخ علی حسام الدین له جیگهی بوو بهشیخی ئیرشاد و (۶۳) سال شیخایهتی کرد تا له سالی ۱۹۳۸ نمیش کوچی دوايي کرد.

شیخ حسام الدین:

پیاویکی ژیر و زیرهک بوو، زور کهسایهتی خوی پادهگرت، شیخهکانی تر چهند جار هاتوون بو بهغدا بو لای مهلیك یان نوری سعید یان یهکیکی تر، نمو باوهر ناکهم له تهمهنی شیخایهتیدا جاریك سهردانیان کردیت له بهغدا. له سالی (۱۹۳۳) مهلیك فهیصهلی یهکهم هات بو خورمال، من شوکاته منداال بووم بیرم

شیخ علی حسام الدین

دیت له ناو بازاره کېدا تاقیتکیان بۆ کردبوو به گهلا و گولای ژاله تاقه که یان رازاندبووده، چرایه کی لۆکسیان پتوه کردبوو، هاتنه کهی مه لیک ته نها بۆ لای شیخ حسام الدین بوو که نهوکاته مالیان له خورمان بوو، کاتیک مه لیک هات نه چوو به پیشوازیهوه له دەرگای حموشه ی ماله که یان وهستا چاوه روانی کرد، نه هاته نهم دیوی دەرگا که کاتیک مه لیک چوه نیو حموشه ی ماله که یان له هه مان کاتدا حموشه ی مزگه وته که بوو ئینجا دهست و مشتاقی له گهل کرد، مزگه وته که که سولتان سه لیم دروستی کردبوو شتیکی نایاب بوو، مه لیک ویستی بچیتته ناویهوه

له گهل شیخ چون کاتیک ویستی پیتلاوه کانی دانه که نیت بچیتته ژوردهوه شیخ حسام الدین پیی وت: ﴿فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِي الْمُقَدَّسِ طَوًى﴾^۱. واته: پیتلاوه کانت دا بکه نه چونکه تو وا له شوینتیکی زۆر پیروزدای، ئینجا دوا ی نهوه ی پیتلاوه کانی دانا چوه ژوردهوه،

مه لیک فهیسه ن

شیخ حسام الدین مرید و سۆفیه کی زۆر زۆری هه بوو له عیراق و ئیران و تورکیا و پاکستان، پیاویتیکی زۆر دهوله مند بوو، مولکیکی زۆری هه بوو له عیراق و ئیران، هه موو هاوینتیکیان ده چوه هاوینه ههواره کهی (کراویه دۆل) له سه ر سنوری عیراق و ئیران یان ده هاته زه لم، هه ر سالتیک به اتایه ته زه لم به (ده) روژ له وه پیش مام و ناموزاکامی ناگادار ده کرده وه بۆ نه وه ی جینگه ی بۆ تاماده بکه ن، نه وانیش (گۆشه ی پرد) که له به شی باپیرمدا بوو پاناییه کی فراوانی هه بوو، خۆشترین شوین بوو له زه لمدا، به هه ر چوار ده وریدا به گه لا به روو نه یان ته نی و حموت هه شت که پریان بۆ دروست نه کرد له ناوه وه، شوینتیکی

تایبه تی خۆی هه بوو بۆ دانیشتن له ئیواراندا که ئیستا پیی ده لێن (نزرگای شیخ حسام الدین)، به و به ری ناوه که وه به شه باخه که ی مامه (عظیم) م کرابوو به خانه قا، سی مانگه ی هاوین نه شوینه وه ک شاریتیکی شارستانی لێ ده هات وهه موو جوژه میوانتیک له و ده وله ته

ئیسلا میانهوه که باسم کردن دههاتن بۆ لای وههفتهی سێ چوار جار له نیوان باخهکاندا دهگمرا وههندی شتی دهگۆرپی وهک یهکیک که نمو باخانه هی خۆی بیت، دیاره ئیمه نازانین شیخ حسام الدین له پاشی نمو له جینگهی باوکی دانیشتووه بۆ شیخایهتی دیی (زهلم)ی بهناوی خۆیموه تۆمار کردووه له ئهسته مبول کاتیک که حوکمرانی عوسمانیه کان بوو، ئیمهش بهم کارهساته مان نهزانی تا سالی (۱۹۳۷)ه نمو ساله هاتبوو بۆ زهلم، کیشیه که دروست بوو که هیچ په یوهندی به ئیمهوه نهبوو، پاش نمو شیخ فرمانی دا ههموو ناموزاکام بگرن و بیانخه نه به ندينخانهوه له ههله بجه بهلام هیچیان له سهر ئیسیات نهبوو بهریان دان، شیخ زیر بوو باری کرد و چۆره باخه کۆن وله پيش رۆشته وهیدا پئی وتین نمو باخانه هی منن وههقهی (قاقانی)م ههیه که تۆمار کراون له سهر من له مولا به ئیجار نهیت نابیت تیتدا بهیننموه.

دیاره ئیمه شتیکی زۆر سهیره شتیکی به لاین بدات به چوار پینج ملیون موسلمان که له رۆژی قیامهت شه فاعه تیان بۆ بکات وله جیهاندا بیانپاریزیت له ههموو شتیکی و ئیمانیهان سهلامهت بکات له گهله نموهدا به پینجهوانی فرموده کانی پیغه مبر ﷺ نمو کرده وهیهی کرد، چونکه پیغه مبر ﷺ دهفرمویت: (من أحيأ أرضاً ميتة فهو له). واته: ههر کهسیک زوی یهکی مردووی بۆ خاوهن زیندو و ئاوه دانی کردهوه به باخ یان کشتوکال ده بیهته مولکی تهواوی خۆی.

ههروهها یاسای دهولتهی عوسمانی ده لیت: ههر کهسیک له ههر زهوییه کدا له ههر دۆمیکدا (۴۰) درهخت بنیژیت و (ده) سال به پێوهی بهریت ته بیهته مولکی خۆی و تۆمار دهکریت بهناوی نمووه، دیاره وهک باسم کرد فرموده که پیغه مبر و یاساکهی دهولتهی عوسمانی ههردوکیان له باخه کانی ئیمه دا دیته دی، چونکه کاتیک باپیره گهوره م هاتوته زهلم نمو شوینه ههر شه خهله و جینگهله و جینگای درنده بووه و ساله های سال باخیان تیا کردووه له زۆر شویندا به کۆل خاکیان بردووه له نیوان شاخهکاندا کردوویانه به تهلان و درهختیان تیا ناشتووه، ئینجا داواکردنی شیخ و وههسه که بۆ نمو باخانه له لاپه ره کانی دواتری نمو یاداشتهدا باس ده کهم کاتیک سالی ۱۹۵۶ (تسویه) چوه زهلم.

یه کهم کۆسی پی ژيانم:

که ته مه م چوار سال بوو که موته ناو ئاگره وه، ههموو گیام سوتا وخوا به لوتفی خۆی رزگاری کردم، ئه مهش به هوێ نمووه بوو مائی باپیرم گوێزیان ده ته کاند، بهلقه وشکه کانی داره که ئاگریکیان کردبووه زۆر گهوره بوو، منیش چوو بوومه ناو ئاو ههموو جله کام ته پر

بووبوو، هاتمه لای ئاگره که خوّم وشک بکه مموه بمرودا کهوتمه نار ئاگره کموه، تا دهریان هیّنام زۆر له گیانم سوتا، ههشت مانگ له جۆلاندا بووم که ناوه کهیان پر کردبوو له لۆکه و بدهرمانی ئموکاته تهماویان دهکردم، دیاره من لهم تهمهندا بئى گوناھ و هی ئموه نمبووم سزا بدریم وهک خوا دهفرمویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ﴾^۱، واته خوا هیّندهی گمردیک که بچوکتین شته ستم له کس ناکات، وا دیاره ئهم سوتانه بۆ ئموه بوو که من همر لهم تهمهنموه نامادهبم بۆ ئموهی له ماوهی ژياندا بمرگهی سزا و ناخۆشی و سهختی بگرم، بهراستی باوهر ناکهم له سهدهی بیستمدا کس ههبی هیّندهی من ناخۆشی و ناهه مواری خوێندنی دیتبی وهک بهدرژیی باسی دهکهم لهم یاداشتدا.

كوچ كردنمان له زهلمهوه بو خورمال :

سالی ۱۹۳۲ز مائی باوکم و مائی مامه (عبدالقادار)م باوکی (دایکی محمد) کۆچیان کرد له زهلموه بو خورمال، لهبر نهم هۆیه:

خوالیخوشبوو (حهמידه خان) کچی شیخ حسام الدین تافره تیکی به شهوکهت و به حورمهت و ههلهکووتوو بوو، شیخ حسام الدین کەسی به هاوتای خۆی نەهه زانی تا بیداتی - ئویش لهو پەڕی ژبانی خۆشیدا ده ژیا دیاره کچ له مەمەندا و له م ژبانەدا پیتی خۆشه شوو بکات، قادر بهگ یه کینک بوو له بهگه کانی لهۆن و حوکمرانی تمویلە بوو لهو رۆژەدا، بهدزی باوکیهوه ماره ی کردبوو، پاشان که ئاشکرا بوو به شیخ حسام الدینی وت: تهگەر کچه کهت که ژنی منه بهره زامەندی خۆت نەمدهیتێ شەوێک کۆمه لێک له گه له خۆم دههینم و بهزۆر دهیبهم بو تمویلە، ئینجا شیخ حسام الدین فرمانی دا به باوکم و مامم که شهو بچنه باخه کۆن وحهמידه خان بهدزی یهوه بهیتن بو زهلم، له مائی باپیرم بیت بو ئهوهی قادر بهگ توشی گیتچه لیان نه کات، ئهوانیش فرمانه که ی شیخیان جیبهجی کرد، له پاش ئهوه قادر بهگ به عبدالله بهگ ی کوری محمود خانی وت: ده بیت تۆله لهو دوو پیاوه بستیین له سهر ئهوهی ئهو ئیشه یان کردوه، ئینجا ئهوانیش ناچار بوون باریان کرد بو خورمال لهو دوکانیان دانا، مائی ئیمه سالی ۱۹۳۴ گهرايينهوه بو زهلم بهلام مامم خوالیخوش بیت ههر له خورمال مابهوه تا رۆژێک به تزیی سویای عیراق سالی ۱۹۶۳ شههید کرا کاتینک نوێژی عهسری

ده کرد، له کاتې نوږته کېدا تږې سړپا وهك گولله دهبارې بهسمر كورددا، دابوې بهشوتنيكي نزيكي نمودا و شهيد بوو.

چوونم بۇ قوتابخانه:

سالى ۱۹۳۴ ميرزا (فتح الله لهونى) كه له (لهون) پياړنيكي كوشتبوو لموى هه لھاټبوو بۇ نموى بيت پنا بهرته بهر بهگه كانى همورامان تاكو سزاي نهدن..
لهو كاتهدا لهون و همسن ساني هم چهنده همردووكيان همورامى بوون بهلام همردهم ناكوكى و دوژمنايهتې لهنيوانياندا بوو، به جوړيك لههمر لايهك يه كيك شتيكي بكردايه دهچووه لاكمى تر بۇ نموى پاريزگاري بكات، وهك زوربهى عمشيرهت و تيره كانى ترى كوردستان.

ميرزا فتح الله خوښندهوار بوو، قورثاني دهزاني و دهيزاني بنوسيت، لهو روزه دا همر كمس كه خوښندهواري بزانيايه پتيان دهوت (ميرزا)، لهبر نممه بۇ يه كم جار (حوجره) لهديتي نيمه دانرا و ماموستاكمى ميرزا فتح الله بوو، دتيه كهمان زياتر له (۱۵۰) سال بوو، تهنيا دوو كمى تيا دابوو بتوانيټ نامه بخوښتتهوه.

يه كهميان خليفه هممه كريم بوو كه زاواى باپيرم بوو وخليفى شيخ حسام الدين بوو. دووه كمس باوكم بوو - خوالتيخوښيت - كه پتيان دهوت - مهلا نيراهيم - يان فحق نيراهيم، كه ههتا كتيبي - جامى - له (نحو) دا خوښندبوو، بهلام له سالى ۱۹۱۴ كه گراني گموره پيدا بوو لهبر نموى هيچ كمس نركى فقيتي له نهمستو نده گرت وازى هيتا له خوښندن له ههلهجه وگمرايموه بۇ مالى خوې و دواى ژن هيتان دهستى كرد به كاسبى، دوكانى هبوو شتى دهيتا له تيران بۇ عيراق وبه پيچمنونه.

ميرزا فتح الله له مالى خوږدا بهرگدوور بوو، جلى دهوورى و ژوره كمى خوښاني كړدبوو به قوتابخانه و نيمه منالى دتيه كه نزيكمى (۲۰) كمس چوپنه نمو قوتابخانه يموه بهپاره دهرسى پى دهوتين.

نهم ماموستايه زور دلړهق بوو، هيچ كاتيك بهزهى به قوتاييه كاندا نده هاتموه، دهرسى نيمه قورثاني پيروز بوو، ههفتى يه كمس پيتى فيركردين (ا.ب.ت.ث.ج) وله سمره تاي نهم پيتانه نوسرابوو (ياالله توفيقم بهديت يا فتاح فتحم بهديت يا رزاق رزقم بهديت)، ماموستا نهگم هارين بوايه باقيهك توله همنارى لاي خوې دادنه بۇ نموى سمر و چاوماني پى بشكينى نهگم زوو دهرسه كه رهوان نهكهن، بهزستاندا مقاشيكي دهخته ناو ناگره كموه بۇ

نموي سور بېتموه دې هينا بسمر دهستی نمو کسېدا که زوو دهرسه که وهرنه گړيت، يان
خوې جگړه کيښ بوو جگړه کمې دېنا به بېناگوټي قوتاييه کمېه. روژنيک ناموزايه کم همبوو
خواليخوشبو (محمد شريف) دهرسه کمې باش روان نه کړدبوو، ماموستا مهلا فتح الله
جگړه کمې نا به پېنا گړيېموه، نمويش زېراندې به گړيانموه چووه مالموه، مامه شمرېفم
خواليخوشبيت توره بوو دهستی محمدی گرت وهات بو ژووري قوتاييه کانو به ميږا فتح الله
ي وت: (هر يره ته لا قم کموتېږ نه گمر ئي کورېم بو به نيمامي شافيعي جاري تر غاز و
وانو). واته: هر سي ته لا قم کموتېږ نه گمر هم کورېم بيت به نيمامي شافعي جاريکي تر
ناهيتم بخوييت.

ورده ورده قوتاييه کان کم بوونموه تا هر من ماموه چونکه به چوار سالي سوتابووم
بهرگمي مقاشه کمې ماموستام ده گرت که سوري ده کړدوه دې هينا بسمر دهستېدا.

ماموستا ژن خاتوو (نامينه):

بېراستی ماموستا ژن گه ليک دلره قتر بوو له ماموستا، هر چنده ده لين ژن دلنمرمتره
به لام دياره نهمه ههمو ژنيک ناگريتموه، له خوړندني حوجره دا دوو روژ پشوو بوو که روژي
سي شمه و هيني بوو، له دوو روژه دا ده بوايه قوتاييه کان همومومان بچين بو نواباخه کان
دار بيتن بو مالي ماموستا بو نموي نان و چيشتي پي بکمن، چونکه نموکاته هيچ
هويه کي تر نه بوو بو ناماده کړدني خواردن جگه له دار، له بېرتموهي هاوريکناني حوجره
زوريان له من گموره تر بوون، زرت و زيندو بوون، نموان دار و لقه داري باش و گموريان
ده هينا بو ماموستا ژن منيش داري وردم کو ده کړدوه، کاتيک که داره کانمان ده هينايېموه بو
مالموه له ناو ده رگا که دا ماموستا ژن راده وستا له من توره ده بوو ده يوت: (چېم شو لگاوي
جاري تر هيزمي وردي باري ماروشا سمر و چماتره)، واته: چاو ريپوڅاوي نه گمر جاريکي
تر داره کانت ورد بن دېان شکينم بسمر و چاوتدا، من هردهم چاو تيشم له گمل بوو وه
ماموستا ژن ده يوت ريپوڅاوي بوون.

هر چوون بوو توانيم دوو بهش لمسي بهشي قورئان لاي ماموستا و ماموستا ژن تمواو

بکهم.

گرتنی ماموستا فتح الله:

روژيکيان ماموستا دهرسی پي دوتين دوو پوليس له خورمالده هاتن ماموستايان بال بهست کرد و برديان بو خورمال، لسمه رنه تاوانمي له لهون کردبووی پياويکی کوشتبوو (۱۵) سالن حوکميان دا و بهند کرا، پيش نهوي ماموستا بگيريت من و دوو قوتابي مابوين که ناچار نيتمهش بي ماموستا ماینهوه، بو ماوهي ساليك کس نهبوو دهرسم پي بليت، باوكم دهچوو له نيران گيسک و کاوري دهکړي مني کردبوو بشوان لهناو باخهکاندا دهملههراندن تا قهلهو دهوون نينجا دهيفروشتن.

ماوهي فهقييه تيم (۱۹۳۴ - ۱۹۴۶ ان)

مامۆستا سەید عارف و مالی پورم:

مامۆستا سەید عارف زانایەکی زۆر گەوره بوو، تازە ئیجازەیی وەرگرتبوو لای مامۆستا شیخ عمری قەرەداغی، بوو بە مەلای خورمال و لەمۆی مەدرەسەییەکی داناو دەستی کرد بەتەدریس و دەرس وتنەوه، پوره رەعنەم ژنی خەلیفە حمە کریم بوو وەک باسەم کرد کچینکی هەبوو (مەعصومە) مامۆستا سەید عارف خوازیینی کرد و ماری کرد، هێشتا نە یگواستبوو جار جار دەهات لە خورمالەوه بۆ مالی خەزووری لە گەڵ یەک دوو فەقی. رۆژێک چووم بۆ مزگەوت دیم دوو کوڕی گەنج هەر یەک کەوا و سەلتەییەکی جوانیان لەبەر دایە جامەدانی سەریان لە چوێت دراو و وریشووەکیان هۆنراوەتەوه بە گۆلنکەیی ورد کە دەچن بەرێگەدا گۆلنکەکان دەلەزێنەوه، منیش پرسیم: ئەم دوو کەسە کێن؟ وتیان: ئەمە فەقین، لەو کاتەدا وەک شیشیکی سۆرەکراو بکەن بە جەرگەدا ئەوەندە نازارم پێ گەیشت کە

ماموستا سەید عارف و مائی پورم:

ماموستا سەید عارف زانایەکی زۆر گەوره بوو، تازە ئیجازدی وەرگرتبوو لای ماموستا شیخ عمری قەرەداغی، بوو بە مەلای خورمال و لەهوی مەدرەسەییەکی داناو دەستی کرد بە تەدریس و دەرس وتەنە، پورە رەننام ژنی خەلیفە حمە کریم بوو وەک باسەم کرد کچیکی هەبوو (مەعصومە) ماموستا سەید عارف خوازیینی کرد و ماری کرد، هیشتا نە یگواستبووە جار جار دەهات لە خورمالەوه بۆ مائی خەزوری لە گەڵ یەك دوو فەقی. رۆژێك چووم بۆ مزگەوت دیم دوو کۆری گەنج هەر یەك کەوا و سەلتەیهکی جوانیان لەبەر دایە جامەدانی سەریان لە چویت دراو و وریشوەکیان هۆنراوەتەوه بە گۆلنکەمی ورد کە دەچن بەرێگەدا گۆلنکەکان دەلەرنەوه، منیش پرسیم: ئەم دوو کەسە کێن؟ وتیان: ئەمە فەقێن، لەو کاتەدا وەک شیشیکی سۆرەکراو بکەن بە جەرگەدا ئەوەندە ئازارم پێ گەشت کە

منیش بۆچی نه خویند تا بیم به فقهی، به گورجی گمراسته بۆ مالموه دهستم کرد به گریان وتم: دهیم به فقهی، باوکم لهبر سودی خوی داواکمی منی بدل نهبوو چونکه دهیویست همر شوانی بکهیم، لهبر نموه وتی: رۆله کمی که لکی خویندنن ماوه، منیش نموده ندهی تر دهنگم بهمرز کردهوه به قولیمی گریان، وتم بهباوکم: نه گمراستیه به خویندن خۆم دهدهم به ناوه کمی زه لمد، نمیش لمرسی نموهی که من تووشی کاره ساتیک نهیم، ژیری کردممه وتی: شو دهتبهیم بۆ مالی پورت بۆ لای ماموستا سدید عارف، شو چوین بۆ مالیان و باسه کمی بۆ ماموستا سدید عارف گیرایمه، نمیش فدرموی: دهتوانیت هممو روژیک بیت بۆ خورمال بخوینیت ئیواره بگه پیتیه؟ وتم: به لی.

منیش به یانی کراسه کوئیکی باوکم همبوو کردم به دوو کهرتمه کهرتیکم کرد به بهمرگ بۆ قورنانه که و دوی ماموستا و فقیکان که وتم.

کاتیک چوینه خورمال برده میانه حوچهی فقیکان، فقییه کمی گمراهی لی بوو ناوی (مهلا محمدهی عهده لیبی) بوو وتی رۆله بۆچی هاتوی؟

وتم: من خزمی ماموستام هاتوم بۆ خویندن.

وتی: به خوا به پهری قورنانه که تدا دیاره زۆر نه گهستهیت، ئیستا که رۆژی (۲۹ - ۷ - ۲۰۰۱) هه هیشتا ئیشی ئه قسهیه لمدلما ماوه.

له پاشدا ماموستا هات بۆ حوچه، به مهلا محمدهی سهرگهتی که خزمی ماموستا بوو وت: هممو روژیک له گهل فقهی کهرم دهرسی پی بلین و زۆر چاودیری بکه.

ئینجا سهر له نوی دهستم کردهوه به خویندنی قورنانه کهیم، له ههمان کاتدا دهرسیکی (گولستان) یان پی دهوتم، که به زمانی فارسیه، چونکه ئوکاته کورده کانی ئیران و عیراقیش له نزیکی سنوری ئیراندا نامه یان همر به فارسی دهنوسی بۆ یه کتر، هیچ کات کوردییان به کار ندههینا، همره ها کورده کانی شاره کان و مهلاکان نویسیان بۆ یه کتر همر به عهره بی بوو، دهیان وت: (العربیة فی الکلام کالمخ فی الطعام) واته: وشمی عهره بی لهناو رستهدا وهک خویی ناو خواردن وایه، هممو وتاریک که بلاو ده کرتیهوه به عهره بی نهرازیتهوه هیچ تام و بایه خیکی نیه.

ئهم جۆره بیر کردنوهیه لهناو کوردا بوو به هوی نموهی هممو میللهتیک به زمانی خوی کاره ساتی نموه کانی ده نویستهوه نه بیت به میژوو جگه له کورد نه بیت که هیچ میژویه کمی راست و دروستی نیه باسی گه له کمی بکات، به لکو همر دلسوزی بینگانه ده کات و خزمهتی

بیگانه دهکات به کرده و به میژوو، ته نانهت زۆربهی میژوونوسهوه کانی عمره ب و فارس و تورکن .

سالی (۱۹۵۱) له سوله یانی مهلا بووم، کتیییکی (دابشکردنی میرات) که پیی دهوتریت (الفرائض) یان (الموارث) دامنا و ناردم بۆ ههندی له مامۆستاگان، وتیان: زۆر جوانه و زۆر باشه به لام عهیبی ئهوهیه به کوردی داتناوه.

کورتهیه که له ژبانی مامۆستا سهید عارف:

"ناوی: حاجی مهلا سهید عارف مهلا سهید ئهویه کر مهلا سهید طه مهلا سهید عبدالقادر مهلا سهید عبدالغفور مهلا شیخ عبدالرحمن (باوه شیخ) مهلا سید محمود مهلا سهید عبدالرحمن مهلا سهید مصطفی مهلا سهید حسن مهلا حاجی مهلا سهید عبدالکریم حسن مهلا ئهویه کری چۆری. ناسراوه به (مامۆستا مهلا ئهویه کری مصنف)، تاریخی مردنی خۆی داناوه له دوو بهیته شیعردا که پرستی (خیر مقدم) به شیخه له دوو بهیته تاریخی مردنی ئهم پیاوهیه. المصنف، (البیر خضر الشاهزی).

له دایک بوون: ۱۲ مولود ۱۳۲۸ کۆچی.

شوینی له دایک بوون: گوندی (پیلهنگه) له شاره زوور، خۆرئاوای شاری ههلهبجه سهر به پارێزگای سلیمانی - عێراق.

دایکی: حلیمه کچی مهلا شیخ علی سهید محمد مهلا سهید مصطفی مهلا شیخ جلال الدین ی سهرگهت له بنه ماله ی (سبحان ناغا) ی سهرای سویمان ناغا. خویندنی قوناغی مندالی: قورئانی پیروزی له خزمهتی خاتوو حلیمه دایکیدا خهتم کردوه.

خویندنی سههره تای: کتیه ورده کانی له خزمهتی باوکی و براکانیا خویندوه که ههموو خوینده وار بوون.

پاش وهفاتی باوکی: له سالی (۱۳۳۷ک) باوکی وهفات تهکات و تهرمه کهی ئهبریه (ملهی مزیار) له نیتوان هانه سوره و پریدا نیتر ئه میس خولای گهران بۆ خویندن ته کهوتیه سهری.

سوخته یی: له گهل مهلا سهید نجم الدین سهرگهتی ئه چیه ههلهبجه و پریس و عهبا به یلی و بیاره و قهره داغ و سلیمانی.

موسه عیدی: له خزمهتی ئهم مامۆستا بهرێزانه دا خویندوو یهتی:

- ١- ماموستا مهلا عبدالکریم. - بیاره -
- ٢- ماموستا مهلا عزیز. - پریس -
- ٣- ماموستا مهلا صالحی تریفه.
- ٤- ماموستا مهلا شیخ مصطفی شیخ نجیب قهره داغی.
- ٥- ماموستا مهلا شیخ نوری شیخ باباعلی ته کیوی قهره داغ.
- ٦- ماموستا مهلا سید غفور ته کیوی سید حسن سلیمانی.
- ٧- ماموستا مهلا شیخ رسول ههله بجه.
- ٨- ماموستا مهلا شیخ حیدر عه بابیه یلی.
- ٩- ماموستا مهلا شیخ مارفی قهره داغی.
- ١٠- ماموستا مهلا شیخ عمری قهره داغی.
- ١١- ماموستا مهلا شیخ بابا رسول بیده نی.

ئیجازهی عیلمی: دوا ماده ده کان له خزمه تی مهلا شیخ عمری قهره داغی ناسراو به (ابن القهره داغی) نه خوینیت و همر له خزمه تیدا ئیجازهی عیلمی وهرده گریت. دووباره ئیجازهی عیلمی: پاش گهرانه وی له سلیمانی بو ههله بجه نه چیتته خزمه تی شیخ بابا رسول بیده نی بو زیاتر زانیاری وهرگرتن نیتر له وی جارنکی تر ئیجازهی عیلمی وهرده گریت، دوی نه وه ته گهریتمه وه گونده کمی خویان که (سهیده کان) له شه زوور نزیک (دۆلاش) و (ته په کهل).

ئهو جینگایانی تیا خویندوویه تی به گشتی: ههله بجه، بیاره، پریس، عه بابیه یلی، قهره داغ، سلیمانی، کهرکوک، خانه قین، مهربوان، موکریان، ههولیر، کویه. هاوه لانی کاتی خویندن و دواتر: مهلا عبداللهی محمدی چروستانی، مهلا رحیم پهرخی، مهلا محمد بهاء الدین بیاره، ملا مارف خاوهیی، مهلا سلام پیسکه ندی، مهلا محمد گه لاله، مهلا مارف سه رگه لو، مهلا محسن نوشی، مهلا خالدی مفتی سنه، مهلا رحیم همزه ناغا، مهلا شیخ نجم الدین خانه قینی، مهلا شیخ محمدی خال، مهلا حسن عه بابیه یلی، مهلا محمدی دار الاحسان، مهلا محمدی چارمار، مهلا سید احمدی شیخ الاسلامی مهربوانی، مهلا سید محمد چیشانه، مهلا محمودی عنب، مهلا حسن هندی، مهلا محمدی لار، مهلا سید مجیدی شانده ری، مهلا عارف پینجوبینی، مهلا شیخ محمدی احمد برنه، مهلا شیخ مارف نیرگسه جاری، مهلا فتاحی قاینه چه، مهلا قانعی

شاعر، مهلا مجیدی قطب (کرکوک)، مهلا شیخ عثمان شیخ علاء الدین، مهلا شیخ جلالی نابلاخی، مهلا سید توفیق برزنجی، مهلا مصطفی بارزانی، مهلا أسعدی محوی، ثمو بهریتزانهی له خزمهتیدا بههره مه‌ند بوون زۆرن به‌لام چهند ناویکیان ده‌خمه بهر دیدیهی خوینهری ئازیز:

مهلا احمدی مفتی زاده، مهلا احمد و مهلا زاهد و مهلا سعدالله نووشی، مهلا محی الدین ده‌گاگایی، مهلا صالحی زارای، د. مصطفی زه‌لمی، د. شیخ علی القرداغی، مهلا محمد امین نینولی، مهلا عبدالله هورایی، مهلا عبدالله هه‌جیجی، مهلا عبدالرحمن (کۆن)، مهلا احمد و مهلا هبه الله قازی پینجوجین، مهلا کریمی مهریوانی، مهلا حسن گرده زیبری، مهلا شیخ عثمان شیخ مارف نیرگسه جاری، مهلا محمود عبدالرحمن سرگه‌تی، مهلا خالد خورمالی، مهلا عبدالله پهرخی، مهلا صدیق ملا رحیم پهرخی، مهلا شیخ بابا علی شیخ عمر قره‌داغی، مهلا شیخ مصطفی شیخ معروف قره‌داغی، شیخ محمد شیخ تالشی، مهلا جمیل بی‌سارانی، مهلا هادی مفتی زاده، مهلا عبدالرحمن (عهینه‌ک)، مهلا محمدی مل چهور، مهلا کریمی سهرده‌شتی، مهلا محمدی ده‌شتی، شیخ علی قهره‌داغی، سه‌ید حبیب نجم الدین سرگه‌تی، طیب ماموستا سید عارف، مهلا سید نجم الدین ته‌پی سه‌فا، مهلا سلام مهلا عابد، مهلا سید لطیف واژه، مهلا عبدالله قه‌شان.

خیزانی: له‌به‌رئهموهی شیخ حسام الدین پورزای مهلا سید ابوبکری باوکی بووه بۆته خه‌جۆری، خوازیینی خاتوو معصومه‌ی کچی خلیفه همه‌ آمینی زه‌لمی بۆ کردروه. مه‌لایه‌تی: هه‌ر به‌هۆی خه‌جۆاری شیخموه کراوه به مه‌لای خورمال دواتر له (ته‌په‌ی که‌ل) ئینجا گۆلپ.

به‌لام به‌هۆی شیخانی تاله‌بانی خزمی بوون کراوه به مه‌لای ته‌کیه‌ی تاله‌بانی له سلیمانی به‌شیوه‌یه‌کی ره‌سمی له سالی ١٩٣٨ ز دا.

وازه‌بنان له مه‌لایه‌تی: پاش وه‌فاتێ شیخ عبدالرحمن برا گه‌وره‌که‌ی له گوندی سه‌یده‌کان بۆ سه‌ره‌بره‌شتی برازاکانی ئه‌گه‌ریتموه سه‌یده‌کان.

بوونه‌وه به مه‌لا: شیخ حسام الدین داوای لێ ئه‌کات به‌گه‌ریتموه گوندی (ته‌په‌ی که‌ل) له‌مۆ بی‌یتموه به مه‌لا و جوتیاریش بکات ئیتر چهند سالتیک له‌مۆ بێ فه‌قی ئه‌بیّت،

لهبهرتموه دیتته خورمال بۆ مه‌لایه‌تی و خه‌ریکی کشتوکال نه‌بیته، له جوتیاریدا سهرکه‌وتوو بوو به‌تایه‌تی توتن که به هۆیموه ده‌وله‌مه‌ند بوو.

وه‌فساتی خاتوو معصومه‌ی خیزانی: رۆژی ٢٥/١٢/١٩٥١ خاتوو معصومه به‌سهر سکه‌وه له دنیا ده‌رده‌چیت له گۆرستانی (بلال) له گوندی زه‌لم به‌خاک ئه‌سپێردریت. خیزانی دووه‌م: له‌بهر پێویستی خیزانه‌که‌ی به‌ناچاری له ماوه‌یه‌که‌ی کورتدا خوازینی خاتوو مه‌لیحه‌ کچی شیخ مارف قه‌ره‌داغی ده‌کات و نه‌بیته هاوسهری و، پیشه‌که‌ی ده‌گۆزیتتموه بۆ سلیمانی و نه‌بیته به (امام و مدرس) له مزگه‌وتی سید نوری نقیب - مزگه‌وتی ئه‌وقاف - دواتر نه‌چیتته مزگه‌وتی خوخانه‌ شوینی مامۆستا مه‌لا جه‌ سعید مامۆستای خۆی به‌ ناونیشانی ئیمام و مدرس هه‌روه‌ها مدرسی مزگه‌وتی پاشاچاوش و به‌تاتیکردنموه بریدیوه.

خانه‌نشین بوونی: پاشا خانه‌نشین بوونی له ماله‌که‌ی خۆی له گه‌ره‌که‌ی چوار باغ ژوریک تهرخان ته‌کات بۆ مه‌که‌ته‌به‌که‌ی و ده‌رس وتنموه به‌و به‌ریزانه‌ی که ته‌هاتنه ماله‌وه بۆ خۆیندن به‌ خۆپایی.

په‌یه‌ه‌ندی کۆمه‌لایه‌تی: ریزیکی فراوانی له‌ناو خه‌لکدا هه‌بووه بۆیه دۆست و براده‌ری زۆری هه‌بووه هه‌میشه ده‌وری قه‌ره‌بالت بووه دوا‌ی ده‌رس وتنموه. نو‌سین و حاشیه: حاشیه‌ی زۆری له‌سهر هه‌موو ئه‌و کتێبانه هه‌یه که ده‌رسی تیا وتوه‌تموه له هه‌موو ماده‌کاندا.

نو‌وسین: هه‌ندی نو‌سینی له (ریاضیات) و (منطق) و (فلکیات) هه‌یه، له سالی (١٩٥٠ ز) ده‌ستی کردوه به‌حاشیه‌ نو‌سین له‌سهر کتێبی (الوضوح) که کتێبی مه‌لا (أوبکری مصدق) له‌سهر کتێبی (محرر) نو‌سیویه‌تی، پیکهاتوه له (٥) جلدی گه‌وره، چواریان هه‌موو بابته شه‌رعیه‌کان ده‌گریتتموه به‌یه‌که‌وه به‌لام جلدیکی تایه‌تی به (میراشا) وه که حاجی مه‌لا سید عارف حاشیه‌ی له‌سهر نه‌کردوه چونکه ده‌ستی نه‌که‌وتوه، ئیتر چوار به‌رگه‌که‌ی تر جگه له‌به‌شی عیبادات دره‌نگ ده‌ستی که‌وتوه هه‌مووی حاشیه‌ی له‌سهر کردوه به‌هه‌مووی پیکه‌مه‌وه خۆی له (١٠) جلدی گه‌وره ده‌دات.

توانای هه‌بووه له نو‌سینی شیعر به‌ کوردی و به‌ عه‌ره‌بی و به‌ فارسی به‌لام زۆر که‌م خۆی پێوه ماندوو کردوه له‌بهر ته‌دریس.

زمان: زمانی کوردی و عه‌ره‌بی و فارسی به‌چاکی زانیوه ده‌رسی پێ وتۆتموه.

قورئان: قورئانی به تهاوی له بهر بوو له کاتی به تالیدا دهوړی نه کرده وه. شونوئیز: زوو نه ووست و زوو هه لده ستا ئه ی فهرموو خوا ئیمه ی بۆ شونوئیز دروست کردووه ههمیشه نوئیزی ده کرد.

شاره زایی گشتی: له بابته کانی (منطق، فلك، عقائد، فقه، نحو، صرف، بلاغه، تفسیر، حدیث) دا زۆر بلیمهت بووه حاجی مهلا رحیم په رخی له کاتی کیشه یه کی غوی ئه ی فهرموو ئای بۆ (سیبویه) هکه ی خۆمان (سید عارف).

جورتهت: همرگیز رازی نه ئه بوو به (أضعف الايمان) ههمیشه له سر راستی تووشی شه ی نه بوو ههمیشه ش سمرکوتوو بوو.

سهرانه: له کاتی فلاحه تیدا قهت مو لکانه ی نه ئه دا چونکه به ناحقه ی نه زانی و چاوپو شیشی لی نه کرا.

هج: سالی ۱۹۶۵ چوه بۆ حج له گه ل جهنابی حاجی سید احمدی شیخ الاسلامی مهربوانی چۆری.

گفتوگۆ: جارێک له کونگره یه کی ئیسلامیدا له به غدا له گه ل (آية الله عمن الحكيم) نه که ویتته گفتوگۆیه کی قورسموه له نه غامدا (آية الله) دانی پیا ده نیت و ستایشی زۆری نه کات و عه بایه کی عهره بی چاکی پی نه به خشیت تا ئیستا له مالیان ماوه.

پله ی له ناو زانایاندا: نه ندا میکی چالاکی بزوتنه وه ی زانایانی ئیسلامی بووه، بهر پرس بووه له زۆر کیشه زانسته یه کان، سهرچاوه ی (فتوی) شه رعه یه کان بووه.

په یوه ندی: به نامه له زۆر شوینمه داوای ده ربړینی رایان کردووه له سر زۆر شت وه ک (تفسیری ئایهت) یان (شهرحی حدیث) یان مه سه له ی شهرعی یان عقائدی و شتی تر.

حیزبایه تی: حمزی له حیزبایه تی نه کردووه په یوه ندی به هیچ حزبی که مه نه بووه رای په سند بووه له بزوتنه وه ئیسلامیه کان.

دۆستایه تی تایبهت: دۆستایه تی له گه ل شیخ عبدالله محمد صراف، أمجد زهاوی، ملا جمیل روژه یانی، قازی نه تروشی، قازی شیخ محمدی خال، مهلا مجید قطب، علاء الدین سجادی، هادی چاوشلی زۆر بووه.

له شه ری ۳/۲ - ۱۲ - ۱۹۷۵ له شاری سلیمانی له دنیا ده رچوو، نارامگای له گردی سه یوانه له سلیمانی، دوو کوړ و کچیکی هه یه: (طیب، عبدالقادر، منیره).

دوا وهسیت: دوا وهسیتی بۆ کاک طبیی کوری:

کورپی خۆم لهممودوا گوی بگره ههول بده خاسر الدنيا و الاخرة نهبيت، من پاش مردن چاوه ریی ئیوهم ریبازی باپیرتان مه گۆرن سهرفراز نهبن، ئەوا تۆم سپارد به لوتف و کهره می خوا له گهل باقیا (باوکت سید عارف).
مه کته بهی سهید عارف پیکهاتوو له کو مه لیک کتییی نایابی هه مه چهشنه پریه تی له حاشیهی دهست و خه تی خوی له گهل چه ند کتیییکی دهست نووسی کۆن و نوی.^(١)

سوخته ی سوخته:

فهقیی مزگهوت دوو جوړن له پلهی خوړنده واریدا، جوړنکیان پییان ده لێن: (مستعد)، ئەمانه لای مامۆستای گهوره ده خوړنن و له پاش تهواو کردنی (خو) و (صرف) ده چنه نمو پله یهوه.

جوړی دووهم پییان دهوتریت: (سوخته): ئەمانه له قورئانی پیروژه تا ده گهنه (الفیه ابن المالك) پیی دهوتریت (سیوطی) ده خوړنن، سوخته له هه موو مه دره سهیه کی دینیدا ده بیت وهك خزمه تکار خزمه تی موسته عیده کان بکات وچایان بۆ لی بنیت وقاپ و كهوچك بشوات وگسك بدات وکاتیک ده چنه ده ره وه پیتلاوه کانیان بۆ دابنن.

ده گیر نه وه ده لێن: روژنکی ههینی مسته عدیك نه چوه بۆ نوژی ههینی پییان وتوو ده بۆچی نه هاتی بۆ مزگهوت، وتوو یه تی: سوخته كه م لی ره نه بوو پیتلاوه كام بۆ دابنیت، ئینجا ئوبال به ئهستۆی ئه وهی ئه مهی بۆ گیراموه راست بیت یان درۆ.

له مو مه دره سه یه دا له گهل فهقی مه همود دوا یی بوو به مه لا محمود سه رگه تی خزمی مامۆستا سهید عارف بوو، بووین به دوو براده ری خو شهویست ههروهك له م نامه یه دا ده رده كهویت و دواتر به نازناوی (بێزارو) (بیوهی) شیعری ده نووسی و پیش ئه وهی کوچی دوا یی بکات ئه م شیعری بۆ نووسیوم:

^١ له بنه ماله ی مامۆستا وه رگیراوه.

خامه هله سانبوسه نامیکلی نازه نین
 بویجه ریزدیه رزوزانا فاده نی اکر ام و دین
 توله هیتی من ما چکه زورده خوشن و خوش
 ریزد نزل بو بخواره هم به لشن باقی بزیه
 بدو زبانی خوشی ایوه همدی رب العالمین

لاکه مصطفی سید السلام علیکم ورحمة ربکم وبرکاته
 هه دانی سلا مستان نه زعم دله خدا داد افرام بوسه رب رزی و بهفته
 ده رتبان افرام بوسه مستان نه و جاوی منالان ماچ که کم
 هه رتبان ده سلا ماچ که کم ته ده مستان و بهفته
 زیاده ده سلا ماچ که کم ایوه چاکین و چاکلی بوسه مستان
 افرام

کاوانه زانم تیغ مصطفی محمد ادرقه کانی من نه مارده وه
 بدو خسته مستان نه

بکون ۵ ر سید صبارت

عندنا
 دعوت ما سید صبارت
 نام به ده مستان نه

محمد ادرقه کانی
 ۹۷۷/۱۱/۲۲

خامه هه‌لسه سابنوسه نامه‌يكي نازەنين
 بۆ به‌ريز و به‌رز و زانا خاوه‌نى اكرام و دين
 تو له‌جيتى من ماچكه زۆر به‌خوشى و پي‌كه‌نين
 ريز و فه‌زلى بۆ بخوازه هه‌م به‌ له‌ش ساغ بژين
 بۆ ژيانى خوشى ئيوه هه‌مدى رب العالمين

كاكه مصطفى گيان السلام عليكم ورحمة الله وبركاته:

هه‌والى سه‌لامه‌تيتان نه‌پرسم و له‌خوا داواكارم بۆ سه‌ره‌مه‌زى و به‌خته‌وه‌ريتان احترامم بۆ
 مامۆستا ژن و چاوى منداڵان ماچ ته‌كه‌م مه‌روه ده‌ستان ماچ ته‌كات نوخسه و به‌ختياريش
 زياد له‌ ده‌ست ماچ كردن، ئيمه‌ چاकिन و چاكى ئيوه‌شمان ناواته.

كاكه نازانم شيخ مصطفى محمود (ئهورا‌قه‌كانى) منى نه‌ناردووه بۆ خزمه‌تتان؟

بچوكتان له‌ سيد صادق

محمود عبدالرحمن الحسينى

١٩٧٧/١٠/٢٣

له‌گه‌ل فه‌قى كه‌ريم هه‌ر ئيشيكيان هه‌بوايه له‌ ده‌ره‌وى حوجره ده‌هاتن به‌منيان ده‌كرد،
 من ده‌چومه ژوورى مزگه‌وته‌كه ده‌سه‌كانم په‌وان ده‌كرد، فه‌قى كه‌ريم ده‌هات له‌ ده‌رگاي
 مزگه‌وته‌كه‌وه ده‌هه‌ستا به‌ده‌نگيكي زۆر به‌رز ده‌يوت: مصطفى مينيش ده‌موت: به‌لى، ده‌يوت:
 قوزه‌لقورپ وه‌ره ئه‌و كاسيه بيه بۆ ئاوايى پري دۆ بينه، ئيتير ئه‌مه روژ و دوو روژ نه‌بوو
 هه‌موو ئيشه‌كانى ناو ئاوايان به‌من ده‌كرد.

ژيانم له‌مالى مامۆستا سه‌يد عارف:

له‌ پاش نه‌وى مامۆستا پورزاكه‌مى گواسته‌وه پيى وتم: له‌مه‌ولا ته‌نها سى شه‌مه و
 هه‌ينى به‌چۆره‌وه بۆ زه‌لم، ئيتير مينيش بۆ ماوه‌ى شه‌ش مانگ هه‌ر له‌ مالى مامۆستا بووم
 وه‌ك كورپى خۆى ته‌ماشاي ده‌كردم، خوا گيانى پاكى به‌ به‌هه‌شت شاد بكات.

ئەوانەى كە خویندم لە خورمال:

ئەو مارهیدا كە لە خورمال بووم ئەم بابەتانەم خویند:

١- قورئانى پەرز: جارىكى تر پيايدا چوومەوه و مامۆستا كەم فەقى كەرىم بوو كە لە پاشدا بوو بە مەلا كەرىم سالى (١٩٩٠) لە مەريوان كۆچى دوايى كرد ئەوى ئىمامى جومعه بوو (خوالىتى خوشييت).

٢- تصريفى زنجانى: ئەم بابەتە لە زانستى (صرف) هوه وەريانگىراوه بۆ زمانى كوردى و بەشپوازي (لەبەر) مامۆستا كە بەفەقىكەى دەليتموه.

وايان بلاو كردبۆوه لەناو فەقىكاندا هەر كەس تەماشاي كتيبە كە بكات هەردوو چاوى كۆيتر دەبيت، لەبەرئەوه لەدوور يان لە نزىكەوه نەمەدەوترا نزىكى ئەم كتيبە بكەمەوه يان بىخوینمەوه لە ترسى ئەوى كە چاوم كۆيتر نەبيت.

٣- عواملى جورجاني لە گەل (أجروميه): ئەميش هەر لە بابەتى (نحو) مامۆستا مەلا صالح زارا پيى دەوتم، پينج سال پيش ئيستا لە سيد صادق كۆچى دوايى كرد (خوالىيخوش بيت).

بۆ جارى دووهم كە چوومەوه خورمال تصريفى (مەلا على) م لای مامۆستا (مەلا محمود عەنەبى) خویند.

جارى سێيەم (سيوطي) يان (الفية ابن مالك) م خویند لە خزمەت مامۆستا سەيد عارف دا (خوا لىيان خوش بيت).

ئەم كتيبە مامۆستا مەلا عبدالرحمن دار بەرولەيى پيى دەوتم كە ئىستاش لە ژياندايه خوا تەمەنى دريژ بكات، مامۆستا لە خورمال ئەو كتيبە كەى دەگرت بە دەستمهوه هات و چۆى دەكرد و لەناو حەوشەى مزگەوتە كەدا بۆمنى دەخویندەوه، منيش وەك توتى بەدواى وتەكەى ئەو دەم وتەوه تا يەك دوو جار دەبوو لەبەرى بكەم و هەمموو رۆژێك دەورى بكەمەوه تا لە بىرم نەچيتمهوه، بەلام ئەوى پيى ئەوتم (٥٠%) م نەدەزانی باسى چى دەكات.

کورتهیه ک له ژبانی ماموستا مهلا عبدالرحمن داربه پرووله یی:

ماموستا مهلا عبدالرحمن عبدالکریم داربه پرووله یی

"ماموستا مهلا عبدالرحمن له گوندی (دار بهرووله) سهر به ناحیه ی تاخه پو له سلیمانی له بنه ماله یسه کی جوتیار له (١٩١٤) هاتوته دنیاوه. له تهمه نی حموت سالیدا دهستی کردوه به خوتندن له خزمه تی مهلای دیکه یان ماموستا مهلا عبدالله، له سهر داب و نه ریتی کورده واری ئهوکاته کوردستانی عیراق و تیران گهراوه به شوینی خوتندندا. پروانامه ی زانستی له خزمه تی ماموستایان ملا (عنايه الله) وهرگرتوه و له ریکه وتی (١٥/١٠/١٩٤٢) بووه به ئیمام و مدرسی مزگه وتی خانه قای مهولانا خالد له سلیمانی.

له (٤/٩/١٩٤٢) به شداری تا قی کردنه و دی کوپی زانستی سلیمانی کردوه و پروانامه ی دهروونی وهرگرتوه، بووه به مدرس و پیش نویژ له مزگه وتی (شیخ حسین قازی)، له (١٩٤٦) گوێزراوتهوه بو په یمانگه ی ئیسلامی له مزگه وتی گهوره تا ١٩٤٧. له پاشان به فه رمانی وهزاره تی ئه وقاف و کاروباری ئیسلامی هه ریمی کوردستان، ماموستا خانه نشینه کان گهراوه بو سهر مزگه وته کانیا ن، له (١٩٩٣) تا ئیستا له مزگه وته که ی خویدا ماوه ته وه خزمه ت ده کات.^(١)

^١ دهقی ئهم نوسراوه له زاری ماموستا خو ی وهرگراوه.

گهړانه و هم بڼو زه لم:

له سالی ۱۹۳۶ شیخ حسام الدین ماموستا مهلا خالیدی مفتی زاده‌ی (سنه‌ی) کرد به مه‌لای دی‌ی زه لم، منیش به‌ی‌ه‌کجاری و ازم له خورمان هینا چوومه‌وه له‌وی لای فه‌قییه‌کانی ماموستا دهرسیان پی دوه‌تم، دی‌ی زه لم فه‌قی و مه‌لای نه‌بو له‌وه و پی‌ش جوړی ژبانی فه‌قییان نه‌ده‌زانی له‌برته‌وه ماموستا دانیشتوانی ناواییه‌کمی کو کرده‌وه وتی:

نم فه‌قییان له‌سمر نمرکی تیوه نه‌خوینن، نان و چیشت و شه‌کر و چایان له‌سمر تیوه‌یه، هر یه‌ک به‌پی توانای خو‌ی و هم‌مو تیواره‌یه‌ک له پاش عسر یه‌کینک له سوخته‌کان ده‌گړیت به ماله‌کاندا هم‌مو روژنیک هر مالینک یه‌ک نانی ده‌داتی، نه‌وی نیواران چیشتی هبیت با قاپیک بنیریت بڼو فه‌قیکان، یان فه‌قیکان دین ده‌یمن، مانگی جارنیک نه‌وی توانای ه‌بو روژنیک یارمه‌تیا بدات بڼو شه‌کر و چا.

کورته‌یه‌ک له ژبانی ماموستا مهلا خالیدی مفتی زاده:

"ناوی خالیده، کوری مهلا عبدالله‌ی مفتی یه، سالی ۱۳۲۳ک - ۱۹۰۵ز. له گوندی (دشه‌ی) هورامان هاتووه‌ته دنیا، له‌شاری (سنه) ده‌ستی کرد به خویندن، دواپی چووه (رواندز) لای مهلا نهمعد نه‌فندی خه‌یلانی، دوا قوناعی خویندن هاته (ه‌مولیر)، لای مهلا نه‌فندی ئیجازه‌ی وهرگرت پاشان چووه (تموئل) ته‌ریقه‌تی نه‌قشبه‌ندی له شیخ عه‌لی حیسام‌مدین وهرگرت، له‌سمر فهرموده‌ی شیخ چووه ناوچه‌ی (زه لم)، سالی ۱۳۶۰ک. کرا (مدرس) له پی‌نجوین، سالی ۱۳۶۵ گه‌راوه (سنه)، له قوتبخانه‌ی نصیر دیوان دهرسی داداوه.

له ۲۶ ره‌مه‌زانی سالی ۱۴۰۰ک - ۱۹۸۰ز. له (تاران) کوچی دواپی کرد، له‌سمر وه‌صیه‌تی خو‌ی له گردی بی‌شکو له کرماشان ته‌نیش‌ت وه‌یسی قهره‌نی به خاک سپ‌ردرا، ماموستا خالید شاعیریش بوو شیعی کوردی و فارسی هه‌یه.^(۱)

* * *

^۱ تاریخ مشاهیر کورد ۴/۶۹ - ۷۰.

له میژووی زانایانی کورد، مهلا تاهیر مهلا عبدالله به‌حرکه‌یی وهرگیراوه، ۱/۳۲۷.

نموکاتهی ماموستا هات بۆ زهلم دانیشتونانی دینه که هه مووی له که پر دا بوون ههر کەس له باخی خۆیدا، که یه کهم جار سوخته که چو بۆ (راتبه) واته کۆکردنهوی نان له مالان منیان نارد له گه لیدا بۆ شاره زایی چوینه مایک ناوی پوره (ئه فرۆس) بوو: وتمان: راتبهی فقهی رهحه تتان لی بیت.

وتی: مهبستان چیه، وتم: واته نایک بینه بۆ ئەم فقهیه، ئەمیش وتی: رۆله نایک عه به، رۆشت نهوی له ناو دۆله گه دا هه بوو هه مووی ده رهیتا و دای به فقهیکه، ههر چه نه و تم یه ک نان زیاتر مه هینه گوینی نه دامی.

بۆ رۆژی دوا یی هه مان کات چوینه وه بۆ لای پوره ئه فرۆز وتمان: راتبهی فقهی رهحه تتان لی بی.

ئەمیش توره بوو وتی: (خوشه شوانه و گاوانی نهم دئ گر ویره گیه مهی دئ سهرما). واته: خو ئیوه شوانی گاهه ل نین هه موو ئیواره به ک دینه سهرمان، دیاره ئەم جوړه ژیا نه زۆر شتیکی ناشیرنه، به لام له بهر نهوی موسلمانه کانی ئه و ناوچه یه که فقهییان راهه گرت زۆر به چاویکی ریز ته ماشای مه لا و فقهییان ده کرد و ته مانهش به ههر جوړیک بژیا نایه ههر به ریز و به چاوی به رز ته ماشایان ده کردن، به جوړیکی وها بلاو بوو بووه له ناو هه موو کسدا که فقهی کاتیک ده چیت به ریز گه دا فریشته بالی بۆ راهه خا به سهر بالی فریشته کاند ده چن به ریز گه دا، له بهر نهوی پییان ده وتین (نالچه) نه ده ن له ژیر پیلاره کان با تازار به فریشته کان نه گات.

جاریک ماموستایه ک له ماموستا کانی ئایینی کوردستان شهوی بهرات، که هه ندی له موسلمانه کان وا ده زانن سالی دابهشکردنی موچه یه (السنة المالية)، میکائیل دیت به ماله کاند ده گهریت ههر که سیك رزقی سالیکی ته وای بۆ دیاری نه کات، ماموستا شهو له خه ویدا ده بینیت ئه و میکائیل که فریشته ی (رۆزی) بهش کردن هات، له ناو دیکه دا ههر کهس بهشی خو ی بۆ ماوهی سالیک به یاردا، به لام نه هات بۆ مالی ئه ومان. ماموستا کتوپر له پاشی خه وه که خه بهری ده بیتمه، ماموستاژنی هه لسان وتی: ئەم سال من و تو ده مرین، ماموستاژن وتی: به چیدا ده زانی؟ وتی: ئیستا له خه ویدا میکائیل هات به سهر هه موو ماله کاند گه را ههر که سیك (رۆزی) خو ی بۆ دیاری کرد و چوه وه بۆ تاسمان نه هات بۆ مالی ئیمه، ئه وهش مانای ئه وه ی من و تو ده مرین و رۆزیمان به دنیا وه نه ماوه، ئه و شهو ماموستا و ماموستاژن له خه فه تاندا نه نوستن، ماموستا، ماموستایه کی هه بوو له دینه کی تر بوو، ماموستاژن پیی وت: به چۆ بۆ لای ماموستا که ت بزانه مانای ئەم خه وه نا هه ماوه چیه؟

ئوميش به يانی زوو رۆيشت بۆ مالى مامۆستا کهى خموه کهى بۆ گيرايهوه.

مامۆستا کهى پیتی وت: مهلا تو چهند ساله مهلايت؟

وتی: خۆت ده زانیت من نزیکهى (۲۰) ساله مهلاى ئمو دئیهم.

مامۆستا کهى وتی: (۲۰) ساله مهلاى هیشتا نازانیت، عهقلت بهوه ناشکیت که رزقی تو

و مهلا ژن و مندا له کانت لهسهر ئاوايه کهیه، لهسهر خوا نیه، تا میکائیل بیت بۆ مالتان.

ئینجا مامۆستاش دلنیا بوو و به دلخۆشى گيرايهوه ئمو مژدهیهى دا به مامۆستاژن.

لهم باسموه وا دیاره جگه له لایهنى ئایینی ههر شتیک باش یان خراپ نه گهر ماوهیه که

مرۆڤ لهسهرى بروات ده بیته عورف و عادهت و ههر کهسیک شتیک بکات بگوئجی له گهل ئهم

عورف و عادهتدا به عهیب و ناشیرین له قهلهم نادریت.

بهلام ئیستا مامۆستا و فهقی ههر ماون، مامۆستا لهسهر موچهى میرى ده ژین له جیاتی

موچهى ئاوايى و سهرفیره و زهکات، فهقی گهر که که یان دئییه که هه موو مانگیك هه ندىك

پاره یان بۆ کو ده که نهوه خۆیان شت ده کړن و چیش و نان ده کهن، ناچه سهر مالان بۆ راتبه

و بۆ چیش چونکه عورف و عادهت که گۆرا. هیوادارم ههر سه رکمو توو و پیشکمو توو بن بۆ

خزمهتى ئایین و خزمهتى موسلمانان و گه له که یان.

کاتیک گهرامهوه دیکهى خۆمان (زهلم) که مهلا و فهقی بۆ هاتبوو دهستم کرد به

خویندنى کتیبى (أتمودج) که له بابتهى (غو) وهیه، مامۆستا مهلا نه حهدهى ئهوه سهرى ئهم

کتیبهى پى ده وتم، خۆشى کتیبى (شافیه) ی لای مامۆستا مهلا خالید ده خویند.

ئهم مامۆستایه له پاش سى چوار مانگ هه لى خه له تاندم وتى من ده چم بۆ ده ره شیشى

ژوورو بۆ لای مامۆستا مهلا عبدالله، چونکه لی ره ده سه کهم به دل نیه، توش له گهل و ده زۆر

به باشى فیری کتیبه کانی (غو) و (صرف) ت ده کهم.

منیش ئهوکاته ساویلکه بووم زوو هه لده خه له تام، له گه لى رۆیشتم، لیفه کهى خۆى و

لیفه کهى من به یه کهوه به په تیك به ستیان به کۆلى منهوه، ئه ویش له گهل (مستعد) یکى تر

ناه کهم له بیر چۆتموه، کهوتینه رى، ئهوان پیشکمو تن و من له دوا یانهوه ده رۆیشتم به پى،

به یانى زوو له زهلم ده رچووین تا گه یشتینه ده ره شیشى خوارو، ئینجا له ده ره شیشى خوارو

بۆ ده ره شیشى ژوورو، که هه ردوو کیان نزیک هه له بچمن، رینگه کهى هه وراز بوو، دوو لیفه م به

کۆلهوه بوو، زۆر ماندوو بووم چونکه له رینگه بۆ پشوو نه وه ستاین، له هه ورازه که نه مده توانی

من به پیتی ئهوان رى بکه م، بانگم کرد مامۆستا به جیم مه هیلن. مهلا نه حهده گيرايهوه لیم

توره بوو وتی: بینه لیفه کهم خۆم هه لى ده گرم، وتم: مامۆستا من نه موت لیفه که ت

هه‌ئناگرم تۆ له وته‌که‌م تۆ نه‌گه‌يشتیت، وتم: به‌جیم مه‌هیلن، ئینجا ئه‌وه‌نده‌ی تر لیم‌توره‌ بوو، وتی: هه‌تیو من تۆ گه‌یشتم نه‌یه؟ وتم: من وا ناڵیم.

هه‌ر چۆن بوو گه‌یشتینه‌ ده‌ره‌شیشی ژوورو سی چوار مانگ لوی خوتندم. (أعموذج) هه‌که‌م ته‌واو کرد به‌لام ماموستا مه‌لا ته‌حه‌مد زۆر مانه‌دوی کردم، ده‌یوت که راتبه‌ ده‌که‌یت روونه‌که‌یته‌ ئه‌و ژنه‌ که نانه‌که‌ت ده‌داتۆ، چونکه‌ ته‌ماشای کراسه‌که‌شی به‌که‌یت زه‌ینت کوێر ده‌ییت، منیش که ده‌موت راتبه‌ی فه‌قی ره‌حه‌متی خواتان لی ییت، ئه‌و ژنه‌ یان ئه‌و که‌چه‌ نانه‌که‌ی بۆ ده‌هه‌ینام پشتم لی ده‌کرد و ده‌ستم ده‌برد له‌ پشتموه‌ نانه‌که‌م لی وه‌رده‌گرت، زۆر جار ژنه‌کان ترانه‌جیان لی ده‌گرتم و ده‌یانوت فه‌قی بۆچی پشتمان تیده‌که‌یت؟.

زۆر جار سه‌عاتیکی ده‌ما بۆ نوێژی به‌یانی ده‌یبردم بۆ مزگه‌وت ده‌ستنوێژی پی ده‌گرتم و شه‌منوێژی پی ده‌کردم، به‌لام خۆم زگار کرد له‌م ماموستایه‌ که خه‌ریک بوو له‌جیاتى ئه‌وه‌ی بکات به‌ مه‌لا به‌ره‌و ده‌رویشی و سوڤیتی ده‌بردم.

کاتیک گه‌رامه‌وه‌ زه‌لم ئه‌م ماموستایه‌م نه‌یینه‌وه‌ تا سالی ۱۹۴۱ که باسی ده‌که‌م. که گه‌رامه‌وه‌ بۆ زه‌لم ده‌ستم کرد به‌ کتیبی (إظهار) لای ماموستا (مه‌لا سه‌ید رحیمی خانه‌گای) او لای ئه‌و (إظهار)م ته‌واو کرد، به‌لام له‌میش زۆریان ئازادام، من سوخته‌ نه‌بووم به‌لام هه‌ر ئیشیکیان ببوایه‌ به‌منیان ده‌کردو ده‌یناردم بۆ مالان، چونکه‌ دانیشتوانی دێیه‌که‌ هه‌مووی خزم بوون نیوه‌ی له‌ باوکه‌وه‌، نیوه‌که‌ی تر له‌ دایکه‌وه‌.

سکه‌لفو (پشکو) له‌گه‌ل شا هه‌نجیری وشک:

شه‌مێک له‌ حوچه‌ی فه‌قیکان که دوو قات بوو، فه‌قیکان له‌ قاتی دووه‌م داده‌نیشتن، وتیان بایاری سکه‌لفو بکه‌ین، پشکوێه‌کی گه‌وره‌یان کرد به‌ده‌رزیه‌که‌داو ده‌زویه‌کیشیان کرد به‌کونی ده‌رزیه‌که‌دا به‌ستیان به‌بنمیچی ژووره‌که‌وه‌، هه‌موومان چوار ده‌ورمان دا، هه‌ر که‌س به‌توندی فوی لی ده‌کرد ده‌چوو به‌پرووی ئه‌وی تردا منیش له‌لای په‌نجمه‌که‌وه‌ دانیشتبووم، کو‌تایی پاییز بوو په‌نجمه‌که‌ که‌راوه‌وه‌، که سکه‌له‌که‌ هات به‌پرووی مندا خه‌ریک بوو له‌ ده‌م و چاوم بدات چوومه‌ دواوه‌، بیرم نه‌بوو که من له‌ نزیکی په‌نجمه‌که‌دام ئه‌وه‌نده‌ توند چوومه‌ دواوه‌ که‌تمه‌ خواره‌وه‌، له‌ خواره‌وه‌یش هه‌مووی به‌رد بوو، ئینجا فه‌قیکان هه‌موو هاتنه‌ خواره‌وه‌ هه‌لیان گرتم له‌هۆش خۆم چوو بووم، مالتی (خاله‌ صادق)م خوالیتی خوشییت له‌وتیه‌ نزیک بوو به‌چوار ده‌سته‌ هه‌لیان گرتم به‌ردمیانه‌ مالتی ئه‌وان.

ئینجا هۆشم هاتمه بمرخۆم لمبر ئازار دهستم کرد بههوار کردن و هممویان سمریان سورمابوو که چۆن نهمردووم، دهیان وت ئهمه فریشته بالی خستۆته ژیری بویه قاچ و دهست و سمری نمشکاوه، مائی خالم شاههنجیری وشکی زۆریان ههبوو ئهوکاته که ههنجیر وشک دهکرا دهیانکرده مەشکه، خالم وتی: مەشکهیهک بێتن بیهشکینن بۆ فهقیکان ئهوان دهستیان کرد به ههنجیر خواردن و پیکههین، منیش لمبر نازاری خۆم ههه نال و دادم بوو. ئینجا بهم بۆنهیموه باسی ههندیك یاری فهقیان بۆ دهکهم:

یاری فهقی^۱:

ئیمه ئهمانموی لهم باسهدا ئهم یاریانه بجهینه روو وهك كه لهپوریکی میللی و بهشیکی فۆلکلۆری کورد.

یاریهکان زیاتر له رۆژانی جومعه و سێ شهمه و شهمانی پههمزان دهکران.

یاریهکانی شو:

۱- موسا و فیرعمون.

۲- گهه نام گهه.

۳- فری فری قهل فری.

۴- تهقیله لسمر تهقیله.

۵- میر و گزیر یاخو پاشا و وهزیر.

۶- فهنه بی دهنگه.

۷- تمرکی ژیر عبدا (تمرکی بن بهری).

۸- یاپراخه دوو دوو.

۹- گۆرهوی بازی یاخود کلۆتین یان کموشین.

۱۰- گهره لاوژه.

۱۱- گایه کم هدی دهیفرۆشم.

۱۲- سکل پف.

۱۳- راوه ژیرۆك.

۱۴- ههه کەسی کاری خودهش باری خودهش.

^۱ گۆفاری کاروان، ژماره: ۷۷، ۲۲/۱۰/۱۹۸۴، ل: ۸۷-۹۶، نویسنی: مامۆستا ئیسماعیل جاف.

* ياربه كانى رۆژ مهيدانيكى پان و بهرينى دهويست بۆيه دهچويينه دهرهوى ناوه دانى:
۱- سى باز.

۲- كموشهك ياخود يهك باز.

۳- جوغزين.

۴- تۆپ قار ياخود قهله مراده.

۵- گورزه كویره.

۶- گورز و بن ميخ.

۷- گوشتى قهلمو.

۸- كلاو فركىنه.

۹- كىل و بمر.

بووك و ته پاله:

عورف و عادهتى ژن هيتان ئموكاتە بهم جوړه بوو، له پاش خوازيښى و ماره كودن رۆژنيك
داده نرا بۆ ئموه بركيت به زه ماوه ند، بۆ گواستنه وى بوكى له نزيك مالى زاوا شورنيكيان
داده نا تهخت و ريك و پيك ده كرا پييان دهوت (زه ماوه ندگا)، ئه يان نارد له ديهه كانى تر
پياوڼيك بيت بۆ شمشال ليدان، ئهم شمشاله نزيكه ي نيو مه تر ده بى و چهند كونيكي له سمه ره
له كاتى فوو كودن به شمشالكه دا ده ست ده خاته سمر كونه كان ده نكيكي خوشى لى پيدا
ده بيت، ئينجا له وى چهند گه نجيك هه بوون كه كۆيان ده كودنموه بۆ گورانى وتن و هه لپه ركى،
كه له سى رۆژه وه بمرده وام ده بوو بۆ حموت رۆژ به پيى پله و پايمى زاواكه و ده سه لاتى، ئينجا
بو كيش جلى بۆ ده كرا له قوماشيك پيى ده وترا (خامهك)، همر يه كه له رهنغيك و
كلوڼيكى بۆ دروست ده كرا هتا ده بوو به يهك پارچه زيو، له ناوه راستى ئهم كلاوه دا پيښج
قرانيهك ئه دورا به كلاوه كمه پيى ده وترا - فيس - .

رۆژنيك پيښ ئموه بركيت بۆ مالى زاوا ده ست و قاچ و سه رى له خه نه ده گيرا ورۆژى دوايى
لى ده كرايموه وبوكيان ده رازانده وه و ده چوون ئيستريكيان ده هينا (موجيكي) زهر د
سوريان پياده دا به سمه ريا وبوكى سوارى ده بوو ژنيك له پيشيموه ده وښت كه پييان دهوت -
بمرووك- ئينجا ناوښته يه كى گموره يان داده نا له سمه سهرى بهرام بهر به بو كه كه.

۱ مانای ئهم ياريانه هه موويان ماموستا اسماعيل جاف به دريژى باسى كردوه وه له كوڅارى كاروان بلاو كراوه ته وه
له سمه رچاوه ي باسكراو، ليتره بوارى ئه وه نيه باسيان بكه مين به دريژى.

به ناراييدا ده يانگه پړاند همر مندالتيك باوه شى ته پالهي كؤ نه كرده وه نه چوون له سمر بانه كان ته پاله كانيان نه دا له سمر و شاني بوكي هتا ده گه يشته مالي زاوا و بمسهدان سله كه ته پاله نه كموت له سمر و چاوي، نموي بمشدار ببوايه لمر شايبه دا ناني ئيوارهي له موي ده خوارد، نموكاته له بهر نموي برنج كه م بوو، مهرتيك يان بزنيكيان سمر دهرې له گهل گه نمه كوتارو لنيان دهنه پتي ده وترا - كه شكهك - .

روژنيك بووكيان دهر د بؤ دوو ناموزاي باوكم، همه سه عيد و همه على له يهك روژدا منيش وهك مناله كانې تر هه نديك ته پاله م كؤ كرده بووه وه له سمر بانه بيمدهم به سمر و چاوي ژني ناموزا كاند، لمر كاته دا (ماموستا مه لا نه حمده ي نموبهري) كه دهرسي (انمودج) ي پي ده وتم، وتي وهره بچينه مزگموت دهرسه كه ت پي بلتم، منيش زور پاراموه كه نموه ندم مزلت بدات تا بوو كه كه نمهن، نمويش به رقا كموت وتي همر نمبي ئيست بچينه ژووره وه له مزگموت دهرسه كه ت پي بلتم، ئينجا كاتي دهرسه كه ي پي وتم من همر خيال م لاي ته پاله كان بوو هيچي لي تي نه گه يشتم، ئيستاش نازاري نموم له دلدايه كه نمو هه لمي له كيس دام.

نوخه ي ئاغارؤ:

ئاغا و به گه كانې نارچمي همورامان پياوي خاندانيان هه بوو، به لام له هه مان كاتدا سزا و نازاري ناروايان هه بوو بهرامبهر به دانيشتواني ديه كه و مناله كانيان، ئينجا خوشمريستي كه م ده بووه بؤ ئاغا و همردم چاره پتي نمو روژهيان ده كرد كه رزگاريان بيت له ده ستي ئاغا.

له دتي سمرگه ت نزيكې (۱۵) كم دووره له زه لموه، پياويك هه بوو زور ژير و دانا بوو ناوي نه فراسياو به گ بوو، كاتييك كوچي دوايي كرد دانيشتواني ديه كه له (۱۵) سالي موه تا ۸۰ سال) هاتن بؤ پرسه كه ي، له پيش مالي نه فراسياو به گدا چالي قوراويان گرته بووه، ئينجا همر كسيك كه نه چو بؤ نمو پرسه يه نمبوايه هه ندي قوري به سمره وه بوايه يان به سمر شاني و دوو سي كه س ئيشيان نموه بوو هه نديك قوريان نه دا به سمرې خه لكدا ئينجا ده يان وت - ئاغا رؤ - له هه مان كاتدا به هيتواشي نه يان وت - نوخي - .

(رؤ) پاشگريكه به كارديت بؤ شتي كه مروژ پتي ناخوش بيت بروت.

له جياتي نموي (ئاغا، به گ، خان) نموه ي كه گه رهي ديهاته كانې كوردستان بوون چاك بن و كي شه كانې خه لك چاك بكمن به پيچموانمه خراپترين شيوازي توفاندن و ترساندنيان به كار ده يتا، بؤ نمونه ئاغا به ندينخانه يه كي هه بوو له تمويلي نازه له كانيدا يه كيكيان

ده گرت لمویدا همتا بمرده بوو، یان هه بوو لیان ددها و به - خولا مانه - هه لیان ده واسی واته قژی سمر که توزیک دريژ ده بیټ دیته پشت ملی.

بیټنمه سمر باسی خویندنه کهم جاریکی تر چوموه بو خورمال بو مدره سه کهی ماموستا سید عارف، ده ستم کرد به کتیبی (تصریفی مهلا عهلی) نهم کتیبه له بابهت زانستی (صرف) هوهیه، دانراوه له لایمن یه کیك له مهلا چاکه کان که خه لکی شاری شنویه له کوردستانی ئیران، نهم کتیبه ماموستا مهلا (مه حمود عدنهی) که نموکاته نمو (مستعد) بوو لای ماموستا سید عارف ده بخویند و پیاویکی زور زیرهک بوو له پاشاندا بوو به مهلا له ههله بجه داده نیشت تا کوچی دواپی کرد خوالی بخوشیټ.

چوونم بو سلیمانی:

روژیک له گهل فقهی مه حمود (مهلا مه حمود سرگه تی) که نموش خزمی ماموستا سید عارف بوو له باوکیهوه، ماموستا سید عارف پیی وتین بچین بو دۆلاش که دیته که له شاره زوور نزیکهی (۳۰) کم دووره له خورمالهوه بو نموی که مانگایه کیان هه بوو لموی بچین بیهیټنمهوه، کاتیک گه یشتینه سمر جادهی ئوتومبیله کان که له ههله بجهوه ده چوون بو سلیمانی وتم: مهلا مه حمود بوچی نهچین بو سلیمانی بو خویندن خومان نه جات بدهین له دهست کتیه کانی خورمال، چونکه نموکاته خولی خورمال نیوهی کتچ بوو، وتی زور باشه، وتم منیش (۵۰) فلسم پیته ئیتر بیرمان لموه نه کردهوه دهچینه کوئ له کوئ نان ده خوین و بهچی ده نوین چونکه فقهی له ههر کوئ له شوینیکهوه بو شوینیکی تر برۆشتایه وهک بو مالی باوکی بگهریتنهوا بوو، بیری له ژیان نه ده کردهوه جگه لموهی بچیته شوینیک ماموستایه کی باشی دهست بکهوټ و دهرسی باشی پی بلټیت، لۆریهک هات دهستان لی راگرت وهستا، وتمان بهچهند ده مانبهیت بو سلیمانی؟ وتی: یه کی (۲۰) فلس ئیمهش سواری لۆرییه که بووین به پیته تا گه یشتینه سلیمانی، لموی خومان کرد به مزگوتی (حاجی حان) دا، نه کس ده ناسین و نه کس ده ماناسیټ چوون بو حوجهی فقیکان به خیرهاتنیکی گهرمیان کردین، نان و چایمان خوارد وتیر حماسینهوه، فقهی له ههر شوینیک یه کی بگرتایه خوین به برای دایک و باوکی یه کتر ده زانی وهمردهم یارمهتی یه کتریان ددها، نمو شمهوه همر یه کهمان له گهل یه کیکی تر به لیقه یهک نوستین و بو به یانی داوی جیگه مان کرد وتیان: جیگه یه کیگه مان هیه فقهی مه حمود چوو بو مزگوتیکی تر و من لموی ماموه هه ندیک له کتیبه کهی تصریفی مهلا علی مابوو لموی تهاوم کرد.

دهقنه‌ی فه‌قی:

ئمو فه‌قی‌یانم‌ی له‌ شاره‌کاندا ب‌وون وه‌ک س‌لی‌مانی ه‌موو پایزیک ش‌هو‌یک به‌کۆمه‌ل به‌ماله‌کانی گه‌ره‌که‌که‌دا ده‌گه‌ران ده‌یانوت:

دهقنه‌ی فه‌قی ره‌حه‌ت‌ان لی بیت.

مه‌به‌ست له‌ (دهقنه) ئمو‌ی که‌ ئمو مال‌ه ده‌یخوات له‌ ئازوقه‌ی پاییز و زستان ده‌بیت به‌شی فه‌قی‌شی لی بدات له‌ ساوه‌ر و رۆن و نیسک و نۆک و زۆر جار پاره و قاوورمه‌شی له‌گه‌ل بوو. قاوورمه‌ خواردنیکه‌ له‌ سه‌ره‌تای پاییزدا مال‌ه ده‌وله‌مه‌نده‌کان یه‌ک دوو مه‌ریان سه‌مه‌ره‌به‌ری و گۆشته‌که‌یان هه‌ل‌ده‌ک‌زان‌د، له‌ پاشدا ده‌یان‌کرده‌ ک‌وپه‌ی گه‌وره‌وه‌، هه‌رجاره هه‌ندیکیان ده‌رده‌ه‌ینا بۆ خواردن یان بۆ ناو چ‌یشت، چونکه‌ ئموکاته (جم‌ده) و (ث‌لا‌جه) نه‌بوو تاوه‌کو گۆشتیان تیا هه‌لب‌گیر‌ی، ئموکاته گۆشتی مه‌ر به‌یانیان کیلوی به‌ (٢٠) فلس و ئیواران ده‌بوو به‌ (١٦) فلس، چونکه‌ ده‌ترسان ئه‌گه‌ر بم‌ی‌ن‌یت‌موه بۆگه‌ن بکات.

له‌ پاش ئمو‌ی که‌ دهقنه‌مان کرد هه‌ندی‌ک پار‌ه‌ی زیاده هه‌بوو فه‌قی‌کان به‌شیان کرد له‌نیوان خ‌ویاندا، منیش به‌شه‌که‌ی خۆم برد له‌ بازار لی‌قه‌یه‌کم پ‌ی ک‌ری.

ئیش و کاری ناو ح‌وج‌ره دابه‌ش ده‌ک‌ری‌ت به‌سه‌ر سوخته‌کاندا، به‌منیان وت: تۆ چا لی بن‌ی و ئه‌م ئیواره‌یه‌ش له‌گه‌ل فه‌قی سه‌عید برۆ بۆ راتبه‌ بۆ ئمو‌ی مال‌ه‌کان شار‌ه‌زا بیت، ئه‌گه‌ر رۆژیک فه‌قی سه‌عید له‌م‌ی نه‌بی یان نه‌خۆش که‌وت تۆ له‌جیات‌ی ئمو راتبه‌که‌ بکه‌، ئمو فه‌قی‌یانم‌ی راتبه‌که‌یان ده‌کرد به‌شی فه‌قی‌کانی تریان هه‌ل‌ده‌گرت و زیاده‌که‌یان ده‌فرۆشت، بۆ شه‌کر و چا و ماست، ئمو رۆژه له‌گه‌ل فه‌قی سه‌عید راتبه‌مان کرد بایی (چوار عانه) واته‌ (١٦) فلس نا‌مان فرۆشت پار‌ه‌که‌مان ه‌ینایه‌وه‌، فه‌قی‌کان سه‌ریان سو‌ر‌ما و تیان فه‌قی سه‌عید: بۆچی تۆ هه‌موو رۆژیک دوو عانه‌ت ده‌ه‌ینایه‌وه‌، له‌مه‌دا ده‌رکه‌وت که‌ فه‌قی سه‌عید هه‌موو رۆژیک بایی دوو عانه‌ی ده‌فرۆشت و پار‌ه‌که‌ی ده‌ه‌ینایه‌وه‌ و دووان‌ی بۆ خ‌وی هه‌ل‌گرتوه‌ له‌به‌رئ‌موه راتبه‌که‌یان دا به‌من و تیان تۆ فه‌قی‌یه‌کی ئه‌مین‌ی.

مام‌وستای گه‌وره‌ له‌م‌ مزگه‌وته‌دا که‌ ناوه‌که‌م له‌به‌ر نه‌ماوه ه‌یشتا ژنی نه‌ه‌ینا بوو، به‌ته‌ن‌یا له‌ ح‌وج‌ره‌ی ته‌دریس و ته‌ن‌مه‌وه‌دا ده‌نووست و له‌گه‌ل فه‌قی‌کانیش نان و چایی ده‌خوارد‌وه‌ هه‌ر پار‌ه‌ و پولیکی زیاده‌ ب‌وایه‌ لای ئمو دامان ده‌نا، مام‌وستا نه‌خۆشی گ‌رانه‌تای گرت (تی فۆئید) و ئموکاته زۆرت‌رین که‌سان‌ی که‌ ئمو نه‌خۆشییه‌یان ب‌گرتایه‌ پ‌یی ده‌م‌ردن چونکه‌ ده‌رمان و چاره‌سه‌رن‌کی وانه‌بوو رزگاری بکات له‌ نه‌خۆشیه‌که‌.

دياره هم نه خوښه شېش هم کس بچيت به لای نه خوښه کېدا ده ډگریت، فه قیکان نزیکی ماموستا نه ده کموتن وقاپ و کوچکی خوږان بو جیا کرده وه، بو نمودی تووشی نه خوښه که نمېن ونمودی که ده چووه ژووره کې خرمه تی ده کرد تمنیا من بووم، شوېکیان دیم ماموستا زور هیلاکه و نزیکه لمودی کوچی دوايي بکات، منیش له لای دانیشتبووم زور ترسام، چووم به فه قیکانم وت، نموا ماموستا خمریکی گیاندانه وهرن به لایموه، وتیان نموه (خاویړیسه تی) واته ناروق ده کات وهرم که سینک ناروقی بگردایه تموه لمو نه خوښه رزگاری ده بو، منیش گرامموه بو لای ماموستا، هیشتا هوښی لای خوی مابوو وتی:

توزنک به فرم بو بیننه، کات زستان بوو به فریکی زور باریبوو له ده روه، چووم پر جامیک به فرم بو هینا، به فره کې خوارد ینجا خوینی هه له ینایموه و گیانی پاکی خوی به خوی گموره سپارد، لمو کاتمه زور ترسام، چووم به فه قیکانم وت: نموا ماموستا مرد ینجا هستان هاتن بو ژوره که له پیش همموو شتیکیدا ده ستیان کرد به ډرفانی کمو و سه لته کېدا نمو پاره یی لای ماموستا دایانابوو دهریان هینا له پاشدا روژ بووه وهر دیران بو خانې نمو دنیا. له پاش دوو روژ باران ده باری راتبه م ده کرد که له راتبه گرامموه لمرزم لی هات به شپوه یه کی ودها به هیچ شتیکی گرمم نه ده بووه وهر که موت بو نموانیش توشی گرانته بووم. هر نمو شموه فه قیکان عمره بانه یه کیان گرت، چونکه نوتومبیل نه بوو، بردمیان بو نه خوښخانه، له پاش هه فته یه که هوښم هاتموه به سمر خومدا ده بینم توکی سمرم هه مووی همل وهریوه، باوړم خوالیې خوښیت له گل پیاوړیکی تر له دیکه مان به سمرموه راوستان بوون.

پزیشکی نه خوښخانه که خمریک بوو دهرمانی ده دامی وتی: غم م مه خو کفته کت دری، واته نامری و چاک ده بیتموه، له پاش نموه سی هه فته له نه خوښخانه مامموه، دوايي هاتمه ده روه چوومموه مزگوت سهرم کرد جیگه که میان داوه به یه کیکی تر، ینجا لیفه که م و کتیبه که م هه لگرت چووم بو مزگوتی (قامیشان) له لای مهلا (عبدالرحمن سهرده شتی) جیگم خواست و جیگم پیدام.

مزگوته که ماموستای نمبو، هم ماموستایه لموی ده یوتند ده چووه لای مهلاکانی تر دهرسی ده یوتند، لموی لای نمو ده ستم کرد به کتیبی (الصمدیه) که نمهش له باباه تی زانستی (غو) وه دانراوه، کتیبیکی زور نایابه لای هم ماموستایه کتیبه که م تمواو کرد. جارتیکی تر گرامموه چووم بو عه باباه یلی (نه باباه ییده) لموی کتیبی (جامی) م خوتند، عه باباه یلی دینه کی زور خوښبوو له به رزاییه کېدا، ده پروانی به سمر هه له بجه و شارو زوردا، نموکاته لموی ماموستای گموره، ماموستا (شیخ بابا رسول) و ماموستا (مهلا حسمن)

بوون، ئەم دینیە بەناوی ئەبو عوبەیدە ئەنصاری ناوێراوە کە گواهیە کاتی خۆی هاتووەتە عێراق بۆ بلاوکردنەوی ئایینی ئیسلام لەوی کوشراوە یان مردووە، گۆڕیکی گەورە گومەزیکی لەسەر بوو دەیان وت ئەو گۆڕی ئەبو عوبەیدە.

من لام وایە ئەمە زۆر دوورە لە راستیە، چونکە مێژووی ئیسلام ئەوێ تیا نیە کە (صحاب)یەکی وا گەشتییتە ئەوێ.

لە پاشدا جاریکی تر گەرامبوو خورمال لەوی کتینی (سیوطی) کە پێی دەوتریت (الفیه ابن مالک) م لای ماموستا سەید عارف خۆیند، لە پاشان چووم بۆ بیارە کە ماموستا مەلا عبدالکریم ی مدرس لەوی مەلا بوو، مەلا مەحمەد ئەمینێ کانی سانانی لای ماموستا دەخۆیند، من و خوالیخۆشبوو کاک فاتح کوری ماموستا مەلا کەریم (سەید عبدالله ی سەرفیان) و (عبدالله یزدی) مان لای ئەو تەواو کرد، ئەوکاتە مەدرەسەکی ماموستا مەلا عبدالکریم هەروە کۆلیجیکی شەریعی ئیستا وابوو.

خویندەم لە تەویڵە:

پاش ئەوێ (سەید عبدالله سەرفی و عبدالله یزدی) هەر دوو کەم تەواو کرد لەبیارە لای ماموستا مەلا ھەم ئەمین کانی سانانی، چووم بۆ تەویڵە، شاریکی زۆر گەورە و خۆشبوو،

هەر چەند پيشان دەر دینی تمویلە بەلام بەراستی شارێکی تەوار بوو، لە شونینکی بەرزایی دا بوو، خانوو لەسەر خانوو لە دوورەو تەماشات دەکرد وات دەزانی هەمووی پلیکانەیی یەک لەسەر یەک بەرەو ژوور رۆشتوو، ئەمە لە سالی (١٩٤٠ز) دا بوو، بەهۆی جەنگی دوو-می جیهانییەو گرانی بوو هەموو شت گران بوو، بەتایبەتی خواردەمەنی بەلام لە تمویلە هەستمان نەدە کرد بەو گرانییە لەبەرئەوە زۆرترین دانیشتوانی دینیەکی خاوەنی پیشەسازی بوون، کلاش و پیللۆ و چەقۆ و قەلەم بری تمویلە بەناوبانگ بوو، هەرەکی چۆن ئیستە پیشەسازی رۆژئاوا بەناوبانگ، ئەوکاتە لەهەر شونینک بتوتایە ئەمە لە تمویلە دروست کراوە کێرەکی بەهەر نرخێک ببوایە دەیکری، ئینجا لەبەر ئەم پیشەسازییە و کرپین و فروشتنی ئەم دیوو ئەو دیوی عێراق و ئێران دانیشتوانی تمویلە زۆریان دەوڵەمەند بوون و بە ژبانیکی باش کاتی خۆیان بەسەر دەبرد، ئەم شارە وەک هاوینەهەوار وابوو بەتایبەتی لە پشتیوە نزیکێ سنووری ئێران شونینک هەیه پێی دەوتریت (ئاوێسەر) بەهەشتیکە بۆ خۆی بەرووی زەمینەو.

ئەم شارە گەورە جوانە بەهەشتیک بوو لە سالی (١٩٧٩ز) رژیمی بەعس هەمووی وێران کرد بۆ وێرانکردنی هەر بالەخانەیەک (تی ئین تی) بەکار هێنا، سالی ١٩٩١ جاریکی تر چووم بۆ تمویلە بایەقوش تیایدا دەخویند، وێرانە بوو، دەتوت هیچ رۆژێک ئەم شارە ئاوەدانی تیا نەبوو، رژیمی ولاتان ولاتەکیان بەرەو پیشەو دەبن، بەلام ولاتە دوا کەوتووکان هەر بۆ داوای بۆ چەرخیەکانی ناوەراستی میژوو دەمان گیرنەو.

مەلای ئەم شارە جوانە خوالێخۆشبوو مامۆستا مەلا صاحب بوو، کە داوای جینگەم لێکرد زۆر بەخۆشیوەو جینگە پێدام و نزیکە (١٠) فەقینی تری تیا دا بوو بە (مستعد) و (سوخته) وە.

فەقیکان هەموویان وەک کورە پاشا دەژیان لە خواردن و جلوبەرگەو بەهۆی یارمەتی دانیشتوانی تمویلەو کە پەيوەندیان بە ئایینی ئیسلامەو زۆر بەهێز بوو، زۆر پێزی مەلا و فەقییان دەگرت، منیش دەستم کرد بەخویندنی کتیی (اداب الکلبوی).

کورتهیه ک له ژبانی مامۆستا مەلا صاحب:

"مامۆستا مەلا صاحب، کورێ نەزیری گچکە کورێ نەزیری گەورەیه، لە دەوری سالی ١٣٢٥ ک - ١٩٠٧ز هاتووێە دنیا، منداڵ بوو باوکی کۆچی داوی کرد، لە فەراژی (هەراشی) بوو ناردیانە خانەقayı (دورود)، سالی ١٣٣٧ز تەصریفی زەنجانی لای مامۆستا عبدالکریم (مدرس) خویند، پاشان چووێ ناوچە هەلەجە، داوی چووێ قەرەداغ لای شیخ

نه جیب و شیخ مستهفا، ماوه لهوی تا ئیجازهی له خزمهت شیخ نه جیب وهرگرت، تهجا گمراوه (تهویله) کرا پیشنوێژ و وتارخوین و دهرس بیژ، ماوهیهکی زۆر خهیریکی جیبه جی کردنی کاروباری مه لایهتی بوو، لای خه لکان و شیخهکان زۆر بهرێژ بوو، پاشان باری کرد بو هه لهجه، سالی ١٩٧٥ ز کۆچی دوايي کرد.^(١)

* * *

حاشیه کانی پینجیونی و دهرچوونم له تهویله:

ههروهك مهجنون شیتی لهیلا بوو، ههستی بهروت و قوتی و سههما و گههما و تیری و برستی نه ده کرد، منیش شیتی دوانزه علیم بووم بهتاییهتی حاشیه کانی قزلجی لهسهه تصریفی مهلا علی، حاشیه کانی پینجیونی لهسهه (بورهان کلنبوی) و (کلنبوی اداب) و حاشیه کانی خه یالی لهسهه عهقائندی نهسهفی و حاشیه کانی تهبو طالب لهسهه سیوطی.

لهریگای گهران بهدوای ئهم زانستانه دا هه موو ناوچه کانی کوردستانی ئیران و عیراق گهرا، هه مه لایهك ئهو حاشیانهی باش بزانیایه دهچووم بۆ لای وله ماوهی دوانزه سالدا له کوردستانی عیراق و کوردستانی ئیران له تهویله خوشرتم نه دی وله (دهگاگا) له (ژاوهرو) له ئیران ناخوشرتم نه دی، له گه ل ئه وه شدا تهویله م بهجی هیشته له پیناوی ئهم حاشیانه دا چووم بۆ دهگاگا چونکه لهوی مه لایه کی کۆنی قه درزانی لیه.

گرنگی پیدانی مهلا و قوتابی کوردستان بهم حاشیانه هه لهیه کی زۆر گهوره بوو و نه خو شیه کی بی دهرمان بوو، هه مه لایهك ئهم حاشیانهی نهزانیایه له لای فهقی بهمهلا لهقه له م نه ده درا، هه مه فهقییه کیش له م حاشیانه دا شارهزا نه بوایه وه مو لی نه دایه بۆ خو ریندنیا ن تینگه یشتوو لهقه له م ده درا، به جو ریکی وه ها ئیش و کاری گرنگی قوتاییه کان ببوو بهوه، بۆ یه که م جار که تووشی یه کتر ده بوون، یه کیکیان کتییکی ده خسته بهرده می ئهوی تریانه وه پیتی دهوت مانای ئهو حاشیانه چییه؟ ئه گه ر حاشیه که ی نهزانیایه به چا و نیکی سوک ته ماشا ده کرا و میوان بووایه نانی پی نه ده خورا و مالتا وایی له فهقیکان ده کرد و ملی ده نا بۆ شو ئینیکی تر، ئهم جو ره خو ئینده بوو به هۆی ئه وهی کهس بیری له وه نه ده کرده وه که سودی ئهم

^١ علماؤنا في خدمة العلم والدين ٢٤٤ - ٢٤٦.

بهنه ماله ی زانیاران ٣٢٨ - ٤٢٩.

له میژووی زانیانی کورد، مهلا تاهیر مهلا عبدالله بههرکمی وهرگیراوه، ١/٢ - ٢.

حاشيانه ئهويه ميسكى مروؤ تيژ ده كهڻ بۆ ئهوهى له سهرچاوه ئاينيه كانهوه كه (قورئانى پيروژ، فهرموده كانى پينغه مبهره ﷺ) لىي بكوئنهوه و لىي ورد بهنهوه بۆ ئهوهى پهيرهوى لىي بكا به جوړىكى وهها سوودى هه بىت بۆ ئاينى ئيسلام و بۆ كوردى بىي كهسى سهر لىشيواو.

دهرچوونم له تهويئه:

ههروهك باسم كرد منيش شهيدا يهك بووم لهو شهيدا يانهى كه عاشقى حاشيه كانى پينجوينى بوو بووم و ماموستا مهلا صاحب كه له خزمهتى دا (كلنبوى اداب)م ده خوئند كتيبه كهى زۆر باش ده زانى، به لام له شيكردهوه و روونكردهوى حاشيه كانى پينجوينيدا كه له سهر ئهوه كتيبه بوون به جوړىكى وانه بوو كه من باش تىي بگهم. له بهرئوه ئهوه پلاو و گوشتى كه له تهويئه ده خوارد هه مووى به پشتدا ده چوه خواره وه هيچ تامىكى نه بوو.

بريارم دا بچم بۆ (پاوه) بۆ لاي ماموستا مهلا (زاهيد) خوالييخوشبيت كه مهلا يه كهى زۆر باش و به نايانگ بوو له حاشيه كانى پينجوينى دا زۆر شاردها بوو.

كات زستان بوو، مانگى يهك بوو له سالى (١٩٤١) هه مووى دوو سى مانگ بوو ئيران تىك چوو بوو له بهرئوهى ئيران لايهنگرى ئه لمانيا بوو، له بهرئوه كوئارى شورهوى (الاتحاد السوفيتى) لاي باكوورى ئيرانى داگر كرد و ئينگليزىش ناوه راست و خوارهوى داگر كردبوو و پهزا شاي به هلموى كه شاي ئيران بوو دهست به سهريان كردبوو برده بويان بۆ دهروه، ئينجا ريگاي سنوره كان بهرلا بوون كوردى عىراق و ئيران به نازادى هاتو و چويان ده كرد.

شهويك نامه يه كم نووسى بۆ مهلا زاهيد له پاوه، داوام كرد كه جيگه م بداتى بچم بۆ لاي، نامه كم خسته ناو زهرفيكهوه به لام هيشتا سهرم چهسپ نه كردبوو له بهر ده مى خۆم دانابوو، كلؤ شه كرمان له سهر زهرفه كه دانابوو چاي ديژله مه مان ده خواردوه، لهو كاته دا ماموستا مهلا صاحب خوى كرد به ژوورى فقيكاندا، منيش كه له لاي سه ره وه دانىشتبووم هه لئسامه وه شوينه كهى خۆم بۆ چوئ كرد، ئهويش كاتىك له جيگه كهى من دانىشت نامه كهى ده ره ئينا له ناو بهرگه كهى خوئندييه وه و خستيه وه ناوييه وه، له پاش ئه وه چاييه كهى خواردوه چوه دهروه بانگى كردم، وتى: من به چاوى فقهى ته ماشاى تو ناكم به لكو وهك كورى خۆم ته ماشاى ده كه م له بهرچى ده چيت بۆ پاوه؟ منيش ئاره قى گهرم ده ردا لهو به فر و سه رمايه دا و داواى لىبوردم لىي كرد كه په شيمانم لهو كرده وه يه، وتم هه ره له خزمه تى ئيه ودا ده بم و ده مينه وه.

دواى دوو ههفته دووباره کموتموه ماخولانى حاشيهکانى پينجوينى، همدوم بهخوم دوت: مصطفى تو بؤ گوشت و چيشت خواردن هاتوى يان بؤ خونندن هاتويت، فقييه کم لاپو (کاک عبدالرحمن) که له نموى مهلاى گموره (نودشه) بوو دهرسى (اظهار) م پى دوت، وتم کاک عبدالرحمن بربارم داوه بچم بؤ پاره بمبى جيگه خواست کاروانيك پيدا بکه که له گهليان بړين بؤ شارهزايى، نمويش رويشت و هاتموه وتى: کاروانيك سبهينى بهيانى کاترميرنک پيش نوژى بهيانى ددردهچيت دوو پياو ودوو تيستر بار دهمن بؤ پاره، وتيان پيمان خوشه نهگمر له گهلمان بين، نيممش پيش خوتن ليفه و کتيمان پينچايموه کاترميرنک شمو مابوو چووين بؤ لای ئمر پياوانموه له پيش بانگى بهيانى دهرچووين پرووه پاره، ئمو ساله نمونده بهر باربوو له همدومو ريگه و بانیکدا نزيكى مەترنک بوو وهيچ رهشايهک لسمر زهوى ديار نمبوو لمبر بهر، بهجورنک يهکيک له دانيشتوانى تهويله بهوى ئمو بهر بارينموه وتى: (همر يمه تهلاقم کومته بؤ خوا بهشو شوربارى ئاويش نهمهنيته گردش کردينه بموره)، واته: سى تهلاقم کومتى خوا بهشى شوربايهک ئاوى لا نهماره همدوى کردوه به بهر.

نيوانى تهويله و پاره به ئوتومويل کاترميرنک زياتر نايست، له گهل نموش نيمه بؤ نزيكى مدغريب گهيشينه پاره لمبر نموى ريگه که همدوى پر بوو له بهر بمو هويموه درهنگ گهيشين، کاتيك گهيشينه نموى شموى بهسمر داهات چووينه مالى برادهرى کاروانيهکان، من که نوژى مهغريبم کرد ناغم پى نهخورا ونهتوانى دابنشم، جيگه يان بؤ راخستم هتا بهيانى هوشم نههاتموه خوم لمبر نموى نهمه يهکمين سهرى ناهمورام بوو له ژياندا.

(پاره) له شاره بچووک و خوشهکانى گوردستانى تيران بوو له بهرانسرى (خانهگا) وه بوو، پاره کومتبووه روژهلات و خانهگاش کومتبووه روژئاواوه، نيوانى همدووکیان تهلان تهلان بوو همدوى باخ و باخات بوون له روژهلاتى پاره شاخىکى زور بمرز و دريژ همدوو پييان دوت شاخى (شاهو) لمبر خوشمويستى و جوانى ئمو شاخه من کورى چوارهم ناونا (شاهو) وله بن شاخى شاهودا کانياويکى زور جوان ئاوى لى هلددهقوليت. له نزيک کانياوه کدا درهختيکى گمورى (په لگ) همدوو گوريس بدهوريدا ندههاتموه ناوهکى بوش بوو وه ژوروى لى هاتبوو کرابو بهچايخانه پييان دوت (هملوى) ئوانمى نههاتن بؤ سمر ئمو کانياوه لموى چايان دهخاردوه لمبر ئمو ديمنه جوانمى شاخى شاهو و کانياوهکى و هملوى، ممولمى دهفرموى:

سەر ئار چوون ھەولئى مەسكەن چوون پاوه
ماچى بەھەشتەن بە ڕووى دىئاوه

واتە: كانىاويك وەك ھەولئى وشارىك وەك پاوه، لەبەر ئاو و ھەواى ديمەنە جوانەكەى ئەلئى
بەھەشتە بەرووى دىئاوه.

دانىشتوانى پاوه بە ژن و پىاويانمە زۆر جوان بوون، بالا بەرز و قەد بارىك بوون، قسە
خۆش، ھەردەم بەپىكەنەن و ڕووى خۆشمە قسەيان لەگەڵ يەكتر دەکرد، غەربىيان وەك
ھاوالاتى خۆيان دەزانى و زۆر بەرێزە تەماشايان دەکرد.

بۆ بەيانى چووين بۆ حوجرەى فەقێكان ديم ئەو مامۆستاىە (مەلا ئەحمەد) كە لە زەلمەو
بردمى بۆ دەرەشيشى ژووو لەوئى (مستەد) بوو، زۆر بەگەرمى يەكترمان ماچ كرد و
بەخێرھاتنى كردم، بەلام دەمزانى لەدلىدا پىي خۆش نىە سوختەكەى خۆى بىيتمەو بەھاو
مستەدى، كاتىك مامۆستا مەلا (زاھىد) ھات داواى جىگەم لىكرد زۆر پىاوانە وتى: باشە،
ان شاء الله وەك فەقێكانى تر لىرە ھىچ كەم و كورپەك ناينىت لە لايەنى خويندەمەو و لە
لايەنى ژيانمەو.

رۆژى دواى نۆرە دەرسى من بوو چووم بۆ ژووورەكەى دەستم كرد بە خويندن و خویندى
كتىبەكە، بەراستى مەلايەكى زۆر باش بوو و لە بابەت حاشىەكانى پىنجوبىنمەو زۆر شارەزا
بوو، دەمدى ھەردەم فرمىسك بەچاويدا دەھاتە خوارەو، لە كانگای دلىمەو ئاھىكى دەکرد و
دوو كەلئى جەرگ سوتاوى بەدەم دەھاتە دەرەو، بەجۆرىكى وەھا كارىكى زۆرى دەكرە سەر
دەرسەكەم، ئىنجا منىش زۆر سەرم سورما داوى دەرسەكە گەراممەو ناو فەقێكان وتم:
مامۆستا چى لى قەوماو، وتیان: ژنىكى ھەبوو زۆرى خۆشدەويست پىش ھەفتەيەك كۆچى
دواى كرد.

لەوئىش دلىم ھەلگەنرا بىيارم دا بچم بۆ شوينىكى تر، وتم بە كاك عبدالرحمن من
نشارەزام بەرەو كۆى بۆين؟ وتى خالىكى دايكەم مەلايەكى زۆر باشە تەمەنى (٧٠) سالە،
زۆرترىنى ژيانى لە تەدرىسا بەخت كردووە لە (دەگاگایە) لە (ژاوەرۆ)، وتم: دوورە، وتى:
رۆژ و نيوك دەبىت بەپى، منىش وتم: كتىب و لىفەكان ھەلگەرە، با مامۆستا نەزانىت و
مالئاواى لە فەقێكان بكەين.

بهره‌و پرووی پردی وه‌ندهن:

پرووه و دئی هه‌جیج و دئی پروار گه‌راینمه‌ه دوواوه نزیککی نیوه‌پۆ بوو گه‌یشتینه دێسه‌ک وتیان ئه‌مه‌ه دئی (نجاره‌)، شێخیککی زۆر چاک و موسلمانانی تیا‌دایه‌ ئیمه‌ش چووین بۆ مائی شێخ وامانزانی ته‌کێ و سوفی و مورید و ده‌رویشی هه‌یه‌، وتیان: شێخ چووه‌ بۆ جوت توژیکی تر دیتمه‌وه‌.

هه‌ر چه‌ند ئیستا بیر له‌و شێخه‌ ده‌که‌مه‌وه‌ وه‌ک خه‌لیفه‌ی دووهم عومه‌ری کوری خه‌تاب دیته‌ به‌رچاوم که‌ نوێنمه‌ره‌کانی هه‌مرقل و پاشای رۆم چوون بۆ لای بۆ (مه‌دینه‌) په‌رسیان کۆشکی خه‌لیفه‌ له‌ کوی‌یه‌؟ وتیان: کۆشکی نیه‌ خانووه‌که‌ی هه‌روه‌ک خانووی تری خه‌لکیه‌، کاتی‌ک گه‌یشتنه‌ لای ماله‌که‌ی وتیان ئه‌و ماله‌ مائی ئه‌وانه‌ خۆشی له‌ژێر سینه‌ری دیواره‌که‌ی له‌سه‌ر هه‌سیرێک راکشابه‌و، نووستبوو، بێ پاسه‌وان و چاودێری لا نه‌بوو، وتیان: ئه‌مه‌ خه‌لیفه‌یه‌، سه‌رۆکی وه‌فده‌که‌ سه‌رسام بوو وتی: (عه‌دلت فامنت فمنت قریر العین) واته‌: دادگه‌ریی به‌ته‌واوی کرد، ترسی گیانت نیه‌ به‌بێ خه‌م نوستوویت.

ئهم شێخی (نجاره‌) ده‌ستی که‌سی نه‌بریه‌، ناوی شێخه‌ و هه‌یچی له‌ که‌س وه‌رنه‌گرتوه‌ و خۆی کاسبی کردوه‌ و خه‌زمه‌تی موسلمانانی کردوه‌.

دواتر ده‌رکه‌وت که‌ ئهم شێخه‌ کوپه‌زای شێخ (عبدالرحیم) ی (نه‌جار) که‌ هاوچه‌رخێ (مه‌وله‌وی) بووه‌ و مه‌وله‌وی له‌نامه‌ هه‌لبه‌ستیکیدا که‌ وه‌لامی نامه‌یه‌کی (نه‌جار) یه‌ پێکهاتوه‌ له‌ (١٥) به‌یت، له‌یه‌که‌م به‌یتیدا ده‌لێت:

ته‌خته‌ی مۆبه‌ت تاش، نه‌جار دلته‌نگ!

گیر گیج دام، کلافسی شه‌وه‌نگ!

دوای نیوه‌پۆ له‌ دئی نه‌جار ده‌رچووین پرووه‌ و (پروار) هه‌تا گه‌یشتینه‌ ئاوی سیوان، که‌ ته‌ماشای ئاوه‌که‌مان کرد پرووخانه‌ سوره‌ هات بوو ئاوه‌که‌ ناڵه‌ ناڵی ده‌کرد به‌تا‌شگه‌کاندا بازی ده‌دایه‌ خواره‌وه‌ شه‌پۆلی ئاوه‌که‌ وه‌ک هه‌لمه‌تی شێر پیاوی زیاتر ئه‌ترساند و زات‌تر ئه‌بوو، وتم: کاک عبدالرحمن پرده‌که‌ له‌ کوی‌یه‌ بۆ په‌ڕینه‌وه‌ وتی: ئه‌و جووره‌ پرده‌ که‌ تۆ ده‌ته‌وێت نیه‌، ئیستا ده‌چینه‌ سه‌ره‌وه‌ جۆلانه‌یه‌ک دروست کراوه‌ له‌ لقه‌میو دووسی لقی میوی گه‌وره‌ له‌م به‌ر و له‌به‌ری له‌ژێر به‌رده‌ گه‌وره‌گان چه‌سپ کراون و ناوه‌که‌یان ته‌نراوه‌ دوو که‌س پێکه‌وه‌

ئەم پرده ناهەموارە بەھۆی ئالە ئالئ ھاژە ئاوە کەمە تافگە کەمە زۆر سامناک بوو، ئەم بمرۆ ئوبەمری شاخ بوو لەبەرئەمە شوینە کە تۆزیک تەنگەبەمری بوو ئاوە کە دەھاتمەو یەک، منیش دەستم نا بەجەرگی خۆمدا و دەستم کرد بە (أية الكرسي) خۆندن بە گاگۆلکە بسمەر پرده کەدا ھەر چۆنیک بوو پەرمەو، لەئاوەراستیدا لە ترساندا (أية الكرسي) ە کەم لەبەر چوو ەو لە پاشان بۆیان گێرامەو کە چەند کەسێک لە دانیشتوانی (نەوسود) کە جەعفەر سولتان حوکمرانی دەکردن و نزیککی ئەم شوینە، لەریش سپیەکی زانا دەپرسن کە پردی سیرات و بەھشت و جەھننەم چۆنە؟

واته: یردی سیرات وهک پردی (وتهندن) وایه ئمو پردی که پیادا دهپرینموه، بههشتیش وهک دیوه‌خانه‌کمی سان وایه وجهه‌نه‌میش وهک چیستخانه‌کمی سان وایه.

کاتیڤک پمړنمویه بېمېری شاروچکمی (هه جیج) دا روښتین نهمه همر چنده شار نهبوو بهلام وهک تمویلنه شاریکی تر بوو له شاره کانی کوردستانی گهوره، دانیشتوانی هه جیج همرجی شتیان بوو خوږیان دروستیان دهکرد، جلوبهرگی پساوان له شال دروست دهکرا که نمویش لمړیسی بزنه مهرهز دهیانر ټسایمویه لهلای جوړاوه دهیانکرد به چوغهورانک.

جلوبهرگی ژنان لهجاو دروست دهکړا که لږکهيان دهريسا و ئينجا دهيانچنی دهيانکړد بهجاو، لهپاشدا پهنهگان دهکړد و جلی ژنانيان لی دروست دهکړد، قاپ و کموچکيان له دار دروست دهکړد پيی دهوترا (دیزه) و مهغهلی چيشت لينانيان لهقوری سوور دروست دهکړدو پيلاوهکانيشيان خويان دروستيان دهکړد، بهم جوړه نموی که ئيستا پيی دهوتريت (اکتفاء ذاتي) نمو روژه له شاری ههجيذا ههبوو، همروهک ماموستا مهلا محمدهدی چروستانی شيعرئکی جوانی داناوه لسمر ههجيح دهفرموی:

داکی وەتەن سوپاسی ڕەوشتی تیرەیی هەجیج دەکات:

رۆلەكەم كە لەرێ و شۆرنی منا مابێ هەجیجی
 ھەر شال و كڵاشی وەتەنە جلو و فەرەنجی
 رەنگ و جل و خۆراك و زمانی ھەموو پێكن
 رۆژوو لە دۆلی یەكتری یا خۆشی میللەتێكن
 دانێشتوو لە شاخێكى رەق و تەق نەزەوی و زار
 سەربەست و دلێرانە ئەژین بێ غەم و بەگار
 چمن خۆش گوزەرانن بەبەشی ئارەتوو رازی
 پوولی بە (رەزا) نادەن و فەلسەفە بەغازی
 لۆكە و مەرەزە و موو خورێیە و وردی و شازی
 كۆلوانەیی شالی مەرەزە و گازرە جیازی
 مایمی تەشەبە و خول خولیە كەچك و تیروك
 ئازادە لە قەرزاری و كۆمپەلە و چیرۆك
 گۆی نادەنە فەنتازی و چیت و نال و وال
 گشتی وەتەنی پێخەف و بەرگ و جل و كالا
 وەختی كە ئەتموقی سەر ئەنێن جێی شەدە و ئاغا
 جاوی وەتەنی، داكی وەتەن ھالە دەماغا
 نادەم كۆلە باالی بە ھەموو شالەكی تورمە
 لای من چ كەواي شالی چ سەد تاقەیی سورمە
 نایێ نەفسی قۆریە گێزەر لە سەماوەر
 نایینی لەبۆ خواردنەوێ چایی جەماوەر
 چایی لەھەموو ئەرزێ ھەجیج بێ سەروشوێنە
 بۆیە رەنگ و روخساری ھەموو وەك پەت و خوێنە
 رۆلەي بەدۆلی داكی وەتەن خێلی ھەجیجە
 ئیتەر ئەوێ بێسۆی وەتەنیم گۆری قلیچە

١- رۆژوو: چوئە ناو.

٢- رەزا: شارەزا شا، ئارەتوو: ئارەدی تووی وشك، غازي: مەلیك غازي.

٣- چيزك: ئيمزا، مۆر.

٤- فەتتازىي: كەشخەيى، مۆدە.

٥- شەددە: مەشكى.

٦- كۆلە بال: جۆرە بەرگىتىكى كوردەۋارىيە لە لىباد دروست دەكرىت بى قۆلە و تا كەمەر دىرئە و
 ھەردو شانەكى جوتى قۆلى كورتى بچوكى پىئويە بەلام قۆلى پىا ناكرى.

تورمە: جۆرىكە لە قوماش.

٧- گۆرى: شاين، قلىچ: قەمە.

ژيانی ماموستان مهلا محمد چروستانی:

"ماموستان مهلا محمد چروستانی برای ماموستان مهلا عبدالله ی چروستانی، کوری مهلا عبدالرحیمی کوری عومری کوری شهرقی کوری تیراهیمی کوری محمد ناغای کوری پیرخدری شاهویه، عمیرهتی میرناوده لی یه، سالی ۱۸۹۴ز له گوندی نابلاغ نزیک سلیمانی هاته دنیا.

له خدمت باوکی دهستی به خویندن کرد، پاشان باوکی بووه مهلای مهجید بهگی جاف له ههلهجه، نهویش لهوی لهلای فقییهکان دامزرا، دواپی باوکی باری کرد بو بهرزنجو لهوی کۆچی دواپی کرد، ماموستان کۆتایی بهخویندن هینا.

له گوندی سمرای شارباژپر بووه مهلا، پاشان چوو بهادین له پشدر، دواپی چوو بهپانیه، لهو کاتمه خه لکی ناوچه که له دژی داگیرکاری ئینگلیز بهشهر هاتن، نهویش ناوچه که بو مهاباران کرد، له تهغامدا کتیبخانه کهی ماموستان سووتا.

سالی ۱۹۳۲ز چوو به سلیمانی، سالی ۱۹۳۶ کرا به مهلای مزگوتی نهقیب. رۆژی پینج شهیمی مانگی نیسانی سالی ۱۹۶۳ کۆچی دواپی کرد، له گۆستانی گردی جوگه به خاک سپێردرا.

ماموستان جگه له مهلا یهتی شاعیریش بووه، نازناوی شیعی (چروستانی) بوو، دیوانی شیعی کوردی ههیه، چاپکراوه.^(۱)

پیاویکی زۆر مهرد و قسه خوش و زانا و راست بوو، ههردهم لهوی له دلیا بوو لهسهر زمانی بوو، بهبی لهوی له کهمس بهتسی و زۆر عیززهتی نهفسی ههبوو، حورمهتی خۆی رانهگرت وهک ههندی کهمس بهدوای درۆو مهراپیدا نه ده پزیشت بو لهوی دهستکوت بو خۆی پهیدا بکات، شایهنی باسه کاتیک مزگوته کهی له سلیمانی تازه ده کرایمه ماله کهیان نزیک مزگوته کهی من بوو - مزگوتی بن تهبع - بو نوژی مه غریب ته هاته مزگوته کهی من، پاش لهوی له نوژی نهوینمه پیتی تهوتم ئیوه چیتان ههیه؟ نه گهر شتیکیان ههبوایه و نهوان نهیانبویه له گه له ده هاتمه، نه گهر نهوان شتیکیان ههبوایه و ئیمه نه مانبویه من له گه له ده رۆشتمه، ههتا ده مرم خوشی لهو ماوهیم له بیر ناچیتمه، ماموستان مهلا محمد ئیستا

^۱ تاریخ مشاهیر کورد ۳۹۰/۲

میژووی نه ده بی کوردی ۶/۲۳۷-۲۴۸.

له میژووی زانیانی کورد، مهلا تاهیر مهلا عبدالله به حرکتی وه گرگراوه، ۱۴۲/۳.

کوره گموره کئی که ناوی کاک مهلا یه حیای چروستانی یه له به غدا داده نیشیت، بهراستی له په وشت و ناین و مهردایهتی دا جیگای باو و بایرانی گرتوتهوه خوا ته مهنی درێژ بکات.

* * *

دیی رووار:

له پاشدا به دۆلێکی نار شاخ و داخ و پر باخدا به رهو ژوور روشتین ههتا گه یشتینه دیی رووار که مهلا کئی شاعیریکی گموره بوو به ناوی مهلا خدری رووار نابانگی ده رکردوه، ماموستا مهلا عبدالکریمی مدرس له زاری ههوارامیهوه ههندیك له شیعره کانی نهوی گۆرپوهته سه زاری سۆرانی ناوهی ناوه (اقبال نامه).

شهو چینه مالتیک دیمان شیخ معتصم کورێ شیخ حسام الدین لهوی میوانه، له پاش نان خواردن لێی پرسین خه لکی کوین و بو کوی ده چن؟ من وتم: خه لکی زه لسم و بو خویندن ده چم، وتی: له زه لم کورێ کییت؟ وتم: من کورده زای سۆفی همه نه مینم، چونکه شیخه کان ههموویان به باشی بایرمیان ده ناسی.

وتی که وابوو ده بیته له گه لهدا بیته بو شاری سنه ده ته بهم بو لای مهلا یه کئی چاک بخویننه و ههموو ئه رکێکی خۆت و سوخته کهت له سه ر شانی من بیته، منیش وتم: زۆر سوپاستان ده کهم ده چم بو ده گاگا نه گهر جیگه م ده ست نه که موت دیم بو لای جه نابتان، شیخ معتصم خۆی له شاری سنه نه بوو به لکو له دیی (دیر مۆلی) بوو هه م شیخ بوو هه م ئاغبا بوو، له ژبانێکی زۆر خوشدا ده ژیا و ریزبان ده گرت و خوشی زۆر ده و له مه ند بوو ئهو شه وه لهوی بووین بو به یانی چووین بو ده گاگا.

ده گاگا زۆر دوور نه بوو له وێته، به لام رینگه که هه مووی به فر وشاخ بوو ده بوو به نیو ئهو به فره نا هه مواره دا برۆین، ره شه بایه کئی زۆر به هیتز به فره کئی ده دا به روو ماندا، چووین لهوی له رینگه تووشی دییه کئی تر بووین نانی نیوه رۆمان خوارد، پێیان وتین مه رۆن رینگه که زۆر سه خته و به فره که زۆره، ئیمهش به قسه مان نه کردن و پوهو کویتستانیك روشتین که هه مو رازێکی زۆر سه خت بوو، ئهو کویتستانه هاوینه هه مواری ده گاگا بوو که پیتی ده و ترا (بوکو مازانی)، منیش له رینگا سه عاتیکم پی بوو ته ماشام کرد هیشتا کات زۆر ساوه، ئیتر نه مزانی کاتژمیره کهم نووستوه، چونکه له بهر به فرو سه رما که زۆر تیکچه ووین، کاتیک گه یشتینه کویتستانه که ته ماشامان کرد له پر تاریکی کرد و شه و دا هات به سه ردا و رینگه مان ئی ون بوو، ئینجا وتم: فه قی عبدالرحمن لیفه کان له سه ر ئهم به فره داده نیین و پوهو قبیله

پاده کشيښ تا دوا ساتي ژيانمان ليرهدا تمواو دهيت، هه لبت هممه خوا نوسيوهتي
لهسرمان که ټيمه لهم کويستانهدا کوچی دوايي بکدين و کمس پيمان نه زانيت و درنده
گوشته که مان بخوات و کمس نه بيت باغخاته گوره، ټينجا دهستمان کرد به پارانهوه له خواي
گموره و دوعا کردن که هم جارهش رزگارمان بکات، به لام خومان دلنيا بووين نمو شموه
لهوي نمو کويستانهدا ده فوتايين.

وه پيني سه گيک ئوميدی ژيانی پيداينهوه:

بهم جوړه ماینهوه بو ماوهی (۱۰) دهقیقه که له ترس و لمرزدا، له پړ لهو ترس و لمرزه دا
له دووره وه سه گيک دهستی کرد به وه پين، وه که نموي يه کيک له ناويکدا خهريک بيت بخنکيت
خوا يه کيکی بو بنيريت دهستی بگريت و گيانی رزگار بکات، همروه ها وه که نموي خوا
نارديتي بو نموي بوهرت به دهنگيکی بهرز و بانگی ټيمه بکات بليت ديه که ليره ويه،
ټينجا بهردهوام رووه دهنگی سه گه که رويشتين تا نزيک بوينهوه ته ماشامان کرد
ناوايه که يه، که نموي ده گاگايه، کاتيک گه يشتينه ناو ديه که پرسيمان بو مالي ماموستا،
يه کيک هات له گه لمان تا گه يشتينه مالي ماموستا، لهوي ماموستا راستموخو وتی:
عبدالرحمن بوچی هاتوبت؟ وتی: هاتووين بو خزمهتي تو ليره بخوينين.

ماموستا به توره ييهوه وتی: يه کيک بهم زستانه به شمع دهری بکمن ناچيته دهری، ټيوه
دهيت شيت بوون وا که وتونه ته ري بهم به فر و سهرمايه، ماموستا بهردهوام بوو له
قسه کردندا وتی: ره زاشای به هلموي فقيی له يري ناوايه که کان بردوتموه، نزيکمي (۳۰) ساله
فقيی تيا نه ماوه، له بهر نموه ټيوه ناتوان ليره بمينسهوه، دانيشتوانی ناوايه که ناتوان
يارمه تيتان بدن و حوجهی فقيمان نيه و کميش ژووری زيادهی نيه تيا بخوينهوه.

له پاشدا له مني پرسى وتی: روژه تو چی ده خوښيت؟ وتم: کلنبوی بورهان ده خوښم به
پينجوښيه که نموه، ماموستاش زوری پي خوشبوو توژنيک رووناکی که وتوه دم و چاوی و
گرژی له ناوچروانی نه ما، وتی: روژه من عاشقی پينجوښي سهر کلنبوی بورهانم، کاتي
خوی زور هم کتيبم وتوتوه له گه ل پينجوښيه که کان، ناوتم نموه بو پيش مردم جاريکی تر
هم کتيب له گه ل حاشيه کانداه به دهرس بلیمهوه خوا ناو اته که يه نامه دی، وتی: روژه ليره
دانشن خوا رازقی رزقه، به ناوايه که ده ليم يارمه تيتان بدن، بو حوجهش به تانيه که تان
ده ده می بيمن سوچيکی مزگموته که بکمن به حوجه، به بزمار به تانيه که هه لواسن به ديواړی

مزگموته کېدا بیکمن به پمړده و لمودیوی دانیشن، بشمویش مزگموته که گهرمه و فراوانه له کوندا ویستان بخون.

نموشوه له مائی ماموستا بووین، بؤ به یانی ناغان خوارد به تانیه که مان وه رگرت وهک ماموستا فرموی لمسوچیکې مزگموته کېدا دامان کوتار ئمو دیوه که یان ناونا حوچره یه فقی، بؤ نیواره یه کیک له کوره کانی ماموستا له گهل فقی عبدالرحمن دا چوون بؤ راتبی فقی، دپیه که زیاتر له (۲۰۰) مال بوو به همویانموه (۸) کولیره یان پیدان و ئم کولیرانه هموو شتیکیان تیا بوو جگه له گهم، چونکه گرانی بوو به هو ی جهنگی جیهانی دووه موه، دانیش ستوانی دپیه که زور همزار بوون همر به مهر و مالات ده ژیان وجیگای کشتو کالیان نه بوو، بؤ سبهینی به یانی بؤ دهرس خونندن چووم بؤ لای ماموستا کاتیک که دهرسه کمی وتموه همروهک پروه کیک ناوی بدهیت بگشیتیموه ماموستا ناوا گمشایموه، منیش وهک پروه که که ورده ورده گمش بووموه له خوشیاندا هیچ نیث و نازاری پینگم بیر نه ما، له دلی خومدا وتم خوایه لیت بمزیا بیت که من گه یستم بزم ماموستایه، که له پینجورینی باشر پینجورینه کانی ده زانیت، ینجا هموو شمویک کوره کمی دهنارد بؤ نموه ی کتیه که بیات و دهرسه کمی ناماده بکات بؤ روژی دواپی وخوشی حاشیه ی ده کرد لمسر حاشیه کانی پینجورینی و قمر داغی، ده ست و خمتی نمونده جوان بوو ده توت گوه موه، بمو جوړه سی مانگ ماموه له دپیه که هموو روژیک (۸) کولیره مان همبوو، نیواران کوره کانی ماموستا ده هاتن دوانیان ده خوارد (نعمد و حسین) و ششیان ده مایموه، هموو شمویک مزگموته که پر ده بوو له کاروانی، بمروژدا که پروناکی همتاو دیدا له ناو مزگموته که سهیری قالیه کان و بمړه کاغان ده کرد وهک شاره میرووله نمسپی ریزی به ستووه هات و چو ده کات وبه شومان جله کاغان هموو لمسر ناگری مزگموته کېدا ده ته کاند، دهنگی ته قینموه ی نمسپیکان ده توت گولله یه له ره شاش دهره چیت لمسر یهک، هموو شمویک نازار مان ددی له ده ست نمسپی و که ئمو کولیره هموزنانه مان ده خوارد به بی خوار دنیکی تر ده بوو به قور لمسکماندا، هموو روژیک ده موت دوا ده رسه که ده ستی ماموستا ماچ ده کم و مالتا وایی ده کم چونکه ژبانده که مان زور تال و سخت بوو، به لام که دهرسه کم ده خوند شیرین ده بوو هموو تالیه کی لمیر ده برده موه، ده موت نه گمر نمسپی هموو روژیک کیلویه که له گوشته کم بخوا ده ست له ماموستا چاکم هه ناگرم یان دهرم یان کلنبوی بورهان تمواو ده کم.

کورته یه ک له ژيانی ماموستا مهلا عبدالقادر:

"ناوی عبدالقادر کورې جه له دیني کورې مهلا عبدالرحمانی نودشه یی یه، لمو گونده سالی ۱۳۰۰ ک - ۱۸۸۲ ز هاتووه ته دنیا، همر لمو د هسټی کرد به خویندن، دوايي لمشاری سنه و گوندي بیاره خویندنه کمې برده سمر، بووه مهلا له گوندي ده گاکای همورامان له تیران. ماموستا زاتیکي زیرهک و بهرینر بوو، بو پرسیارانی شهریهٔ خه لکان پرویان تی ده کرد، حمزی له دهرسه کانی (شافیه) ی صرف بوو، له ده وری سالی ۱۳۶۵ ک - ۱۹۴۶ ز کوچی دوايي کرد."^(۱)

* * *

چون ده گاکام به جی هیشت:

له پاش بسمر بردنی سی مانگ له نیوان نازاری ئه سپی و کولیره ی همزنی ناواییه که و شیرینی دهرسه کمې ماموستا مهلا قادر لسمر کتیبی کلنبوی بورهان و حاشیه کانی پینجینی و قمره داغی، رۆژیک وتم به فهقی عبدالرحمن: قهرانیکم هیه به چو بیده بهشتیک با بیخوین، چوو دوو هیلکه می هینا، ئینجا ئیمهش بیرمان لموه ده کرده وه که نم دوو هیلکه یه چون بخوین، وتم: به چو له ناوایی چنگیک نارد بیته له گهل مهغه لیکي بچووک، ئینجا مهغه له کهمان خسته سمر ناگره که، هندی ئاو و ئاردمان تی کرد، ئینجا دوو هیلکه کهمان کرده ئاو همویره کموه کهوچکه مان تی رادا هتا خمست بووه وه، ئینجا به کهوچک تیی بهربوین له گوشتی کهو خوشت بوو له لامان، پاش ئه وه ی خواردمان وه پارچه بهردیکی لیتهات له سکماندا که به هیچ شتیک نه ئه جولا، به شمرو و رۆژیک وه گزچانی گال (هه رزن) چه مامسوه، وتم: فهقی عبدالرحمن من له مه زیاتر ناتوانم، خوټ تاماده بکه و به یانی زوو به رهو مهربوان ده وین.

به یانی زوو لیفه و کتیبمان دا به کولمانداو وه که هه جیجی روومان کرده مهربوان، بی ئه وه ی مال ناوایی له ماموستا کهمان بکه ی، چونکه ده مانزانی ریگه مان پینادات برۆین.

^۱ علماؤنا في خدمة العلم والدين ۳۱۵.

له میژووی زانایاتی کورد، مهلا تاهیر مهلا عبدالله به حرکتی وەرگیراوه، ۲۳۶/۳.

پوهو و مهربوان و بانه:

له همر شونښك دهمان پرسى دهيان وت ژيان له مهربوان زور سهخته برون بو موكريان،
 نيمهش پوهو بانه روښتین تا گهښتینه (داروخان) زورمان برسې بو، خومان كړد
 بمالينكدا لسمر رينگه كه بو، وهك باس كړد فقهې خوى بكردايه به همر مالينكدا وهك
 مالى باوكى تيايدا دهوليتمهو بې نموى بزاني خاوه مال په زامه نده يان نا، ژنى خاوه
 ماله كه همدېك ناني خسته نانه شانينك و پري له گهښك شير برغې بو دانايين، زور خوشبوو
 چونكه لمو كاتموى له تموتله درچووبووين برغم نه خواردبوو، وتم خوايه نه مكوژى تا ژن و
 مالينك پيكموه دنيتم و تير شير برنج دهخوم.

له پاشان بهرو بانه روښتین تا گهښتینه شاره كه بهناويدا گهراين، وتيان: بچن بو
 دهرهوى شاره كه چونكه لير هېچ مودره سديه كى دينى نه ماوه بهوى رژيمى رها شوه.
 شارى بانه له شاره جوانه كانى روژه لاتى كوردستانه، ديمه نيكى جوان و ناو و هموايه كى
 خوشى هديه، دانىشتوانه كى زور به مودى و كوردايه تنى بهناوبانگن، بهلام نموكاته نمو شاره
 جوانه هېچ شتيكى وهك نه خوشخانه يان كاربا يان قوتاخانهى نه بوو، نيستا دهليتن لمو
 پوهو و زور باشه.

نموكاته هممو دانىشتوانه كى پاليان دابو بهديه كهوه له دژى سوباي نيران كه دهيوست
 بيگيريتمهو ژير دهسلا تى خوى، زورم پى خوشبوو لمو شارى جوانه بخوتم بهلام لاي همر
 مهلايهك دهچوم دديوت من درست پى دهليتم بهلام نموكى ژيانت لسمر خوته كه زور گرانه،
 له نه جامدا وتيان برو بو لاي (مهلا مصطفى شوى) مهلايه كى باشه.

لپاش نموى له شارى بانه درچووين، نزيكه (۲۰) كم روښتین پوهو موكريان تا
 گهښتینه دى (شوى)، بينيمان مودره سديه كى باشى تيدايه و ماموستاكيان مهلا
 (مصطفى) يه ويه كى له موسته عيده كان شيخ عزالدين حوسه نى بوو كه دواتر ماوه يه كه بوو
 به رابرى حزبى ديموكراتى كوردستانى نيران، پياوټكى بمرېز و هلكه وتوو بوو جينگاي بو
 خواستين له لاي ماموستا نمويش رازى بوو لسمر مانوه مان، من نموت كلنسوى بورهان
 دهخوتم و تم با ماموستا تاقى بكمممه بزام پينجوينه كان باش دهانينت يان نا، روژى
 دوايى چوم گورم گرت له درسيك كه به يه كيك له فقيكانى دهوت، بوم دركموت هېچ
 جياوازيه كى له گهل ماموستا مهلا (صاحب) تموله دا نيه.

له بمرنمهو دهستم كړد به كتيبي (شرح العقائد) نسه فى بهي نموى حاشيه كانى
 خيالنى بخوتم، چونكه نمويش وهك پينجوينى گران بوون، شوتنه كه زور خوشبوو ناو و

هوايه کي زۆر خوښى هه‌بوو فه‌قيکان ژيانتي کي زۆر خوښيان هه‌بوو، هه‌ستيان نه‌ده‌کرد به‌ جه‌نگي جيهاني دووهم، مانگيک له‌موي ماموه، رۆژتيک نيه‌وړو بوو نان و چاييمان ده‌خوارد له‌ پر توپيک داي به‌ناو دتبه‌که‌دا دار و به‌ردی کرد به‌ خوډ و توژ و دووکه‌ل، ئيمه‌ش له‌ترساندا باوه‌شمان کرد به‌ليفه و کتيبه‌کاندا و به‌رهو موکريان روښستين، ئهم توپه‌ ه‌ی سوپاي ئيران بوو ئموکاته شمېر ده‌کرد له‌گه‌ل (حه‌ ره‌شيد خاني داروخان) که‌ هوکمراني شاري بانه‌ بوو، هيتريکي پيکموه نابوو زۆر مه‌ردانه به‌رهه‌لستي سوپاي ئيراني ده‌کرد، به‌لام به‌داخموه که‌س نه‌بوو له‌ کورده‌کاني تري مه‌ريوان و سه‌قز و موکريان يارمه‌تي بده‌ن بو ئموه‌ي پاريزگاري بکه‌ن له‌و به‌شمې کوردستان.

ئمو شوه‌ گه‌يشتينه ديني (زه‌مبيل)، شو له‌موي بووين وبه‌ياني زوو چووين بو (بوکان)، له‌م شاره‌شدا مه‌دره‌سه‌ي ديني تيا نه‌بوو به‌هوژي رژيمي شاي ئيران که‌ ده‌يوست ژياني گه‌لي ئيران وه‌ک فمه‌رهنسا لي بکات، به‌رهو پيش بردني ئيراني له‌وه‌دا ده‌بينسي که‌ ژياني کو‌مه‌لايه‌تي وه‌ک ئموي لي بکات.

به‌ياني زوو له‌ بوکان ده‌رچووين به‌رهو (حه‌ماميان) چونکه‌ له‌موي مه‌دره‌سه‌يه‌کي باش هه‌بوو ماموستا مه‌لا عه‌لي ماموستاي گه‌ره‌ي ئموي بوو، (بوکان) هه‌ر چه‌نده‌ شار نه‌بوو به‌لام له‌ جواني و پاک و پوختي و زوري دانايشتواني دا هه‌يچي له‌ شاره‌کاني تر که‌متر نه‌بوو. چوینه‌ حوجره‌ي فه‌قيکان ته‌ماشام کرد يه‌کي له‌و فه‌قييانه‌ي که‌ له‌موي ماموستا مه‌لا عبدالرحمن سه‌رده‌شتيه‌ که‌ له‌ سالي (١٩٣٨ز) کتيبي (الصمديه)م لاي ئمو ته‌واو کرد له‌ مزگه‌وتي قاميشان له‌ سلیماني، ئهمه‌ دووه‌مين ماموستا بوو که‌ له‌گه‌لي بووم به‌ مستعد له‌يه‌ک حوجره‌ دا له‌ پاش (مه‌لا ئهمه‌دي ئوبه‌ري) له‌ پاوه.

داواي جيگام کرد ماموستا مه‌لا عه‌لي وتي فه‌قيمان زۆره‌ جيگامان نيه‌، له‌پاش تاويک کوره‌که‌ي مه‌همود ئاغا که‌ ئاغاي بوکان بوو هات بو حوجره‌ي فه‌قيکان له‌مني پرسسي تو خه‌لکي کويت؟

وتم: من خه‌لکي (زه‌لم)م، وتي زه‌لمی شيخ حسام الدين؟ وتم: به‌لي، وتي: ئيستا به‌دياري ده‌تبه‌م بو باوکم، باوکي و ئاغاکاني موکريان هه‌مووي موریدی شيخ حسام الدين بوون و يه‌ک دوو جارنيک هاتونه‌ته‌ زه‌لم به‌هاويناندا کاتنيک شيخ له‌موي بوو، کاتنيک برده‌مي بو لاي باوکي هه‌ر له‌ دووره‌و وتي ئهم دياريه‌م بو هه‌ناوي ئهمه‌ له‌ دانايشتواني دي زه‌لمه‌.

باوکيشي زۆر پيزي گرتم، وتي: بوني شيخ (حسام الدين)ي لي ديت که‌ له‌ ولاته‌که‌ي ئموه‌ره‌ هاتوي، به‌ کوره‌که‌ي وت برۆ به‌ مه‌لا عه‌لي بلي ئهم دوو فه‌قييه‌ له‌سه‌ر ئه‌رکي من

رايان بگړت، ههموو شتيكيان بو جيبهجي ده كم شمويش دهرس به مصطفى بلت، ماموستا داواكې جيبهجي كرد، دوو هفته ماموه تماشام كرد ثم ماموستايه همر خهريكي فله كياته (تشرېح الافلاك) و (شرح چهقميني) وكتيبه كاني تر كه پيوهنديان به زهمين و مانگ و روژه هه بوو ناگاداريه كي زور باشي هه بوو، ماموستا عبدالرحمن سمرده شتي له لاي شو (تشرېح الافلاك) ي ده خوئند، من ثم كتيبهم دواتر له سالي (۱۹۴۵ز) له لاي ماموستا مهلا محمدي گه لاله خوئند كه هه مووي برتي بوو له خه يالات و خورافات، ويني مانگ و روژ و زهمين گيرا بوو، مانگ ده كرا بمسي چوار پارچمونه نه يان ده زاني رووناكيه كي له روژه وهرده گيري، ثم كتيب زهمين وا داده ني كه زهمين ناجوليت و روژ بده وريدا ده سوريتموه، ثم خورافات كاتي خوي له يونانمونه وريان گيرا بوو بو عمه رهي له سمرده مي عباسيه كاندا.

له پاش دوو هفته شمويش به جي هيت رووه سابلاغ (مهباد) له گهل فقي عبدالرحمن ليفه و كولمان دا بمشاماندا دي بدي روشتين تا گه شتینه (مهباد)، بپاستي يه كي كه له جوانترين شاهه كاني كوردستان، شاريكي پاك و پوخت بوو، دانيشتوانه كي زور بپريز و كورد پيروو بوون، تازه بنچينه كي كمه لمي ژيانموي كوردستان و ده ولتمتي كوردي (كوماري مهباد) ده ستي پي كردبوو، شو ده ولتمتي خواليخوشبوو (قازي محمدي) بوو به سهروكي، شو ده ولتمتي كه ټينگليز و روس به ټينيان دايه كه پشتي بگرن له دواييدا پشيمان بوونمونه و له گهل كوره كي رها شا (محمدي په هلو) ريكومتن ټيمتيازي ده رهيتماني نموتي ټيراني پيدان.

له ناو شاري سابلاغ ده چينه همر مزگوتيكي ده يان وت ټيمه ده رستان پي ده لټين، به لام شمركي ژيانتان لمسر خوتان بيت، چونكه ثم شاهه فقييه تي لمير چوتموه، دياره ټيمش تواناي شمومان نه بوو بژين لمسر شمركي خومان، شموي شاينه ني باسه له ماموستا به ناويانگه كاني شاري مهباد ماموستا مهلا حسين و ماموستا مهلا صديقي مزگوتي ناو بازار بوو، كه به كورد پيروو به ناويانگ بوون، همدووكيان وتيان خوئندنتان پي ته لټين به لام بژيوي ژيان لمسر خوتان، همر شو كاتدا چووم بو مالي خواليخوشبوو شه هيدې كورد پيروو (قازي محمدي)، ماله كيان لمسر ته پوښكيه كي بمرز بوو، لموي كانياويكي تيا بوو ناوه كه به لاي ماله كيدا ده هاته خواره وه و له خواري ماله كيان ناويكي زور هه بوو وهك رووبار و ابوو، درهخت و قاميشيكي زوري تيا بوو.

له پاشاندا پرووه (مهنګور) رښتین تا گه‌یشتینه (دې بوکړی)، شایه‌نی باسه - دې بوکړی- نیستا بووه‌ته ده‌ریاچه چونکه پرووباری (قازی ئاوا) بمرده‌مه‌کمی کراوه بمبه‌نداو، بمهره‌لستی ئاوه‌کمی کردووه و گمراوه‌تموه جیگه‌ی دټیه‌که بووه به ده‌ریاچه، چونکه هم دې یه له ناوه‌راستی چوار دږلی گموردها بوو ودانیش‌توانه‌کمی پشتیان بمستبوو به به‌خیو‌کردنی مېر و مالآت، به‌لام کشتوکاله‌که‌یان دوور بوو له دټیه‌که، ده‌بویه له‌دټیه‌که ده‌رېچن پرووه مه‌هاباد و ماوه‌یه‌ک برون نیجا ده‌گه‌یشتنه سمر زه‌ویه‌کانیان که له ده‌شتاییه‌کی گموردها بوو گهم و جزیان ده‌کرد.

دیته‌اتی مهنګور هم‌وه‌ک دیته‌اتی موکریان و لاجان و شنو و مهرگه و شکاک هم‌موو همو دیپانه ئوکاته بو سوتهمه‌نی ته‌نیا ته‌پاله‌یان به‌کارده‌هینا، ته‌پاله‌ش بریتی بوو له‌پاشمېر (سمنیر)ی گا و مانگا که وشکیان ده‌کرده‌وه به‌زستان له ژوریکدا ده‌یاغسته تنووره‌وه نان و چیشت و ئاو گهرم کردن و چا لټن‌نایان هم‌ر له‌سمر همو بوو، له زستاندا می‌زیک‌کی چوار گو‌شه‌یان داده‌نا له‌سمر ده‌می ته‌نووره‌که نیجا لی‌فیه‌یه‌کی زور گموره‌یان ده‌هینا ده‌یاندا به‌سمریدا و شموان هم‌موو همو مال‌ه ده‌چوونه ژیر همو لی‌فیه‌یه‌وه ده‌نوستن و پییان ده‌وت قورسینه.

ده‌گټیرنم‌وه ده‌لټن جارنک له ئاغا‌کانی همو ناوچه‌یه ده‌پرسن ته‌لټن: ئاغا نه‌گهر گا و مانگا پاشمېر نه‌کات ئیوه چی ده‌کمن؟ وتبوی ئیمه ئه‌مو ناوچه‌یه به‌جی ده‌هیلن، ئوکاته نموتیان ته‌نها بو چرا به‌کار ده‌هینا و چرا کم بوو، فتیله‌یان به‌کار ده‌هینا پریان ده‌کرد له نموت و پم‌زیه‌کیان تی ده‌خست له‌بهر رووناکیه‌کمی داده‌نیشن، فه‌تیکان که‌لکیان له‌دوکه‌لی فتیله‌که و ده‌رده‌گرت و مه‌ره‌که‌بیان پی دروست ده‌کرد و بو نووسن به‌کاریان ده‌هینا.

له (دې بوکړی) مه‌درسه‌یه‌کی فه‌قی هه‌بوو، به‌لام مام‌وستا مه‌لا همه‌ ته‌مین قاجری هیچ فه‌قی نه‌بوو وجیگای پی داین ولم‌وی ده‌ستم کرد به‌کتیبی (مطول) له زانستی (بلاغه‌)دا، زیاتر له سالتنک له‌م دټیه مام‌وه زور به‌خوشی به‌سمرمان برد چونکه هم ده‌رسه‌کم باش بوو و هم‌روه‌ها ژيانی هم‌وی زور باش بوو، کشتوکال و مېر و مالآتی زوریان هه‌بوو هم‌موو زور ده‌ولم‌ه‌ند بوون، ئاغا‌که‌یان (خدر ئاغا) زوری خوش ده‌ویستم هاوین که ده‌چوون بو کویستان ده‌یوت بچن هم سى مانگه‌ی هاوین له دیوه‌خانه‌کمی من بن له‌بهرهم‌وی که له شونینکی بم‌زدا بوون ئاو و هم‌ویه‌کی زور خوشی هه‌بوو، هاوین له پاش هم‌وی مال‌ی ئاغا باریان کرد چونه کویستان ئاغا بریاری دا که ئیمه له‌دیوه‌خانه‌کمی دانیشن و کویخا همه

ئەمىنىش بە خۆى و مال و منداليموه بگوزيموه ژوره كانى ترى مالى ئاغا بۆ ئموى ئاگيان لە شت و مەكەكانيان بىت.

ئەم كوينخايە پياويكى زۆر باش بوو رۆژنىك پىي و تم من وهجاغ كويرم تەنيا يەك كچم ھەيە -ئەموش ناوى (زيرين) بوو- مال و مالايتىكى زۆرم ھەيە، ھەمووى دەدەم بەتۆ و كچەكەشت دەدەمى ليرە خویندن تەواو بکە و بىتەرەو.

وتم: زۆر سوياست دەكەم، من بۆ خویندن ھاتووم لای خۆمان كچى جوان ھەيە بەلام دەمەويت لە خویندن لەم قوناغەدا نەوہستم ئەبىت ھەر دوانزە عىلمەكە تەواو بکەم.

كورتەيەك لە ژيانى مامۆستا مەلا حمە ئەمىن قاجرى:

مامۆستا مەلا حمە ئەمىن پياويكى بەريز و مەلایەكى باش بوو، لای جەنابى مەلای گمورەى كۆيە ئىجازەى مەلایەتى وەرگرتبوو بوو بوو مەلای ئاوايىبەكە، ديارە كە مەلا ئىجازە وەرەگرى بىر لىو دەكاتموه كچىكى جوان بدۆزىتموه لەئاوايىبەكەدا لە مالايتىكى بەريز بۆ ئموى داواى بکات و ماری بکات، لەبەرئموه زۆرتريين (مەلا ژن) زۆر بە پەوشت و جوان بوون، مامۆستا مەلا حمە ئەمىن كچىك ديارى ئەكات بۆ ئموى ماری بکات بە باوكەكەى دەلييت، باوكى كچەكە دەلييت من كچ بە مەلا نادەم، زۆر ھەمولى لەگەل دەدەن بەلام سودى ناييت.

لەھەندى ئاوپانەى كوردستانى ئيران عورف و عادەتيان وايە ئەگەر يەكيت كچىك داوا بکات و كەس و كارى رازى نەبى بىدەنى بۆى ھەيە لەگەل كچەكە رىك بكمويت و شو ھەلى بگريت و بيبات بۆ مالى ئاغا، ئىنجا بۆ مالى كەس و كارى كچەكە ھەيە پيش ئموى بگەنە مالى ئاغا كچەكە و كورەكە بكوژن و ھىچ پرسيارىكيان لەسەر نيە چونكە لەسەر ناموس و شەرەف ئموەيان كردوو، بەلام كە گەيشتنە مالى ئاغا ئيت ئمو مافەيان ناميتى و ناتوانن بەھىچ جۆرىك نازارى كچەكە بەدن يان كورەكە، بەلكو باوكى كچەكە يان برای يان كەسيكى تر ناچار دەكەن كە كچەكە ماری بکەن لەو كەسە كە ھەلى گرتوو، بەمە دەليين (پەدەكومتەن) يان (ھەلگرتەن) لەو ناوچەيە شتيكى زۆر باو بوو بەنارەوا لە قەلەم نەدەدرا، مامۆستاش يەكيت بوو لەوانەى كەبەر جۆرە ژنى ھينا بوو، لەمالى ئاغا باوكى كچەكە لىي ماری کردبوو.

مامۆستا مەلا حمە ئەمىن قاجرى دلى زۆر پيس بوو كە بە كوردى پىي دەوترىت (خانە گومان) لە دوور و نزىك نەيدەھيشت ژنەكەى لەگەل كەس قسە بکات.

روژێك ئهو فەقییهی له گه‌لم بوو (فەقی عبدالرحمن) ناردم بۆ مامۆستا بۆ مه‌قه‌ست، ئه‌ویش كه‌ ده‌روات سه‌یره‌كات هه‌ردووکیان دانیشتون، ده‌لیت، مامۆستا ژن هاتووم بۆ مه‌قه‌سته‌كانتان، مامۆستاش لێی توره‌ ده‌بی‌ت و ده‌ری ده‌كات، له‌ پاشان به‌ توره‌یی هات بۆ حو‌جره‌ی فەقی‌كان وتی: مه‌لا مصطفى ئه‌م سوخته‌یه‌ ده‌ر بکه‌ پیاویکی بێ ئه‌ده‌به‌، وتم: بۆچی؟ مامۆستا وتی: هاتوه‌ شه‌رم ناکات به‌مه‌لا ژن ده‌لی‌ت هاتووم بۆ مه‌قه‌سته‌كان، منیش سه‌رم سو‌رما وتم: جا ئه‌مه‌ چی تی‌دایه‌، وتی: ئاخ‌ر به‌ (جمع) وتی مه‌قه‌سته‌كان، ده‌بوا‌یه‌ بیوتایه‌ هاتووم بۆ (مه‌قه‌سته‌که‌تان) ئینجا منیش بۆم باس‌کرد وتم: له‌ ولاتی ئیمه‌ (مفرد)یش (جمع) ده‌کریت، مه‌به‌ستی مه‌قه‌سته‌که‌تان مه‌قه‌ستی جل برین بووه‌ و بیرو‌رای به‌لای شتی تر‌دا نه‌چوو.

جا له‌و کاته‌دا وته‌یه‌کی شیخ وه‌زام بیر‌که‌وته‌وه‌ که‌ ده‌لی‌ت: روژێك که‌چیکی دی به‌ گورجی ده‌رو‌شت به‌ری‌گه‌دا، ئه‌ویش پێی وت: له‌سه‌ر خۆت به‌رۆ به‌ری‌گه‌دا با مه‌قه‌سته‌کانت نه‌سو‌ین، ئه‌ویش گورج وه‌لامی ئه‌داته‌وه‌ ده‌لی‌ت: به‌شی به‌ر سینی‌ی تو‌یان ده‌مینێ.

* * *

ئەنجومەنى كوردەكانى مەھاباد:

ئەوكاتە من لەمۆى بووم ئەنجومەنىك پێك ھاتبوو لە ھەندىك ئاغاكانى موكریان و مامش و مەنگور، ھەك ئەنجومەنى سیادەى عێراق، كە داوى چواردەى تەمۇزى (۱۹۵۸ز) دامەزرا، ئەم ئەنجومەنە ھەموو ئەركى ئاسایشى ناوچەكەى و ناوچەكانى كوردستانى گرتبوو ئەستۆ، بەردەوام لە مەھاباد دادەنیشان، یەكێك لە نوێنەرەكانى ھۆزى مەنگور (عبدالله ئاغا كورێ خدر ئاغا) كە سەرۆكى ھۆزى مەنگور بوو لە (دێ بوكرێ) ھەفتەى جارێك دەھاتمەو بۆ مائەوە شەوێكەى دەھات بۆ لای من، شەوێك بۆى گێرامەو و تى:

دەولەتى شورەوى وەفدىكى نارد بۆ مەھاباد داواى كرد لە ھەموو ئاغاكانى مامش و مەنگور و موكریان و شنۆ و لاجان كە كۆبىنمەو لە مەھاباد، و تى: لە پاش ئەم كۆبونمەو یە وەفدەكەى دەولەتى شورەوى (اتحاد السوفيتى) و تارىكى دا و تى: ئێمە ھاتووین داواتان لى دەكەین كە بۆمان روون بكەنمەو ئێو چیتان دەوێت، و تى: ھەر یەكێ لە ئاغاكان لیستە یەكەى دەرھێنا بەناوى دێكە یەو داوايان دەكرد كە كۆبىنیان بۆ زیاد بكەن.

كۆپىن بریتى بوو لە كارتى وەرگرتنى خواردەمەنى، چونكە ئەوكاتە كە دەولەتى شورەوى ھوكمى سەرەوى ئێرانىيان دەكرد خواردنیان دەدا بە پێنى (كۆپىن).

وتى: سەرەك وەفدەكە زۆر سەرسام بوو، و تى ئێمە ھاتووین خواستەكانتان وەرگیرىن لە بابەت دەولەتى كوردییەو و پرزگارین لە ھوكمى فارسەكان كە چى ئێو داواى كۆپىن دەكەن.

لەم ماوە یەدا كە لە (دێ بوكرێ) بووم سى جار چوومە مالى قازى محەمەد خوالیىخۆشیت، پیاویكى بالا بەرز و سور و سپى بوو، ریشێكى ماش و برنجى جوانى ھەبوو، مێزەر و جەمى لەبەر بوو، خۆیندەوارو روشنیریكى تیگەیشتوو بوو، من بۆ یەكەم جار لە كتیبخانەى مەلادا بینیم جگە لە كتیبى فارسى و عەرەبى ئایىنى كتیبى تری فەرەنسى و ئینگلیزى تیا بوو دیارە ئێو زماننامەى دەزانى، دیار بوو قازى محەمەد لە بیروباوەریكى زۆر فراواندا دەژیا چونكە ئەوكاتە لای مەلا و كورێ مەلایان كەسیك گۆشارێكى بھۆیتدا یەتەو بەكافر دادەنرا.

قازی محمهد و دهوله تی جوانه مهرگی مه هاباد^۱:

له سالی ۱۹۴۱زدا که هاو په یمانان (روس و ینگلیز) هاتنه ناو خاکی ئیران، (رهزا شا) یان به تاوانی نازیسه تی له سهر حوکم لایبرد و (محمهد رهزا) ی کورپان له جیگه ی دانا، خاکی ئیرانیان بهش کرد، باکور ناوچه ی نازربایجان کهوته ژیرده سه لاتی روسیا و بهشی ناوهراست و باشوور له ژیرده سه لاتی ینگلیز و ئه مریکا دا مایه وه.

پامیاری دهوله تی شوروه ی به پیچ هوانه ی ینگلیز هانی ئه مو گه لانه ی له ئیران دا، هانی ئه دان بو داواکردنی مافی نه تموایه تی له شیوه ی ئوتونومی یان سهر به خزیدا.

سالی ۱۹۴۲ حکومه تی روسیا بانگه یشتی کومه له ی مه هابادی کرد بو باکو، له وتوئیژیکدا نوینهرانی کورد داوا ی مافی نه تموایه تی کوردیان کرد له نوینهری (روسیا) (باقرؤف) به لام

وتبووی له م همل و مهرجده ا روسیا ناتوانیت که پشتگیری له کورد بکات ته نیا وتبووی که باسه که ده خاته بهرده می کومیته ی مهرکهزی.

بو جاری دووهم سالی ۱۹۴۵ نوینهرانی کورد بانگه یشتیان لی کرا بو باکو، ئه م جاره نوینهران به سهرؤکایه تی (قازی محمهد) داواکانی خو یان به چهند خالیك خسته سهر کاغز و له گه ل نوینهرانی روسیا به سهرؤکایه تی (باقرؤف) کهوتنه وتوویش، دووباره باقرؤف پیی

^۱ یاداشته کام - بهشی یه کهم -، عبدالله احمد رسول پشده ری، ۱۹۹۲.

وتېوون سمر به خوځي له م بار و دوځه دا ناگوځيت به لام وتېووي حکومتی روسیا لاری لهوه نیه که پشتیوانی کورد بکات بو وهرگرتنی مافی ئوتونومی به ممرجی بکونه ژرده سه لاتی (فیرقی دیوکراتی نازربایجانی تورکه کانی تموریز)، همروه ها به لینی پی دابوون که چهک و تهقه مینی و یارمه تیان بدات، ناوی (کومه لای ژبانموهی کوردستان) بگورن به (حیزی دیوکراتی ئیران) له کوتایي مانگی تشرینی سالی (۱۹۴۵ز) کوڅوونمویه کی فراوان پینکها، قازی محمد باسی گهشته کی کرد و بشدار بووان پازی نېوون بچنه ژیر حوکمی نازربایجان به لام پازی بوون له سمر گورینی ناوی حیزب.

مه بهستی روسیا له پشتگیری کورد و نازه ریه کان ته نیا نموه بوو دهیوست فشار بخاته سمر حکومتی ئیران به مه بهستی وهرگرتنی مافی دهرهینانی نموت له ئیراندا^۱.

سمره تاي ئیلولی ۱۹۴۵ پرودای هره گرنگ لهو کاتدا گه یشتنی ریزدار (مسته فا بارزانی) و ئه فسره نای پسیوری شوپشگیپی کوردستانی عیراق بوو، خالیکی وه چه رخانه گرنگ بوو، چونکه ئه م هیزه سنوری نیو نه توهی بی بزان و چوه ریزی پيشموهی شهر له گهل سوپای ئیراندا له سمر ریگی (سه قز- بۆکان)^۲.

له ۲۲ کانونی دووم ۱۹۴۶ کاتی پيش نیوه پړ هه موو نه ندامانی حیزی دیوکرات و خه لکی مه هاباد و هه موو سمرۆك عه شیرده ته کان له مهیدانی چوار چرای شاری مه هاباد کوڅوونموه، کوماری کوردستان ناشکرا کرا و ئالای کوردستان بهرز کرایموه.

دوای نموهی چهند جار سوپای ئیران هیرشی کرد و به خراپترین شیوه هیرشه کانی شکا، حکومتی نازه ریه کان له گهل ئیران ریکوت به بی شهر کردن، حکومتی روسیا ئاگاداری کورده کانی کرد که نایموت ناژاوه و شهر روودات له ناچه کانیدا به تابه تی سنوری خواروی کوردستان چونکه ناوچهی ده سه لاتی ئینگلیز بوو، قازی محمد ناچار بوو که له گهل (ره زم ئارا) فرماندهی گشتی سوپای ئیران کهوته وتویژ.

پاشان ئیران دهستی کرد به سیاسه تی خافلاندن^۳ و ریگی خوش کرد بو داگیرکردنموهی کوردستان.

(جۆرج ئالن) بالیوزی ئەمریکا به ناشکرا پشتگیری خوی بو حکومتی ئیران نیشان دا بۆیه حکومتی سوفیه ت به ناچار پشی له کورد و له نازه ریه کانیش کرد، به م جۆره

^۱ کوردستان و ستراتیژی ده ولته تان، حوسینی مه ده نی، بهرگی دووم.

^۲ کوردستان و ستراتیژی ده ولته تان، حوسینی مه ده نی، بهرگی دووم، سالی ۲۰۰۰.

^۳ کوردستان و ستراتیژی ده ولته تان، حوسینی مه ده نی، بهرگی دووم، سالی ۲۰۰۰.

ئاسۆیه کی پوون نهما له عمرز و ئاسماندا بۆ کورد بهو جوړه قازی محمد ناچار بوو که خوی بهدهستمه بدات، (بهرزانی) دوجار چوو له پيشموا بۆ ئهوهی له گهلیان را بکات، پيشموا له وهلامدا وتی:

"من له گهلی خه لکی مه هاباد ده مینمویه چونکه سویندم بۆ خواردن له گهلیان بېم و بیان پارێزم، حکومهتی مەركهزی ده گهریتمهوه نه گهر من بگري داخی خوی بهمن دهريژي و له کۆل خه لکه که ده بیتمهوه بۆ ئهوهی خه لکی شار تووشی زهره ر نه بن."

قازی محمد له بنه مالهیه کی ئایین پهروه بهو زمانی کوردی و عهره بی و فارسی و تورکی ده زانی به فهره نسی قسهی ده کرد و له روسی ده گه یشت.

بیری روژنیهی فراوان بوو، له قسه کردندا زۆر به توانا بوو، کاتیک که به نهیتهی داد گایی کرا، زۆربهی ئهو قسانه ی که کرا به نهیتهی مانه وه لام له سر زمانی شاهیه تیکی ناو دادگا که ئهم قسانه نیردران، که قازی له دوا بهر گریدا له خوی وتبووی:

"...وا بیر نه که نه وه که شاهه زای قانون و موقهره رات نیم باش لیم شاهه زاییه بهر له هاتنی ئهرتهش و هیزی مەركهزی بۆ مه هابات پيشگوویم کردوه که ههر ئیعدام ده کریم، کهوابو بۆ هه لته هاتم، ئه وه نه بوو که نه مده توانی، شهش ده زگا ماشینی سواری و جیبه له ئیختیاردا بوو، ههر ده قیقه و سه عاتیک ویستبام ده متوانی سنور بېرم خۆم ده رباز بکه م، باش بزانی که من وه ک پيشمهوری (ژنانیله) نه بووم ههر که تینم بۆ هاتبا رام کردبا، بۆ کوئ هه لده هاتم؟ ئیره ولاتی من کوردستانه تا ئیستا (۸) پشتی من لیڤه لهو خاکه نیژراون..."

(سهردار شهریفی) وه کیلی پيشموا ئهم قسانه ی درکاند و وتی: حه یف بۆ ئه و پیاوه مه زن و ژیر و زانایه، دوینی له کاتی مه حکمه مه دا بۆ کاغز (۴) سه عات وتاری دا به زانست و مه نتیقی خوی هه موو مانی هه یران کرد بوو، له هه موو کهس باشتر قانونه کانی ئیرانی ده زانی، له راستیدا ئه وه قازی بوو که مه حکمه مه مو حاکمه مه ی ده کرد..، پاشان سهرداری شهریفی له ئهرتهش ده رکرا.

روژی ۱۷ی مانگی کانونی یه که مه ی ۱۹۴۶ سوپای ئیران له یرنگای بۆکانه وه به ره مه هاباد هاته پيشمویه.

^۱ کوردستان و ستراتیژی ده ولته تان، حوسینی مه ده نی، بهرگی دووه م، سالی ۲۰۰۰.

^۲ کوردستان و ستراتیژی ده ولته تان، حوسینی مه ده نی، بهرگی دووه م، سالی ۲۰۰۰.

^۳ کوردستان و ستراتیژی ده ولته تان، حوسینی مه ده نی، بهرگی دووه م، سالی ۲۰۰۰.

نیوه شموى ۳۱ مارتى ۱۹۴۷ قازى محمد و صدرى قازى براى و سهيفى قازى ناموزاى لهمهيدانى چوارچرا له مههاباد خړانه پهتې سیداره و شهيد کران.^۱
زانايى و دلسوزى قازى موحه محمد له مهوسیتنامه کهشيدا بهروونى دياره و لیږدها
به پیوستی ده زانم ده قى وه سیتنامه که بڅمه روو تا هه موو لهو کهسانى هم بیره وه دریانه م
ده خویننمه لیتی سوود وه ریگرن:

وه سیتنامه ی پیشهوا قازى محه محمد

بسم الله الرحمن الرحيم

نهمهوى زور لى کړاو، بى به شو چه ساوهى کورد! برايانى بهرېزا! له دواين
ساته گانې ژيان دا بابه تگه ليتان وه ناموزگارى پى ده ليم.
بو ره زامه نديى خودا ده ست له دوژمنى يه کتر هه لگرن، يه ک بگرنو بو
پشتيوانى له يه کتر هه لگرن، له بهر بهر دوژمن دا راوه ست، خو تان به
نرخيکى کهم به دوژمنه کان مه فروشن. دوژمن ته نيا بو گه يشتن به
قازا غه گانې نيوهى ده وى. پاش لهو نيت زياتر له تلپه يه ک نين.
دوژمنانې نهمهوى کورد زورن، زوردارن، نامهر دو بى و سېژدانن، رازى
سهر کهوتنى هر نهمهوى يه کيه تى و پيکه موه بوونه. نازادى نهمهوى يه ک
پيويستى به پشتيوانى گشت نهمهوى که يه، نهمهوى يه کنه گرتو هه ميشه
له ژير ده ساتد ايه.
نيوه نهمهوى کورد شتيکتان له نهمهوى گانې دیکه کهم نيه. به
پيچموانه شموه پياوه تى، غيره تو نازايه تى نيوه فره زور تره. لهو نه تموانه ي له
به ندى ديلى رزگار يان بووه يه کگرتو بوونو تماو.
نيوه ش ده توان به يه کگرتو بى و هاوپيونه ندى زه بخيرى ديليتى پچرينن.
نيره يى، خه يانه تو خو فروشى وه لانين. نيت فرىوى دوژمنان مه خو ن.
دوژمنى نهمهوى کورد له همر تا قم و گروپو رهنگو ره گزيتک، همر
دوژمنه، بى به زه يى و ويژدانه. نيوه له گيان يه ک برده دا تا به قازا غه گانې
خوى بگا، به به لينيگه لى دروزنانه، نيوه ده خله تى.

^۱ ياداشته گانم، ب ۱، عبدالله احمد پشدرى.

له ئيسماعيل ناغاي شكاك تا جهوهه ناغاي برآي و جهمه ناغاي مهنگورو چهندين و چهنده قاره مانئكي ديكه، فريوي نهم زورداره مهلعونانه يان خواردو ناپياوانه شههيدكران. ههموويانيان به قورئانو سويند فريودا، ئاخړ نهمانه كمى له قورئانو سويند تى ده گمن، وهفا له لاي نهم كوومه له، شمه كي بازاره.

له ريگمى خوداو بو رهزامنديى نمو پشتي يه كتر چول مه كمنو يه كگرتوو بن، دلنيا بن نه گهر دوژمن ههنگوئنتان پى بدا، تيكه له بهر هره. فريوي سوينده دروزه كاني مه خوځ. نه گهر هزار جبار سويند بخون دوباره هيچ ناماغيكيان جيا له له نيوبردنى ئيوه نيه.

له دواين كاترميره كاني ژيانم دا خودا به شايمتى ده گرم كه له ريگاي نازادى و به ختمه ريبى ئيوه دا گيانو مالى خوم بهخت كردو له هيچ هموليك كوتاييم نه كرد. له لاي نهمانه، كوردبونى ئيوه تاوانه، سمر و گيانو مالو شهره فى ئيوه له لايان ده لاله.

نومان چونكه له گوره پاني شهره دا ناتوانن له بهرانمير ئيوه دا راوهستن، ههميشه هانا بو فيل و ته له كه ده بمن. شاو ده ستو پيوه ندييه كاني به جاران په ياميان نارد كه بو و تووژ ناماده نو مه يلى خوځن رشتنيان نيه، به لام من ده مزاني نومان دروده كمن. نه گهر خهيانته، خو فروشى و فريو خواردويى هيڼدى له سمرزك عه شيره كان نه بووايه، كومار هيچمكات شكستى نه ده خوارد.

وه سيهت ده كه م مندا له كاتنان فيرى زانست و عيلم بكمن. نه تموهى ئيمه شتيكى له نه تموه كاني ترى جيهان كم نيه، جيا له زانست و عيلم. فيرى زانست بن تا له كاروانى مروقايمتى دوا نه كهمون. زانست، چه كي له نيوبردنى دوژمنانه، دلنيان نه گهر به دوو چه كي يه كيهتى و زانست پوشته بين، دوژمنان كاركيان بو ناچيته پيش.

ئيوه نابى به مردنى من و براكانو ناموزاكام ترس بچيته دلئانه وه. هيشتا قاره مانگه ليكي زور ده بى گيان فيدا بكمن تا دارى نازادى كورده ستان بگاته بهرهم. دلنيام پاش ئيمهش قاره مانگه ليكي ديكه همن

که فریو بخۆن، به لّام هیوادارم مهرگی ئیمه بییتته دهرسی عیبرت بو
سهرجهم خهباتگپرانی نازادی کوردستان.

وهسیه تیکی دیکم بۆلّسوزانی نهتموهی کورد هدییه. له خودای گهوره
داوای نازادی نهتموهی خۆتان بکمن.

شایهت له خۆتان پرسن بۆ من سهرنه کهوتم؟ له وه لّام دا دهبی بلیم به
خودا سهرکهوتوی راسته قینه منم. چ نّیعهه تیگ لهوه سهرتره که سهر
مالو گیانم له ریگای نهتموه نیشتماندا بهخت بکهم.

باوهر بکمن من جاران داوام له خودا کردوه نه گهر بمرم به شیوهیه که گیان
له دهست بدهم که به روومهتی سووره وه له لای خودا پیغه مبهرو نهتموه کهم
دا ئاماده بم. وه ها مردنیک سهرکهوتنی راسته قینهیه.

هیچ کهسیک مافی ئیره یی و به خیلێ نیه هه موو له مالی خویاندا نازادن.
ههرچی له دهستان دی بۆ نازادی کورد کوتایی مه کمن. ئیتر نابێ له سهر
ریگای ئهو کسانه دا که بهرپر سایهتی ده گرنه نهستو راوهستن. له بهرد
خستنه ریگه دهست هه ل گرنو ئهرکه کانتان به باشتین شیوه بهرپوه ببهن.

دلتیابن برا کورده که تان له دوژمنی بیگانه زۆر باشتر. نه گهر من
به پر سایه تیم وه نهستو نه گرتبایه ئیستا له پای چپوهی داردا نه بووم و له لای
بنه ماله کهم روژه کانم ده برده سهر، به لّام ئهرکی من، بهرترین ئامانج بو و،
تا پیتی گیان راوه ستام. به هیوای خودا وهندی گهوره، له ئاکامدا به سهر
دوژمناندا سهرده کهون.

۱- پرواتان به خودا (ما جاء من عند الله) و پیغه مبهری نه کرهه 'سَلَامٌ'
هه بی و ئهرکه دینییه کانی خۆتان به باشتین شیوه بهرپوه ببهن.

۲- یه کیهتی و هاوپیوه نندی، ره مزی سهرکهوتنه. ئیره یی و خۆفریودان
وه لابنن و له وه گرتنی بهرپر سایهتی و خزمهتکردندا له گه ل یه کتر
کی بهرکی بکمن.

۳- زانستو ناگایی خۆتان بهر نه سه ری تا فریوی دوژمنان نه خۆن.

۴- هیچ کات دوژمن به دۆست مه زانن چونکه دوژمنی نهتموه نیشتمانو
دینتانه.

۵- خوتان بۆ چه ند رۆژ ژيان لم دنيا له ناوچووه دا مه فرۆشن. ميژوو
سلماندويه كه دوژمن به چو كه ترين بيانويه ك، ده ست بۆ كوشتارو
سهر كوت ده با.

۶- خه يانه ت به يه كتر مه كمن نه خه يانه تى سياسى و نه خه يانه تى مالى و
گيانى و نامووسى خه يانه تكار له لاي خوداو گهل روو ره شو خه يانه ت،
له تا كام دا بۆ خۆى ده گه رپته وه.

۷- له ته ك ئمو كسانى دا، بى خه يانه ت ئهرك به رپوه بردن هاو كارى بكمن.
خوداى نه خواسته هيچكات مه بنه سيخوړى بيگانه.

۸- ئمو شوپنانى له وه سيه تنامه كه دا تا ماژم پى كردون 'مزگموت،
قوتابخانه و نه خوشخانه' هى خوتانن، به باشتين شيوه كه لكيان
لى وه رگرن.

۹- واز له شوړش مه هينن تا له ژيرده سته يى ده ريز بن. مالى دنيا هيچ
نيه، نه گهر نيشتمان يكتان هه بى، سهر به خويى به كتان هه بى و مالو خلكو
نيشاتمانتان هى خوتان بى، ئمو كات هه موو شتيكتان ده بى، هه م
سامان هه م ده و ته ت، هه م نابرو و هه م نيشتمان.

۱۰- گومان ناكه م جيا له مافى خودا 'حق الله'، مافى كى ديكه له نه ستوم
بى، سهره راي نه مهش نه گهر كسيك هه ست ده كا قهرزى كى به لامه وه يه
به چيته لاي ميراته گرانم.

تا ده ست نه ده يه ده ستى يه كتر، سهر كه وتن مسوگهر نابى. له يه كتر زور
مه كمن چونكه خودا وه ند دوژمنى زوردارانه.

هيوادرام وته كانم وه رگرن، خودا وه ند ئيوه به سهر دوژمنان دا سهر خات.

مه به ستى ئيمه تا موژگارى بوو وتان

سپاردمان به خوداو روپشتين

خزمه تگوزارى نه ته وه و نيشتمان

قازى محمهد

هزاران سلاو له گيانى پاكي پيشه وای گه لی كورد قازى موحه مه د

ئیسقاته که ی حاجی محمده:

له ناوچهی مهنگوردا زۆر دئی هه‌بوو مه‌لایان نه‌بوو به‌لام نه‌گهر پیوستیه‌کی ناینیان هه‌بویه ده‌هاتن بۆ دئی بوکری، نه‌گهر ئیشه‌که گهرنگ بویه مامۆستا خۆی ده‌روشت به‌سهرده‌میه‌وه نه‌گهر نا فه‌قییه‌کی ده‌نارد بۆ جیبه‌جی کردنی ئیشه‌که‌یان، روژێک پیاویک هات به‌ سواری ئه‌سپێک بۆ لای مامۆستا وتی: حاجی محمده زۆر نه‌خۆشه‌ فه‌قییه‌ک به‌نێره بۆ ئه‌وه‌ی یاسینی به‌سهردا بخوینیت و (تلقین) و ئیسقات کردنی بکات، مامۆستا وتی: مه‌لا مصطفی تۆ برۆ له‌گه‌لێ، ئینجا پیاوه‌که‌ وتی: فه‌قی دوو رینگه‌ هه‌یه‌ یه‌کیکیان دوور و سه‌لامه‌ته به‌سهر پردی قازی ئاوادا ده‌پهرینه‌وه، یه‌کیکیشیان کورته به‌لام ده‌بی له‌ رووباره‌که‌ به‌پهرینه‌وه، منیش وتم: من پیاوی رووبارم له‌ چه‌می زه‌لم گه‌وره‌ بووم مه‌له‌ باش ده‌زانم له‌ رووباره‌که‌ی تۆ ناترسیم، ئیمه‌ش چووین گه‌یشتییه‌ سه‌ر رووباره‌که‌ به‌پهرینه‌وه ئه‌وه‌به‌ر، مائی حاجی محمده له‌وه‌به‌ری رووباره‌که‌وه بوو پێیان ده‌وت چه‌می (قازی ئاوا) ئیستا ییستومه‌ دێیه‌که‌ نه‌ماوه، که‌ ته‌ماشای رووباره‌که‌م کرد ئاوه‌که‌ی زۆر بوو، به‌هار بوو روخانه‌ سه‌ره‌ هاته‌بوو هیچ شتی‌ک نه‌یده‌توانی خۆی له‌به‌ری به‌گریت، زۆریش قوول بوو، وتی: فه‌قی من له‌ پێشه‌وه سواری ئه‌سپه‌که‌ ده‌م تۆش له‌ پشتی منه‌وه سواریه‌وه باوه‌شم پیا بکه‌م ته‌ماشای ئه‌ملاو ئه‌ولای خۆت مه‌که‌، چونکه‌ که‌ گه‌یشتییه‌ ناوه‌راستی ئاوه‌که‌ ئه‌سپه‌که‌ به‌ مه‌له‌ ده‌پهریتته‌وه نه‌گهر ئه‌ملاو ئه‌ولا به‌که‌یت یان هه‌ردووکه‌مان ده‌که‌ینه‌ خواره‌وه یان تۆ، کاتی‌ک گه‌یشتییه‌ ناوه‌راستی ئاوه‌که‌ گێژ بووم وام ده‌زانی به‌م لادا که‌وتووم خۆم خست به‌ولادا، کابرا تونده‌ گرتمی وتی: فه‌قی مائی باوکت کاول بیت خۆت بخه‌ به‌ولادا ده‌که‌ینه‌ خواره‌وه، منیش هه‌ر به‌ پێچه‌وانه‌وه تێ گه‌یشتم. هه‌ر چۆن بوو خوا له‌ خنکاندنێ ئه‌و رووباره‌ ره‌زگاری کردین، هه‌روه‌ک پرده‌که‌ی وه‌ندن و کوێستانه‌که‌ی (بوکومارانی). چووینه‌ ماله‌که‌ یاسینم خوینده‌وه وه‌سه‌تم پێ کرد، وتی: (۷۰) ته‌م بۆ بکه‌ن به‌ ئیسقات و ئه‌م پاره‌یه‌ ئه‌موکاته زۆر بوو. له‌ پاش سێ روژ کابرا هاته‌وه‌ وتی با مه‌لا مصطفی بیت (تلقین) ی بدات و (۷۰) ته‌نه‌که‌ بێنیت بیکه‌ن به‌ ئیسقات.

"باسی ئیسقات به‌ته‌واوی کردوه له‌ به‌شه‌کانی دواتری ئه‌م کتێبه‌دا".

(۷۰) ته‌نه‌که‌م دا به‌ مامۆستا و خستیه‌ باخه‌لییه‌وه، باسی ئه‌وه‌ی نه‌کرد که‌ ئیسقاته‌که‌ بکه‌ین بۆ حاجی محمده‌ پاکی بکه‌ینه‌وه له‌ تاوانه‌کانی تا سێ مانگی به‌سهردا چوو،

ماموستا دهیزانی کهمن زور روت و قوتم وئمو جلاتنم لهبهردایه که دوو ساله ههمه له مائی باوکم که دهرچوم چونکه شهرمم ده کرد بهیه کی بلیم یارمه تیم بدات..

روژنیک فیهییهک هات بو لام بو دئییه که زور شاردهزا بوو لهبارهی ماموستا باشه کانهوه، لیم پرسی که باشرین ماموستا له کوردستانی ئیران یان عیراق کی یه؟ بو ئموکاته وتی (مهلا محمدهدی رهئیس) که مهلای دئی گهلائییه، له شینکایه تی سمر به سلیمانی، منیش بریارم دا بهناوی دیدهنی مائی باوکم مالتاواپی له ماموستا بکه م و بچم بو گهلائی، پیتم وت: دوو ساله مائی باوکم نه دیوه نه من هموالتی ئومان دهزانم و نه ئومان هموالتی من دهزانن لهبهرئموه تکایه مزلتم بده بچم دیدهنیان بکه م و توژنیک پارهم بدهنی بو جلویهرگی تازه چونکه دوو ساله همر ئومانم لهبهر دایه من له کهس داوا ناکه م پارهم بداتی دهست پان ناکه موه بو پاره. ماموستا وتی: باشه بهلام شمور وهره سمریانه که می مزگموت ئیسقاته که می حاجی محمدهد جیهیجی بکه من، منیش دلم خوشبوو وتم ئیستا به لایه نی که موه نیوه ی پاره که ددهات به من، شمور له پاش بانگی شیوان چوینه سهربانی مزگموته که کات به هار بوو مانگه شمور بوو هفتا تمه نی له گهل خوی هینا بوو دانیشتین له ماوه ی کاترمیژیکدا حاجی محمدهد مان پاک کرده و له ههموو تاوانیکی، یه که م جار دهستان کرد به نوژی فموتاوی، ئینجا بو روژی فموتاوی ئینجا سوینی ناهق و ههموو گوناھیکی تری.

ماموستا دهیوت: ئمرا هفتا تمه نه که م دا به تو که فاره تی (گوناھ) یکی منیش دهم وت قبولم کرد و ئمرا داموه به تو.

ئیترو شهی (گوناھ) همرجاره شتیک بوو وهک ئموه ی ئمو روژی که له دایک بووه به بی ئموه ی یارمه تی ههژارنیک یان یه کینک بدات ئیمه به (۷۰) تمه ن ههموو ژیا ئمان پاک کرده وهره کردمان به فریشته ی به ههشت، ماموستاش دوو تمه نی دا به من و (۶۸) ی بو خوی هه لگرت.

چوونم بو گهلائی:

به یانی زوو هه لسام و کتیب و ئیفه که م برد بو مائی کویتا حه ئهمین لهوی مالتاواپییم لیکردن دهستان کرد به گریان، وتم: هیوادارم چاوم پیتان بکه م یتموه به لام بهداخوه ریک نه که موه بچموه بو ئمو شوینه، فهقی عه بدولر همنیش به ره و ناوچه ی خوی گه رایموه. دوا ی ئموه ش تمه نیک قه رزار بووم له دوو تمه نه که قه رزه که م دایموه، ئینجا له تمه نه که می ما بوو پینج قه رانم خه رج کرد و پینج قه ران مایموه بو ئیستری رینگا.

بهره سیو سینایه تی له کوردستانی عیراق دهستم کرد بهرۆیشتن، دنیا زۆر گهرم بوو زۆر جار پیتلاوه کاتم داده کهند ده مگرت به دهستمهوه چونکه بن پیم همهووی خویناوی بوو بههزی بزماره کانی ناو پیتلاوه کانهوه و بهرد و داری رینگه، درکی رینگه وه سهره ده رزی ده چوو به پیتدا بهلام ههستم به هیچ نه ده کرد بهدوای دوازه عیلمدا ده گهرام.

له پاش رۆیشتنی ماوه یه کی زۆر بهره گه لالهی شینکایه تی دیم دوو کس له دوامهوه دین یه کی ئیستریکیان پی یه به بی بار، کاتیک گه یشتنه لام لییان پرسیم: تو چیت و بو کوو ده چیت؟ وتم: من فه قیم ده چم بو گه لاله بو شینکایه تی بو خویندن، ئیتر هیچیان نموت تا ماوه یه که به یه کهوه رۆیشتن، وتم: من پینج قهرام پینه ناتوانم به پی برۆم بایی ئهوه سواری ئیستره کهم بکهمن، ئهوانیش پینج قهرانه کهیان وه رگرت سواری ئیستره کهیان کردم ههتا گه یشتینه ئاری زی بهرام بهر دپی (زهرونه) و (سه قهره)، به منیان وت: نیمه لیتره وه ده چین بو پشدر تۆش لهم پرده وه به پریره وه برۆ بو ئه بهر، پردیکی دارینی له سهر بوو چوومه ئه بهر نزیککی ئیواره بوو ئیتر ئه شو وه له زهرونی مامهوه، بو به یانی زوو چوومه گه لاله. دیم ته نهها یه که مستعد و یه که سوخته تی دایه، مستعده که خوالی خوشبوو مه لا نه حه دی لۆتهر بوو، کاتیک مامۆستا هات و دهستم ماچ کرد، پیم وت مامۆستا ئه مرۆ دوو رۆژه به پی خاوسی هاتووم بو لات بو خویندن.

مامۆستا زۆر بهزه یی به مندا هاتمه وتی: ئه م دینه زیاتر له (۳۰۰) مائی تیادایه به مائی ناغاوه بهلام له بهر گرانی جهنگی دووه می جیهانی و بی بارانی و که می ده غل و دان دیکه ناتوانن دوو فه قی تیر بکهمن.

وتم: مامۆستا چاره م چیه؟

وتی: برۆ بو پشدر ژیان لهوی باشتره لای مه لایه که بخوینه ههتا ده غل و دان پیده گات و ئه وکاته وه ره وه بو لام جیگه ت ده ده می ههروه کوری خۆم ته ماشات ده کهم.

وتم: چ مه لایه کی باش ده ناسیت له پشدر به چم بو لای، وتی: برۆ بو لای مه لا حسینی دهشتیوی که مه لای دپی (نور الدین) بوو، منیش ئه شو وه لهوی بووم بو به یانی جاریکی تر په ریمه وه ئه بهر ی ئاری زی روه وه پشدر چووم بو (دپی نور دین) له پاش نوێژی نیوه رۆ گه یشته ئه می، چوومه ناو فه قیکان زۆر ریزیان گرتم پییان وتم جیگه ههیه، با مامۆستا بیت داوای جیگهی لی بکه له پاش ئه وهی مامۆستا هات بو حوجه دهستم ماچ کرد وتم: مامۆستا من (مطول) ده خوینم هاتووم بو لای تو جیگام به در ی و ده زانم جیگایشت ههیه، ته ماشه یه کی کردم سهر و سه کوتی منی دی زۆر روت و قوتم و زۆر چلکنم و چه په لم وتی:

جیگه نیه، منیش پیالّه چاکم به دهستمه بو دامنّا، زۆر پیم ناخوشبوو دلم پر بوو بۆ خۆم، وتم: مامۆستا په یان بیت له روژی قیامت لای پیغه مبهری خوا شکاتت لی بکهه! نهویش زهرده خه نه یهک گرتی هه به خه یالیدا نه هات.

گه رانه وهه بۆ شنۆ و لاجان:

بریارم دا بگه ریممه بۆ ئه ناوچانه ی لیان بووم به لام ده بیت بجه شوینیکمه زۆر دوور بیت له مهنگور چونکه من درۆم له گه ل مه لا جه نه مین قاجری کرد که وتم ده چمه وه مالی باوکه له بهرته وه روژستم به ره (په سوئ).

په سوئ وهک پایتهخت وابوو بۆ عه شیره تی مامش که قهره نی ناغا سه روکی ئه وه عه شیره ته بوو، ئه مانه دیهاتیکی زۆرن بلاو بوونه تمه به ناو ده شتی لاجاندا که ده شتیکی پان و به رینی به پیته هه مووی کشتوکاله و به شییکی پیی دهوتریت (شارویران)، ئه م ده شته به هاویناندا پیو بیستی به ناو نیه چونکه سهروشتی زهوی یه که وا هه لکه ته وه هه موو جو ره کشتوکالێکی تیا ده کریت، به زۆری ئه وان ده یان کرد به چمه ونده ری شه کر و ده یاننارد بۆ (میان دوواو) بۆ کارگهی شه کر، له وی ده یان کرد به که لله شه کر.

مالی ناغا زۆر بهرز بوو ده یروانی به سه ر دیکه دا، هه ر چه ونده ئه مه ناوی دی بوو به لام زیاتر له (۵۰۰) مالی تیدا بوو، ئه م ناغایه له نزیکه ی دییه که له ده ره وه حو جره ی کردبوو بۆ فه قیکان و ژووری زیاده ی هه بوو بۆ خواره مه نی و شتومه کی فه قیکان، ئه م مه دره سه یه وهک کۆلیجیکی شه ریعت وابوو، هه رده م له (۳۰) فه قی که متری نه بوو وله (۱۲) مستعد و (۱۸) سوخته پیکهاتبوو، زۆرترین ئه رکی ئه م فه قییانه و مامۆستا له سه رشانی قهره نی ناغا بوو، به رامبه ر به حو جره ی فه قیکان جیگای ده ست به ناو گه یانندن و حموزی جیا هه بوو په یوه ندی نه بوو به مزگه وتمه، یه که م جار بوو که مه دره سه یه کی وا به یمن له کوردستانی ئیران و عیراقد.

مامۆستا مه لا (عبدالله ی په سوئ) مه لایه کی زۆر چاک بوو، وهک وتم فه قییه کی زۆری هه بوو (۱۲ مستعد) که هه موو روژیک ده رسی به شه شیان ده وت، شه شه که ی تر گوئ گر بوون و ئه گه ر یه کێک ئیجازه ی ته واو کردنی خویندنی و ده رگرتایه یه کیکی تر جیگه ی ده گرتمه.

پیان وتم: فه قی یهک به م نزیکانه ئیجازه و ده رگه ری مامۆستا جیگه که ی ده دا به تو، کاتیک مامۆستا هات داوای جیگه لی کرد وتی: جیگه هه یه له م روژانه دا یه کێک ئیجازه

وهرده گری ده تخمه جیگه که به لām لمبرئموه ی ناتاناسم بچوره ثم نزیکانه له مزگموتیک تا شمش مانگ ئینجا که شاره زای ره وشتت بووم ثموکاته په یمان ددهم که بیسته ئیره بخوینیت. منیش به فقه قیکانم وت: ثم گومانهم له هیچ ماموستایه که نه بیسوه بوجی ده بیست گومانی خراب له فقه قیکه بکات به دوا ی خویندندا ده گهریت؟

وتیان: دلگران مه به پیش ماوه یه که فقه قیکه هات نامه یه کی هینا له ماموستای گموره ی کویه، که به دوا ی خویندندا ده سوپرتموه، به لām دواتر وا دهرنه چوو، ئیتر فقه قیکه که ده رکرد، لهو جاره وه ماموستا بریاری داوه فقه قیکه نه ناسی جیگه ی پی نادات، ئینجا وتم رووه و کو ی برۆم باشه وتیان رووه و ناوچه ی همرکی لهو دیوی شاری (شنۆ) یه مه لایه کی چاکی لیتسه پی پی ده لئین مه لا (جلالی شکاک)، منیش همره وک جارن به پی ریگه کهم گرت، یه کهم جار چوومه شاری (شنۆ) که زور جوانه به هوی لیژی شاره کهوه که به ره و دهشتی لاجان هه مووی له بهر کشتوکال شینمو همر چوار ده وری شاره که باخ و باخاته، هه مووی گو یز و قه یسی و هه لوژه و هه رمی و سیو و جزره کانی تری میوه ن، له ناوه راستی ثم شاره دا ئاو یک دیته خواره وه ثموکاته که هاوین بوو زیاتر بوو له دوو جوگای ناش، ثم ناوه سهره تاکه ی له به فراوی کو یستانی (گلās) که لوتکه یه که کهموتوته ناوه راستی یه که گرتنی سنوری هه رسی ولاتی (عیراق و ئیران و تورکیا) و هه ر ثم ناوه یه له پاشدا دیته عیراق پی پی ده لئین زتی به چووک، لهو شموه لهو ی ماموه بو به یانی رووه و هوزی همرکی رو یشتم بو نیوه رۆ گه یشتمه دیسه کی گموره ناوی (کانی سپیکه) بوو و ماموستا (مه لا جلالی شکاک) مه لای ثم دییه بوو، له پان پارچه باخیکی چناردا حو جره ی فقه قیکان و حو جره ی خوی کردبوو، شوینه که هه مووی باخ و سه وزایی و کو یستان بوو، هاوشیوه ی که مه له جیگه خو شه کانی ئه وریا.

چوومه حو جره ی فقه قیکان ماموستا هات ده ستم ماچ کرد وتم: ماموستا من له هه ورامانه به به پی هاتووم گه یشتوومه ته ئیره و ناییت توش وه که مه لاکانی تر بیانووم پی بگریت بلتیت جیگه نه زور ماندووم توانای گه رانم لهو زیاتر نه ماوه، جیگه به ده یت یان نا من دانیش تووم له حو جره یه ناچه ده ره وه.

ماموستا وتی: به خیر بییت وادیاره به دلسوزی به دوا ی خویندندا ده گهریت وه که کوری خۆم ته ماشات ده کهم هه تا به مویت ئیره بمینیتموه و من خاوه نی ثم حو جره یه نیم.

منیش لهو ی ده ستم کرد به کتیبی (مطول) که گه یشتبوومه نزیکه ی نیوه ی که لای سی ماموستا خویندم، یه کهم لای ماموستا مه لا همه نه مینی قاجری، دووم لای ماموستا مه لا جه لالی شکاک و سیهم لای ماموستای پایه به رزی هه موومان جه نابی ماموستا مه لا

(عبدالکریمی مدرس) خوا ته مه نې دريژ بکات چونکه لهو مه لایانه یه که کتیبه کانی سودی هه بیت بۆ تایینی ئیسلام و کورد و کوردستان.

له پاش (۱۰) روژ پیاویکی ئه سعه د ئاغا زور نه خو شه پینی خو شه چاوی پیت بکه ویت ئه م دوو هینا بوو، وتی: ماموستا، ئه سعه د ئاغا زور نه خو شه پینی خو شه چاوی پیت بکه ویت ئه م دوو ئه سپه یه کتیکان خو ت سواری به و نهوی تریان فه قیه که بینه له گه ل خو ت، ئه م ئاغا یه خو ی له ئاغانی کوردستانی عیراقی بوو به لام عه شیرده تی هه رکی که ئه م سه ره زکایه تی ده کرد له ئیرایش هه بوون جگه له وانف عیراق بوون.

ئو کویتانه هاوینه هه وار بوو هه مو سالی ک ده هاته نهوی به ما ل و مندا له وه له خاکی کوردستانی ئیران.

ماموستا له نیوان فه قیکاندا منی هه لبارد بۆ نه وه ی له گه لی برۆم هه ر چهنده فه قیکانی تر چه ند سالی ک بوون له وی بوون له پیش مندا، دیاره ئه مه خوا خسته دلیسه که له ناو هه مو یاندا منی هه لبارد کاتیک که چومه مالی ئاغا له شو رینیکی به رزدا بوو له نیوان هه ر سئ سنوری عیراق و ئیران و تورکیا، چوار ده واری گه وره هه لدرابوون، یه کئ بۆ میوانی تاییه تی، یه کئ بۆ خیزانه که ی، یه کئ بۆ پیاوه کانی ویه کیک بۆ خو اردن کردن و ژنه ئیش که ره کان.

به یانی که هه لستاین بۆ نو یژ نه وهنده سارد بوو له سه رمای چله ی زستانی هه موو نهو جینگانه سارد تر بوو که بینیبووم، له بهر نه وه دوو مه قه لی خه لوزیان داده نا بۆ نه وه ی ناو ده واره که گه رم بیت و سه رمه مان نه بیت، دۆ له کانی ئه م دیو و ئه دیوی ئه م شوینه هه مووی به فر بوو له کاتیکدا که هاوین بوو مانگی هه شت بوو که گه رمترین مانگه کانی هاوینه، یه کئ له پیاوه کانی به منی وت تو خه لکی کویت؟ وتم: من خه لکی کوردستانی عیراقم، وتی ئه و نه وه ی له عیراق پینی ده لئین زیی بچوک سه رچاوه که ی ئه م به فره یه که له بهر ده ستایه. ماموستا له کاتدا هه ندی دوعای خو یند به سه ر ئه سعه د ئاгада وه ندی دوعای فی رکرد له هه مان کاتدا پزیشکی ک هاتبوو له (ورمی) هینابوویان بۆ ته داوی.

له پاش دوو روژ ما ل ناوایمان کرد له ئه سعه د ئاغا، (۱۵۰) تمه ن و جوتی پیتاوی دا به ماموستا و (۱۰۰) تمه نی دا به من، کاتیک گه راینه وه مۆ له تم وه رگرت له ماموستا چووم له شاری شنۆ سه رتاپا جلم کرد به پۆشته یی، ئه مه یه که م جار بوو جل بگۆرم له وکاته وه ی له مالی باوکم ده رچوو بووم.

سهيرانى سهر دهرپاچهى ورمى:

له نزيكى شارى (ورمى) كهله دواييه دا ناويان نا (په زائيه)، شارىكى زور خوشه دانىشتووه كانى كورد و نازهرين، زورينه يان كورده، دهرپاچهيه كى گورو هه بوو پييان دهوت (دهرپاچهى ورمى) و دانىشتوانى ئهو ديهاتهى كه نزيك بوون لىوهى هه موو سالىك (۱۰) روژ پيش وهرزى هاوين تهواو بيت به مال و مندا لهوه ده چوون بو سهر دهرپاچه كه و خواردنى بهشى دوو روژيان ده برد، ئه مه بوو بوو به خويه كى پيروژ لايان.

ئيمهش ماموستا و فهتيكان چووين بو ديههك لهويوه بو سهر دهرپاچه كه، ئه م بهر و ئه مبهري ميوى كشميش و قهيسى و سيو و ههرمى و هه لوژه بوو، هه نديك له شويته كان كرا بوون به كالهك و شوتى.

وهك خپه بهرد بهريان گرتبوو، شوتى ئهو شويته له شيريني دا وهك ههنگوين وا بوو، ئه م دوو روژه له روژه خوشه كه مه كانى ژيانم بوو.

مه ته له كهى ماموستا مه لا جهلال:

ماموستا پرووى كرده فهتيكان وتى: مه ته ليكم لايه ههر چهنده مه ته ل نيه چونكه له سهر زارى پيغه مبهري و تراوه كه ئه ويش ده ئيت:

(اولدت امي اباها في بطون المعجزات وأنا طفل صغير في حضون المرضعات، وأبي شيخ كبير في علو الدرجات، فهي أمي، بنت عمي، خالتي، إحدى بناتي).

واته: دايكم منى هينايه دنياوه له سكى (معجزات) دا ومن منالتيكى بچووك بووم له كوشى ئهوانه دا شيريان پى دام و، باوكم مروژيكي گهروه بوو له پلهيه كى بهرزدايه، وه ئامينه دايكمه و كچى مامه و يه كيكه له كچه كانم.

ئيمهش زورمان بير كرده وه و لييمان كو ليوه نه مانزانى مه بهستى چييه له م وتهيه، روژى دووم پيش ئهوى بگهريسته وه من چووم مه له م كرد له قراغ ئاوه كه، ناو ئاوه كه خوى بوو كه ده چوويه سهر له كه هه موو لهشت ده كزايه وه، له بهر ئه وه چومه شيونك كه سي بهر بوو داده نيشتم بيرم له م بابه ته كرده وه، ته ماشا ده كه م ئه مه په يوه ندى ههيه به وتهيه كى تروه ئه ويش دروست كراوه به ناوى خواوه ده ئيت:

(لولاك لولاك لما خلقت الافلاك)، واته: لهبر تو نه‌بوايه ثم گمردونهم دروست نهمه‌کرد، دياره نهمه هه‌لبستراوه و په‌يوه‌ندی نيه به فرموده‌ی خواوه همر چنده زور كمسی ساويلكه باوه‌ری پتی هه‌یه.

به‌لگهی نهمه كه راست نيه درۆيه، گموره‌یی پیغه‌مبهر ﷺ خوا پتی داوه نه‌ك خۆی، به‌لام نهمه بدهم خواوه هه‌لبستراوه وه‌ك مه‌ته‌له‌كمش بدهم پیغه‌مبهره‌وه هه‌لبستراوه. ثم دوو وته‌یه په‌يوه‌ندیان هه‌یه وه‌ك بو ماموستا و فه‌قیگام باس‌کرد و هه‌موویان په‌سندیان کرد.

(اولدت امي اباها من بطون المعجزات): نامینه‌ی دایکم باوکی خۆی هی‌نایه‌ی دونیاوه له‌بهر‌ئهو‌ی ته‌گمر من نه‌بوو‌مایه ئه‌میش نهمه‌بوو، له‌بهر‌ئهو له‌و رووه‌وه من باو‌کیم واته باو‌کی نامینه.

(وأنا طفل صغير في حضون المرضعات): مانای نهمه دياره چونكه پیغه‌مبهر كه له‌دايك بووه دایکی خۆی شیري نه‌بوو به‌لگو (حليمه السعديه) شیري پیتدا.

(فهي أُمي بنت عمي خالتي إحدى بناتي): واته: نامینه دایکیه‌تی نهمه ناشکرایه، کچی مامه، له‌و رووه‌وه كه باو‌کی ئهو و باو‌کی من من بووم به‌هو‌ی هاتنیان بو ثم دونیا‌یه واته من وه‌ك باو‌کی هه‌ردوو‌کیان وه‌ك باو‌کی من وان و ئه‌وانیش وه‌ك برا وان، ئینجا به‌م پی‌یه نامینه ده‌بیته کچی مامم و خوشکی دایکم چونكه له‌و رووه‌وه من بووم به‌سه‌به‌بی هاتنیان بو ثم دنیا‌یه، هه‌روه‌ها یه‌کێك له‌ کچه‌گام، چونكه من بووم به‌هو‌ی ئه‌وانه هاتنه دنیا‌یه‌وه به‌پیتی لی‌کدانه‌وه بو مه‌ته‌له‌کمی سه‌روه.

ئینجا كه ثم مانایه‌م بو لی‌کدانه‌وه و ماموستا زۆری پی‌ی خۆش‌بوو وتی: ئافه‌رین تو زور زیره‌کیت به‌راستی ئهو مانایه‌ی مه‌به‌سته له‌م وتانه‌دا ئه‌وه‌یه ئینجا هه‌ر که‌سی‌ک وتبیت‌ی. له‌ پاداشتی ئه‌وه ده‌تکه‌م به‌ مه‌لای ره‌مه‌زان له‌ دیکه‌ی خا‌لم كه ئاغای شکاکه بو ئه‌وه‌ی ئهو ولا‌ت‌ه‌ش ببنی و سود له‌و مه‌لایه‌تی‌یه وه‌ر‌گیریت.

مه‌لایه‌تی ره‌مه‌زان له‌ شکاک:

ماموستا مه‌لا جه‌لال پیاوه‌تی زۆری له‌گه‌ل کردم، یه‌کێکی تر له‌ پیاوه‌تی‌ه‌کانی ئه‌وه‌بو نارد‌می بو شکاک بو لای خا‌لی و نامه‌یه‌کی دامی بو (ئیه‌براهیم خان) بو مه‌لایه‌تی ره‌مه‌زان له‌ شکاک كه دوو رژژ دوور بوو به‌پی‌ی وه‌یج شتیکی تر نه‌بوو بو هات و چۆ، به‌پی‌ی به‌یانی که‌ومه‌ ری‌گه‌یشتمه‌ دی‌ی (گه‌نگه‌ چین) له‌ عه‌شیره‌تی (ژپیران) به‌لام کاتی‌ک عه‌شیره‌تی

همرکیم بهجی هیشت سنوری عیراق تمواو بوو، زنجیره شاخیک هه‌بوو له نیوان تورکیا و ئیراندا ههموو دانیشتووه‌کانی کوردی تورکیا بوون که له ترسی (مصطفی کمال) رایان کردبوو په‌ناهنده بوون له ترسی کوشتن، نوژی مه‌غریب کرا و چوومه مالی ناغای ئهم دئییه، دوی ئموی ناغان خوارد له‌دیوه‌خان یه‌کیکیان پرسی وتی: ئهمرو له‌کویره هاتوویت؟ وتم: له کانی سپیکهوه هاتووم، وتی: مالی باوکت برمی، ولاحه به‌رزه‌ش ناتوانی به‌روژی ئمونه‌ده ریگه بری.

ئیراهیم خان و شکاک:

چوومه دئییه‌کی ئیراهیم خان که ناوه‌کهیم له‌بهر پیری له‌بهر چۆتموه به‌لام نزیك شاری (قونیه) بوو، له عه‌شیره‌تی شکاک همر چهنده له‌وی گهنم و جو و گهنه شامی ده‌کمن، به‌لام له‌بهرئموی ئای نیه کشتوکالی کهمه، له دوی عه‌شیره‌تی شکاک عه‌شیره‌تی جه‌لالی دیت که کهوتووته سهر سنوری ده‌وله‌تی شوره‌وی ئای (ئاراس) کهوتوته نیوان خاکی کوردستانی ئیران و ولاتی شوره‌وی، ههرچی زوی به‌پیتی کشتوکالی ئیران هه‌یه کهوتووته ناوچه‌ی کوردستانه‌وه وه‌ک زه‌وییه به‌پسته‌کانی عیراق زۆری له کوردستانه.

من که چوومه خاکی ئیران سالی (۱۹۴۰ز) به‌ناو عه‌شیره‌تی له‌وَن و که‌لا تهرزان و مهریوان و بانه و موکریان و لاجان و همرکی و شکاک و جه‌لالی، ئهمانه که پیایدا تیپه‌ریم جگه له (که‌لا تهرزان) که خاکی کشتوکالی کهمه ههموویان به پیت ترین زوی جیهانن، وه‌ک باسم کرد ده‌شتی لاجان (شارویران) به‌هاوینان چمونه‌ده‌ری شه‌کری تیا ده‌کمن و خاکه‌که پیوستی به ئاو نیه ههمووی ترپی کشمیشی و همرمی و سیو و قوخه.

جووری ژيانی دانیشتوانی شکاک:

جلوبهرگی پیایان وه‌ک جلوبهرگی (پولیس)ی ئموکاته بوو، پانتوله‌که‌ی له لای قاچیان ته‌سکه همرده‌م ده‌ییت ئاماده بیت بو ئموی پروبه‌رووی دوژمنی بیته‌مه، عه‌شیره‌تی شکاک زۆر نازا و به‌ناموس و به‌غیره‌تن، زۆرترین خواردنیان په‌تاته‌یه له‌گه‌ل گوشت لینی ده‌نین و هه‌ندی شتی تری تی ده‌کمن ده‌یخه‌نه ناو دییزه‌یه‌کی گه‌وره‌وه ئینجا ده‌خریته ناو ته‌نوره‌وه به‌بوخاری ته‌نوره‌که پی ده‌گات.

جلوبيرگی نافرته تيان وه همورامان و سليتمانی کراس و کموای دريژره، به لام کلاونک ده که نه سمریان نزیکه (۳۰سم) دريژره، له روهوه زور بمرز نيه، نافرته تيان زور به تده بن و شان به شانی پياوه کانیان کشتوکال ده کهن، جوری نووستنی شکاک وه هيچ جینگه که تر نيه، زور سدير دنووستق، کاتی خموتن خويان روت و قوت ده که نموه وه له حماسدا بيت، ئينجا قورسينه که داده نريت له ناوه راستی ژوره که دا ژيره که می تنوره، له کاتی سمرمادا ئمو تنوره پر ده کهن له پشکو و ليفه که می گموره ده دن به سمر قورسينه که دا و هموویان خويان روت ده که نموه و ده چنه ژير قورسينه که.

قورسين وه میتز وایه به لام زور بمرز نيه و به قهدهر ده می تنوره که یه. جیاوازی ئهمان له گهل خه لکی تر ئموه یه خويان روت و قوت ده که نموه و ژووریکه جیا ده دن به نافرته کانیان.

که کاتی نووستن ده هات چرایان ده کوژانده وه ئينجا خويان روت ده کرده وه، ده هاتن به منیان ده وت: سیدا بوچی خوت روت ناکه یتموه؟ منیان زور به داو که وتوو ده زانی که به جله کاخموه دنووستم، ئينجا نازام ئيستاش ئمو عورف و عاده تیان ماوه یان نا. زمانیان زور جیاوازه له سورانی و زوربه می وشه کانیان من لینی تی نه نه گه یستم وه ئموه ی بیان وتایه دريژ به ده یان وت (رازی) یان بیان وتایه هه لسه ده یان وت (راپه).

مه ولود نامه ی شهوی (لیله القدر):

هممو سالتیک شوی (لیله القدر) عاده تیان وابوو (مه ولود) یان ده کردو، مه ولود نامه که یه کیتکیان ده یخوینده وه، له پیش شوی (لیله القدر) مه ولود نامه که یان بو هینام همموو شيعر بوو، و تیان سیدا سبه ینی شو دواي نوژری شیوان ئهم مه ولود نامه یهمان بو یخوینده وه همموومان کو ده یینمه وه له مائی ئیبراهیم خان، منیش کاتیک که مه ولود نامه که م خوینده وه له بمر خۆمه وه سدير ده که م له (۱۰) وشه چوار وشه ی تی ناگه م، جگه له وش نه مده زانی جوری خویندنه وه و ددان پيانانی وشه کان (تلفظ) ی چۆن.

لیره دا گیرم خوارد ناتوان بلیم نایزام و ناشتوان رهوانی بکه م لهو ماوه که مده دا، همر چۆن بوو له یه که م شيعره وه پینج شمش جار تا دا شيعر خویندنه وه له من وایه رهوانم کردوه، ده توانم به ئاسانی بیخوینمه وه، کاتیک شو هات کو بونمه وه ده ستم کرد به خویندنه وه ی ده یینم به پیاو و ژن و منال همموویان نیوه ی شيعره که یان همموو شيعره که یان له بمر کردوه، دوايی به ده نگه ی خوش وه گورانی کاتی گیره ده یان وت، جا لیله دا ئیشه که بو من

ناخوشتېر ېوو چونکه که پارچه يه که له شيعره کهم ده خوینده وه و هه لثم ده کرد مناله بچو که کان ده يانوت وانیه و بهراستی له بهر ده يانوت، هر چوڼ ېوو ټمو شموه که تهاو ېوو له بهر ئیبراهیم خان نه بوايه دهريان ده کرم ده يان وت ټم نه خوینده وه چیه ېووه به مه لای ره مزان.

شمويکيان ئیبراهیم خان پاش روژو کردنه وتی: براده ريکم هیه له ديهه کی تر بابچين بو لای، وتم: باشه، دوو ئه سپيان هینا و سوار بوين ريگه که زور پان ېوو، دوو ئه سپه که به يه کهوه ده روشتن به ريگه دا و مانگه شو ېوو، کاتيک له ناوايه که ده رجوين چيوکيکی دوو و دريژ بو گيرامه وه له (٧٠٪) ی مه به سته که ی تى نه گه يشتم له بهر جياوازی زمانه که و کاتيک ټمو پیده که نی منیش ده ستم ده کرد به یی که نين.

سهر فیتره و زه کات:

له پاش نوږی جهژن هه موو هاتن سهر فیتره که يان پی قه لاند م که ټه مهش به شيک ېوو له هو ی ژيانی مه لا و فه قی، هه نديکيان زه کاتی گه نه که يان دا به من چونکه ره مزان که وتبووه کاتی خه له و خه زمانه وه، له پاشدا ټهو ی پييان دام خو يان بزيان فروشتن نزيکه ی (٥٠٠) تمه يان پی دام ټم پاره يه ټمو کاته زور ېوو.

من هيچ حيساييکم نه کرد ېوو ټمو پاره يه م ده ست بکه مويت به لام دوی دوو سال گهران و رو يشتم بو لای مه لا جه لال و ټمو نارد می بو لای خالی و له و ی به یونه ی ره مزان هه ټم پاره يه م ده سکه موت، من زياتر له ساليک له لای مه لا همه ټه ميني قاجری خویندم که باش ده يزانی من چوڼ ده ژيم و چيم پييه له (٧٠) تمه نی ئيسقاته که دوو تمه نی دا به من، ټم ماموستايه که سی مانگ لای ټمو خویندم و ده يتوانی يه کيکی بنريت بو مه لايه تی ره مزان له ديهه که ی خالی، به لام منی نارد، چونکه ټمو بو مالی دنيا ده رسی نه ده وتسه وه، به لکو بو خوا ېوو، خوا پاداشتی بداته وه به چاکه.

گه پانه وه م بو عيراق له گه ل مه لا موسا:

مه لا موسای ناکويی ټمويش له لاما ن ېوو له شاری شنو يه کمان گرت برپارماندا پيکه وه بگه ريته وه عيراق، وتی من نزيک ترين ري ده زانم ده چينه ناکويان دوو روژ له مالی ټيمه بينه ره وه له و يوه بو قه لادزی نزيکه بچوره ټموي له و ی ټوتوميبيل هيه به چوره وه بو سليمانی.

له شاری (خانې) که کموتووه ته نړیکسی شاری شنو هاتینه حاجی هومهران لموی
بهرنگه یه کدا به ناو (شاخی قه ندیل) رووه و نا کوپان رویشتن.

که گه یشتنه دیکه می مهلا موسا، دیم به هه شتیکه به پروی دویاوه، پر له باخ و باخات،
شاهه خیر گهرمه یه تی، ههر هه خیریکه پری چنگیک ده بیت ده توت ههنگوینه، دوشمو لموی
بووم همدوو به یانیه که بو بهرچایی دوو شانه ههنگوینی گهوره یان له گهل کهری زهره بو
دانام، مهلا موسا زور بهوفا بوو سالی (۱۹۷۰) جاریکی تر هات سهری لیداین له بهغدا
ته نه که یه که لمو ههنگوینه ی بو هینا بووین.

مهلا موسا له گه لمد ا هاته دهره دی دپیه که و ریگه که ی پیشان دامو مالئاواییم لی کرد،
کموتکه ناو نمو شاخ و بهرد و دارستانه که هه مووی دار به پروو بوو تا گه یشتمه قه لادزی
چوومه حوگره دی فه قیکانه وه، لمویش دوو روژ ماموه ئوتومبیل نه بوو بو سلیمانی جگه له
لوری که توتنی دهره بو سلیمانی.

روژی دواپی کاترمیریکیان هینا بو لای ماموستا پیان وت نه مه (لوعین) ه
کاترمیریکه زور جوان بوو، وتیان نه مه خاونه که ی کوچی دواپی کردووه و (وهره سه که ی)
ده یفرۆشن و کهس نیه بیکریت، من لمو کاته دا (۵۰۰) قه نم پی بوو کریم به (۱۵۰) قه ن تا
ماوه یه که ی زور لام بوو، دواپی دام به باوکم نمویش دواپی دای به ناموزایه کم، چوومه گهراج
لوریه که وهستا بوو، وتی فقه لی له پیشموه جیگا نیه ده توانیت بهجیته دواوه لسمه فهرده
توتنه کان دابنیشی، منیش به ناچار ی رازی بووم، به یانی زوو له قه لادزی دهرچووین بو
سلیمانی منیش وه چوله که به سهر داروه بوم سهرما لی ددهام لسمه فهرده کان دانیشتم
به لام خوم زور به خوشبهخت ده زانی که له ماوه ی دوو سالدا نه مه یه که م جاره به پی ناچم
بهرنگه دا.

سیوی سهرده شت:

کاتی که چوومه سهر لوریه که دیم که کیسه یه که ی خام پریه تی له سیوی لاسوری سهرده شت،
بوئی سیوه کان زور خوشبوو، منیش شهیتان چووه ناو دلموه بو یه که م جار نمو تاوانه م کرد،
کیسه که م کرده وه سیویکم دهره یی له بهر بونه که ی و رهنکه جوانه که ی که لایه کی سور و
لایه کی زهره بوو، هاتینه سلیمانی هه ندیک له پاره که م دا به دیاری بو نمو خزمانه م که دوو
سال بوو لیان دورو بووم، جوتیک پیلای گران به های ژانام کری بو دایکم، سیوه که م خسته
ناو تاکیکه ی پیلاره که وله گهل شته کانی تر له ناو بوخچه یه کدا برده م بو دوکانی حاجی مهلا

مصطفی سوره که براده‌ری باوکم بو، وتم: حاجی ثم بوخچه‌یه لای تو داده‌نیم له دوکانه‌که‌دا تا سبه‌یینی ده‌پژمموه بۆ زه‌لم.

کاتیک بۆ به‌یانیه‌که‌ی شته‌کام وەرگرتوه تهماشا ده‌که‌م مشک هینده‌ی پانایی سیوه‌که‌ی له چهرمی پیتاره‌که‌ی خواردوه، ئینجا بۆم ده‌رکه‌وت که تاوانبار زۆر جار سزاکه‌ی ناکه‌وتیه روژی قیامه‌ت، ئهو سیوه‌ی که من دزیم ئه‌وکاته نرخ‌ی له (۱۰)ه فلس زیاتر نه‌بوو سزاکه‌ی بوو به سمد قاتی ئه‌وه، چونکه پیتاره‌کان که لکیان نه‌ماو مشکه‌که له‌بهر سیوه‌که نه‌بوايه نه‌ده‌چوو بۆ لای پیتاره‌کان.

له‌ممه‌وه بۆم ده‌رکه‌وت که یه‌کیک چه‌ند به‌لایمه‌وه شتیک به‌چوک بیت ئه‌وا سزاکه‌ی وهرده‌گرت به‌چاک یان خراپ، له ماوه‌ی ژياندا نه‌مبینی یه‌کیک له‌سهر چموتی ب‌پرات هه‌تا کۆتایی سودی لی بینیییت و نه‌مندی یه‌کیک له‌سهر راستی ب‌پرات تاسهر توشی شتی خراپ بیت، جوتیارێک هه‌ر تووێک به‌جینییت هه‌ر ئه‌وه وهرده‌چیت، جارێک نه‌بووه جوتیارێک که نه‌بوه‌شینییت و جۆ به‌دوریتمه‌وه، وه‌ک سه‌عدی شیرازیش ده‌لیت:

راستی موجب رضای خداست

کس ندیدم که گم شد از ره راست

واته:

راستی هۆکاری رازیبوونی خوايه

که‌سم نه‌بینوه له‌سهر رێی راست و ن‌بیت

کاتیک که‌یشتمه‌وه دێی زه‌لم هه‌موو خزمه‌کام پ‌ژان به‌سهرمدا جگه له باوکم، هه‌ر چه‌نده چاوم گێرا باوکم دیار نه‌بوو وامده‌زانی کۆچی دوايی کردوه، وتم: ئه‌وه باوکم کوا؟ وتیان: زیاتر له (۱۰) روژه چوه به‌دواي تو‌دا بۆ ئیران.

باوکم پیاویکی به‌کری گرتبوو پینان ده‌وت (که‌ریه شمه‌ه)، شاره‌زای ناوچه‌ی کوردستانی ئیران بو، له‌گه‌ل باوکم ده‌رچوو بوو هاتبووه دژلی ئینجا بانه دوايی چووبوونه مه‌هاباد، له هه‌موو شوێنی چووبوونه حوجره‌ی فه‌قیکان هه‌واڵیان پرسى بوو، وتبوویان له‌مه‌نگور ده‌خوینی، له مه‌هاباد چووبوون به‌ره‌و دێی بوکری له‌پیش ئه‌وه‌ی به‌گه‌نه ناواییه‌که توشی کونخا همه‌ئهمین بووبوون، که لیقمو کتیه‌کام له مالیان بوو، باوکم لیی پرسیبوو فه‌قیتان هه‌یه؟ ئه‌ویش وتبووی به‌خوا ده‌زانم له‌مه‌وپیش فه‌قیمان هه‌بوو، به‌لام ئیستا نازانم چونکه له‌وساوه مه‌لا (مصطفی)ی زه‌لمی ئیره‌ی به‌جی هیشته‌وه هه‌ردوو چاوم به‌رامبه‌ر حوجره‌ی فه‌قییه‌کان کویر بووه، ناتوانم تهماشای حوجره‌که به‌که‌م چونکه ئه‌وی تیا‌دا نه‌ماوه.

ئیتز لموتوه گهراپووهوه زهلم و هیچی دهست نه کموتبوو.

که هاتموه باوکم وتی: ئەمەندە قسەکم پی خوشبوو ئەگەر مصطفیٰ مردییتیش خەفسەتی بۆ ناخۆم، چونکە لمو شوینانەمی خویندوویتی بەباشە ناوی دەبن و باسی دەکەن.

خویندندم لە بیارە:

پاش ئەوی (۱۵) رۆژ لە مائی خویمان پشوووم دا، بپارمدا ئەجارە دوور نە کەومووهو بچم بۆ لای چاکترین مامۆستا بۆ خویندندن و نزیکترین شوین لە دێی زهلم، چوومه خزمەتی مامۆستا مەلا عبدالکریمی مدرس لە دێی بیارە کە بەپی رۆشتن کەمترە لە دوو سەعات، کاتیک رۆیشتم بۆ خزمەتی مامۆستا وتم: من خەلکی زهلم کورەزای سوفی حمە ئەمینم زۆر ریزی گرتم وزۆری پی خوشبوو چونکە باپیری زۆر خوش دەویست.

هەندیک لە کتیی (مطول) ماپوو لە خزمەتی ئەودا بۆ ماوی دوو مانگ تەواوم کرد، لمو کاتەدا بیارە لەبەر ئاوەدانی شیخ علاء الدین و میوانی هەروەک شارێکی پیشکەوتوو وابوو، مەدرەسەکی مامۆستا مەلا عبدالکریم وەک کۆلیج بوو، هەموو بابەتیک لە بابەتەکانی زانستە ئیسلامیەکان لموی بە دەرس دەوترایموه، یا مامۆستا بە مستعدەکانی دەوت یان مستعد بە سوختەکانی، ئەمرکی مامۆستا و ئەو مەدرەسەیه لەسەر شیخ علاء الدین بوو خوا پاداشتی بداتموه لە رۆژی قیامت.

شیخ علاء الدین نانەواخانەیهکی تایبەتی دانا بوو کولێری گەرمی دەکرد بۆ هەموو کەسێک کەوا پێویستی بەنەبوا، پەنجەرەیهکی بچووک هەبوو بانگی (سوفی حمە ئەمین) دەکرا کەنانەواکەمی بەرپۆه دەبرد کولێری دەدانی، زۆرترین مەلاکانی هەردوو بەشی کوردستانی ئێران و عێراق لموی خویندنیان تەواو کردوو و لە دێی خۆیان مەدرەسەیان داناه.

به داخهوه نه متوانی زور بمینمهوه بو ئهوهی زۆرترین سوود وهر بگرم له ماموستا عبدالکریم، من بهو مهبهسته رویشتم که لهوی خویندن تهواو بکهه به لام داوایان ده کردم بو سهربازی و منیش دواکهوتوو بووم له سهربازی، موختاره کهی زه لم پیاوینکی ناردبوو پیتی وتم بیاره به جی بهیتم چونکه پولیسی خورمال دیزانی لهویم، ناچار گهرامهوه زه لم ورووم نه بوو به ماموستا بلیم، ئهه جاره له بیاره وهک جاری پیشوو خویندم، که سوخته بووم لای مهلا حهه ئهه مین کانی ساسانی (عبدالله یهزدی) م خویند له گهل هه ندیک له (سید عبدالله سرخی) کاتیک مهلا حهه ئهه مین کانی ساسانی له خزمهتی ماموستا ده یخویند.

دیه نی (بیاره) له سال ۱۶۶۶

کورته‌یه‌ک له ژيانی مامۆستا مه‌لا عه‌بدولکه‌ریمی مدرس:

مه‌لا عبدالکریمی محمد
ناسراو به (مدرس) له
سه‌ره‌تای سه‌ده‌ی بیستدا له
دایک بووه، له هه‌وێ
(قازی) که‌له - سید
سادق - له سلیمانی
نیشته‌جین، کاتی‌ک که
مندال بوو باوکی کۆچی
دوایی کردووه، له‌به‌رئهمه
زوو خرایه به‌ر خۆندن له
خۆندن‌گای ئایینه‌کاندا
له‌ناوچه‌ی مه‌ریوان و
همه‌رامان له دێیه‌که‌وه بو
دێیه‌کی تر له‌سه‌ر سنوری
عێراق و ئێران هات و
چۆی ده‌کرد به‌ده‌وای

خۆندن‌دا ده‌که‌را، له کۆتاییدا له شاری سلیمانی جێگیر بووه، له‌سه‌ر ده‌ستی مامۆستای
که‌رده (شیخ عمر) ابن القرداغی ئیجاز‌دی عیلمی وه‌رگرتووه کاتی‌ک که ته‌مه‌نی بیست ساڵ
بوو.

ئینجا دامه‌زرا به مامۆستا و ئیمامی دینی (نیرگسه‌جار) له هه‌له‌بجه، دوای ئهمه به‌رده
بیاره رۆشت، بوو به مامۆستای ئهو خۆندن‌گه به‌ناو بانگه‌ی بیاره، ساڵی ۱۹۵۱ گه‌رایمه‌وه
به‌رده سلیمانی له خۆندن‌گه‌ی حاجی حان دامه‌زرا به مامۆستا.

ساڵی ۱۹۵۵ گوزرایمه‌وه رۆشت بو کهرکوک له‌وێش بوو به مامۆستای - ته‌کی
تاله‌بانی - له‌وی مایمه‌وه هه‌تا ساڵی ۱۹۶۰.

دوای ئهمه‌ش هات بۆ به‌غداد یه‌که‌م جار بوو به ئیمام و خه‌تیبی مزگه‌وتی - احمدی - له
که‌ره‌کی (مه‌یدان)، دواتر بوو به مامۆستای خۆندن‌گه‌ی (شیخ عبدالقادی گه‌یلانی)، تا

وهفاتی کرد سەرۆکی زانیانی عێراق و موفتی عێراق بوو.

ژمارهیهکی زۆر گهوره له پیاوانی ئایینی لهسهر دهستی مامۆستا مهلا عبدالکریم ئیجازه یان وهگرتهوه.

ژمارهیهکی زۆر دانراوی ئایینی و ئهدهب و زانستی به زمانی کوردی و فارسی و عهرهبی داناه، لهوانه وهگرێپان و لیکدانمهی مانای قورئانی پێوژ بهزمانی کوردی و عهرهبی که ههریه کهیان حموت بهشه، ههروهها لیکدانمهی (تهفسیر)ی قورئانی پێوژ به کوردی داناه لهسێ بهشدا.

لهبارهی - فقه - وه کتیبیکی دانا لهسهر (فقه)ی ئیسلامی لهسهر مهزهبی شافعی بهزمانی کوردی لهچوار بهشدا.

ههروهها دانراوی (جامع الفتاوی للعلماء الاکرام) له سێ بهشدا، ههروهها (صفوة اللالی من مستصفی الغزالی).

له دانراوه بهنرخهکانی له ئهدهبدا، لیکدانمهی دیوانی ههریه که له: مهولموی، نالی، مهحوی بهزمانی کوردی کرد لهسێ دیوانی جیادا.

ههروهها لیکدانمهی - عقائد مهولموی - بهزمانی عهرهبی و فارسی و کوردی کردوه لهسێ کتیبدا.

چهند دانراوی تری له بابتهی: نحو، صرف، منطق، بلاغه، چهندین نامیلکمی تری ئایینی به کوردی داناه.

خویندتم له بالك:

لهپاش بیاره چووم بۆ بالك که مامۆستا مهلا باقری بالك ئهوکاته چاکترین مهلای کوردستانی ئێران بوو، کاتیك چووم بینیم مامۆستا تهنها چوار مستعدی ههیه لهبهر گرانی جهنگی دووهمی جیهانی، ناوایه که نهیده توانی لهوه زیاتر یارمهتی فقهی بدهن که زیاتر له (۲۰۰) مالن بوو بهمالی ئاگاهه، لهو مهدرهسه یهدا سوخته نهبوو چونکه سوخته دهتوانیت له شوینیکی باشتر بخوینیت و جۆری خویندنه کمی پێویست ناکات بێت له شوینیکی گراندا بێنیتوه، بهلام مستعهده که ناچار بوو بۆ ماوهیهك بێته لای مامۆستا مهلا باقر چونکه جۆری دهرسه کمی جیاواز بوو لهو مهلایانهی تری ناوچهی مهریوان.

فهقیکان وتیان یه کیّک له ئیمه که ناوی مهلا حسه‌نی دهره زیاره‌تی یه ئیجازه ودرده‌گریّت و ده‌توانیت بچیته شوینه‌کی.

کاتیّک مامۆستا هات بو حوچره ده‌ستم ماچ کرد، وتم: مامۆستا هاتووم بو خزمه‌تی جه‌نابت تکایه جینگه‌م بده‌ری با سوود له زانستی جه‌نابت وهریگرم چونکه من بو خویندن هاتووم.

وتی: رۆڵه تو (ئه‌م‌ه‌ده‌ی) واته موو له دهم و چاوت نه‌هاتوو له‌به‌رئوه ته‌ماشاکردنت هه‌رامه بو من ناتوانم جینگه‌ت بده‌می، منیش چاکه‌م بده‌سته‌وه بوو له خه‌فه‌تاندا دامناو زۆرم پی ناخۆشبوو، ته‌ماشایه‌کی تری کردم وتی: رۆڵه خه‌لکی کوریت؟ وتم: خه‌لکی زه‌لم، وتی: سو‌فی همه ئه‌مین ماوه؟ وتم: به‌لێ ماوه ئوه باوکی باوکمه، وتی: بایرته؟ وتم: به‌لێ، ئینجا پرووی کرده فه‌قیکان وتی: له‌به‌رئوه‌ی کوره‌زای سو‌فی همه ئه‌مین ته‌ ئه‌م فه‌قییه له‌م مه‌درسه‌یه‌دا بیّت من خاوه‌نی ئه‌م مه‌درسه‌یه نیم، ئه‌مه‌ش له‌به‌رئوه‌ی مامۆستا مه‌لا باقر سو‌فی شیخ علاء الدین بوو، که هات و چۆی ده‌کرد بو بیاره به‌م سه‌ر و به‌و سه‌ردا له زه‌لم لای باپیرم ده‌مایوه، چونکه زۆر موسلمان بوو و ته‌مه‌نی زۆری له باخه‌کانی زه‌لمدا به‌سه‌ر ده‌برد و میوانداریتی زۆری ده‌کرد، هه‌موو ژیا‌نی له خوا په‌رستی و خزمه‌تی میوان و

مزگه‌وتی بالك

موسلمانان بهسره ددېرد تا تهمهني گهيشته نزيكې (۱۲۰) سال.

ئينجا جاريكي تر باسي نهوه دهكهم كه وتم لهم خهلكه تينه گهيشتم چونكه مهلا باقر زهيره كترين ماموستاي كوردستاني ئيران بوو، كاتيك درسي دوتنهوه سديري كتيبي نه ده كرد ههمووي له بهر بوو وزياتر له (۲۰) سال بوو ته دريسي نه كرد، نازانم له ماودي دوو سي چركه دا چون تماشيا كردني من له همراميهوه بوو به حلال، ديارد دهبيت لهو رووهوه بوييت كهمني به برازي خوي داناوه و تماشيا كردني برازاش حلاله.

جوړي دهرس وتنهوهي ماموستا مهلا باقر:

ماموستا ههموو روژتيك پيش بانگ ناني بهياني له مالي خويدا ده خوارد، له پاشدا ده هات بو نوژتي بهياني بو مزگوت و (ويرد و نهورادي) ده خويند، ئينجا سهر ده كهوت بو سهر باني مزگوته كه چونكه حوجره ي فديكان له سهر باني مزگوت بوو به (دار عصايهك) له ده رگاي حوجره ي فديكاني ددها، ده رگا ده كرايهوه فدي ههمووي ده شلثا، هر يه كه له ژير ليفه ي خوي سهر ي قيت ده كردهوه و ليفه كهي ده خسته كه نارتيكه وه به په له نهو فديتي نوږه درسي بوايه به گورجي ده چوو پشيله شوژتيكي ده م و چاو و قاچي ده كرد و به په له دوو ركات نوژتي له مزگوت ده كرد و ده هاتنهوه حوجره وه له سهر چوك داده نيشت كتيبه كهي ده كردهوه، ماموستاش يان راده كشيا يان پالي ددها به پشتيه كه وه (سهرينيكه وه) ئينجا ده يوت روژه بخويند هوه. فديكه لاپه ريه كه له كتيبه كهي ده خويند هوه، ئينجا ماموستا ليږدها ده يوت بوسته، ماموستا ده ستي ده كرد به ليك دانه وه و شيكردنه وي بابه ته كه وه ده چوه سهر نهو

حاشیانەی لەسەر کتێبە کە هەبوون و دەستی دەکرد بە لێکدانەوەیان بۆ سەیرکردنی کتێبە کە چونکە هەمووی لەبەر بوو، ئینجا وازی لەو کتێبە دەهێنا دەچوو بۆ کتێبەکانی تر کە لەو بابەتەدا دانرا بوون، قسەکانی ئێوانیشی دەگەیاند بەو فەقییە، ئینجا وەک یەکیەک دەور بکاتەوه مامۆستا مەلا باقر لە کاتی دەرس و تێنەوهدا دەوری ئێو شتانی دەکردهوه کە لەبەری بوو، قەت تەماشای فەقیەکە نەدەکرد بزانیت ئەمە توانای هەیه کە ئێو هەموو زانستە وەرگیریت یان نا، تۆ دەگات یان نا، بۆ نمونە مەلا صالحی بێسارانی یادی بەخێر هیوادارم ئیستا لە ژياندا بیت توانای ئەوەی نەبوو کە لە عیبارەتە کە زیاتری پێ بوتريت کەچی مامۆستا مەلا باقر کە دەرسی (کلنبوی بورهان) پێ دەوتەوه دوایی حاشیەکانی خاوەنی کتێبە کە پێ دەوت پێیان دەوتریت (منهو) و حاشیەکانی پێنجوینی و حاشیەکانی قەرەداغی و ئینجا دەچوو سەر حاشیەکانی (شرح شمس) لە پاش هەموویان بپورای خوشی پیشان دەدا، مەلا صالح هەر ئەوەندە دەیوت بە ئێ، ئیتر جارێک پرسیارێکی لێ نەکرد و نەیدەوێرا بۆ ئەوە تۆ نەگەشتووم.

ئەو کتێبانەی لە خزمەت مامۆستادا خویندەم:

- ١- جمع الجوامع (بەرگی یە کەم): لە کاتی و تێنەوهی ئەم دەرسەدا ئەوەندە شارەزا بوو جاری وا هەبوو حەوت تا هەشت (قیل) هەبوو هەموو جیاوازی ئێو (قیل)انی دەکردنەوه بە (لفظی) واتە لە واتادا جیاوازی نەین، لە پاشدا (شرحی) حاشیەکانی (بنانی) و (شریعی) دەکرد، لە پاشدا دەچوو بۆ (مختصری منتهی) پاشان بپورای خۆی دەوت.
 - ٢- (شرح العقائد)ی جلال الدین دەوانی لە گەڵ حاشیە کلنبوی.
 - ٣- خولعی (تحفة المحتاج): باسیکی زۆر گرانه لە (فقه الامام الشافعی) ئەمەش: تەلاق دانی ژنە بەرامبەر بەوەی شتیەک بدريت بە مێردە کە بەمە دەوتریت (خلع).
 - ٤- (فرائض)ی (شیخ معروف ی نۆدی) خوالیخۆشییت، مەلایەکی زۆر شارەزا بوو و شاعیریکی زۆر بەرز بوو، زۆر شتی لە بابەتی ئیسلامەوه کردوو بە شیعەر کە پەوان و ئاسان، ئەوەی پێیستی هەیه بە میرات و دابەشکردنی، هەمووی کردوو بە (٤٠٠) بەیتی شیعەر، ئەم کتێبەم لای مامۆستا خویندەم هەموویم لەبەر کرد.
- روژێک مامۆستا مەلا حەم ئەمین کانی سانانی کە لە خزمەتیدا (عبدالله یزدی)م خویند لەبیارە، بوو بەمیوانی فەقیەکان لە بەلک، چونکە لای مامۆستا مەلا باقر ئیجازە

وهرگرتبوو وله (نژمار) مهلا بوو كه ديبه كه نزيكه له (بالك) وه له بهرتموه زوو زوو دههات
بو لای ماموستا.

كاتی نیوهړو بو و دوخوايان بو هینابوین هموممان دهماغوارد به کولیردی گالنه، لهو
کاته دا ماموستا مهلا همه ته مین وتی: به ماموستا مهلا باقرم وتووه همر شتیک به یه کیک
لهم سی زمانه بنوسریت به کوردی و عمره بی و فارسی له دهست من رزگاری نابیت ومن
بو خوم ده توانم ماناکه ی بزانه همر چمند زوریش گران بیت، ئینجا منیش ئوکاته توژیک بی
شهرم بووم، وتم: ماموستا سی شیعی شیخ مهعروف هیه له میرات بهشکردندا، داوات لی
ده کهم که مانایان لیکبده تهمه به مهرجی شیخ مهعروف له سهرتای کتیبه کهدا ده لیت:

فهذه أرجوزة محررة جوهره تفوق كل جوهره
خلت عن الحشوى وعن تعقيدى هينة حتى على البليد

واته: ثم کتیبه گشتیه وه گوههریک وایه، له سهرتای هممو گوههریکدا به جوریکى
وا ناسانه، ناشکرایه که هممو کهسیک تیی ده گات همر چهنده کهودن بیت.
تهمهش سی بهیته شیعه که:

اما إذا تصرف منه جری ولم یکن اذ ذاك دین فطرا
بالرد بالعیب او التردي فی بشر عدوان مع التأدي
لتلف فنافذا قد رسخا ان ادي الדיن و الا فسخا

واته: نه گهر یه کیک بریت و قهرزار بیت دروست نیه میرات گیره کانی دهستکاری بکمن له
میراته کهدا تا قهرزه کان نمدنه، مانای ثم سی بهیته شیعه تهمه یه نه گهر یه کیک مرد هیچ
قهرزی لهسر نمبوو بهلام پاش مردنی قهرزی هاته سهر بهم جوړه بیریکى له شونیکى ناپړهوا
هه لکه ندوو له پاش خوی شتیکى تی کهوتبوو به (تلف) چوو تهمه نرخه که ی له میراته که
دهدرتیموه، همروه ها نه گهر شتیکى عهیداری فروشت و پاره که ی وهرگرت له پاش مردنی
مامه له به تال کرایموه له بهر عهیه که ی پیوسته له میراته که تهمو پاره ی می وهری گرتووه له
جیاتی فروشراوه که ده بیت بدرتیموه.

نه گهر ثم میرات گرانه له پیش دانموی ثم قهرزانه که دواى خوی پهیدا بوو شتیکیان
فروشت له میراته کهدا تهمو فروشتنه که راده گیرى هه تا قهرزه که دهدرتیموه نه گهر ندرایموه
مامه له که به تال ده کرتیموه.

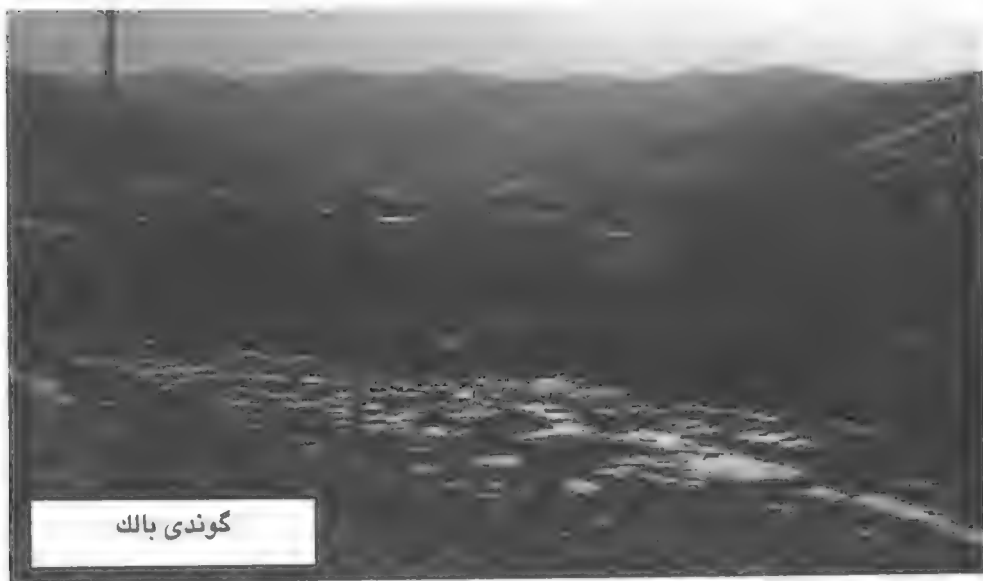
شیخ مهعروف مانای تهمو سی شیعه ی نه داوه تهمه له کتیبه کهدا، ماموستا مهلا همه
ته مین کتیبه که ی گرت به دهستموه سی تا چوار جار شیعه که کانی خوینده وه و ناو چاوی گرژ

بوو عار هقی ددردا و سور بووده، نینجا کتیبه کھی داخست و کوتای به زهوی دا وتی: به خوا
ده مزانی به لام خوا ویستی بمشکینی و زور راسته ناییت خوت به زانای گهوره بزانییت.
زور کس هیه که پرسیاری لی ده کهیت بهی نمودی بزانییت راسته یان هه لیه یه کسه
وه لام ده داتموه وا ده زانییت هر خوی راسته.

جوړی ژيانمان له بالك:

وهک باسم کرد خه لکی بالك د دست کورت و کمه دهرامهت بوو، کاتی جهنگی جیهانی
دوړوم و، له هه مان کاتدا وشکه سالی بوو، له بهرئموه چوار فیه قییان پی راده گیرا، که نهو
فه قییا نهش بریتی بوون له چوار مستعد، (جهوره که) ی مزگموت که نیواران ده چور راتبهی بو
ده کردین به مالی ناغاکموه و ماله ددوله مهنده کانهوه به هه موویانموه ههشت کولیرده مان
هه بوو، هر یه کی دوو کولیرده مان بهر ده کموت، له نیوان کتیبه کانددا دامان دنا وهک دلولاری

گوندي بالك

نهمریکی نیستای که له ناو کتیبدا داده نریت، نیواره کولیرده کمان ده خوارد یان به شوریاوه
یان به دزوه یان به هیچموه، ههروه ها نیوده رۆش، به یانیان سی خورما مان ده خوارد به چاوه،
چونکه به هوی گرانیموه شه کر نه بوو، نهو خورمایهش له عیراقموه ده هات.
نهو کاته شه کری ورد زبرد بوو سپی نه بوو، جارنک ناموزایه کم کیلویه که شه کری بو هینام
که کردم به کلۆ شه کر به چای دیژله مموه ده خورا.

به ماموستا مهلا عبدالرحيم خانه گاييم وت: ماموستا شهرم ده کم من چايي به شه کرده بخوم تيوهش خورما ده خون، وتی: والله من شهرم ناکهم و کلۆلهیه کیش نادهم به باوکم، منیش شه کرده که هه موویم وه رژيک که ماموستام بوو ماوهیه که به دیاری پیمدا ئه مهش سییه ماموستام بوو که مووموه هاو مستعدی، چونکه ئه له زهلم دهرسی (اظهار) ی پی ده وتم وخوی لای ماموستا مهلا خالیدی مفتی زاده له (۱۹۳۷ز) له (بالک) دا ده بخویند، ئه وکاته که پیکموه بوین سالی (۱۹۴۳ز) بوو له گهله ئه وهی ژيان سخت بوو له بالک به لام به راستی خویندنه که ی زور به سوود بوو بو من.

خویندنه له شاری سنه (کوردستان):

له پاش بالک گهرا مهوه زهلم چهند رژيک لهوی مامهوه، پاشان چوم بو سنه که به فارسی پی ده لێن (سنندج) یان (کوردستان) چونکه هه موو شاره که کوردن.

سنه شاریکه سه ره پای ئه وهی زور خوشبوو، ئار و هه وایه کی زور پاکی هه بوو، له هه مان کاتدا پاک و خاوین بوو، له ناوه راستی زستاندا هه موو جوړه میوهیه کی هه بوو، له بهر ئه وهی مهلا خالیدی مفتی زاده له زهلم بوو له سنه چوم بو لای برا که ی (ئاغای مفتی زاده) که ناوی مهلا مه موود بوو، له لایه نی میرییه مه له جیگه ی باوکی کرابوو به مفتی، پیایکی زانا بوو به لام ته درسی کهم بوو چونکه کاتی که رهزا شای په هلهوی ته درسی هه لگرت له مزگه وته کاندازگه وتی (دار الاحسان) یش ته درسی تیدا نه مابوو.

ئه م مزگه وته له کاتی ئه مرده لانیه کان (أمان الله خانی والی) دروستی کردبوو وهیشتا ماوه، حو جره یه که له سه ربانی مزگه وته که هه یه پی ده لێن حو جره ی مه ولهوی، حه وشه ی مزگه وته که له هه ر چوار لاوه ژووری فه قی تیادا دروست کراوه، له ناوه راستیدا حه وزیکی گه مره هه یه له ته نیشت حه وزه که مه ژووری ماموستا بوو که ته درسی تیادا ده کرد هه مووی جاخانه بوو.

مزگهوتی دار الاحسان

کاتینک وتم بهئاغای مفتی زاده که له زهلموه هاتووم جیگهی دا بهمن و هیچ فهقیی تری نهبوو، ئینجا سوختهیهکم بو پهیذا بوو که ناوی (حمد ئەمین نزلێ) بوو ۱۹۴۳، ئەم فهقییه ههتا ئەم ماواندی دوايش پهيوهندی بهئیموه ئهوهنده نزیک بوو لیمان وەك یهکیك له کورهکان تهماشام دهکرد، زۆر راست و ئەمین بوو، ناوهڕۆکی وەك خاوهکی و ابوو، زۆر موسلمان و قسه خوش بوو، له قسه قوتهکانیدا زۆر بی شهرمه و له ههمان کاتدا زۆر بهئهدب بوو، ههندی له شیعهکانی مولهوی لـهزاری ههورامیهوه کردوو یهتی بهزاری سۆرانی. له ههمان کاتدا سوختهیهکی تر پهیذا بوو ئهویان ناوی (ئسعهه کوری شیخ محمد شیخ الاسلام) که نیستا پلهی (دکتورا)ی ههیه و ماموستایه له زانکۆی تاران.

وهك باسم کرد بهرگی یهکهمی (جمع الجوامع)م لای ماموستا مهلا باقر خویند، بهرگی دووهمی لای ئاغای موفتی زاده تهوام کرد.

ههر رۆژێك بهفر و باران ببویه ماموستا تهلهفونی دهکرد بو دوکانێك نزیک مزگهوت دهیوت با ئاغای (مصطفی) بیته له مالهوه دهرسهکی پی دهلێم چونکه لهبهر سهرمه نهیدهتوانی بیته دهرده، لهبهرئوه زۆر جار له مالتی ئهوان دهرسهکهم دهخویند و دواي دهرسهکه قسهی خوشی دهکرد، ژنهکی (قههر نیسا خام) زۆر خانهدان و سهنگین بوو سویندی دهخوارد نانی نیوهڕۆ لهوی بخۆم.

ئەو رۆژەي کە کتێبه‌که‌م ته‌واو کرد وا پێکه‌وت له‌مالی ئه‌وان بووم، وتی: چیمان بۆ ده‌که‌یت بۆ خاتیمانه، ئه‌و کاته وابوو که یه‌کیك کتێبیکی ته‌واو ده‌کرد خاتیمانه‌ی ده‌کرد و یه‌کیك کتێبیکی تازه‌ی ده‌ست پێ بگر دایه (مفتوحانه‌ی) ده‌کرد، منیش وتم به‌ ئا‌غای مو‌فتی: چی ده‌فهرموییت ئاماده‌م؟

دیاره منیش هیچم نه‌بوو، ئومیش وتی: له نیو کتیبخانه‌ی باوکمدا کتیبیک هه‌یه لای من له هه‌موویان خوشه‌ویست تره وده‌یدم به خوش‌ویستین فه‌قی لای من خویندویه‌تی، ئه‌مه‌ش بریتی بوو له کتیبی (تهذیب الکلام) که سعدالدین تفتازانی دایناوه وشیخ عبدالقادری مهاجر شرحی له‌سه‌ر کردووه، ئه‌م کتیبه به‌خه‌تیکی زۆر جوان نوسراوه‌ته‌وه و خه‌ته‌که ه‌ی ئه‌وه‌یه کتیبه‌که‌ی ش‌ه‌رح کردووه، ئه‌م کتیبه له باب‌ه‌ت (أثری)یه‌وه، ش‌ت‌یک‌ی زۆر نایاب و به‌نرخه، کتیبه‌که‌ی پ‌ی د‌ام له‌و‌ی ه‌ه‌ندی‌کم خویند لای خو‌ی، له پاشدا مه‌لا عبدالرحیم خانه‌گایی ئومیش ه‌ات بۆ سه‌نه ولای مو‌فتی دامه‌زرا بوو به ه‌ار مست‌ع‌دم.

"ناوی مه‌حموده، کوڤی عبدالله ی کوڤی مه‌حمودی (دشه‌یه، سالی ۱۳۱۶ک- ۱۸۹۸ز. هاته‌دنیا، خویندی تا شاره‌زابو له زانسته‌کان، به‌تایبیت له شهریعت و ئوصول و فله‌سه‌فه ده‌ستی بالا بو، ده‌رسی ده‌داوه، چهند کمسی پینگه‌باند و کردیه مه‌لا، پاش کوچی دواپی باوکی له‌جیگای ئمو کرا قازی و موده‌ریس له قوتابخانه‌ی (دار الاحسان) ی سنه.

ماموستا زاته‌کی به پیتزو به حورمه‌ت بسو، له‌ناو خه‌لکان قسه‌ی وه‌رده‌گیرا بۆ پیتکه‌ینانه‌وه ئاشت بوونه‌وی هاوالتیان ده‌وریکی سهره‌کی هه‌بوو، چهند دانراوی خۆی هه‌نه، خه‌ریکی خزمه‌تی ئایین بوو تا کۆچی دوابی کرد.^(۱)

تاریخ مشاہیر کورد ۲/۳۸۴.

له میژووی زانیانی کورد، مه‌لا تاهیر مه‌لا عبدالله به‌حرکه به. ودرگیراود، ل ۲۸۳.

روژنيک دانيشتبووين باسي شنو و لاجام بو ده کرد، وتی: به خوا ده بيت له گه لم بيت بچين بو شنو و لاجان منيش وتم ناتوانم چونکه موفتي زور ريزم ده گريست وه کوري خوي وده رسه کم زور باشه وژيانم باشه، ناخري همر هه لي خه له تانم، منيش رووم نه هات مائاوايي له ناغي موفتي بکم، ليفه و کتييمان دا به شاندا چووين بو گمراج، ئوتومبيلتيک ده چوو بو (سه قز) سوازي بووين همرسي (من و ماموستا سيد عبدالرحيم خانه گايي و فقه قی حمه ئهمين نرلي) کاتيک گه يشينه نيوي ريگه ئوتومبيله که له شوينيکدا چوه خواره وه کموته نار بو شاييه کمه به لام ئيمه سه لامهت بووين، شوفيري ئوتومبيله که نيوي پاره کهي داي نه وه، لموي چووين بو ديه کهي گموره پتي ده وترا (حسين ناوا)، وتمان مالي ناغا له کوييه پيشانيان داي، چووين بو مالي ناغا حمه يوسف زور ريزي گرتين، شهو باسي مه لا کرا وتي: مه لايه کهي باشمان ده ست ناکموت بو نم ديه، ماموستا عبدالرحيم خانه گايي وتي: من ده يم به مه لاتان، نمو شهو ماموستا و ناغا ريکموتن، ئينجا به ئيمه شي وت: بچنه وه (دار الاحسان) له سنه، منيش رووم نه بوو چونکه شهو من کردم زور نابه جي بوو (ناکر الجميل) يش نايکات، ناچار گمراهه وه له م.

پاش ماوه يه کهي کم ئيران له شکريني زوري هينا ده ستی گرته وه به سهر ناوچه کاني کوردستاندا، چونکه (محمد شاه کوري رها پهلوي) له گهل رووسيا و ئينگليز ريکموت که نموتی ئيران ده ربه يتن و نموش له جيگهي باوکی دابنين، ئينجا نمو له شکره ي کونترول کردو خه لکی ناوچه کاني له ون و ميريوان و داروخان هه مووي هاتنه عيراقوه بوون به په ناهه نده، له ترسي گياني خويان ده هاتن بو عيراق يه کيک له مانه ماموستا مه لا باقر بوو به مه لاي شيخ محمد کوري شيخ حسام الدين له ديي (گولپ)، منيش جاريکی تر چوومه وه لاي ماموستا مه لا باقر ومانگيک لموي خويندم.

ئيران داواي کرد له شيخ علاء الدين که بکموتته نيوان شاي ئيران و کورده کاني ئيران وريکموتن له سهر شهو کورده کان بگمري نه وه بو ناوچه کاني خويان، ماموستا مه لا باقر يه کيک بوو له مانه ي له گهل وده ده که بوون، گيراهيه وتي: سهر له شکره کهي ئيران وتي: هه موو گه ليک عه قلی له سهر يدايه ته نيا کورد نه قلی له چاوي دايه، وتي: کاتيک ئينگليز و رووسيا خا که کهي ئيمه يان داگير کرد کورده کان ده ستيان گرت به سهر ناوچه کاني خوياندا و له سهر يازه ئيرانيه کانيان ده دا و چه ک و نازوقه يان لي بردن، وايانده زاني ئيران ناگمري ته وه، ئينجا که گمراهيه شوينه کاني خويان هه موويان رايان کرد له وه ترسان ئيمه هه موويان بکوژين و له ناويان به رين.

خویندند له گه لاله سالی (۱۹۴۵):

بۆ جارتیکی تر له پاش سێ سال بۆ خویندن گهراموه بۆ گه لاله شینکایم، جاری به کم مانگی (۳) یه می به هار بوو له سالی (۱۹۴۲) دا، ئهم جاره مانگی یه کممی به هار بوو له سالی (۱۹۴۴)، دیم ژبانی فهتیکان گوزاره پرووه باشی و ماموستا سێ چوار فهقیی باشی له لایه یه کیک لهوانه کاک مهلا (سه عیدی زمانکۆ) بوو که پیاریکی زیرهک و نازا و مهرد بوو، کوردیکی زۆر پاک بوو، ماوه یه کی زۆر له سلیمانی خزمهتی ئاین و میللهتی کورد کرد یادی به خیر بیت، یه کیک تر لهوانه فهقیی پیشوو (مهلا نه حمدهی لوتهرای یوو تازه دهستی کردبوو به کتیبی (تهذیب الکلام) که له پله کوتاییه کانی خویندنی مزگهوت ده خویندریت، زۆر کهس ههیه له پاش ئهم کتیبه ئیجازه وهرده گرت و ههیه دواي ئهم کتیبه زانستی فهلهکیات ده خوینیت. به دوو تا سێ دهرسه گه یه شتموه مهلا نه حمده، ئینجا مهلا نه حمده وتی: ئهمه زۆر باشه ههموو روژیک ده توانیت بیت له دهرسه کی من بیت به گوی گر دوايی دهرسه که بخوینیت، منیش لای مهلا نه حمده که دهرسه کی تهواو کرد نیوه رو بوو ماموستا چوو بۆ نوێژی نیوه رو دواي کهوت، و تم ماموستا تکایه شتیک ههیه بیت ده لیم، دهست مهنی به پرووه، وتی: فرموو، وتم: من دوو کیشم ههیه:

یه کم: دوو ساله دینه که مان مهلا ی نیه و دانیش توانی دینه که ههموو خزمی خۆمن، له بهر من مهلا ناگرن و زویش په له م لئ ده کهن بۆ وهرگرنتی ئیجازه و بگه پریموه دینه که. دووه: مام کچیکی ههیه زۆر کهس داوای ده کات نایداتی له بهرئیموهی بۆ منی داناوه منیش لهو با شترم دهست ناکویت و ئهو هه له م له کیس مهده.

وتی: مه بهستت چیه؟

وتم: کتیبی (تهذیب الکلام) من له نیوهی کتیبه کهوه دهست پێ ده کم نیوه کی تر له گه له مهلا نه حمده ده بخوینم به شیوهی (گوی گر) بۆ ئهوهی زوو تهواو بيم دهست به شتیکی تر بکه م.

فرمویی: زۆر باشه، بهو به هویمه توانیم به که م تر له چوار مانگ کتیبی (تهذیب الکلام) تهواو بکه م.

روژی دوايی که دهستم کرد به خویندن کتیبه که م له نیوهیدا کردهوه، مهلا نه حمده وتی: ئهوه چیه؟ وتم: من لیره دهست پێ ده کم بۆ نیوه کی تری من گوی له دهرسه کی تو ده گرم، ئهویش زۆر تو ره بوو کتیبه کی دا به یه کدا و هه لسا رویشتموه بۆ ژووری فهتیکان منیش ها تمهوه، مهلا نه حمده وتی: مهلا مصطفی بهو قورئانهی خویندوومه تو یهک وشه تی

ناگهيت، وتم: راست ده کهيت، به چيدا ده زانیت که تی ناگم، وتی: بهمه دا رۆشتیت کتیبه که له کۆتاییموه ده یغونیت و ماموستا همرچی ده لیت تو ده لیت (به لئ وایه)، منیش وتم: مهلا نه حمده بهو قورئانه که سویندت پی خوارد رۆژنیک دیت من ده رسی ئه م کتیبه (تهذیب الکلام) ده ئیموه تو به حاله حال ده توانی ده رسی (ئه لفییه ابن مالک) بلیتیموه.

سالی (۱۹۵۴ ز) وته کهم هاته دی، من مهلا بووم له مزگوتی (بن ته بهق) له سلیمانی، ئه م مهلا نه حمده بوو به میوانم له کاتهدا هات به حوجره به لام من ده رسی (تهذیب الکلام) ده وتیموه به فقییه که مهلا عبدالرحمن بوو خه لکی موکریان بوو لای من ئیجازهی مه لایه تی وهرده گرت.

وتم: مهلا نه حمده فقیته هیه؟ وتی: به لئ، وتم: چیان پی ده لیت؟
وتی: یه کیکیان ئه لفییه ابن مالک و ئهوی تریان (جامیه) ی پی ده لیم.
ئینجا وته کهم بیرکوتیموه به لام میوان بوو نه مدا به رویدا.
ئهو کتیبانه ی له خزمه تی مهلا حمده ره ئیس دا تهوام کرد:

۱- تهذیب الکلام.

۲- تشریح الافلاک.

۳- رساله الحساب.

۴- اشکال التأسيس (کتیبیکه له بابته - هندسه - کاتی خۆی له یۆنانیموه وهریان گیراوه به عمره بی).

راتبه ی کویستان:

هممو به هاریک فقییه کانی گه لاله ده چوون به هارینه همواره کان وئهو شوینانه ی که خاوهن مهر و مالاتی دی گه لاله ی تیا بوو، چونکه همر کهسیک مهر و مالاتی زۆر بوایه هارین ده چوون به کویستان له ناو دهوارد ده ژیان، ئه م راتبه یه وه راتبه ی نان و ده قنه نه بوو به لکو راتبه ی گیسک بوو، ده چوینه ماله خاوهن مهر و مالاته کان ته بوایه همر یه کئ گیسکیکی بدات به ئیمه، ئیمهش ده مان فرۆشت به شه کر و چایی هممو ساله که مان، کویستانیککی زۆر خوشبوو، زۆر بهرز بوو، هممو شوینیککی لیوه دیار بوو، هممو ی به فر و به فراو بوو، به فری شاخه کانمان لی ده کرده ده ماخسته ناو ماستی مهره کانه وه ده بوو به ماستاریکی زۆر خوش، له پاش ئه وه گیسکیکی قه لومان هه لده بژارد سه رمان ده بیری و

دهمان برژاند ئه‌مانی ترمان ده‌فرۆشت، دانێشتوانی دیکه زۆر فه‌قییان خۆشه‌ویست به تابه‌تی ئاغاکیان که (محمد ئاغا) بوو.

کویر بوونم له گه لاله:

کټیبه‌کۍ ته‌ذیب وه‌ک باس‌م کرد زوړ نایاب بوو، چونکه ده‌ست و خه‌تی ئمو که‌سه بوو که شه‌رحی کرد‌بوو، منیش بریارم دا هرچی حاشیه‌ی پټنجوینی و قزلبجی ه‌یه له‌سهر کټیبه‌کۍ (ته‌ذیب)ی ماموستاو به‌انگویتزمه‌وه سهر کټیبه‌کۍ خوږم، ه‌مه‌وو شه‌ونک له‌ ه‌ویندا دره‌نگ ده‌نوستم، چرایه‌کم ده‌برد له‌ سهریانی مزگوته‌که، دوو سی به‌ره‌ی لی راخوابوو بو نو‌تری شه‌وان و به‌یانیان، ده‌ستم ده‌کرد به‌ نویسنه‌وه‌ی حاشیه‌کان، له‌ پاشدا که خه‌وم ده‌هات به‌ردیکم دانابوو ده‌مخسته ژیر سهرم، جامانه‌کم له‌سهر داده‌نا و بو خوږ خه‌وم لی ده‌که‌وت ه‌تا بانگی به‌یانی، به‌م جوړه له‌سهر ئم نیشه به‌رده‌وام بووم، کاتیک که ته‌واو بووم له‌ نویسنه‌وه‌ی ئمو حاشیانه ه‌ستم کرد که چاوم زوړ به‌که‌می ده‌بینیت، ته‌نها تروسکایه‌ک مابوو له‌ چاومدا بو ماوه‌ی دوو ه‌فته زوړ نارو‌ح‌ت بووم چونکه نه‌مه‌د‌توانی هیچ بخو‌نتمه‌وه، نه‌بجاره‌ش خوا رزگاری کردم، پزیشکینک ه‌اتبوو بو مالی (م‌مه‌د‌ ناغا)، فه‌قیبه‌کان چوون بو لای پټیان وت: فه‌قیبه‌کمان ه‌یه چاوی زوړ به‌که‌می ده‌بینیت به‌هوی زوړ نویسنه‌وه‌ی لی ه‌اتوه، ه‌ات بو لام ته‌ماشای چاومی کرد دهرمانیک‌کی پی دام (شوشیه‌کی دل‌پی چاو بسو) له‌گه‌ل مهره‌می‌ک که به‌شمو به‌کارم ده‌هینا ودل‌په‌که‌ی چاوم روژی سی جار به‌کارده‌هینا، به‌که‌متر له‌ ه‌فته‌یه‌ک سوپاس بو خوا چاک بووم‌ه‌وه.

ماموستا مهلا محمدهدی رهئیس چوار کوری هه‌بوو: (حه‌صالح، عبدالرحمن، حه‌علی، حه‌سعید)، ئەمانه‌ منداڵ بوون ئه‌وکاته، کاک عبدالرحمن گه‌وره‌تر بوو لای باوکی کتیبی (أنموذج)ی ده‌خویند، کاتیک بووم به‌ ئیمام و جارێکی تر یه‌ کمان گرتمه‌وه له‌ به‌غداو دوا‌ی من کاک حه‌مه‌ عه‌لی و کاک حه‌مه‌ سه‌عیش له‌سو‌یای عیراقدا بوون به‌ئیمام، هه‌رسی خه‌زانه‌که‌مان وه‌ک یه‌ک خه‌زان بووین، ئەم دوو کو‌رده‌ی ماموستا زۆر رێزی منیان ده‌گرت چونکه‌ له‌ خزمه‌تی باوکیان خویندم و منیش زۆر رێزی ئەوانم ده‌گرت زۆرم خو‌ش ده‌ویستن، خو‌شترین کۆبوونه‌مه‌مان ئەوه‌ بوو کاک حه‌مه‌ علی تیا‌دا بو‌وا‌یه، چونکه‌ پیاویکی راست و قسه‌ خو‌ش و دڵسۆز بوو، ویتیه‌ی ئەوم له‌ژیا‌ندا که‌م بیه‌نیوه‌.

نهم رۆڵه دڵسوژهی کوردستان کاتێک ئیمام بوو له سوپای عێراق لهسەر کوردایهتی لایان
برد و کردیان به پشکنمر (مفتش)ی مزگوتهکان له بهغدا، بۆ جاریکی تر که سوپای عێراق

و رژنمه کې ددستی کرده ده به جهنگ له گهل گهلی کورد، وازی له ئیشه کې هینا، نار ماله کې به جی هیشت و مناله کانی له خویندن بی بهری کرد، به دوو سی به تانیسه خو و خیزانی و مناله کانی چونه نو شاخانه، له گهل پیشمرگه بو کورد خهباتی کرد، جاریکی تر که شورشی کورد همره سی هینا، ههمو لهواندی له گهلیدا بوون پهرش و بلاو بوونه ده، هاتمه به غداو چوده ده سهر کاره کې، دواي لهواندی خانه نشین کرا گهرايهوه سلیمانی.

کاتیک سالی (١٩٩١) راپهړینی بازار بوو میلله تی کورد توانی رزگاری بیت و خوی دده لاتی کهوته دهست، زور کهس لهواندی که له گهل سوپای عیراقد جاش بوون لهو حکومه ته دای پلوی باشیان پیډرا، به لام به (کاک همه علی) یان وت تو نیمامی سوپا بویت پیشمرگه نیمامی نیه، له بهر نه وه ئیشمان به تو نیه، ئه ویش ناچار بوو دوکانیکی دانا بو بهر تود برنی ژبانی، به لام نه وه ددی نه هینا ناچار جاریکی تر بو ئیش کردن گهرايهوه به غدا، ئوتیلیکی به کری گرت له گهل چند کهسیکی تر دا، شهویک بوو و خوی بهر تود بهری ئوتیله که بوو، کوریک له سهر بازی هه لاهات بوو هات بوو ئوتیله کې و خوی پیشان دده که ئیش بو میری دهکات، هاتوه لهو ئوتیله ئیش بکات، کاک همه علی ناچار ددییت له بهر پاراستنی خوی ریزی بگریت و ئیشی بداتی.

شهید بوونی کاک همه علی مهلا

محهمه دی گه لاله له ١٩٩٥/٤/٣:

لشموی ٣ لسمهر ١٩٩٥/٤/٤ نو سهر بازه هه لاهاتوه نامرده شهویک کهس لای کاک همه علی ناییت، له گهل ناموزایه کی پیلانیک بو کوشتنی داده نین و نهیکوژن و دواتر دهیسوتین و لمریز زه مینی ئوتیله که ده دیشارنمه، به لام پاش چند سه عاتیکی کهم بون بلاو دهیتمه وه پیمان دهزانن.

بهیانی زوو رژی ١٩٩٥/٤/٤ کاتیک

گویم له بانگی بهیانی بوو، دنگی ته له فونه که هات که هلم گرت ماموستا قادر بوو، به گریانیکی کول وتی: کاک همه علی نه مشمو له ئوتیله کې خوی کوژا.

کورته یه ک له ژبانی مهلا محهمه دی ره ئیس:

ماموستا له سالی (۱۳۱۱) ک که ده کاته (۱۸۹۳-۱۸۹۴) ز له شاری بۆکان له دایک بووه، کاتیک کوردستانی رۆژه لآت کموته بمر هیږشی روسیا، له تمهه نی مندالیدا خرایه بمر خویندنی ئایینی مزگموت، له بهر زیره کی زۆر به خیرایی پله کانی خویندنی تمواو کرد، له شاره کانی بۆکان و سابلاخ له بهر دهستی باشتین ماموستا کانی ئوکاته له کوردستانی ئیران و عیراق.

کاتیک که هموالتی پی گه شت که له سلیمانی زانایه کی گموره پیدایا بووه ده رسی ده لیتموه که ئه ویش (ماموستا شیخ عمر قه ره داغی) یه، له (سابلاخ) وه به پی به ره و سلیمانی بهرێ کموت بۆ وه رگرتنی زانستی ئه و ماموستایه، به لام یه که م رۆژ که گه شت بی هیوا بوو چونکه جینگه ی خویندنی لا نه ما بوو، ئه و شمه تا به یانی نه خهوت، بۆ به یانی یه کیک له فه قیکان پی و ت من رۆژی سی کاترمیری بۆ دانام بۆ خویندن و ئه م سی کاترمیره به ش ده کین له نیوانماندا، ئه و فه قیه ش (مه لا عینایهت) بوو، ئه مه یه کیکه له نیشانه باشه کانی ئه و پیاوانه ی له و سهرده مه دا هه بوون، ماموستا مه لا محمدي ره ئیس و مه لا عینایهت سی کاترمیره که یان به ش کرد و ماموستا شیخ عمر رازی بوو.

له سهر دهستی ماموستا شیخ عمر قه ره داغی ئیجازه ی وه رگرت و دی (گه لاله ی) سهر به ناحیه ی (ماوهت) ی قه زای (چوارتای) هه لبارد به داواکاری حاجی محمد ئاغای عباس ئاغای پشده ری خوالیخوشبیت، له و هه لسا به کاری ده رسی و تنه وه و ئیمامه تی، دوا یی کچیکی دیکه ی ماره کرد که ناوی (نامینه خان) بوو خوالیخوش بیت که (۵) کور و (۴) کچی لی بوو.

حاجی محمد ئاغای عباس ئاغای رۆلێکی گموره ی بیننی له پیشخستنی ئه و مزگموت و قوتابخانه ئایینه و له چله کاندای ههردوکیان چوون بۆ هه ج.

ماموستا مه لا محمد زۆر بلیمهت بوو، زۆر که سی زیره که له ده وری کۆ بوونه وه و ده رسی پی و تن له زانسته کانی (غو، صرف، بلاغه، منطق، فقه، ته فسیری قورئانی پیرو ز و زماندا)، زۆر شاره زای مه زه به یی شافیه یی بوو هه زی له فه له کیات بوو.

سالی ۱۹۷۰ له گه لاله باری کرد و چوه سلیمانی، له ۲۶/۴/۱۹۷۹ ز کۆچی دوا یی کرد و له گردی سه یوان به خاک سپهردرا.

دانراوه کانی: نامیلکه‌ی دهج، نامیلکه‌ی ته‌جويد، شهرجی هونراوه‌ی فهرائضی مه‌لا عه‌لی قزلجی، ته‌فسیری چهند جوز، له‌ قورئانی پیرز به‌ کوردی، کورته‌باسی نیکاح و ته‌لاق و مامه‌لته‌ له‌ توحفه.

وینه‌ی ماموستا مه‌لا محمدی ره‌ئیس (۱۹۰۴ - ۱۹۷۹)

نوه‌ ماوه‌ بزانی که‌ نازناوی (ره‌ئیس) له‌ چیموه‌ هاتووه‌؟

ئه‌مه‌ له‌ باوکیه‌وه‌ که‌ کاتیک قوتابی بوو لای زانای گموره‌ی ئایین و کورد (مه‌لا حسن کوری ماموستا مه‌لا علی قزلجی) خوا گیانی پاکی به‌ به‌هشت شاد بکات، له‌وی سه‌روکایه‌تی هه‌موو قوتاییه‌کان و کاره‌کانی ده‌کرد چونکه‌ له‌ هه‌موویان زیره‌کتر بوو.

ئه‌وانه‌ی لای مه‌لا محمدی ره‌ئیس خوتندیان زۆر بوون هه‌ندیک له‌و به‌رێزانه‌ ئه‌مانه‌ بوون:

مه‌لا زاهیدی پاوه، مه‌لا عبداللهی گه‌ناوی، مه‌لا حسین ده‌شتیو، حاجی مه‌لا عبدالرزاق ماوه‌تی، حاجی ره‌سولی گه‌لالی و کوره‌که‌ی مه‌لا عبدالرحمن، شیخ عبدالرؤف بیژوه‌ی،

مهلا علی دولکانی، مهلا احمد حاجی عره، ماموستا علاء الدین سجادی، مهلا عبدالله جنانی، مهلا سعید زمانکو، مهلا ابوبکر وهجاغی، مهلا عبدالله حسن زاده.. بهدهیان ماموستای تر.

سالی ۱۹۷۰ گه لای بهجی هیشت و هاته سلیمانی لموی همر خیریکی خوا پهرستی و ناموزگاری و (فتوی) دان بو.

زور نفس بهرز بو، کسایمتی خوی زور پاده گرت، هرگیز له گهل کاربه دهستان په یوه ندی نمبو یان داوای شتیان لی بکات، له روژی ۱۹۷۹/۴/۲۶ کۆری نایینی کوردستان نهم ماموستا بهرته زی له دهست چو، گیانی پاکی سپارد و چوو کاروانی زانایان و پیوانی نایین، خوا گه وره گیانی پاکی به بههشت شاد بکات.

* * *

بوچی له گه لایه ئیجازهم وهرنه گرت:

بریار وابوو یه کهم مانگی بههار سالی (۱۹۴۶) من له لای ماموستا مهلا محمدهدی ره ئیس ئیجازهی دوانزه عیلم وهریگرم چونکه کوتایی نهم زانستانهم لای ئهو خویند، من زیاتر له ههندیك خویندم چونکه زور فقهی ههبو له کوتاییدا (فلکیات) و (ریاضیات) یان نه ده خویند من ئه وهشم تمواو کرد و ده بو له کوتایی ئهو کتیبانه دا لای ئهو ماموستایه ئیجازه وهریگرم، به لای به پیچموانهی ئهو داب و نه ریتمه ئیجازهم وهرنه گرت له بهر نهم هۆبهی که باسی ده کهم.

ئهو زستانه زستانیکی زور سهخت بو، به فریکی زور باره بو، ههروهک ئهو ساله وابوو که له تهویله ده خویند و چووم بۆ پاوه، ئینجا لهم لاو لهولاوه ههولمان ده دا دار پهیدا بکهین بۆ سوپاکه مان که سرمامان ده بو، گۆرستانیك ههبو له نزیکه دیکه دا دار بهرویه کی زوری لی بو وشک بو بو، به لای ههچ کس له دانیشتوانی ئهو دایه نه یانده ویترا داره کان بهینن بۆ سوتاندن، چونکه وا بلای بو بۆوه که (شخص) یک هدیله له دارستانه دا همر کسێک لهو دارانه بهییت دهیدات بهین ده سیدا و دهیکوژی، ئیمهش له بهر ناچاری دهستان نا به گیانی خۆمان وتمان (شخص) که ههرچیمان لی بکات لهوه باشتره له سرماندن رهق بیینهوه، سوخته کانمان نارد وتمان همر یه که باوه شیک لهو داره وشکانه ی سهر ئهو گۆرستانه بینن، یه کی له سوخته کان سوخته که ی من بو که ناوی (مهلا عبدالرحمن عهینه کی) بو، نهم فقهیه زور قسه ی نهستمق و خوشبوو، شهرمی له کس نه ده کرد له بهر راستی خوی ته گهرنا

ڙڙ به نمدوب بو، کاتيڪ داره ڪانيان هيٺا ٿا وايهه ڪه زانيان همويان چاوه پواني ٿموه بون ڪه ٿيمه شتيڪي خراپان بسمر دا بيت يان ڪاره ساتيڪ پو بيدات ڪه پڙگارمان ٿيئي نهيٽ به هيچ دوعا يهه و هيچ شتيڪ، يه ڪيڪ له دانيشتوهه ڪاني ديهه ڪه خوي به دم سبي ديهه داده نا له پاش ٿاغا، له مزگوتدا له کاتي نوڙ ده چيٽ به گڙ سوخته ڪه دا (عبدالرحمن عهينهڪ) ده ٿيٽ: بڙجي ٿم دارانه تان هيٺاوه ٿيوه خوتان به موسلمان نازانن؟ وتبوي: له بمر ٿموه داره ڪانمان هيٺاوه سمر ورگي مردووه ڪان و شه خسه ڪه سووڪ بن چونڪه داري ڙڙيان له سمر بو، ٿمويش وتبوي به فقه ٿي (عبدالرحمن عهينهڪ) له بمر چاوي نوڙ ڪره ڪان: له موساوه فقه ٿي و مهلا له دم ديهه دا پهيذا بووه ڪوڙ و همڙاري ديهه ڪه تير سڪي ناني نه خواردوه، واته مهلا و فقه ٿي موچي همڙار و ڪوڙ و بي ده سلاتي ديهه ڪه يان داگير ڪرد بڙ خويان له جياتي بدرت به همڙاره ڪان ده درت به مهلا و فقه ٿي، ڪاڪ عبدالرحمن قسه ڪه ي بڙ گيرايهوه له حوجه، منيش ٿمونه دم پي ناخوش بو ده ستم برد قورثانيڪم داگرت سويندم خوارد به قورثانه ڪه ئي جازه وهرناگرم و مهلا يه تي نه ڪم و ده چم ڪمور ده فرزشم يان پيتلاو بڙياغ ده ڪم له سمر پيشه و رهوشي مهلا و مهلا يه تي نارڙم.

زوتر بيستبوم (عدلي ڪمال) له به غدا له سمر ٿمري خوي فقه ٿي ڪورد ده نيري بڙ زانڪوي ٿمزهمر له قاهره لهويش (رواق الاڪراد) هيه ڪاتي خوي (صلاح الدين ي ٿيويي) خواليي خوشيٽ، ڪردويه تي بڙ ڪورده ڪان بڙ ٿموي لهوي بخوتن، ٿينجا ٿموي بگهيش تاهه ٿموي شويته خواردن و نوسن و هممو شتيڪي له سمر ٿموي بو، ڙووريان پي ده دا و هممو مانگيڪيش موچيه ڪي تايه تي همبو، به باشي پي ده ڙيان.

منيش بريارم دا بچم بڙ به غدا و ٿموي ريگهيه بگرم له جياتي ٿموي ئي جازه وهر بگرم يان مهلا يه تي بگرم، (مهلا ٿه محمد) فقه يه ڪو له گه ٿمدا به (مهلا ٿه محمد ي واحد العين) به نايانگ بو چونڪه همر له زگما ڪيموه چاوتيڪي ڪوڙ بو، وتم مهلا ٿه محمد من به ياني ده ڙڙم ڙووه ڪويه و لهويش موه ڙووه به غداد، تو ديت له گه ٿم يان نا؟

وتي: ديم وه تو نه مهلا يه تي ده ڪم و نه ئي جازه وهر ده گرم، مادام ٿيمه موچي ٿيقمو مار و همڙار و بي ده رامت وهر ده گرڻ.

ٿموڪاته مانگي يه ڪو له سالي (۱۹۴۶) و هممو زوي پر بو له به فر ٿم هموا ٿه يان دا به ماموستا، ٿمويش هات بڙ حوجه بڙ لام وتي:

من به چاري باوڪا يه تي ته ماشاي تڙم ڪردوه، وه ڪوپه ڪاني خوم مامه ٿت له گه ٿ ده ڪم، هيچ کاتيڪ توم به فقه ٿي دانه ناوه، بڙجي ده ڙيٽ؟

منیش قسه کهم بۆ گتپراوه وتی: به محمد ئاغا ده لیم سزای ئمو پیاوه بدات.

وتم: سزا بۆ یه کیڤکه تاوانبار بیت ئمو پیاوه تاوانبار نیه چونکه ئموه وتی راسته، مهلا و فهقی به سرفیتره و زه کات ده ژی، له قورئان و فهرموده کانی پیغه مبهردا پیغه مبهردا و سرفیتره بۆ همزار و لیقه موماوه بۆ که سیڤکه ناتوانی به دهستی خوی نان پهیدا بکات، ئینجا که پیتم دهوتری پیشموای موسلمانان له نوێژدا پیش ده کهوم وله رویشتندا پیش ده کهوم کهچی له ژیاغدا له هممو همزار و لیقه موماویڤ خراپترم و ده چم موچهی ئهوان ده خوم، پیتم وایه به چم ریڤه کهی تر بگرم بۆ ژیانم که به سهرهف تر بیت ته مهنی خومی پی به سهر ده بهم باشتره.

ماموستا وتی: وا دیتته بهرچاوم تو شیته بوویت چونکه یه کیڤکه شیته نه بیت ته ماموستا ناکات، یه کیڤکه بهم زستانه که هممو ریڤه به فره ده ریشی بکن ده رناچیته.

وتم: ماموستا من زور سوپاسی تو ده کهم زور سودم لی وهرگرتیت و ههردهم ههستم ده کرد بهوهی زور به لوتفیت له گه لدا، به لام قسه یه که کرد و ممو په شیمان نا بهوه.

بۆ به یانی چووم دهستی ماموستام ماچ کرد، فرمیسک به چاوی ئمو و مندا هاته خواره ده، له گه له مهلا نه محمد نیشینه سهر ئمو ریڤه یه بهر و پشدر رویشته بۆ ئموه بچین بۆ کوپه، ئمو روژی له گه له ده رچوین زور سهرما بوو له بهر ئموه شو له دی (نورالدین) ئمو دیسهی (مهلا حوسین) مهلا ی بوو لهوی ماینهوه چونکه نزیکترین شوین بوو له سهر ریڤه که ماندا له بهر سهرما نه مانوانی بچین بۆ دیه کی نزیکتر له ناوچه یه دا.

لهو کاته دا (ماموستا مهلا حسین) هات بۆ حوچهی فه قیکان وتم: ماموستا ده مناسیتته وه؟ وتی: به سهر و شیوه ده تناسمه وه به لام به ناو و ناوه روک هیچم له یاد نه ماوه.

وتم: من ئمو فه قیه م پیش سی سال هاته خزمهت و داوام کرد جیگه م پی به دی، توش که خوت به باشترین مهلا ده زانی و به باشترین موسلمان له ناوچهی پشدر ده ناسریت، ته ماشات کردم که بینیت روت و قوتم به پی ئموه پرسی که چی ده خوینم و بۆچی ده گهریم وت فهقی من جیگه م نیه له م حوچه یه دا بیده به تو، منیش ئموه نه ماندو بووم و ئموه نه ده گهرابووم ولات به ولات به دوا ی مهلا ی باشدا، تو له مهلا باشه کان دانرابوویت به لام که هیوام نه ما به جه نابت فرمیسکی گهرم به چاومدا هاته خواره وه چونکه دلم کره ی هات بۆ حالی خوم و پیتم وتیت په یمان بیت له روژی قیامهت له خزمهتی پیغه مبهردا شکاتت لی بکه م، چونکه تو بریاره کهت زور نا رهوا بو، من پیشتر ده مزانی که جیگه ی فهقی هیه.

وتی: فهقی به خوا منیش دوا ی تو کره به جهرگمدا هات بۆ تو و زور په شیمان بوومه وه ده مدا به ئه ژنوی خومدا که من بۆچی ئمو هه له یه م له گه له تو کرد، وتی: سویندت ده ده م

به خواو تڪات لي ده كم كه ناشت بينموه.

وتم: همر چهنده ماموستا شتيكي ناشپينه نمو توانمي كه نمو روزه تو بهرامبهر بهمنت كرد هي نموه نيه كه به ناشت بوونموه خوا بيسرپيتموه له لاپهري كرده و كاندو بو روزه قيامت، دووباره جاريكي تر وتيموه تكات لي ده كم با ناشت بينموه، وتم: همروا به خورايي؟ وتي: لهبهر خاتري تو نموشمو هممو فهقيكان ده عوهت ده كم، نينجا فهقيكان نمهيان پي خوشبوو زور هانيان دام كه ناشت بيموه چونكه پياوي موسلمان داواي لي كراوه له قورثاني پيروزدا كه ليبوردي هيت بهرامبهر بهوانه كهسته ميان ليكردوه، خوا فهرمويه تي: «وَالْكَافِرِينَ الْغَيْظُ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ»، واته: رهوشي جواني پياوه موسلمانان كه نمويه كه رقي خويان بخونموه و لي بورديان هيت بو نموانمي تاوانبارن بهرامبهر يان، منيش له ژباغدا همر چيه كيان پي وتبم نه گهر خراپ نه بوييت بهر بهر كانيم نه كردوه، به ليتم دا كه ناشت بيموه، دواي نويزي نيواره چوپنه مالي ماموستا پاش نان خواردن دهستان كرده ملي يه كتر و يه كترمان ماچ كرد و گهردي يه كترمان نازاد كرد و له خوا داواكارم لهويش و له منيش بپوريت.

دواي نموه گهيشينه ديي (گهناو) كتيب به نايابه كم كه دهستوخه تي نمو كهسه بوو كه شهرحي لهسر كرد بوو خوشهويسترين كتيب بوو له كتيبخانه ي ناغاي موفتي زاده له (سنه) كه پيشكهشي كرد به خوشهويسترين فقه ي كه من بووم، لهسر نمو كتيب به همدوو چاوم كوير بوو، كه ژماره يه كي زور حاشيم لهسر نووسي، دام به (مهلا صالح) مهلاي گهناو، به ديناريك.

وام دهزاني ديناره كم دوزيوه نموه چونكه نه گهر كتيب به كم بسوتانايه دلم نوخه ي نه ده كرد، به لام سالي (۱۹۷۸ز) داوام له هاور ي يه كي ماموستا كرد نمو كتيب به بو بكرپيتموه به كيشانه ي خوي به دينار به لام لهويش ديار بوو فروشتبووي به فرمانگهي (آثار) ومنيش تا نيسا به داويدا ده گهريم كه (استنساخ) ي بكه به لام هيتا نه دوزيوه نموه.

همروه ها كتيب ي (شرح شمس) م هه بوو به حاشي ي پينجوييني پرم كرد بوو له لاپهري يه كه نموه تا دوا لاپهري نمويشم دا به فقه ييه كه به كلاويك. له پاش دوو روز به پي به ناو نمو به فردها گهيشينه كويه.

همر حوجه يه كه ده چويين له شاري كويه رايان نه ده گرتين چونكه نموكاته كيشي نيران كه قازي محمد بوو هيتا دوايي نه هاتبوو به دوايي خه لكدا ده گهران له نيران و عيراق كه تووشيان بكمن يان ده يان وت په يوه نديتان به كومه لموه هديه يان هه لهاتون يان جاسوسن.

پاش ئموى كه بى هيو بووين چوبن بو حوجرهى مهلاى گموره (مهلا عمهدهى جهلى زاده) كه سالتىك پيشتر وهفاتى كردبوو، ديمان ئمو حوجره گمورهدهى جاران تنها يهك مستعد و يهك سوختهى تيندايه ومستعدهكه ناوى (مهلا رؤوف مەريوانى) يه، ئمويش وتى: من لاي براكهى جهنابى مهلاى خوالىخوشبوو دهخوئيم، رايان سپاردووين له لايمن ميرييموه له لايهنى مهلاكانموه همره فەقييهكه نهيناسين جيگهى پى نادريت له حوجرهى فەقييهكاندا، لهپاش ئموى چامان خواردوه لهمنى پرسى تو خەلكى كوئيت؟ وتم: خەلكى همورامانم مالممان لهديى زهلمه، وتى: مهلا مصطفى زهلمى دهناسيت؟

وتم: بهلى دهناسم.

وتى: من نهمديوه بهلام ههوايم لاي ماموستا مهلا باقر له مەريوان بيسستوه كه لهوى دهخوئى له بالك.

وتم: من ئمو كهسم كه تو پرسيارى لى دهكهيت.

ئينجا ماچىكى كردم وتى من وادهكهم جيگاتان بدهنى و به ماموستا دهلييم دهناسم لهسر من با ليتره بن، له خزمهتى جهنابت بخوئن.

ئينجا لهوى كه دامهزايين بو ئموى ريگهيهكه بدوزيموه كه بمانگهيه نيته لاي عهلى كه مال له بهغدا، لهوى دهبوو بخوئين، دهستم كرد بهخوئندننى (تهفسيرى بهيضاو) لاي شيخ نورى براى خوالىخوشبوو مهلاى گموره ومهلا ئهممه (جمع الجوامع) دهخوئند.

شيخ نورى پياويكى زيركه بوو بهلام لهبهرئموى لهكاتى خويدا ههر مهلا عمهدهى جهلى زاده برا گمورهى تهدرسى كردوه ئهم به كشتوكالموه خوى خەريك كردبوو زور بههيز نهبوو له درس وتنموهدا.

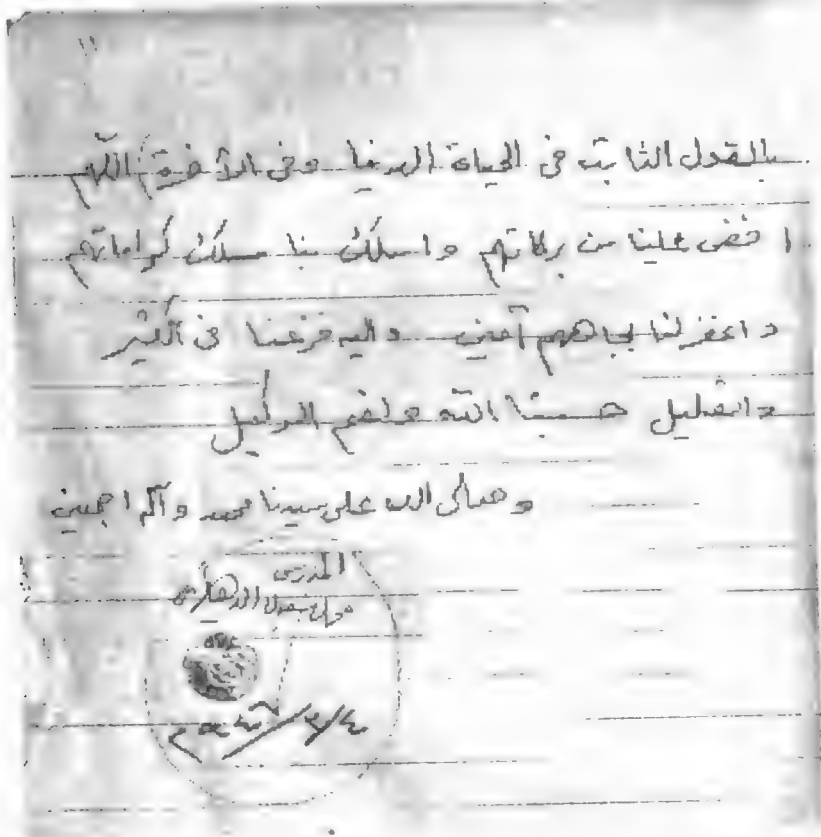
روژنىك مهلا ئهممه پىنى وتم: تو (تشرىح الافلاك) خوئندوه لاي ماموستا مهلا عمهدهى كه لاله، لام وايه لى تينگهيشتوويت ومن ئهم كتيبهم نهخوئندوهو باوهرناكهم ببخوئيم، لهبهرئموه تو ههموو روژنىك دهرسیكم پى بلى چونكه بهيانى كهس ناليت لاي هاورپيهكى خوت خوئندوته، ئينجا بو ماوهيهكى كه كتيبهكه ههر جوړ بوو بهشيكي زورمان لى خوئند، وتم وابزان كه پياى دهچينموه بهدرس پيت ناليم.

له پاش چهند روژنىك مانموه مان له كزيه روژنىك كه نوژنى عهسرم دهكرد لهو حوجرهيهدا كه مهلاى گموره زياتر له (۵۰) ساله درسى تيا وتبووهوه، بىرم لهوه كردوه كه مروژ همرچيهك پيت له ژيانى دونيادا دهبيت كوتايى ژيانى بهچى تهاوو بيت جگه له مردن، هيچى تر نيه، ئهگەر من بىم به پاشاى عيراق ههر روژنىك ژيانم تهاوو دهبيت، مالتاوايى

له ژيانم ده كهمو ده چمه شوينيكی تر كه پيوه نديم به ههموو ئاده ميزاد يكهوه نامينيت، زور دلم تنگ بوو زورم يو له دواړو ژي ژيان كردهوه، په شيمان بووموهو لهو سويندهی كه وتم واز له مهلايه تي دینم و كه فاره تي سوينده كهم له سره لهو برياره دا، بريارم دا لای شيخ نوري ئيجازه وهر بگرم، بگريتموه بيم به مهلاي ديبه كه مان، به لام سرفيترو زه كات نه خوږم و هه تا ماوم له گهل مالتی بار كندا، لهوان چوڼ ده ژين منيش بهو جوړه بژيم، ئينجا منيش لهو بيروا ييم ناشكرا كرد بو مهلا نه محمد و مهلا رووف، زوريان په سهند كرد، مهلا نه حمديش وتی منيش ده چمونه بو ئيران.

له پاش لهو به دوو مانگ بريار درا كه ئيجازه وهر بگرم، له مانگي نازاري سالي (۱۹۴۶ز) شيخ نوري به يه كه دوو بازرگاني وت كه ميزره و جبه و عه باو جوتيك پيلاو و ئه مانم بو ئاماده بكن بو روژي ئيجازه وهر گرته كه، به هه نديكي تري وت نركي ئيجازه كه بگرته سر شانی خوږيان.

دانېشتوانی كويه له بهر نه وهی زور مهلايان خوږ ده ويست عورف و عادهت و ابو حوت روژ فقيكان شايي و هه لپه ركي بكن و به شداری بكن به خویندنه وهی شيعری (بوردييه)، له كولا نه كاندا بهرو قهراغي شار بو له وهی له ناو سوزه گيادا لهو فقييانه هه لپه رن، بهم جوړه ده ست كرا به ناهه نكي ئيجازه كهی من به لام له بهر نه وهی (جهلال ناغا) كه پياوړيكي گمورهی كويه بوو كوچي دوايي كرد له روژي سييه می ئيجازه كندا، زه ماوه نده كه بوو به پر سه بو مساوهی حوت روژ كاتيك ههموو پيوستيه كانی من تمواو بوو ههموو بازرگان و پياو ماقولانی كويه بانگ کران له مزگموتي گموره لهو شوينه دا كه ههموو جار يك مهلاي گموره ئيجازهی تيا پيشكش ده كرد، جهنابی شيخ نوري كاتيك هه لسايموه ئيجازه نامه كهی خویندنه ده ستی كرد به گريان و دانېشتووه كانيش ههموو گريان بو جهنابی مهلاي گموره، كه نه مه يه كه ئيجازه بوو درا به فقيي حوچه كهی لهو له پاش كوچي دوايي و به جی هيشتنی نه م جيگايه، كه همرده م پر بوو له فقيي كوردستاني عيراق و ئيران، به سهدان ئيجازهی مهلاي داوه و هه ر يه كه بووه به مهلاي شوينيك، كاك مسعود كوري جهنابی مهلاي گموره كه كوليجی ياسای تمواو كرد بوو له به غدا لهو يش حازر بوو له كاتي ئيجازه وهر گرته كندا، بهم جوړه له كويه ئيجازه م وهر گرت و گه را موه سليمانی.

کورتیه که له ژانی ماموستا مهلا محمدهد سهید دلیژیه^{۱)}:

مهلا محمدهد سهید کوری حاجی حاجی مهلا نهحمدهد کوری مهلا محمدهد کوری مهلا
حسینی دلیژیه. سالی ۱۸۹۴ز له شاری سلیمانی له دایک بووه، له بنه ماله یه کی نایینی
په روه رده بووه، له لای باوکی دهستی به خویندن کرده، دوی وه فاتی باوکی چوته لای
چهنده مهلا بو خویندن، تا له لای ماموستا مهلا حسینی پیسکهندی خویندنی
تهواو کرده و نیجازه و درگرتوه. بو ماویه کی کهم موچه خوری میری بو له دائره و (تاپو) و
دوی وازی لی هینا، چونکه نهو کاته نیشوکاری میری به دهست نینگلیزه کانهو بو، نه میش
له گه لیاندا نهده گونجا.

^{۱)} له بنه ماله و ماموستا و درگراوه.

نه گهر يه کيڼک تساوانیکی بگردايه نهمده زانی چوڼ سزا ده دريښت، نه گهر بچومايده ته
فهرمانبهرايه تيکی ميري نهمده زانی (سکالايهک) بنووسم، نهمه ههمووی به هوځی جوړی
خوینندنه کموه بوو.

په شیمان نیم لمو (۱۲) سالنۍ خوینندن که تمواوم کرد به ماندوو بوون و برسیتی و روتی
و دووره ولاتی و گهرانی دی و شاران و هیلاک بوونم، ههرچهنده پینم و ابوو که هیچ سوودم له
خوینندنه که نه بینووه، به لّام بو دواړوژ له زانکوډا سوودم لی وهرگرت، نهمو بابتهانۍ که له
حوجه کان ده خوینران، ناستی بیرکردنموی مرؤډ فراوان ده کمڼ، که بیر بکاتموهو به دواوی
زانیاری زیاتردا بگهریتز سالی (۱۹۶۰ز) له کولیجی یاسا له زانکوځی به غدا وهرگیرام،
ماموستاکان که بابته تیکی یاسایان پوون ده کردهوه، بو من تیگه یشتنی زور ناسان بوو، به
پیچپوهانۍ نهمو قوتایانۍ له گه لمدو بوون که نه یانده توانی به ماشی بابته که بهیننه بهرچاوی
خوځیان، نهمو توانایۍ من به هوځی خویندنۍ مزگومتوهو بوو، که دواتریش توانیم سی ماستمر و
دوو دکتورا به ده ست بهینم و زیاتر له (۲۰) دانراوم هه یوه هیشتا چند دانراویکم هه یه که
بلاو نه کراوه توهو، زوری دانراوه کان بهراورده له نیتوان فقهی ئیسلامی و یاسادا.

نهمو خوینندنۍ که له مزگومتو دواتریش نهمو که له زانکوځی خوینندم وای لی کرم که زور
شتی ورد هه بوو له یاسادا یان له باسکردنی حوکمه شهرعیه کاندایان یینم، کردم بهو
دانراوانۍ که ئیستا له کولیژه کانی یاسادا ده خویننن:

له قوناغی یه که مدا: (المدخل لدراسة الشريعة الاسلامية).

قوناغی دووه: (احکام الزواج والطلاق).

قوناغی سیته: (أحكام الميراث والوصية وحق الانتقال في الفقه الاسلامي).

قوناغی چواره: (أصول الفقه الاسلامي في نسیجه الجدید).

له قوناغی ماستمر: (موانع المسؤولية الجنائية في الشريعة الاسلامية والتشريعات
الجزائية العربية).

له قوناغی دکتورا: (الالتزامات في الشريعة الاسلامية والتشريعات المدنية العربية).

دانراوی (أصول الفقه الاسلامي في نسیجه الجدید) له ولاتی ثوردن و یه من و
نهمده نوسیا کراوه به بابته تی پوولی چواره می کولیجی یاسا.

نهمانه ههمووی به هوځی ورده کاری قوناغی خویندنۍ مزگومتوهو بوو.

تییینییه کانم له سهر خویندنی مزگهوت:

له ماوهی (۱۲) سالی خویندتم له قوتابخانه ئاینیه کاندا، هه ندیک تییینیم بۆ دروست بووه له سهر خویندنی حوجره و لهم بهشدا تۆماریان ده کم:

یه کم: جۆری وتنهوی بابمتهی منداڵ له مزگهوتدا زۆر ههله بوو وهك باسم کرد، زۆر نارها بوو له (۱۰۰) منداڵ دووان دهرده چوون، هه ندیک لهو مه لایه یان ئهو میرزاییه که قوتابخانهی داده نا توله هه ناریکی ئاماده ده کرد یان به زستاندا مقاشیکی سورهه کراوی به کار دهینا بۆ سزادانی ئهو قوتاییه هه له یه کی ده کرد له وشه یه کهدا، نه گهر جگهره کیش بوایه جگهره کهی ده نا به په نا گوئی منداڵه کهوه، وهك میرزا فتح الله جگهره کهی نا به په نا گوئی (محمد) ی ئاموزاموه، مامیشم وتی نه گهر بییت به ئیمامی شافعی نایه لم بخوینیت.

دوهم: قورئانی پیروژ گرانترین کتیییکه به زمانی عهره بی، له هه موو دانراویکی عهره بی (بلیخ) تر و گرانتره، قوتابی بۆ یه که بچار له بری ئه وهی شتیکی ئاسانی پی بلین، بۆ ماوه یه که ساڵ ته نها قورئانی پیروزی پی ده لین، ئه ویش نه یه زانی مانای وشه کانی ئهم قورئانه چیه، له به ر ئه وه زۆر قوتابی هه بوو وازیان له خویندن دهینا هه ر له سه ره تاوه، قوتابی منان ورده ورده گه ره ده بیته ویر کردنه وهی گه شه ده کات، ده بیته له ئاسانه ترین زانسته وه به جیته بۆ قورسترین زانست، قوتابی ئیستا له ناو قوتابخانه کاندا ریژه یه کی که می واز له خویندن دینیته یان ده ر نا جیته چونکه خویندن پله پله سه ر ده که مته به پیچموانه ی خویندنی مزگهوت که ریژه یه کی زۆر که م خویندنی ته واو ده کرد.

له دیی زه لمه دا به ته نها من خویندتم ته واو کرد ئه ویش له به ر لاساریم وه مستم به ئیش و ئازار نه ده کرد، به رگهی هه موو لیدانیك و هه موو تو انجیکم ده گرت، به رگهی سه رما و گه رما و برستی و دووریم ده گرت.

سییه: جۆری ژبانی فه قی:

ئهو کاته ئهو جۆره ژبانه عه یب نه بوو له به ر دوو شت:

۱- له به ر ئه وهی عورف و عاده ت بوو.

۲- له به ر ئه وهی فه قی زۆر به ریز بوو له سه ر ئهو بنچینه یه ی که بۆ خوا ده خوینیت

و خزمه تهی ئاین ده کات، هه موو ئیوا ره یه که فه قییه که وهك سوال که ره ده گه را

به مه لانه ها هه ر ماله ی نانیکی ده دایه یان له به ها راندا ده چوون بۆ دیهاته کان

و دهواره کان ده گهران و راتبهی کهره یان ده کرد بۆ شه کر و چا، زۆر جار سه گ ده وه پری باری کهره که ده کموت و کهره که له گهل خاك و خوله که تینکه له ده بوو ریسی فهقی ده بووه به خوری، باشر بوو به شیوهیه کی تر ئمو ئیشه بکریت یان یه کیک له ئاوییه که نانه کی کۆ بکردایه تموه یان هه موو شته کان له جینگه یه که کۆ بکرایه تموه.

چواره م: جیاوازییه کی زۆر له نیوان سوخته و مسته عدا هه بوو، به جوړیک که مستعد سوخته ی به بنده و خزمه تکار ده زانی و به ئاره زووی خوی به دلئی بوایه پای ده گرت یان ده ری ده کرد، زۆرترین کاتی سوخته به خزمه تکاری مستعد تمواو ده بوو که ئه مه نه له نیسلامدا هه یه و نه شتیکی مروڤایه تیه و جوړیک بوو له کویلایه تی.

پینجه م: مه لای مزگموت له گهل فهقیکان کاتیکی زۆر و نازاریکی زۆر و هیلاکیه کی زۆریان ده کیشا له پنگه ی خویندن له گهل ئموهش به ره مه که یان زۆر زۆر که م بوو نه گهر به راوورد بکریت له گهل ماندوو بوونه که یان، بۆ ئه مه نه گهر مه لایه که چوار مستعدی هه بوایه هه یه که به ته نه ها کتیییکی ده خویند و ئمو مه لایه بۆ ماوه ی دوو کاتژمیر له گهل خویندنی ئمو فهقییه خه ریک ده بوو واته روژی هه شت کاتژمیر ده رسی بهو چوار فهقییه ده و ته مه به لای که مه مه، که هه ر یه که فیری یه که کتیب ده بوون، و ته مه ی ئمو کتیبه ماوه ی یه که سائی ده برد به لای که مه مه.

ئهم جوړه ده رس و ته مه یه گه مه ره ترین هه له بوو که ماندوو بوینیکی زۆر به را مه به به سو دیکی که م، نه گهر ئمو مه لایه له ماوه ی (۸) کاتژمیر هه ر چوار فهقیکه به یه که مه چوار ماده ی جیاوازی پی بوتنایه له جیساتی (۱۲) عیلمه ده بوون به (۴) عیلمه، هه ره که خویندنی کولیجه کان و پله کانی تری خواره ده ی خویندن له سه ره تایی و ئاماده یی جگه ئمو ده ی توانی ژماره یه کی زۆر تر فهقی فیر بکات.

له زمانکوی ئه زه ره هه مان ئمو کتیبانه ی مه لاکانی کورده ستان ده یا خویند ده و ترایه مه به لام به شیوه یه کی ریکه خراو بوو، (۵۰) قوتایی بۆ ماوه ی یه که کاتژمیر گو یان له یه که ماموستا ده گرت و زۆر تر بابه تی خویندن و ژماره یه کی زیاتر ده بوون، ئهم هه له یه هیشتا له خویندنی حو جره ی مزگموته کاند هه ره ماوه.

شه شه م: گرنگی پی نه دان به قورئانی پیوژ و فه رموده کانی پیغه مبه ر و فه قه ی نیسلامی، هه ر چه نه ده یه که م کتیب ده خوینرا قورئانی پیوژ بوو، زۆر فهقی هه بوو (۱۲) عیلمه یان تمواو ده کرد به یی ئموه ی یه که لاپه ره ته فسیری قورئان بخویننه مه یان

فەرمووده یه کی پیغهمبەر بزانن وهك باسی خۆم کرد، مه‌لا هیچی نه‌ده‌زانی له بابه‌تی شه‌ریعه‌تی ئیسلاموه.

جاریك له مه‌ریوان (مه‌حمود خان كانی سانانی) له مه‌لاكه‌ی (وولمه‌ژیری) پرسى مانای ئەم نایه‌ته‌ چیه (نساء كم حرث لكم فأتوا حرثكم أنا شئتم)^۱، مه‌لاكه‌ش ده‌لیت ئەمه‌ نایه‌ت نیه (حدیث) ی پیغهمبهره.

ده‌گێڕنمه‌ ده‌لێن: (شیخ الاسلام) له‌سه‌رده‌می ده‌وله‌تی عوسمانیدا وهك (وه‌زیری داد) ی ئیستا وابوو، كه‌ قازییه‌كانی له‌ژێرده‌ستا بوون، جاریك ده‌روات بۆ (بصره) بۆ مالی قازی، پری مه‌قه‌لیه‌ك پشكۆ داده‌نیت چونكه‌ زستان و سه‌رما ده‌بیست، شیخ الاسلام ده‌لیت: (النار فاكهة الشتاء)، واته: ناگری زستان وهك میوه‌ وایه‌ بۆ مرو‌ف، قازیش ده‌لیت: جه‌نابی شیخ الاسلام ئەو نایه‌ته‌ له‌ چ سو‌ره‌تیكدا هیه‌، ئەمیش له‌ داخندا نانه‌كه‌ی ناخوات ده‌گه‌ڕیتمه‌وه‌ بۆ به‌غدا، له‌وێ باسی قازی ده‌گێڕیتمه‌وه‌، قازی به‌غدا ده‌لیت ئەو نه‌خوێنده‌واره‌ نه‌یده‌زانی ئەوه‌ نایه‌ت نیه‌ و فەرمووده‌ی پیغهمبهره‌، ئەمیش هه‌تا ده‌توانی‌ت داوه‌كه‌ی ده‌ستی ده‌دات به‌سه‌ر قازیدا و ده‌گه‌ڕیتمه‌وه‌ بۆ ئەسته‌مبۆل.

مه‌لایه‌کی زۆر چاك له‌ كوردستاندا هه‌لكموتوه‌-نامه‌وێت ناوی بلیتم- چونكه‌ بۆ پله‌ی ئەو ئەم قسه‌یه‌ نا‌ه‌وايه‌، جاریك به‌یانیه‌ك ده‌چیت بۆ مزگه‌وت له‌و سه‌ره‌وه‌ ده‌گه‌ڕیتمه‌وه‌ ماله‌وه‌ ده‌بینیت لاپه‌ره‌یه‌ك با هیتاویه‌تی له‌سه‌ر ڕنگه‌، ئەمیش ده‌بینیت لاپه‌ره‌یه‌کی جوان ده‌بیست كه‌ هه‌لێ ده‌گه‌ڕیتمه‌وه‌ سه‌ری سو‌ر ده‌می‌نی له‌و وتانه‌ی له‌ لاپه‌ره‌كه‌دا یه‌ و له‌ماله‌وه‌ ده‌چیت شه‌رحیه‌کی زۆری له‌سه‌ر ده‌نووسی‌ت، پۆژێکی تر مه‌لایه‌کی تر ده‌بینیت ده‌لیت لاپه‌ره‌یه‌كم دۆزیوه‌مه‌وه‌ نازانم هی چ كتیبه‌یه‌كه‌ ئەوه‌نده‌ (بلیغ) ده‌لێی قورئانه‌، ئەمه‌ش چونكه‌ ئەو مه‌لایه‌ ته‌مه‌نی خۆی به‌سه‌ر برد به‌سه‌ر حاشیه‌ی كتیبه‌ی (أصول الفقه) و (منطق)، ئەمیش ده‌لیت ماله‌ت برمی‌ت نازانیت ئەوه‌ قورئانه‌.

حه‌وتهم: ئەو مه‌لایانه‌ی كه‌ له‌ پاش مه‌لایه‌تی هه‌ولیان ده‌دا كه‌ بۆ خۆیان تۆژێك فی‌ری فیه‌قی ئیسلام بین جگه‌ له‌ - مذهبی شافعی - ﷺ نه‌یاندە‌ویست فی‌ری شتیکی تر بین له‌ مه‌زه‌به‌كانی تر ولایان وابوو ئەوه‌ی شافعی فەرمویه‌تی هه‌مووی راسته‌ وهیچ رۆژێك بیران له‌وه‌ نه‌کردۆمه‌وه‌ كه‌ ئیمامی شافعی ئەم حوكمه‌ی له‌ چ سه‌رچاوه‌یه‌كه‌وه‌ هیتاوه‌ تا ئەمیش به‌چیت سه‌یری ئەو سه‌رچاوه‌یه‌ بكات تا بزانی‌ت قسه‌كه‌ی ئیمامی

شافعی ریی تی ده چیت که راست بیت، یان مهلاکان ده یانتوانی حوکی زور شت لمو خویندنه ی خویندوویه تی یان قورئانی پیروز یان فهرمووده کانی پیغمبهر وهر بگرن، نیمامی شافعی (۵۴) سال ژیاوه تنها چوار عیلمی خویندووه که بریتی بوو له عیلمی (قورئان)، عیلمی (فهرمووده ی پیغمبهر)، علمی (أصول الفقه)، عیلمی (بلاغه)، کهچی مهلا (۱۲) عیلمی ده خویند و زیاتر له نیمامی شافعی ده ژیا و زیاتر نهم عیلمانه ی ده و تموه به خویندن به فقهی که پرسیار یان لی ده کرد نه گمر وهلامی بدایه تموه له بوچوونی نیمامی شافعی زیاتر هیچی تری پی نه بوو، قهت نه ی ده ویرا بلیت نهمه پای خومه به پیی قورئان.

روژنیک چووم بو لای ماموستا (مهلا عبدالکریم مدرس) دیم شیخ نیبراهیم که نیستا له کمرکو که له گهل دوو مهلا لموی بوون، یه کیتک له مهلاکان کوری خوی بوو، نه ی تریان له سلیمانی کاتی خوی فقهی من بوو، که ههلساین لای ماموستا چوینه ده روه من دایکی محمدم له گهلدا بوو وتم یاشیخ بابچین نهم نیوه پرۆسه له خزمه تدا بین، وتی: تو مالئوه له گهلدا یه چیت ههیه له مالئوه ناماده بیت بیخوین، وتم: یا شیخ تو شیخی (تسموفیت) ده بیت به همموو شتیک رازی بییت، پیغمبهری خوا له ماوه ی ژیا نیدا نه ی فهرمووه نهم خواردنهم پی خوش نیه بیگورن به خواردنیک تر، هرچی ناماده بوو پیشکشمشی ده که یین، کاتیک هاتینه مه مالئوه ناغان خوارد هه ندیک پرسیار کرا له بابیت نیسلاموه، نه فقهییه ی که کاتی خوی لای من بوو وتی:

ماموستا: له کاتی حه جدا دهستی پیاو بهر نافرته بکمویت به پیی مه زه بی شافعی ده ستویرژی ده شکیت، به لام به مه زه بی نیمامی حه نه فی ناشکیت، له بهر پیویستی دروسته که مروژ خوی (تقلید) ی نیمامی حه نه فی بکاته وه؟

وتم: جا پیویستی چیه به ته قلید؟

شافعی فقهی (محمد حسدن شیبانی) بووه، نهویش فقهی (نیمامی حه نه فی) بووه، واته (حنفی) ماموستای ماموستای شافعی بووه.

شیخ نیبراهیم رووی تی کردم وتی: ماموستا وادیاره تو مهیلی وه هایت ههیه.

وتم: یاشیخ من نازام وه هابی چیه له بهرئوه من وه هابی نیم به لام تو له قسه کهم تی نه گه یشتیت.

وتی: ناخر نیمامی شافعی له همموو خاوهن مه زه به کان زانتر بووه.

و تم: ياشيتخ تو ده توانيت بليت نمو ده روښه له ده روښه کمې تر باشته يان نمو سوږيه سوږيه کې باشه، به لام تو بليت نيمامي شافعي زانتر بووه له نيمامي حنه فې يان يه کيکي تر نمو نيشي تو نيه.

من نيت نمو بليم که زياتر له (۵۰) ساله له گهل مزه مې شافعي ده ژيم و بهر دوام بهر اووړدم کردووه له گهل مزه مېه کاني تر و تا ده گاته هاوه لاني پيغم مېر خوا لتيان رازي بيت، تا نيستا قسه يه کم نمدی هی نيمامي شافعي خوی بيت و کسيکي تر پيش خوی نه يو تبيت، نمو بچووناندي نيمامي شافعي هم مووی وتی هاوه لاني پيغم مېر و نمواندي دوايان (تابعين) هاتون، يان هی يه کيکي تره له مزه مېه کاني پيش شافعي، نمو هم مووی کو کرد و تموه. نممه مانای نمو نيه من مزه مې شافعي به کم بزانه چونکه پله يه کی زور بهرزی هديه، به لگه بو نممه نموده که نمو هم مووی و بچووناندي کو کرد و تموه و باشترياني هه لېژاردووه و په سېندي کردووه.

هرچی فرموده دي نيمامه کان هديه (شافعي، حنه فې، حنه لي، ماليکي، ظاهري، أباضي، شيعي نيمامي، شيعي زهيدی)، هم مووی وەرگيرون له هاوه لاني پيغم مېره يان دواي نمو که هاتون، قورثاني پيرز و فرموده کاني پيغم مېر به ناشکرايي باسي کردون.

ماموستاياني ثابيني کوردستان، له بهر نموده هيچ بهرهميکي له (فقه اي نيسلامي به جي نه هيت و له زور مانای قورثاني پيرز تي نه گه يشت، که کوچي دوايي ده کرد و هک چرايه کی رووناک ده کوژايموه هيچ رووناکيه کی به جي نه ده هيت چونکه هم مووی تهممني خريکي خویندني نمو حاشيانه بوو که باسي کتيبه کمي ده کرد که ده بخويند بي نموده بزانيت سرچاوه دي نمو کتيبه له کوټوه هاتووه يان زور جار له کتيبه ش تي نه ده گه يشت.

نمو ماموستاياندي و هک (ماموستا عبدالکريم مدرس، مه لای پينجويني، قزلي، نوډشه، ماموستا شينخ عمر قمره داغي، مه لا قادري گوروي بياره، مه لا ثين نادم، مه لا مه حمده دي جلي زاده، مه لای تر) له ماموستا زيره کانه وينه يان کم بوو.

نم ماموستايانه سووډيان له خویندنه که يان وەرگرت به تايبه تي زور زانستي و هک (منطق) لموه و پيشتر نه بوو چونکه وەرگير ابو جگه له ماموستا نمويه کري مصنف که کتيبي (وضوح) اي به جي هيت، ماموستا مه لا عبدالکريم مدرس ته فسيري

باشی کردووه لاسەر قورنانی پیروژ، ئەو نوسراوانە لاسەر ئایینی ئیسلام بەجی
هێشتوو، مامۆستا سەید عارف پوونکردنەوی زۆر دوور و درێژی نوسیوه لاسەر
(وضوح) و چەند مامۆستایەکی تر، کەس هیچی نەنوسی یان شتیکی بەجی
نەهێشت کە کورد یان ئایینی ئیسلام سودی ئی وەرگیرێت.

بەلام لەخوا بەزیاد بێت ئیستا زۆر لە زانایانی ئایینی کوردستان، بەتایبەتی
مامۆستا گەنجەکان بوون بە پسیۆر، زۆریان دکتۆرا یان ماستەریان وەرگرتوو،
زۆرێکیشیان خەریکی خۆندنە بالەن لە دەروە، وە زۆر پەیمانگای ئایینی
لە کوردستان کراوەتەو. وە زۆر وتاریژمان هەیە بە جوانی فرمودەکانی خوا
پێغمەبەرمان بۆ پوون دەکەنەو، هیوادارین روژ لەدوای روژ روو بەزیادی بن بۆ
خزمەتی ئایینی ئیسلام و نەتەوێکەیان.

به‌شی دووهم

ژیانی مه‌لایه‌تیم (۱۹۴۶-۱۹۵۵ز)

له (١٩٤٦/٣/١٥) که ئیجازهی ره‌سمیم وه‌رگرت لای مامۆستا مه‌لا حمه سه‌عیدی دیلیژیه‌یی بۆ ئه‌وه‌ی نه‌مکه‌ن به سه‌رباز، چونکه (٤) سال به‌سه‌ر (تخلف)ی سه‌ربازیدا تیپه‌ریبوو، له‌به‌رئوه‌ پینۆست بوو لای مه‌لایه‌ک ئیجازه وه‌ریگرم که مه‌درسه‌که‌ی (ره‌سمی) بیته تا له لایه‌ن میریموه باوه‌ر پیکراو بی (اعتراف)ی پی بکات و له خزمه‌تی سه‌ربازی قوتارم بکات، باشترین مه‌لا له‌و رۆژه‌دا له سلیمانیدا مامۆستا مه‌لا حمه سه‌عید دیلیژیه‌یی بوو که مه‌درسه‌که‌ی ره‌سمی بوو، بۆ ماوه‌ی دوو مانگ مامۆسته تا (١٩٤٦/٥/٢٠) له خزمه‌تیدا هه‌ندی له فیه‌هی شافعییم خویند ئینجا چوومه‌وه بۆ زه‌لم.

سه‌ره‌تای مه‌لایه‌تیم له ١٩٤٦/٥/٢٠ ده‌ستی پیکرد، واته به‌هار بسو هیشه‌تا نه‌چوووبورینه ناوباخان له زه‌لم، ئه‌و کاته نزیکه‌ی (١٥٠) سال بوو، دانیشه‌توانی ئه‌م دێیه دووبه‌ره بوون به‌ره‌ی باوکم و به‌ره‌ی دایکم هیچ بیگانه‌یان تیا نه‌بوو، له‌وه‌ی مه‌درسه‌یه‌کم دانا که به‌مردی بناغه‌که‌ی کاک مه‌لا حمه‌نه‌مینێ نزلی بوو، ئه‌و خۆشه‌ویسته به‌وه‌فاییه که پیکه‌وه بۆ ماوه‌ی سالتیک له (١٩٤٣)دا له شاری سنه که له شاره‌ جوانه‌کانی کوردستانه پیکه‌وه ده‌ژایین له مه‌درسه‌ی مرگه‌وتی (دار الاحسان)دا که جه‌نابی مه‌لا مه‌حموودی موختی زاده تیایدا مه‌درس بوو، من لای ئه‌و (جمع الجوامع)م ده‌خویند (به‌رگی دووهم).

له اصولی فقهی شافعی له‌گه‌ڵ به‌شینک له کتیبی ته‌هذیب، ئه‌وه‌یش لای من کتیبی (صمدیه و اظهار)ی ده‌خویند له عیلمی نه‌حوذا، ئینجا چه‌ند فه‌قییه‌کی تر هاتن ده‌ستمان کرد به ته‌دریس، زۆر هه‌ستم کرد به خۆشی و کامه‌رانی که خوای گه‌وره ئه‌م ئاواته گه‌وره‌یه‌ی بۆ به‌دی هه‌تنام، له پاش ئاواره‌یه‌ی له دایک و باوکم و کهمس و کارم بۆ ماوه‌ی زیاتر له ١٢ سال.

ژن هیئانم:

همروهك باسم كرد دانیشتوانی دبییه كه ههمووی خزمی خۆم بوون، لهبهرئهمه من مه‌لایهك نه‌بووم كه له ده‌روه هاتیم، همروه‌ها مه‌لایه‌کی موچه‌خۆر و سهرقیتره و زه‌كات خۆر نه‌بووم، به‌لكو له مائی باوكم بووم، به‌لام ئه‌وان خۆیان زۆر ریزیان ده‌گرتم و له خزمه‌ت‌كردنم هیچ ناتمه‌واوییه‌كان نه‌بوو، گرنه‌گترین شتیك كه ئه‌وان بیریان لی‌كرد بیتموه ئه‌وه‌بوو له پیش ههموو شتی‌كدا ژینك بۆ من دیاری ب‌كهن له‌بهرئهمووی دامه‌زڕیم له‌دبییه‌كه‌دا و به‌جیان نه‌هیتلم.

چونكه له‌ناو خۆیاندا وتویانه هه‌رحه‌نده ئهم مه‌لایه خزمی خۆمانه به‌لام هه‌ر له منالیه‌وه چۆته ده‌روه و په‌یوه‌ندیه‌کی زۆر به‌هیژی نه‌ماوه له‌گه‌لمان، ئهو ژنه‌ی بۆم ده‌هینن باشتر وایه خزمی خۆم بی‌ت و بی‌گانه نه‌بی‌ت، بۆ ئه‌وه‌ی هاتم نه‌دات له‌سه‌ر به‌جیه‌شستنی دبییه‌كه. ئهم ژنه دوو سال له‌وه پیش دیاری كرابوو بۆم له لایمن باوكیه‌وه خوالی‌خۆش بوو (مامه‌ عبدالقادر) كه ئهو كاته مالیان له خورمال بوو.

مامه عبدالقادر له‌گه‌ل باوكم باوكیان (كریم و همه‌امین) برا بوون دایكیشیان شه‌مام و نه‌بات خوشك بوون.

دیاره ئهم خزمایه‌تییه زۆر نزیکه هه‌ندی له (فقهاء) ه‌كانی ئیسلام وهك شافعی خوا لی‌ی خوشبی‌ت و پزیشكه‌كانی ده‌رونازی و بۆما‌وه‌زانی (علم النفس والوراثه) به‌چاکی نازانن كه كورۆ كچێك باوكیان برایی‌ت یان پورزاو خالۆزا بن بن به‌ژن و می‌رد، چونكه مناله‌كانیان زۆر جار یان له بیروه‌وشدا تمه‌واو نابن یان له له‌ش و ته‌ندروستی‌دا، وتویانه بی‌گانه زۆر سه‌ركه‌وتوه، همروه‌ها وتویانه خزم ته‌گه‌ر گوشتت بخوات ئی‌سكت ناشكینی.

باوكم و هه‌ندی له ئامۆزاكانم و خاله‌كانم چوون بۆ خورمال به‌یه‌ك روژ خوازی‌ینی و ماره‌کردنی مه‌عصومه (دایکی محمد) یان بۆ من كرد، روژی (١٩٤٦/٧/٢٥) شایان بۆ كرد ئهو كاته له‌نیو باخ بووین له‌ناو كه‌پره‌كاندا هه‌رچی مه‌لا و فه‌قیی بیاره و خورمال و دیهاته‌كانی شاه‌زورور بوو بانگه‌كرا بوون بۆ ئهو شاییه تا سی روژ له گوشه‌ی پرد كه پشيان ده‌وت هاوینه هه‌واری (شیخ حسام الدین) هه‌له‌په‌ركی و شادی كرا، بۆ روژی سییه‌م دایکی محمدیان به‌بووکی هی‌نا بۆ دی‌ی زه‌لم.

مانای قزلجی:

لەر کاتهدا خەریکی ئووهوون بووک دابەزیت بچیت بۆ ئەر کهپرهی ئاماده کرابوو بۆ بووک و زاوا، منیش لەر کاتهدا دلم لاسەر ههزار لیده‌دات فهقییه‌کی مامۆستا مه‌لا سه‌ید عارف که ناوی مه‌لا حه‌مە آمین بوو (شرح تفرید) ی ده‌خویند، واته‌ له‌ ته‌واو بووندا بوو لهرپر کتیبکی ده‌ره‌ینا که له‌ گه‌ل خۆی هینابووی که ئه‌ویش ته‌صریفی مه‌لا علی ئه‌شنه‌ویی بوو، وتی پیم ئاده‌ی نه‌گه‌ر نازایت مانای ئهم قزلجیه‌ چه‌؟

قزلجی بریتی بوو له‌ چه‌ند حاشیه‌ک لاسەر ته‌صریفی مه‌لا علی کرابوون، له‌ باتی ئه‌وه‌ی ئاسانی بکات ئه‌وه‌نده‌ی تر گرانی کردبوو.

حاشیه‌که ئه‌وه‌ بوو کتیبه‌که ده‌یوت: (ونعني بالسالم ما سلمت من الهمزة وحروف العلة)، ئینجا قزلجیش به‌لای خۆیه‌وه‌ مه‌عنا‌ی (سلمت) ی لیک داوه‌ته‌وه‌ فرمویه‌تی: (أی خلت، فهو من قبيل إن كان قميصه قد من دبر فصدقت..).

منیش کاتی خۆی که فه‌قی‌ بوم له‌مه‌نگوور له‌ سالی (١٩٤١)، پێیان وتم له‌ سیوسینایه‌تی کتیبکی ته‌صریفی مه‌لا علی هه‌یه‌ به‌ قزلجیه‌کان خۆشکراون و ئاسانکراون به‌حاشیه‌ی (خوڕ خوړی)، چوم بۆ سیوسینایه‌تی بۆ ئه‌و کتیبه‌ سی‌ چوار روژ دانیشتم له‌ حوهره‌ی فه‌قییه‌کان تا نووسیموه‌، زۆر ئاگام له‌ مانای قزلجیه‌کان هه‌بوو، ئینجا منیش له‌ وه‌لامدا وتم: پرسیاره‌که‌ت منالیش ده‌یزانی، ئه‌ویش به‌تو‌په‌یی وتی: چۆن؟ وتم: مه‌به‌ستی قزلجی ئه‌وه‌یه‌ هه‌روه‌ک (قد من قبل) و (قد من دبر) ته‌عریفی (صدق وکذب) درۆ و راستی نیه‌، به‌لکو نیشانه‌ی درۆ و راستیه‌ هه‌روه‌ها ته‌عریفه‌کی مه‌لا علی ئه‌شنه‌ویی بۆ سه‌لامه‌تی ته‌عریفی سه‌لامه‌تی نیه‌ به‌لکو عه‌لامه‌تی سه‌لامه‌تیه‌.

بۆ زیاد روونکردنه‌وی ئهم مه‌به‌سته‌ هه‌ر (فعل) یکه‌ له‌ زانستی (صرف) دا (ألف، واو، یاء، همزة) ی تیا‌دا نه‌یت پێی ده‌وتریت (فعل سالم)، نه‌گه‌ر یه‌کی له‌وانه‌ی تیا‌دا بیت پێی ده‌وتریت (معتل)، نه‌گه‌ر پسته‌که‌ له‌ سه‌ره‌تاوه‌ بوو پێی ده‌وتریت (معتل الفاء) وه‌ک -وعده- نه‌گه‌ر پسته‌که‌ له‌ کو‌تاییدا بوو پێی ده‌وتریت (معتل اللام) وه‌ک -رمی- نه‌گه‌ر له‌ناوه‌راستدا بوو (معتل العين) وه‌ک -قَوْل-.

ناردنی عبدالله خان به دوامدا:

روژی ۲۷/۷/۱۹۴۶ عبدالله خان کوری محمود خانی دزلی که ناغای بهشی هورامانی ئیران و عیراق بوو لهو ناوچه‌ییدا، ناردی به دوامدا که بهچم بۆ ئمو ناوچه‌یه، له گه‌ل مامینکم و خالینکم چوبین بۆ دزلی له روژی دووه‌می ژن هیناندا.

کاتیک چوم بۆ ئمو دیم ماموستا مه‌لا باقریش که له‌دی بالک بوو دوو سال دهرسی پی و تبهوم له‌وتیه. وتم: خان من دوتنی ژم هیناوه بۆچی نه‌ته‌یشت سی چوار روژ به‌لای که‌مه‌وه له (شهر العسل) ببه‌مه‌ سمر، وتی: دینه‌کم کریه بۆ ئمو له پاشه‌ روژدا بیانو به‌خۆم و نه‌وه‌ کام نه‌گرن ده‌مه‌وت ئیوه قه‌باله‌یه‌کم بۆ بکه‌نموه.

ئهم قه‌باله‌یه‌ بریتی بوو له لاپه‌ره‌ کاغەزێکی گه‌موره‌ به‌ دوور و درێژی دینه‌که‌ی تیا‌دا ده‌نوسرا له‌ گه‌ل سنوره‌کانی له‌ پاشاندا دوو شاهید و دوو مه‌لا ئیمزایان ده‌کرد ئیتر نه‌مه‌ به‌پی ئایینی ئیسلام گه‌لێک به‌هێزتر بوو له (سندی طاپو) یان تۆمارکردنی له‌ دائره‌ی (التسجیل العقاری) که وه‌ک ئیستا به‌کارده‌هێنریت، ئیمه‌ش قه‌باله‌که‌مان کردوه و ئیمزایان کرد، له‌ پاشا ماموستا مه‌لا باقر فرمووی: ژنه‌که‌ت ناوی چیه‌؟ منیش ناوه‌که‌م پی وت، کاغەزێکی ده‌رهینا و ناوی من و ئمو له‌ناو چوار گۆشه‌یه‌کدا نووسی هه‌ندی پیستی له‌ ده‌وریا نووسی وه‌ک (أ.ب.ج.و.ک.ص.ن..). ئینجا ئهم پیتانه‌ی به‌راوورد کرد له‌ گه‌ل یه‌که‌تر له‌ ته‌خامدا وتی: به‌داخوه تو له‌م ژن هیناندا سهرکه‌وتوو ناییت.

به‌پی ئهم لی‌کدانه‌وه‌ی من و به‌پی ناوه‌که‌تان و ئمو پیتانه‌ی له‌ گه‌ل یه‌ک به‌رامبه‌رم کردن، منیش غه‌م و په‌ژاره‌ دایگرتم که باوه‌رم به‌و ته‌فسانه‌یه‌ کرد، منیش وه‌ک ئمو که (ماموستام) بوو له‌و سه‌رده‌مه‌دا باوه‌رم به‌و ته‌فسانه‌یه‌ هه‌بوو، که‌چی له‌ پاشه‌روژدا ئموه‌ زیاتر له‌ (۵۰) سه‌له‌ به‌سه‌ر ژباندا ده‌روات له‌ گه‌لیدا به‌کامه‌رانی ژبام، ته‌گه‌ر ئمو نه‌بوایه‌ نه‌مه‌ده‌توانی له‌ دینه‌کی دوره‌ده‌ستی وه‌ک (زه‌لم) بگه‌مه‌ ئهم پله‌ و پایه‌یه‌و پله‌ی پروفیسوریم بدریتی له‌ پاش برینی پله‌ی لیسانس له‌ قانوندا و ته‌واوکردنی خویندنی بالا.

ماموستا مه‌لا باقر هه‌رچه‌نده‌ زانا بوو له (منطق، فلسفه‌) و عیلمه‌کانی تر، به‌لام زۆر باوه‌ری به‌خورافات بوو، به‌داخوه ئهم جو‌ره‌ زانایانه‌ چۆن ئهم دوو شته‌ کۆ ده‌که‌نموه‌ لای خو‌یان (خورافات و زانیی)، له‌مه‌وه‌ ده‌رده‌که‌ویت که‌زانیا‌ری جیاوازه‌ له‌ گه‌ل ژیریدا، هه‌رچه‌نده‌ زانا فیری زانسته‌کان ده‌ییت به‌لام ته‌گه‌ر فیری ژیری نه‌ییت ئمو سه‌له‌های سال به‌ده‌رس ده‌ییتوه‌ که‌چی سو‌دیکی لی وهرناگریت له‌ لایه‌نی ژیری و لی‌کۆلینه‌وه‌ له‌و شتانه‌ی که‌ په‌یوه‌ندی هیه‌ به‌ ژبانی ئاده‌میزاده‌وه‌.

له بمر نهمديه كه (سعدالدين تفتازاني) فرمويېته:

(عالم شون چه ناسان، عاقل شون چه موشكيل). واته: مروژ بېټت بهرانا زور ناسانه بهلام بوونی بهرير زور گرانه.

بهراسټي شو ماموستايانهي كه له خزمهتياندا خويندېم له ماموستا مهلا (عبدالكریم مدرس) ژيرترم نهدي، شو كم و كورپيه له ژيريدا پيشهې مهلا نهبووه بهتمنيا، بهلكو (۹۰٪) موسلمانانكاني شم سمرزهمينه له همموو چمرخيكددا پاش (خلفاء الراشدین)، بهتاييهټي له پاش لموي كه زور له موسلمانانكان دژي (معتزله) دهوستان چونكه داواي كردهويان ده كرد بهپټي ژيري، نيسټاش هم لهسر شم موانهشموه، بو نمونه له ريكهوتي (۲۰۰۱/۸/۱۱) له كوليحي ياسا زور هوټم دا له گهل ماموستايه كه شتيكي خورافي له ميتشكي بكه دهووه، بهلام نه متواني، چونكه هم خوي پټوه گرتبوو و باوهري بهوه همبوو. بهم ماموستايم وټ: قورناني پيروز له (۴۹) نايهټدا فرماني بهوه داوه كه ژيري (عقل) به كاريهټريټ، نه گمر ميللهټي عمره ب بهتاييهټ و نيسلام به گشتي دژي ژيري نه بووايهين، نيسټا له جيگهي شمريكا شمبون له داگير كورني بو شايي ناسماندا.

من كه زياتر له (۶۰) سال له گهل شمريعهټي نيسلامدا دهژيم، زياتر له (۴۰) سال له گهل ياساي همموو وولاتان دهژيم، زياتر له (۲۵) سال بهراورد ده كم له نيوان ياسا و شمريعهټي نيسلامدا، نيسټاش بيروباوهريكي جوان و پرون نه بووه له ياساوه ورمگرتيټ، كه جوانتر يان پرونتر بيت لموي كه شمريعهټي نيسلام باسي كردهوه. شموي باوهري ناكات شم تواني خوي بهراوردي بكات شمزانيت نه (مبالغه)ي تيډايه و نه (تعصب).

به خټه وړه ي به بوون و نه بوون نيه:

له پاش ژن هينان و داناني مدهر سهيه كي ناييني روژ بهسمربردن له گهل دهرس و تنموه، همردهم همستم به خوشي و كامه راني ده كرد، كاتيڪ نوټري نيوهرو ده هات، دهچوم به جوگه كهدا بهرو ژورر بو دهستنوټر گرتن، تهماشاي شاخه بهرزه كاني شمبهر و شو بهرم و ناوه كم ده كرد وامده زاني شو شاخانه همموو نالتون و مولكي منن شمونهنده همستم به به ختموهري ده كرد، واته دهو له مهندي به تهنيا هو ي به ختياري و دلخوشي نيه، همروه ها ژن هينان و پټويستيه كاني تري ژيان نابنه هو ي به ختياري، بهلكو كامه راني لموده ايه كه تو قه ناعهټت هبيټ و كاريك بگريټ بدهستموه كاتي خوت له گهل شو كاردها بهريته سمر.

[illegible]

واته بهختیاری له‌وه‌دایه که تو ئاماغیکت هه‌بی و پێوه‌ی خه‌ریک بیت.

هه‌روه‌ها له‌ گوڤاریکی تر دا خوێندمه‌وه به‌بۆنه‌ی یادی هه‌شتا ساڵی له‌دایک بوونی‌مه له‌ (ئه‌نێشتاین) یان پرسێ: له‌گه‌ڵ پیریدا چۆنیت؟ وتی: من پیری نانا‌سم، وتیان: چۆن؟ وتی: هه‌ر کاتی‌ک پیری بی‌یوستایه‌ بێت بۆ لام من سه‌رم قه‌ڵ بوو، له‌به‌رئوه‌ کاته‌ نه‌بوو بێت بۆ لام و بی‌ناسم.

واته پیری له ژبانی مروّثیکدا نیه که مذهبستیکی هه‌بیت خو‌ی پی‌وه خه‌ریک بکات، به‌لام
 ئه‌وه‌ی کاتی خو‌ی به‌ ته‌مه‌ل‌ی به‌سهر ده‌بات، یان به‌ مال و سامان و پله‌وپایه‌وه به‌سهر به‌ریت،
 زوو پیر ده‌بیت، چونکه هه‌رده‌م پیر له شت ده‌کاته‌وه که ناتوانی‌ت هه‌یچ بکات به‌رامبه‌ر به‌و
 شتانه‌ی که دوچار یان ده‌بیت، ئه‌ینجا ورده ورده پیر کردنه‌وه پیری ده‌کات و زور جار توشی
 نه‌خوشی ده‌کات.

ماره به جاش:

خوای گموره له قورئانی پیوژدا ده‌فهرمویت: ﴿الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ﴾، واته: نمو ته‌لاقمی که‌پیاوه که ده‌توانیت ژنه‌کمی بینیت‌موه له‌پاش ته‌لاق دان دوو

جاره بوجاری سییم ده فرموی: ﴿فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ﴾^۱.
واته: کسیتک بوجاری سییم ژنه که می ته لاق بدات ناتوانیت به هیچ جزیریک بیگی پیتموه
تاوه کو نمو ژنه ته لاق دراوه (شوو) نه کاتموه به پیاویکی تر، ماوه یه که له گهل نمو میرده تازه یه
بژی ره وشت و هه لسان و دانیشتنی میرده تازه که می بزانت و، بهراوردی بکات له گهل هی
میرده که می پیشوو، نه گمر بوی ده رکموت که میرده کونه که می باشتره ئینجا نه گمر نم میرده
تازه می (مرد) یان (ته لاق) ی دایموه دروسته شوو بکاتموه به میرده کونه که می.

به لام له پیش هاتنی ئیسلام^۲ فیلتیکیان (حیله) دوزیموه بوجاری سییم که ژنه که می جاری
سییم ته لاق درا بدزترین کات بگم پیتموه بوجاری سییم میرده که می یه که می، فیله که ش نموه که ژنه
ته لاق دراوه که سی به سی همر کاتیک عیده می تهواو بوو ماریان ده کرد له کابرایه که بوجاری
سه عاتیک یان شموک به دزیموه ئینجا نم کابرایه ده چوه لای ژنه که، له پاش به یه کگه یشتن
ته لاقی ده دایموه له پاش تهواو بوونی عیده می ماریان ده کرده له میردی پیشوو، له پاش
نموی که ئیسلام هات برپاری دا نمو ژنه که بوجاری سییم ته لاق ده دریت ده بیت به
ناره زووی خوی پیاویک بدوزیموه و شوی پی بکات همدو که شوکرده که می جاری یه که می بوجاری
و میردایه تییه کی دوو و دریر نه که بوجاری سییم که می یه که می بیت و له بر روشتنموی بوجاری
لای میردی یه که می.

پیغه مبری خوا ﷺ نم میرده تازه می به جوره که ئیما مهران فرمویانه له بر نموه
ناناوه (التیس المستعار) واته: وهک سابری نیک بوجاری سییم هتاویانه بوجاری سییم به پیتته سمر
ناژه لیک تر، فرمویته: (لعنة الله على التیس المستعار).

همدو که له مو پیش باس کرد من له خویندنی (۱۲) سالدا شتیک که لکی هه بیت بوجاری
ئینی ئیسلام فیتری نه بووم، یه کی لهوانه نم موضوعه بوو نه مده زانی بوجاری سییم ده بیت ژنه
ته لاق دراوه که له پاش سی جار ناتوانی به پیتموه لای میردی پیشوی تا شو یه کی تر نه کات.
له ماری ژیا نندا هه لای زورم کردووه، هه ندیک له بر نموه بووه دوی یه کیکی تر که موتوم
وام زانیوه قهت هه له ناکات، بهم جوره دوو جار ماره به جاشم کردووه له سمر مده هه بی
ئیمامی شافعی خوا لای رازی بیت، یه که میان سالی ۱۹۴۶ له دی زه لم، دوو میان ۱۹۴۷
له سمر میان.

^۱ سورة البقرة/ ۲۳۰.

^۲ نابی جه زردتی ابراهیم.

نمودی یه کم جار له دینی زهلم، ژنی شوانی مهره کان بوو ماره مارد کرد له فقییه کی خوم، نینجا که خه لکه که زانیان به فقیه که پیمان دهوت (جاش) نیتو نمیش دتیه کی به جیهیشت، روژنیکان زور بی تاقهت بووم، بارکم خوا لئی خوشبیت وستی: خهفت بز ده خویت؟ بز مهنونی خودا ناییت، نه گهر ژنه که بیوتایه ماموستا خوی بووه به جاشم چیت ده کرد؟ له زانکوی به غدا (۱۹۶۸) که ماجستیرم وه رگرت، لمسر ته لاق دوو بهرگم نووسی هرچی هه بوو له ماره ی چوار هزار سالدا له بابته تی ته لاقوه له هه موو ناینه کان و یاساکان و دابو نهریتی پیتشووه کانی کون نووسیم.

دهرکه موت که ته لاقی سی بهسی به یه ک جار نیه، نهوه هه لیه کی گهره به که موسلمانان کان فیتری بوون، نه مهش له وه به که حمزرتی عومر رضی الله عنه که خلیفه بوو فمرموی کاتیک که ژنتان ته لاق دا ده لئین سی بهسی، چونکه له قورنانی پیوژدا ژماره سی نیه به لکو ژماره ی جار هه به، خوا فمرمویه تی: ﴿الطلاق مرتان﴾ نه ک (اثنان) به لکو فمرموی (مرتان) بز جاری سی هه م فمرموی: ﴿فَامْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ﴾ لیتره دا (تصریح باحسان) واته جاری سیته م و پاش نهوه: ﴿فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ﴾. له بهر نهوه حمزرتی عومر فمرموی: هه رکه سیک نه م ووشه ناوه وایه به کار بهیتنی له ته لاق دا بلی سی بهسی، هه رسی ته لاقی ده که وی، نایه لئین ژنه کی به جیتمه وه لای.

نه م کرده ویه نیمامی عومری کوری خهتاب پینی دهوتریت سیاسه تی شرعی، واتا بز وه لی نه م هه به وه که خلیفه یا سه روکی ده ولت شتیک که دروست بیت نه یه لی بکری نه گهر سودیکی گشتی له منع کرده که دا هه بی، لمسر نه م بریاره ی (عومری کوری خهتاب) هه ندیک له مه زه به کان لمسر نه م رایه بریاراندا که ته لاقی سی بهسی یه ک جار سی ته لاقی پی ده که ویته.

له کاری ماره به جاشدا هه له ده کرا له فمتوادران، یه کم که بهوتنی سی ته لاقه به یه ک جار هه رسی ته لاقه یان ده خست، نه م هه لیه شیان به یه کیک له دوو هه لی دیکه راست ده کرده وه، یه کم نه گهر ته لاقه که (تعلیق) بوایه، وه بیوتایه - که فلان شت بکی هه رسی ته لاقته کهوتبی- نه غا پیش نه غامدانی نه م شته به پیاره که یان دهوت ته لاقی بده لمسر شتیک که پیی دهوتریت "خلع" نمیش ته لاقی ده دا لمسر مالتیک یان لمسر شتیک، به ژنه کشیان

^۱ ته ماشای فمرمودی ژماره (۱۴۷۲) له (صحيح مسلم) بکه که نه فمرموی: (كان الطلاق على عهد رسول الله وأبي بكر وسنتين من خلافة عمر طلاق الثلاث واحدة، فقال عمر بن الخطاب: إن الناس قد استعجلوا في أمر قد كان لهم فيه أناة، فلو أمضيناه عليهم فأمضاه عليهم).

دهوت برۆ ئمو ئیشه نهجام بده که پیاوه که تهلآقه کهی پتوه په یوه ست کردبوو، ئیشه کهی نهجام ددها له کاتیکدا کهژنی ئمو نهبوو، پاش ئموه ماره یان ده کرده وه له پیاوه که، هه لهی دووه میان ئموه بوو ده یانوت ماره کردنی یه کهم له سمر مزه بهی نیمامی شافیهی به تالبووه چونکه به پیتی ئمو مزه به به نه گهر شایهت عادل نه بیته ماره کردنه که به تاله، واته ماره یان ده کرد لهو پیاوه به مزه بهی حنه فی، له بهر ئموه ی لای حنه فی عدالته مخرج نیه بو شایهت بهی ئموه ی بیر بکه ئموه له ماره کردن و مخرج کانی که خوا دایناوه نه که نیمامی شافیهی و حنه فی تا له فته وادا یه کتیکیان بخزیتته جیتی ئموه تریان.

ماره کردن و دروست بوونی مخرج کانی له لایمن خواوه یه، له لایمن نیمامه کانه نیه، سهرچاوه ی شهر بعت ههر قورئانه، خوا فرموده تی ﴿إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ﴾، وه سهرچاوه ی روونکردنه ی حوکه کانی خوا فرموده کانی پتغم به به، خوا نه فرمودی: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾، فرموده ی نیمامه کان دۆزینه ی حوکه ی خوا به.

بوومه له مرزه کهی سالی ١٩٤٦:

له سالی ١٩٤٦ بوومه له مرزه کهی گه ره بوو له کوردستان، زیاتیکی گه ره ی گه یاند به دانیشتوانی پتنجوین، له بهاری ئهم بومه له مرزه یوه موفتی پتنجوینی شاعیر شیعرێکی جوانی هه یه و لیته دا ده یخمه روو:

پتنجوین بهی تو نزیکه مهرگم
لو بنان شکین بسوی داخی به جهرگم

تازه بووکی بوی به سهر چیاوه
ته هاتنه سهیرت لهم لاو له ولاره
پارچه ئهرزی بوی له پارچه ی به ههشت
زه رد و سوور و شین که ژو کیو و دهشت
سهیرانگای پولی گه نجی عیراق بوی
لهم سهرده مه دا بوخوشی تاک بوی
جیگه ی هه زاران بی نان و ئاو بسوی
هه رچهند ناحیه بوی شاری ته و او بوی

پتنجوین به بی تو نزیکه مهرگم
لو بنان شکین بسوی داخی به جهرگم

بۆ ھەوای ساف و ئاوی ساردی تۆ
 ئەکەم ھەتا ھەم شییەن و پۆ پۆ
 میووی بەھەشت بوو تامی میووەکەت
 کەوسەر بوو کانی و چەم و شییەکەت
 ئییران و عێراق چاویان لە تۆ بوو
 مردووش لەناوتا بەرەنگ و بۆ بوو
 سەد دلی سیست گەش ئە کردەو
 سەد خەمت لەبەر مەن ئەبردەو
 شاری غەزە بووی بیجگە لە خۆشیت
 خۆشی بوو سەرپاک دەردو نەخۆشیت

پێنجوین بە بێ تۆ نزیکە مەرگم
 لوبنان شکی ن بووی داخی بەجەرگم

تازە وەک کەو خالت ڕشتبوو
 شارانێ تەرت بەداخ کوشتبوو
 لیا لە چا و تۆ وێرانە دی بوو
 حە کیم بووی دەوای سەد دەردت پێ بوو
 جار بە جار ئە لێن غەزەبی خوا بوو
 دۆعای خاسان و شیخ و مەلابوو
 خۆتۆ بە تەنیا بە قەد کوردستان
 بۆ خاسانی خوا بوو بوویتە یێستان
 بیجگە لەوانەش ھەتا دوو ھەزار
 بە خێوت ئە کرد فەقیر و ھەزار
 ھەر چاوی چلکن کاری تێ کردی
 وەک تیری قودرەت لە ناوی بردی
 ئێمەش بەجاری بەخۆشی تۆو
 ھەر بەسەر خۆشی ئەچوین بەرپۆ
 بێ خەم و مەراق وەختی ئیواران
 ئەچوینە چوار باخ پۆل پۆل بۆ سەیران

بى عمره ق مەست بووين، بى شەراب سەر خوش
ژن و پياو يەكسەر خوش خۆر و تەر پۆش
وا ئەمەردۆ قەدرى خوشىت ئەزانين
كەوا پەرگە نەدەو بى خانەو لانين

پيئنجوين بەبى تەو نزيكه مەرگم
لوبنان شكتين بووى داخى بەجەرگم

نەك هەرمەن تەنيا پەر داخ و دەردم
نەك هەرمەن تەنيا هەناسە سەردم
هەركەسى پۆژى كە تەوى بينيسو
وەك فەنەر قەف قەف پشتى چەميو
عیراق بە جارى بە شار و دیو
ماتەم بارى تەون بە نیرو میو
منیش بە قەدەر گشت ئەغای عیراق
وا لە سەر شام ماتەم و مەرراق

پيئنجوين بەبى تەو نزيكه مەرگم
لوبنان شكتين بووى داخى بەجەرگم

لە ئەنجامى ئەو بومەلەرزەیدا ناوی چەمى زەلەم ووشك بوو بۆ ماوەی (بیست) دەقیقە،
لە پاشان کە بەربووە وەك پوخانە سورەى بەهار چەمەكە ئەم بەر و ئەو بەر شەپۆلێ دەدا،
ئارەكە هەمووی قورپا بوو هەروەك ناوی بەهار، کاتیش سەرەتای مانگی (ئاب) بوو، هەرچی
مەجەلە دۆ و مەجەلە کەرە ئەم بەر و ئەو بەری ئارەكە دانرابوو هەمووی ئاو بردی، هەندێك لە
شاخەکانەو بەرد هاتنە خوارەو، ئەو کاتەدا من و دایکی محمد لەبن دار گۆرێتێك دا نوێژى
مەغریبمان دەکرد لە قەراغى جۆگەكەدا، ناوی حموزەكەى بەردەمان هەلەدەقولا، ئەو کاتەدا
بەردێکی گەورە لە شاخەكەو کەوتە خوارەو دای ئەو قالیسەى کە دامان خستبوو، هەموو
رۆژێك لە پاش نوێژ من و دایکی محمد نائمان لەسەر دەخوارد، بەردێکی تری گەورە لە
شاخەكەو کەوتە سەر کەپرەكەمان هەرچی شتى تیايا بوو هەمووی لەناوچوو، لەم شۆیتەدا
لە زەمانى شیخ حسام الدین کەپریان دەکرد بۆ ژەكەى کە پێیان دەگوت ژورى حەرم
(کەیانو)، خەلکی ئەو کاتە دەیان وت لەناو دەد و پەنجا مال دا لە زەلەم بۆیە ئێو

زهره‌رمه‌مند بوون چونکه نموه جینگه‌ی ژنه‌کمی شیخ بوو ئیوه کردبوتان به کهپر بۆ خوتان، خوا لمو شوینده‌دا تۆلمی لی سهندن بمو بمرده که کموت به‌سمر که‌پره‌که‌تاندا، له جیاتی نموه‌ی بلین نممه قه‌زا و قه‌در بوو که من و دایکی محمد سه‌لامه‌ت بووین، نه‌گمر چهند ده‌قیقه‌یه‌ک بومه‌ لم‌ره‌که‌ دوا که‌وتایه‌ من و دایکی محمد نه‌چوینه ژنر که‌پره‌که‌موه بۆ نان خواردن و ده‌بووین به‌ژنر بمرده‌که‌موه، له‌پاش سی چوار روژ دایکی محمد دوو‌پشک دای بمرده‌ستیموه نموه‌شیان کرد به‌ ئیشی شیخ حسام‌الدین.

چونکه له‌جینگه‌ی ژنه‌کمی شیخ که‌پری کردوه، شیخ بمو دوو‌پشکه‌ی وتوه که به‌چی بدا بمرده‌ستیموه. ئیتر نه‌یان نموت که جینگه که‌پری با‌پره‌گه‌وره‌م بوو پیش زیاتر له (۱۰۰) سال. دانیش‌توانی زه‌لم با‌وه‌ریان وابوو که نه‌گمر شیخ شه‌رزوو نه‌کات باران ناباریت، تۆوی کشتوکال نارویت، لایان وابوو شیخ ده‌توانیت مردوو زیندو بکاتمه‌وه. ئهم موسلمانانه کو‌ل‌ه‌وارانه به‌م جو‌ره شه‌ریکیان بۆ خوا قه‌رار ده‌دا به‌بی نموه‌ی بزانه‌ن مانای و ته‌که‌که‌ چیه‌.

من که ئهم با‌سانه ده‌گه‌پریموه له‌ باره‌ی شیخ حسام‌الدین، یان ه‌م شه‌یخه‌یکی که‌موه، مه‌به‌ستم نموه نیه که ئهم شه‌یخانه به‌ که‌م بزانه‌م، یاخود شه‌یخایه‌تی و ته‌صفوف له‌لام راست نیه، ره‌یازی ته‌صفوف ده‌بیته ه‌م‌وو موسلمانیک له‌سه‌ری به‌روات، چونکه به‌ریتییه له‌وه‌ی که مرۆ ده‌مردم لایه‌نی خوا زیاتر به‌گه‌ریت له‌لایه‌نی دنیا، ته‌صفوفی راسته‌قینه نموه‌یه که مرۆ واز له دنیا بیتیته بۆ ره‌زامه‌ندی ئاخیره‌تی، ه‌م‌روه‌ک وتوبانه دنیا و قیامه‌ت دوو ه‌م‌ه‌یتن له ه‌م‌که‌میان نزیک بیتموه له‌ ئه‌وه‌ی تریان دور ده‌که‌ویتمه‌وه، ئینجا شه‌یخایه‌تی و ته‌صفوف راسته له ئیسلام دا، به‌لام نه‌ک بمو جو‌ره‌ی که ه‌مه‌ندی شه‌یخ شه‌یخایه‌تی و ته‌صفوفی ده‌کرد بمرده‌ستمایه، به‌بۆنه‌یه‌وه به‌خۆشه‌ترین ژبان بژین، یان خۆیان والی بکه‌ن که چه‌نده‌ها پی‌اوی پیر ده‌ست و قاچیان ماچ بکه‌ن، بیروبا‌وه‌ریکی وایان ه‌به‌ی که ئه‌وان بتوانن له‌ژبانی دنیا بیان پارژن، له نه‌خۆشی چاکیان بکه‌نمه‌وه، له روژی قیامه‌ت دا شه‌فاعه‌تیا بۆ بکه‌ن.

شه‌یخه‌کانی ه‌م‌ورامان ئه‌وانی پیشوو وه‌کو: شه‌یخ سراج‌الدین، شه‌یخ ضیاء‌الدین، شه‌یخ به‌اء‌الدین، شه‌یخ نجم‌الدین، شه‌یخایه‌تییه‌که‌یان ه‌م‌وو بۆ خوا ده‌کرد به‌پیتی ئایینی ئیسلام، ه‌مولیان نه‌ئمه‌دا بۆ ده‌له‌مه‌مندی و بۆ مو‌لک کرپن و بۆ رابواردن و خۆشی دنیایی.

بۆ نمونه شه‌یخ ضیاء‌الدین خوا ده‌ره‌جاتی عالی بکات جاریک نه‌سه‌ره‌دین شاهه‌نشاهی ئیران چهند که‌سێک ده‌نی‌ریت بۆ لای، پیتی ده‌لیت: خانه‌قا‌که‌ت زۆر فه‌قی‌ره، صۆفیه‌که‌نت زۆر به‌ه‌ژاری ده‌ژین، له‌به‌رئ‌ه‌وه‌ رازی به‌ تا‌وه‌کو موچه‌یه‌ک به‌رموه بۆ خانه‌قا.

شیخ ضیاء الدین هم شعره ده نویست بو نصرالدین شا:
 ما أبروی فقر و قناعت نمیمبریم
 ای تل به شاه بگو که روزی مقرر است

واته: من نابروی فقهبری و قناعت نابهم نمی وهفد بهشا بلین که رزقی ژیان خوا بریاری
 داوه لسه مری.

کاک عبدالله کانی مارانی بوی گیراموه وتی: قوتابی بوم له دیکهی خومان له پۆلی
 دووه می ناوه ندی دا، پیاویکی ئیرانی بوو به میوانان، دوو که له شه کری گه موهی هینا بوو
 له گه (۱۰) قمن پاره دهی برد بو شیخ علاء الدینی زینوی جله کانیسی درابون، منیش پیتم
 وت: شیخ علاء الدین خالی منه که تو ده چی بو لای بوچی پاره که ت نادهی به چوغه و
 رانکیکی تازه له بهری بکهیت، دوو که له شه کره کهشت بدهیت به مناله کانت بیخون به چایموه؟
 نهویش وتی: بو نموه نه چم بو لای شیخ که له کاتی سه ره مهرگ دا فریام بکهویت شهیتان
 تیمانه کهم نه بات، نمو شموه لموی بوو بو به یانی کاتی رۆبشت پیی وتم: له گه لما وهره تاوه کو
 له ناوایی ده ره چم نموه پۆلیسه کان بمگرن چونکه من ئیرانیم، منیش وتم: نه گهر شیخ
 علاء الدین نه توانی رزگارت بکات له دهستی نمو پۆلیسه نه چون ده توانی رزگارت بکات له
 دهستی شهیتان؟ کابرا وهستا و بیری کرده وه وتی: به خوا راست ده که می وتی ده چمموه ماله موه
 دوو که له شه کره کهشت ده فروشم به ئیوه.

شایانی باسه هه موو شتی که به میرات له باو که موه ده چیت بو رۆله کانی ته نه ها دوو شت
 نه بی:

یه کهم: زانین و زانیاری، من ئیستا که حموت پروانامه هه یه پیتم ده وتریت پرؤفیسور
 نه گهر مردم ناچیت بو مناله کانم، هه چ کوریکم ناتوانی له جیگای من دانیشیت له
 زانکۆدا نمو ده رسانه بلیتموه که من ده یلیموه، ئیستا نه مه شتیکی ئاشکرایه بو
 هه موو کهس.

دووه م: شیخایه تی، شیخایه تی بریتیه له ته صوف که هه مووی نزیک بونه ویه له خوا،
 خوا پهرستییه، ساله های سال مروّقه ته صوف پهیدا ده کات، به لام نازانم چون
 به میرات نه روات بو کوریه کانی، کوریه شیخی وا هه یه له ماوهی هه موو ژیانیدا
 نویتیکی نه کردوه یان به تاره ق خواردنموه رۆژی به سه برده وه، که چی پیش مردنی

وهسيهت دهكات له جيگهي خزي دابنریت، به قودرهتي قادر له ماوهي شمو و روژنيك دهبيت بشيخي تهريقهت و نيرشاد.

هادي چاوشلي و بومه لهرزه كه:

هادي چاوشلي پياوړيكي پياوانه بوو، بهرپوه بهري ناحيه ي خورمالان بوو، مروځيكي زور راست بوو، زور بايه خي ددها بهداد گهري، يو نمونه كابرايه كي توقيف كرد يو ماوه ي (۴۸) كاتميتر، نو ماوه يه كات ژميتر سيي شمو تماوا بوو، به فروبارانيكي زور بوو، له مالي خويان هستا چوو يو قهلاكي خورمالان دهرگاي ژوره كهي كردبوه وه و به كابر اي وت بوو ماوه كه ت تماوا بوو، نمويش زوري لي دپاريتنموه ده ليت جديابي مدير بهگ نيستا بهم شموه و بهم به فريه بچمه كوي با ميمنموه تا به ياني سبه يني زوو دهرده چم، نمويش ده ليت: شتي وا نيه من نو سمر پيچيه ناكم له پاش تماوا بووني ماوه كه ت به تهي لنموه له بهنديخانه ده بيت همر بيسته دهره وه، نينجا ديته دهره وه كابرا ده هينيتموه يو مالي خويان تا روژ ده بيتنموه.

به ياني نان و چايي ده داتي و ده ليت خوات له گهل بيت، همر لهو كاتموه كورديكي زور پاك و دل سوژ بوو يو گل تا كاتيك بوو به بهرپوه بهري گشتي (مدير عام) له شالياري ناو خويي (وزارة الداخلية) له سالي ۱۳۹۷، روژنيك ناگري جگهري كوردايه تي ده گري ت ده چيت يو كوردستان نوكاته بنكي كورده كان له حاجي هوميران بوو مه كته بي سياسي له چومان بوو، ده چي يو نموي يو خزمه تكدون: ده ليت: كاتيك روښتم يو نموي نيه موه چوم يو مه كته بي سياسي، لهوي پيسان وتم: ماموستا له چي ده گهري ت؟ وتي: منيش له دلي خومدا وتم ده ستم بشكي ت يو هاتنم، دواي ناني نيودو يه كسمر گهري موه يو به غدا.

نينجا بگهري نيموه سهراسي بومه لهرزه كه، نهم (مدير ناحيه) يه بيستبووي بوومه لهرزه يه كه له زه لمي داوه و تنه ها مه لاي ديته كه زبان پي گهري شتووه، نمويش له گهل كاتبه كهي بهمي بمر هاوينه گهرمه هاتن يو زه لم يو نموي بزاني ت چند زبانم لي كه وتووه و بينووسيت يو ميري و يوم بيژن و قهره بووي بكه نموه.

كاتيك گهري شتنه نموي من دهرسم ده وتموه، له حوجه ي فقه ييه كان دانستن ناو و دزيه كي سارد يان خوارده وه، من ويستم ده ست له دهرس وتنموه كه هه لگرم، نمويش وتي: پيم خوشه گوي بگرم دهرسه كه تماوا بكه، دهرسي (منهاج) م ده وتموه له فقه ي شافعي دا، بابه تي وانه كه نموه بوو كه مروژ به چي (فاسق) ده بيت، يه كي ت لهو شتانه ي له كتيبه كدا نوسرابوو

هەرکەسێک سەری خۆی ڕۆت بکات (فاسق) دەبیّت، کاتبەکە ی مدیر وتی: باشە خۆ مدیر بەگیش سەری ڕۆتە!

وتم: تۆش و مدیر بەگیش هەردووکتان فاسقن چونکە سەرتان ڕۆتە، مدیر هیچ تێک نەچوو، زەردەخەنە یەک گرتی، ئینجا بە دواکەوتویی من پێکەنی، من تێنەگەیشتم لە نایینی ئیسلام لەبەر ئەو بێ ئەدەبییە کردم لەبەردەم دڵسۆزێک کە سەعاتە رێبەکی بەی بەو گەرمایە هاتوو بە ئەوێ بزانیّت بۆمەلەرزە کە چەند زبانی لێ داوم بۆم بپێریّت، کاتێک کە ئەم وتە ناخپێنەر چەند شتێک کە لەکاتی تێنەگەیشتم و دواکەوتویی خۆم بپێریتمەو لە تەریقیدا هەموو گیام ئەبیّت بە ناو.

من کە پێیان دەوتم دوانزە عیلمە نەمەدەزانی بۆچی ئەوەندە دواکەوتوو بووم، نەمەدەزانی کە ئیسلام تەمەشای دیمەنی ئینسان ناکات بەلکو تەماشای دڵ و دەروونی دەکات، هەروەک پیغمبەری خوا ﷺ دەفرمویّت: (إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صَوْرِكُمْ وَإِنَّمَا يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ)، واتە: خوا تەماشای دیمەنتان ناکات بەلکو تەماشای دڵ و دەرونتان دەکات. هەروەها شیخی سەعدی دەلیّت:

(درویش صفت باش کلاه تتری دار).

واتە: با رەوشتت هێ پیاوی باش بیّت و کلاوی تەتەر بکە سەرت. مەبەستی لە دەرویش پیاوچاکە و مەبەست لە تەتەر ئەو نەتەوێ بەناوبانگن بە خراپی. بەداخو بەشیکی ئەو مەلایانە کە خوێندنی مزگەوتیان تەواو کردووە زۆر درەنگ بە ژیری لە ئاین و جیهانیشت دەگەن، ئەمەش لەبەر ئەمەیه:

یەكەم: خوێندنەكە ی لەبازنە یەکی دیاریکراودایە، بە درێژایی سالت ئەو شتە کە خوێندوو یەتی دەپێتەو بە فەقیهەکان بەی ئەوێ بزانیّت ئەم خوێندن و ئەم دەرس و تەنەوێ بۆچی باشە لە چیدا بەکاردیّت، ئەو جۆرە خوێندنەش جگە لە فرمودەکانی خوا و پیغمبەر هەمووی دەگەڕێتەو بۆ زیاتر لە هەزار سالت ئەمەو پێش هەر لەسەر ئەو ژیریە کۆنە دەڕۆن.

دووهم: من خۆم (دە) سالت مەلایەتیم کردووە، جاران بەشیوێهەکی زۆر وابوو مەلا لەهەر شوێنێک لەناو چەند کەسێکدا دانیشتیایە رێگە نەدەا بەیەکیکی تر قسە بکات، دەبێ دانیشتووەکان گۆی بگرن ئینجا قسەکە ی تەواو بیّت یان ناتەواو دەبوایە ئەوان (بەلێ) یان بکراوێه، خۆ ئەگەر خوا نەخواستە یەکیکی بیوتایە ئەم وتە یە ژیری پەسەندی ناکات گۆر خۆی سور دەکردهو و گرژ دەبیوت تۆ کافری، بەمەش ئەوێ

ههيه تي له زانباري دهيدات بهيه کيکي تر هيچ کات نايوئى فيرى شتيکي تازه بى له يه کيکي دیکمه، به پيچموانه ي ئيستاوه که ماموستاي ئاييني زورباش و شاره زاو پسپور ههيه که پروانامه ي دکتور او ماستهريان ههيه و ناگاداري هوائى روژانه و رهوشى دونيان.

په يوه نديم به عبدالله خانه وه:

له سهره تاي مانگي ۱۹۴۷/۳ عبدالله خان ناردى به شويئندا چووم بو دزلي، کاتيک له گهل دوو پياو ماقول روشتم گه يشتمه بهرده مي ماله کهي، هاته دهره وه زور به گهرمي پيشوازي ليکردم و هملا و نمو لاي ماچ کردم، له پاش حموانمه وه نان خواردني نيور و برده ميه ژور و تى: بزيه ناردومه به دواتا که له ئه مړو بهدواوه بين به برا همر چيه کم ههيه به شى ئه کم له گه لت به مهرچيک لايه ننگيري خزمه کانت نه کهي، وتى: من باخه کاني زه ئسم گرتوه به ئيجار، خزمه کانت ئه گهر ويستيان له مني ئيجار بکه نموه و هيا بو خوم پياو ئه نيرم بهرهمه که يان کو بکه نموه، منيش وتم: حه فته يه که مو له تم بده وه لامه که ت دده نموه.

که گهرامه وه بو زه ئم پاش دوو روژ به هه موو ناموزاکانم وت: ئيواره له مائي ئيمه نان ده خوين هه ندئ شت ههيه ئه مموئ باسي بکه ين، کاتيک ناني ئيواره مان خوارد وتم: مهرد ئه وه يه به مهردايه تي بزي به مهردايه تي مري زور ناره وايه بو ئيوه که پيتان ده ئين باخه مان نان خوري حميده خانن ئه وه ي عبدالله خان به مني وت بوو ده قا و ده ق بوم گيرانه وه، وتيان: چار چيه؟

وتم: سبه يني هه موتان له گه ئم وهرن بچين بو بياره بو خزمه تي شيخ علاء الدين، جوگهي (ده يمه جو) له ئه حمده تاوا به ئيجار بگريين بيکهي به توتن و مه رزه بو ئه وه ي بهرهمه که بکه ينه هوئ ژياني ئه مسالمان، هاوين له نار دیکه دا يمينيئمه وه نه چينه ناو باخه کان، هه ندئ چه کمان ههيه خوماني پي پيارتزين، خزمه کانم له وه لامدا هه نديکيان را که ي منيان زور پي خوش بوو، هه نديکي تريان له شه خصي عبدالله خان و سزاداني شيخ حسام الدين ئه ترسان، همر جوړ بوو ئه مانني له دژي بيوراکهي من وه ستان که پيره کان بوون پيتان وابوو بهم کاره کافر ده بن چونکه ئه وان موریدی شيخ حسام الدين بوون به چووني ئيمه بو لاي شيخ علاء الدين له بياره هه لده گهرانه وه له شيخ حسام الدين، ئه م دوو شيخه له وکاته دا نا کوک بوون.

من به پیره کاتم وت: ثم رۆشتنه مانای ثمه نیه ئیوه له موریدی شیخیک وازبهیتن ببن به موریدی شیخیکي تر.

رۆژی دوایی چوین بۆ بیاره له گهل (١٥) کەس له پیر و گەنجەکان، رینگەیی بیاره به گولپدا ده‌روات، کاتیک گەیشتییه گولپ ئه‌وانه‌ی قسه‌که‌ی منیان به‌دل نه‌بوو وتیان بچین بۆ لای شیخ محمد که کوری گموره‌ی شیخ حسام الدین بوو به‌لکو چاره‌سه‌ریکی ئهم ئیشه‌مان بۆ بکات پتیرستان به بیاره نه‌بی، منیش ئهم زانی هیچ سوودی نیه به‌لام له‌بهر دلی ئه‌وان له‌گه‌لیان رۆیشتم، شیخ محمد وتی: ئهم ئیشه‌ی له‌ لای من نیه بۆن بۆ لای هه‌میده‌ی خوشکم له‌گه‌ل ئه‌و رێک بکوم. هه‌میده‌ش له‌ باخه‌ کۆن بوو، که له‌و رینگه‌یه‌وه نزیك بوو. کاتیک له‌ گولپ ده‌رچوین به‌ره‌و بیاره کۆنه‌ موریده‌کانی شیخ وتیان بابچین بۆ لای هه‌میده‌خان، منیش هه‌رچه‌ند وتم سوودی نیه خۆتان سوک مه‌کمن به‌لام به‌قسه‌یان نه‌کردم، هه‌ندیکیان رۆیشتن بۆ باخه‌ کۆن، منیش چاره‌یه‌م کردن، کاتیک گەیشتنه لای لییان بوو به ده‌مه‌قه‌، هاتمه‌وه وتیان له‌گه‌لمان رێک نه‌که‌وت، ئیشه‌ش که‌وتینه‌ رێ به‌ره‌و بیاره، کاتیک گەیشتن چوین بۆ لای مامۆستا مه‌لا عبدالکریمی مدرس له‌گه‌لمان هات بۆ لای شیخ علاءالدین، له‌ پاش ئه‌وه‌ی هه‌موو شتیکم باس کرد بۆ شیخ.

شیخ فەرمو‌ی: ئهم سال جۆگه‌که به‌بی ئیجار ده‌تان ده‌می به‌لام سالیکی تر ده‌تان ده‌می به‌ ئیجار، چونکه ئیوه سته‌متان لی ده‌کمن من ده‌موی یارمه‌تیتان بده‌م.

له‌و کاتهدا وتم: جه‌نابی شیخ ئهم سال به‌ ئیجار وه‌ری ده‌گرین، نه‌گهر پیاو ده‌رچوین سالیکی تر به‌خۆراییی وه‌ری ده‌گرین.

من ئهمه‌م وت چونکه ده‌ترسام له‌ ئه‌نجامدا ئهم رینگه‌یه‌ی من گرتومه‌ عبدالله خان لیتم تیک بدات، که هه‌رواش بوو، له‌سه‌ر ئه‌وه‌ رێ که‌وتین که‌پینج یه‌کی به‌ره‌مه‌که‌مان بۆ ئه‌و بی‌و گه‌راينه‌وه بۆ زه‌لم، دوای دوو هه‌فته جۆگه‌که‌مان جۆمال کرد ده‌ستمان کرد به‌ جوت کردنی بۆ توتن و مه‌ره‌زه و کشتوکالی تر له‌وانه‌ی که به‌راو بوو، رۆژیک عبدالله خانی دزلی سێ چوار پیاوی ناردبوو له‌ به‌رزاییه‌که‌وه که پێیان ده‌وت (بابا زه‌رده‌له‌) له‌ ژووروی جۆگه‌که‌وه جوته‌کانیان دایه‌ به‌ر شیلکی تفه‌نگ جوته‌ گایه‌کیان کوشتین.. شه‌ویش چووبوونه (ئه‌حمه‌د ناوا) له‌وی خاله‌ صالح که خزمان بوو یارمه‌تی ده‌داین له‌وی دابوویانه به‌ر خه‌نجهر.

جاریکی تر عبدالله خان ناردی به‌شوینمدا، له‌گه‌ل دوو پیاوی زه‌لمدا چووم بۆ دزلی به‌ لالوتیکه‌وه به‌خیرها‌تنی کردم وتی:

(نه‌گهر وه‌رو ئا په‌رۆ چه‌رمه‌یه‌ نه‌بوو ئینا سه‌ره‌تۆ من په‌نابادی وم جه‌کیس مشۆ).

واته: نه گهر له بهر شو ميژره سپيښي سمرت نه بې من نيو قراني نيرانيم له كيس ده چيت. که شو کاته گوللده يه کی تفهنگ به نيو قران وو، مهبهستی شو وو به گوللده يه که تماوت ده کم.

وتم: هيچ منعت نه بې، همل له مه باشرت بو ريك ناکموت به پي خوم هاتومه ديوه خانه که، من نه گهر توشي کاره ساتي وا بووم به ده ست توه له لای خوا شهيدم، چونکه پينغه مېر ﷺ فرمويه تي: (من قتل دون ماله فهو شهيد)، واته: يه کی بمرگري شهرعي بکات له ماف و مالي خوي نه گهر له سر شو کوژرا شو شهيد.

له پاش هه فته يه که له بهر ده رکي ماله کهي خوماندا لباديکمان راخستبو، له بهر هه تاو دهرسم ده توه به مولا محمد ملا حميد پشده ري که هه موو جاري پني ده وتم: زه لم به جي بهي له بچو بو پشدر، لهوي ديه که باش هه يه که پتي ده و تريت (سهرسيان). لهو کاته دا عبدالله خان به خوي و به چمند پياويکموه هاتن به لای ماله کهي نيمدا روستن ده چوون بو عه بابا يلي بو مالي شيخ کریم بو (ته عزى)، که هات به لاماندا رابورد سه لامی نه کرد، نه خوي و نه پياوه کاني، منيش له بهري هه لئه ساموه، گه يشته مالي حاجي همه جان که نمويش يه کيک بوو له خزمه نزیکه کانم له دايکموه، له پاشان پياوه کاني ديه که نموانه له لهوي بوون نه چوو بوون بو نيش، چوون بو لای خان له مالي حاجي همه جان.

منيش بيرم کرده ده وتم: فقي با نيمش بچين به لکو چونه که مان خيري پتوه بيت.

شايه ني باسه شو چونه گوره ترين خيري هه وو، کاتيك چووينه ژووره ده له مالي حاجي هه موو دانيشتبوون، عبدالله خان و خزمه کانم، عبدالله خان له بهرم هه لئه سايموه خزمه کانيشم هيچيان هه لئه سان، له بهر شو پينج ده قيقه دانيشتم و هه لئه سام هاتمه دهره ده، نه ونده رقم له خوم و له خزمه کانم هه لئا، لهويوه دابزمه خواره ده سره نويلکيک هه وو ناگام له خوم نه وو به ناو سره نويلگه که دا روستم بو مالي خاله صالح، جبه و کهواکم هه مووي پيس بوون، وتم خاله سي دينارم بده ري به قهرز، وتي بو چيت؟ وتم: ده مويت له داخي نيوه سهرم هه لگرم، نمويش پاره کهي پي دام هه چمند قسه که مي پي ناخوش وو، گه راموه ماله وه وتم به دايکي محمد تو برؤ بو سليتماني بو مالي خوشکت خوالي خوشبوو (حيات) ژني (جه خالد) که يه کيک وو له پياوه ده ولئه مننده کاني سليتماني تا من دوايي ديم به دواتا.

چوونم بۆ پشدهر:

له گهلا مهلا محمدی مهلا حمید چوونم بۆ پشدهر، چوینه مالی ئیسماعیل ناغای رهسول ناغا له سهرسیان، شهو له دیوه خان له پاش نان خواردن وتی: ماموستا خیره هاتوی، وتم: هاتووم بېم به مهلای تو. وتی: جا نه ئەتنام نه ئەمناسی چون همروا له پتوه به لێن بدهم به تو بۆ ئهوهی بیست به مهلای دینه کهمان.

منیش وتم: ناغا پیاوی ژیر به یهك کاتژمیر پیاو ئەناسیت، من دوو روژ لیتره ده مینمهوه له لات هه موو شهوێك له دیوه خان نان ده خوین و به ههوه سی خۆت چی له دلتدایه پرسیارم لی بکهن ئه کاته بو ت ده رده کهوێت من به که لک دیم بۆ مه لایه تی یان به که لک نایه م. ناغا وتی: به راستی وته کهت زۆر جوانه، هه ر له م قسه یه وه بۆم ده رده کهوێت که تو به که لکی ئیمه دیت.

له پاشان روژێك مایه مه وه نهك دوو روژ خوا وای کرد من چوومه دلی ناغاوه به جوړیکی وا پیتی وتم خۆم دیم له گه لندا بۆ سلیمانی بۆ ئه وهی ژن و ماله کهت به ییست بۆ ئیتره نه وهك په شیمان بیستمه، وتم ناغا دلنیا به به زوترین کات ده گه ریمه وه بۆ لات، چومه وه بۆ سلیمانی ناردمان بۆ زه لم ئه وهی هه مان بوو پیویست بوو هینایان هاتین بۆ (سهرسیان) بووم به مه لای ئه وێ.

خانوه که ی مه لای پیشتوو:

ئه و روژه ی گه یشتینه سهرسیان شهو میوانی مالی ناغا بووین، روژی دوایی بر دینیان بۆ خانوه که ی مه لای پیشتوو که بریتی بوو له دوو ژوور، ژووری ده ره وه ی جیگه ی خه وتن و دانیشتن بوو، ژووری ناوه وهش جیگه ی مانگا و گوێره که بوو. چونکه له وێ وه هابوو ئه و جوړه خانوانه که مه ر و ماله ته که له ژووره کانی ژووره وه ده بوون و خویشیان له ژووری ده ره وه ده بوون، له بهر دزو جه رده.

کاتیك که ده رگای ژووری مانگا و ناژه له کانمان کرده وه دیمان نیو مه تر پاشه پۆی ناژه لی تیا دایه ووشك بووه تمه، ئه و ژووره ش سواغ درا بوو به سه نیر بۆ ئه وه ی ناژه له کان سهرمایان نه بیست به زستاندا.

نهم ماله نمونه‌ی مالتی نهم ناوچه‌یه بوو، همووی پیس و پخل بوو، همروه‌ها دنیه‌که که له ناوی زنی بچوکیان ده‌خواردوه که شمش مانگ له ساله‌که دا همووی قوراو بوو، که من و دایکی محمد چوینه خانوه‌کهوه هموو شه‌ونک دواي کاتریمیر (۱۲)ی شېو ددستمان ده‌کرد به فری دانی نهم پیسیه‌ی له ژوره‌کاندا هیه. له نزیك ماله‌کهوه گله چالیک هه‌بوو خاکه‌که‌ی سپی بوو له پاش نهمو ماله‌که‌مان پاک‌کردوه نهمو گله سپیه‌مان ده‌ینا دیواره‌که‌مان پی سواغ ددها، له دوايدا که خه‌لکی گونده‌که ده‌هاتن سهریان سورده‌ما له پاک و خاړینی ژوروه‌که.

کورته‌یه‌ک له ژيانی ئیسماعیل ناغا

ناوی ئیسماعیل کوری ره‌سول کوری حه‌سمن ناغایه، له ۱۹۰۰/۷/۱ له‌ه‌دایک‌بووه، ئیسماعیل ناغا له‌منال‌دالیه‌وه که‌سیکی دیندار بووه و تا نهمو کاته‌ی کوچی دوايي کردوه هه‌رده‌م به‌دلس‌و‌زییه‌وه خزمه‌تی مزگه‌وت و مام‌وستایانی ئایینی و حو‌جره و مه‌دره‌سه‌ی کردوه و، هموو هه‌ول‌ی خو‌ی خست‌وته گه‌ر مه‌لای به‌ناوبانگ په‌یدا بکات بو مزگه‌وتی گوندی سهرسیان، نهمو مام‌وستایانه‌شی لی‌تره خزمه‌ت‌یان کردوه له‌مزگه‌وتی سهرسیان مه‌لا سلیمان و مه‌لا سه‌عدی و مه‌لا عوسمانی گوله (یه‌ک ده‌ست) که‌نهم به‌ر‌زانه ئیستا له‌ژياندا نه‌مان، یه‌کیکی دیکه نهمو مه‌لا باشانه‌ی له‌مزگه‌وتی سهرسیان فه‌قیان هه‌بووه دکتور مسته‌فا زه‌لمی بووه که ماوه‌یه‌ک نهم گونده خزمه‌تی کردوه له‌رووی

تایني و دنيایيموه و ئیستاش قسه کانی نمو له گویی خه لکدا نه زرن گیتیموه به تایبته مه لاکانی ده ورو بهری سمرسیان.

ئیسماعیل ناغا پیاریکی بالا بهرزی گۆچان به ده ست بوو، هه مردهم به گۆچانه کهی هه ره شهی لهو که سانه ده کرد که نه چوون بۆ نوێژی جومعه، خۆشهویستی خه لکی نه که ته نهها گونده که به لکو خۆشهویستی خه لکی ناوچه که بوو.

هه مرچه نه ده ئیسماعیل ناغا خۆی نه خوینده وار بوو به لام زۆری حمز ده کرد خه لکی بخوینیت و هانده رو پشتیوانیکی گه ره ی خویندنی مزگوت بوو، مامۆستای باشی بۆ ئاماده ده کردن، به هۆی مامۆستا مسته فا زه لمییه وه حمسه نی کوری ناره خویندنی قوتا بخانه له سه نگه سه رو توانی خویندن ته وار و بکات و دواتریش له به غدا لیسانس له قانوندا به ده ست به یینیت.

حوجره ی فه قی:

له پاش ئه وه ی که چومه سمرسیان مه دره سه یه کیان بۆ پێکهینام، هه ندی فه قی باش هاتنه لام چونکه هه مرکه سینک له ولاتی خۆی به چیته شوینیکی تر به نرختر دیته بهر چاو. منیش ده ستهم کرد به ته دریس، یه که سه ر نمو کتیبه گرانا نه م ده و ته وه وه ک کلنبوی (بورهان) له علمی منطق، (جمع الجوامع) له عیلمی (أصول الفقه)، (مطول) له عیلمی بلاغه. به لام له بهر ئه وه ی که یه که به جار بوو نه م کتیبه گرانا نه م به ده رس ده و ته وه، ئیواره دوی مه غریب نه مه ده وێرا نان بخۆم له بهر ئه وه ی خمو نه مباته وه، هه ره ها قۆرییه که م له قه راغی ناگره که داده نا له جیاتی چا قاوه م تی ده کرد، هه ر جارێک هه مست به کردایه به خمو پیاله یه که لهو قاوه یه م ده خواره وه ئینجا خه وه که م ده رۆشت، زۆر جار نزیککی (۱۲) ی شهو نانی شیوانم ده خوارد که سارد بوو، له سه ری ده نوستم له پاش ماوه یه که تووشی نه خۆشی گه ده بووم. به لام له بهر ئه وه ی زۆر ئاره زووم له ته دریس بوو گویم به هیچ نه دا.

ده رس و ته نه وه ی مزگوته کان لهو کاته دا زۆر گران بوو، به لام به داخه وه زۆر مه لای زی ره که به سالان ده رسیان ده و ته وه، له دوا ییدا کۆچی دوا ییان ده کرد بی ئه وه ی شتی که به جی به یلن بۆ میلله ته که یان، یان هیچ جۆره پێشکهوتنی که له ژیا نی دا نه بوو به لکو کۆمه لێک ماده یی قورسی به دره رس ده و ته وه و هیچی نه ته به ست به ژیا نی کۆمه لایه تییه وه و هیچ پالېشتی کیی ماده یی و مه عنه ریان نه بوو جگه له دلسۆزی خۆیان.

بابه کړی سه لیم ئاغا:

سهرۆکی هۆزی میراوده لیه کان (هۆزی پشدهر) بوو، پیاویکی زۆر ژیر و سیاسی بوو، به لām خوینده وار نه بوو، په یوه نډیه کی زۆر به هیڅی هه بوو له گهل ئینگلیز، له روژنکموه که ئینگلیز له عیراقد ا بوو هه می شه نوینهری ئینگلیز بوو له پشدهر، هه موو مانگینک ده چوو بو کمرکوک سهری له بهر پوه بهری نهو ته که و نوینهره کانی ئینگلیز ده دا.

له پاش مانگینک له چووم بو سهرسیان، ئیواره یه که دواى نوښی مه غریب پینان وتم: (بابه کر ئاغاى سه لیم ئاغا) که خه زوری ئیسماعیل ئاغا یه له کمرکوک گهراوه تموه لای داو ته لای مالى ئیسماعیل ئاغا پینى خو شه تو ببینیت، منیش چووم بو لای بو دیوه خان، تهو قم له گهل کرد و یستی هه لستیتموه له بهرم به لām له بهر پیری نه ی توانی به تمواوی هه لستیتموه وتی: (ماموستا که کمر پیر بوو جوی پى ناخوری).

له پاشان پینى وتم: نه گهر عاجز ناییت توژیک پرسیا رت لی ته کم.

منیش وتم: زۆرم پى خو شه، وتی: خوا باسی کردوه له قورئاندا که ئاسمان حموت ته به قهیه، ئایا تم قاتانه وه چى وان؟ ئایا وهك ساج وان یه که لسه ر یه که دانراون؟ وتم: ئاغا نمو حموت ته به قه بو شایی ئاسمانه هه ر ته به قی کی جیاوازه له گهل نهو ی تر دا که نه مه زانستی تازه ئیسیاتی کردوه، نه ستیره کانی ئاسمان خوا دا به شی کردوون به سهر نمو حموت ته به قه دا که له بو شایی ئاسماندا ده جو لیتموه و ده سوړیتموه یان به ده وری خو یاندا وه یان به ده وری نه ستیره یه کی گه وره تر دا، هه روه که زه مین ده سوړیتموه به ده وری روژدا مانگیش ده سوړیتموه به ده وری زه میندا، هه روه که خوا فهرمو یه تی: ﴿كُلُّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾^١، واته: هه ریه کی له نه ستیره کانی ئاسمان له نیو ته به قه یه که هه و دا یه مه له ده که ن.

بابه کر ئاغا قسه که ی زۆر پى خو ش بوو، وتی: نه مه یه که م مه لایه دیومه که وه لām بداتموه به ژیری و زانستی تازه.

ئینجا هه ندی سهر گوزشته ی خو ی بو گپراموه له بابته ژیری و تیگه یشتن.

وتی: نوینهری ئینگلیزه کان له رانیه داده نیشت، له سالی ١٩٢٤، نمو ناکوکی هه بوو له گهل عبدالرحمن ئاغا ی کو ییدا که نهو یش هه ر له رانیه داده نیشت، وتی: روژیک بیانوویه کی پى گرت و کوشتی، له پاش نمو ئینگلیزه که روژتموه بو له ندهن، یه کی کی تر ها ته جیگه که ی، وتی: نهوانی که ده ها تنه کوردستان له ئیمه کوردیان باشت ده زانی. وتی:

ئمو نوښتمره به نوښتمره تازه کمې وتبوو که تو ده چيته ئمو با په يوه نديت له گهل بابکر سليم ناغا دا بهيز بيت، ئيمه ناگادار کراين بو ئمو روژه که ئمو نوښتمره تازه يه ديت بو پشده ر من و هندیك له ناغا کانی تر چووين بو پيشوازی، کاتی له فروکه که دابهزی ئمويش کوردی باش ده زانی، پيش ئمو ی بگهين بهيدک وتی: بابکر ناغا زه مانى زو پياوکی جوان و ژنيکی جوان همبوون، ئوانه کين و ئيستا گوزره کهيان له کوڼدايه؟ ههتا پرسياړه کمې تمواوکرد گه يشتين بهيدک دهستان خسته ناو دهستی يه کتر دهستان بهرندا تا وهلامه کم دایموه، وتم: ئمو پياوه جوانه باوکه ئادهم و ژنه جوانه که دايکه (حموا) بو، ئيستا گوزره کهيان له دوورگه ی عمره بيه له مه ککه، ده زانم مه بستت لهم پرسياړه چيه، وتی: چيه؟ وتم: که نه ئيم من کوردم و تو ټينگليزی، نه شليم من موسلمانم و تو مه سيحيت، به لکو همدوو کمان براين چونکه له ئمولادی ئمو دايک و باوکهين، دياره ئهمهش قورناني پيروز باسی کردوه بهم جوړه فرمويه تی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ﴾.

وتی: ټينگليزه که پيی وتم: بابکر ناغا له کورد و کوردستاندا له تو ژير تر و زیره کتر هيد؟ ته لى منيش پيم وت: ته ماشای ئمو ده وه نانه بکه (ئمو دره ختانه) له نيو ئمو شاخاندا همر بنه ده وه نيک کورديکی تيا دايه له من ژيرتر و له من زیره کتره به لام له بهر ئمو ی بی کسين و سهرمان لى شيواوه بهر پي خومان نابيين، شايانی باسه بابکر ناغا چاوکی کویر بو به گوشه يه کی جامه دانیه کمې سمری ئمو چاوه ی داده پوشی له بهر ئمو همر له دووره به ده م و چاويدا ده تناسيه مه و بهو شيويه کابرای ټينگليز توانيپووی بيناسيتموه.

يه کيکی تر لهو قسانه ی بو گيراموه وتی: روژنيک ههتاو بوو هندیك ناغای ميراوده لی ميوانم بوون، وتم: با بچينه سهربان بو بهر ههتاوه که توژنيک ته ماشای ئمو دهشت و دره بکهين، وتی: ته ماشامان کرد هيليك هيه له دهستی پشده ردا له ژوری هيله کموه درهخت (دوهن) رواوه، به فرده که له نيوان ده وه نه کانداهيشتا نه تاوه تموه، به لام له مديوی هيله کموه به در ژياي چاويک درهخت نه رواوه، وتم ئمو له بهر چييه؟ وتیان: بابکر ناغا بوچی قسه ده کهيت له ئيشی خوادا، وتم: هه موو ئيشيک ئيشی خودايه، به لام خواش بويه ته قلی داوه به ئيمه بو ئمو ی بزاین هوی ئمو شتانه چيه.

له دواييدا بابکر ناغا وتی بريم کرده وه و پيم وتن: ئهمه هوکې ئمو يه کاتی خو ی ئهم دهشتی پشده وه و جيگای هه موو ديهاته کاتمان ده ریا بووه، ئهم ده ریا يه له م ئاوی زی

پټکهاټوره که له کاتي دا خوی تم دهرېندهی پشده نه پچراوه و ټمو زنجیره شاخانه بهری ناوه که یان گرتوه.

ټینجا ناوه که په نگی خوار د ټموه و بووه به دهریاچه دیک دواتر تم دهریاچه زنجیره شاخه کمې برېوه و ټمو دهرېندهی دروست کرده، ټینجا باپره گموره مان هاتوه بو ټیره، دووباره گالته یان پی کردم لسمر ټمو وتهیه و وتیان ټمه ئیشی خوایه، وتی: له پاش مانگیك دوو ټینگلیز بوون به میوانمان ټمانهش که تم باسم بو کردبوون ټوانیش میوانمان بوون، یه کی له ټینگلیزه کان که زور شارهزا بوو له میژوودا، وتی: باو و باپری ټیوه له ټسلدا له کوټوه هاتونه ته ټیره؟ وتم: باو و باپری ټیمه همر لیره بوون، وتی: نه خیر وانیه چونکه تم ناوچه می ټیوه له ټسلدا دهریاچه بووه، تم ماشای ټمو هیله بکه که لسمرده درهخت رواوه و له خواروه نمر واره ټموهش لمبر ټموهیه که دهریاچه که له کاتي خویدا گه یشتووه ته ټمو هیله بدمر ټژیایی سال هیز و توانای لمو زهوییه برېوه لمبر ټموه ی ټمو شونمانی که ناوی دهریاچه کمې پی گه یشتووه درهختی تیا دا نمر واره به لام لمو بهر و ژوورتر رواون.

ټینجا به ټینگلیزه کانم وت: تم وتانمی ټیوه من پټش مانگیك بم پیاوانم وت باوه پریان پی نه کردم، به لام زور شت مرج نیه خوینده وار بیزانی، به لکو به ژیری ټموانریت بزانی. شایه نی باسه ناغاکانی میراوده لی (ناغاکانی پشده) جیاوازیه کی زور زوریان هه بوو له گهل ناغاکانی تری کوردستان، چونکه خویمان ناماده ییه کی باشیان هه بوو بو شت وهرگرتن، دووم تم ناغایانه شتیکیان هه بوو کاتیک میوانیکیان ده هات ټمو میوانه ئیشی چی بووایه ټموا پرسیاریان لی ده کرد، لمبر ټموه له گهل همر ناغایه کدا دانیشتهای له هه موو بابه ټیک شتیکی ده زانی.

عمشیره تی پشده دوو بهشه:

۱- هوژی نورالدین: که به ناوی گوندیکمویه، له بناری پشده داده نیشن، ټمانه همر له کونموه لموی بوون.

۲- هوژی میراوده لی: ټمانه له ناوچهی جزیره و بوتانموه هاتوون به شتیکیان پرویان کردو ته ناوچهی هو لیر که پیان دهوتریت عمشیره تی (گمردی)، هندیکیان پرووه دوکان روستون پیان ټموتریت عمشیره تی (فیض الله)، هندیکیان له ناوچهی پشده جیگیر بوون پیان دهوتریت (میراوده لی)، به ناوی باپره گموره یانموه که پیی دهوتریت (ساوده ل) دواي ټم (احمد ناغا) دواي ټم (احمد ناغا) ی گموره که باپری

میراوده لیه کانه له (۲۰-۲۵) ژنی هېبوه نهمه کانی بوون به (۷) بهشمه نهم جیاوازی به هوی دایکه کانیانهمه بوه:

۱- تایه فمی بابکر ناغا که کوره گموره ی محمد ناغا بوو.

۲- تایه فمی محمود ناغا.

۳- تایه فمی رسول ناغا.

۴- تایه فمی أحمد ناغا.

۵- تایه فمی جگزه که نهمه به ناری دایکیانهمه یه.

۶- تایه فمی عباس ناغا.^۱

نهم هوژانه همردهم نازا و پیاوی مهرد بوون، ناوچه کانی خزیان پاراستوه له دهست دریژی و داگیرکردنی دوژمن و شهریان کردوه له گهل تورکیای عثمانلی بو ماوه ی (۱۰) سال (۱۸۷۵-۱۸۸۵ز) له سالی (۱۹۱۹ز) کاتی شهر ی جیهانی یه کم بهر ه لستی روسه کانیان کردوه نه یان هیشتوه بیتته ناوچه که یانهمه.

کاتیک عیراق کومه ژیر ټینتدابی ټینگلیزه بوبکر ناغای سلیم ناغا بو به حکمرانی گشتی نارجمی پشدر و مهرگه و رانیه، زور په یوه ندیبه کی به هیزی بوو له گهل ټینگلیزه کان وه کاسمان کرد مانگانمی خوی (۲۴ لیره ی ئالتون بوو)، مانگانمی (۷۰۰) سوار له خزمه کانی (۸۰۰ روپیه) بوو بو همره کی له وانه.

همرچنده په یوه ندي ناغا کانی کوردستان همیشه له بهر ژه وندي میللهت نه بوه به لام ناغای مهردی تیا هه لک موه، وه:

(سمایل ناغای شکاک) که پنی نموترا (سمکو) زور کوشی کردوه بو کورد و کوردستان له سالی (۱۹۱۶-۱۹۳۰) له دژی رژیمی ستمکاری ټیران وه ستاوه هه تا به دهستی نهم رژیمه شه هید کرا له رنگی نه تموه که یدا.

(سمکو) زور ره زامه ند بوو له ناغا کانی پشدر جگه له (بابکر ناغای) ناوبراو، همروه ها گلهدی هه بوو بهرام بهر به خوالی خوشبوو (شیخ محمودی حفید).^۲

^۱ سمرچاوه: عبدالله پشدر، یاداشتی ژیانی، لا ۱۰-۱۲.

^۲ سمرچاوه ی پیښوو، کاک عبدالله پشدری، لا ۳۲.

سمکۆی شکاک*

ئیسماعیل ئاغای شکاک ناسراو به (سمکۆی شکاک) سالی ١٨٨٧ له دایکبووه، ئهو شۆرشگیرێکی کورده و پێبهرایهتی هۆزی شکاکی کردوه، که بۆ ماوهیهک دهسهلاتی ناوچهی خۆرئاوای گۆلی ورمیی له حکومهتی ناوهندیی ئێران سندهوه.

سمکۆ ناوی ئیسماعیله کۆری عه مه د پاشای کۆری عه لی خانی کۆری ئیسماعیل ئاغای شکاکه و بنه ماله که یان له میژوه گهروه دهسهلاتداری خێلی شکاک بوون. سمکۆ له سالی ١٨٨٧ له دایکبووه و پاش مردنی باوکی و جه عفر ئاغای برای، سه مر کردایه تی شکاکی گرتوه ته ده سه تر له دوای جهنگی یه که می جیهانی شه وه هاتوه ته که زری خه بات و کوردا یه تی به وه.

هه مر چه نده له سالتانی جهنگی یه که می جیهانی دا سمکۆ له هه یچ چالاکییه کی سیاسی به شداری نه کردبوو، به لام هه زه کانی رۆسیا ده ستگیران کردو دوو ریا خسته وه بۆ شاری (ته فلیس) و دواتر ئازادیان کرد به و مه رجی دا بنیشی و هه یچ هه لۆیستیک دژی رۆسه کان نه نۆییت.

که جهنگی یه که م کۆتاییهات، سمکۆ وه که سه مر کرده یه کی سیاسی ناوی ده رکردو له پیناو دامه زاندنی ئیداره یه کی کوریدا له سالی ١٩١٩ شۆرشی به رپا کردو زۆر ناوچه ی گرنگی خسته ژێر کۆنترۆلی خۆیه وه.

له سالی ١٩٢١ له ئه غامی له شکرکی شیه کی گهروه ی هه زه کانی حکومه تی ئێراند، سمکۆی شکاک ناچار بوو پاشه کشی بکات و په نا به رته بهر تورکیا. له سالی ١٩٢٤ یشدا به بریارێکی لی بوردن گه رایه و ئێران و سالی ١٩٢٦ یش جاریکی تر شۆرشی به رپا کردوه، به لام ئه به ره شیان شۆرشه که ی تیکشکا و ماوه یه که له تورکیادا به ده سه ته سه ری مایه وه. پاش ئازاد کردنیشی گه رایه و بۆ ئێران و سالی ١٩٣٠ به پیلانیکی کار به ده ستانی ئێران له شاری (شنۆ) کوژرا، به مه ش شۆرشه که ی شکاک کۆتاییهات که یانزه سال درێژه ی کیشا.

مه لا و گاوان: (شکارته)

ئیسماعیل ئاغای پێی وتم: هه موو سالتیک بۆ مه لای گوند گه له جوتمان کردوه، هه ندی گه مان بۆ وه شانده نه گه ر تۆش ئاره زو ده که ییت با ئه مسال گه له جوتیکت بۆ بکه یین، وتم:

* تییینی: وه که پێزانینیکی بۆ خه باتی سمکۆی شکاک، لێره دا ژیا نامه که ی خراوده روو.

ئاغا دياره بمرهه می گهله جوته که گهلی حهلا لته بۆمن له سمر فیتره و زه کات، چونکه ئهم درانه بۆ همزار و لی قهوماو دانراون، بۆ مهلا یه که پيشموای موسلمانان بیت گهلیک ناره وایه.

شایه نی باسه گهله جوت چون ده کرا بۆ مهلا همروا ده کرا بۆ گاوانی دینه که. وای ریکموت لهیه که رۆژدا جوته کانی ئاواپی کران به دوو بهشموه بهشیك بۆ مهلا و بهشیك بۆ گاوان، همروها وای ریکموت ئهو دوو زهویییه که دیاری کرا بۆ مهلا و گاوان له تهنیشته یه کتردا بوون هیچ زهویییه که له نیوانیاندا نه بوو، ئهو رۆژهی که گهله جوت کرا بۆ من و گاوان ره شه باییه کی زۆر توند ههلی کرد له بهر تۆز و خۆل چاو چاوی نه ئهیینی، من خۆم لهوی بوم که گهله جوته که کرا، بهلام له بهر ره شه باکه نه مزانی کام پارچه زهویییه هی منه و کامیان هی گاوانه.

له زهویییه کانی ئهو ناوچه یه دا مشکیکی زۆر بی شومار هه بوو، کشتوکال که سهوز ده بوو ئه بوو به نیو مهتر به رزی هه موو رۆژیک ئه بوو مشکی ناو ده غله که بکوژیت.

له بهر ئه وهی که سی شه مه و ههینی پشو بوو له نیو فه قیه کاندایه درس نه بوو، من هه موو فه قیه کانه ده برد بۆ مشک کوشتن. بهلام یه کهم جار که رۆشستین لیم تیکچوو ده چووم له زهوی گاوان مشکم ده کوشته، گاوانیش ئه مه ده زانیت بهلام دهنگ ناکات، هه موو جاریک که ئه چوومه سمر زهویییه که له بهر خۆمه وه توانیم ئه دا له گاوان ئه مه تا دوو مانگ بهردهوام بوو، ئهو زهویییه تر هه مووی مشک خواردی و زهویییه که به سوری مایه وه. له پاشا که گهغه کهی تر له دهستی مشک ده رباز بوو گوئی کرد گاوانی نامهرد به ئیسماعیل ئاغا دهلی: مامۆستا لینی تیک چوو مشکی گهغه کهی منی کوشته وه له جیساتی مشکی گهغه کهی خۆی، ئیسماعیل ئاغا به منی وت ئه مه راسته، منیش دهستم کرد به قسه وتن به گاوان، وتم: درۆ ده کات من مشکی گهغه خۆم کوشته وه، ئاغا فره مانی دا دوو ئه سپیان هینا یه کی بۆ من و یه کیک بۆ کوپخا باییز، پیکه وه چوین بۆ سمر زهویییه که، کوپخا باییز وتی: مامۆستا ئهو گهغه کهی که مشک خواردوویه تی گهغه کهی تویه، منیش که هاتمه وه دانیشتم پارچه شیعریکم نوسی بۆ مهلا ی پيشوی دیکه (ملا سه عدی) که له داخان دیکه ی به جی هیشته بوو چوو بوو له (قهلا دزی) دوکانی دانابوو، هه ندی له شیعه ره کام له بیر نه ماوه به داخه وه جگه له م چهندن دیره نه بیت:

ئاغا وتی:

ئەمى مامۆستای بى باوان
 ھەمى زانیاری بى تاوان
 خەوت بۆ ھىنا ریزی گاووان
 مەن بۆت ئەکەم بە چاوان
 ھەرچیت بوی لێ گاووان
 گاووان ئەلێت:

ھەر لێ رۆژی (قالوا بلى)
 برباردرا لێ بۆ مەلا
 سەر فیتە و موچەمى مەلا
 خیر و خیرات دفع الیبلا
 بۆچی لاتدا ھەمى مام مەلا
 لەم پێ راستەمى پەر لایەلا
 مەلا ھەمرا بەختى کۆمە
 سەری باران ژنەری گۆمە
 مەن بۆ حالى رۆلە رۆمە
 مشکت کوشتو بەختى خۆمە
 مەلا وتی:

گاووان پوختى نیە بەختى ھەبە
 تەختەمى نییە تەختى ھەبە

جولەکەى سپێلە:

لە سالی ۱۹۴۸ کە لە سەرسیان مەلا بووم، ئاوی زێی بچووک ئەوەندە زۆر بووبوو پەبوەندی (پشدر و مەرگە) برا بوو لە گەل شاری سلێمانی، چونکە ئەو کاتە ھاتوو چۆ و پەربنەرە بەسەر ئاوی زێدا بەھۆی قەیاغەو بوو، ئەم قەیاغەبە بریتی بوو لە چەند تەختەبەکی تاشراو ژێرەکیان کونە بوو پەر کرابوو لە ھەوا پیادە و سوارە و ئۆتۆمبیل یەکە یەکە بە نۆرە بەو قەیاغەبەدا ئەم بەر و ئەو بەریان دەکرد، قەیاغەکە کە لەمبەر و لەو بەرەو بەسرا بوو بە ئاسنیکمە بۆ ئەوێ ئاوەیبات، کاتیئێک کە رۆخانە ھەڵسە کرد لە زستان یان بەھاردا

قهياغه که نيش پي نمده کرا له بهر زوړی و هيزی ثاوه که، لمو کاته دا جوله که يه که له شاری کزيه هاتبوو زه رهنګر بوو، هندی خشي نالتون و زيوې پي بوو ده يفرؤشت، کاتيک هاته دپی سمرسيان ريگهي هاتوو چو برا، جوله که که کهسی نه نه ناسی به سمر ليشيواوی دامبا نه يده زانی روو بکاته کوي، هندی له دانیشتيوانی ديه که برياريان دابوو ثم جوله که يه روت بکه نموه، نالتون و زيوه که ي لي بسين له هر شويک بزيان ريکوت نه گهر مليچي بکات بيکوژن، چونکه کافره نالتون و زيوه که ي لي بسين، منيش نه مه م بيستهوه جوله که کم هينايه مالي خومان، روژي دوايي له پيش نموي ده ست بکه م به نويزی هيني وتم: دانیشتيوانی سمرسيان هر که سيک ده ستريزی بکاته سمر ثمو جوله که يه، دا بينن که ده ستريزی کراوه ته سمر من، ثمو جوله که يه تا ريگه ده کريتموه من په نای ده دم و ده يپاريژم چونکه نه مه ناييني نيسلام ريگهي داوه، له روژي ناوادا ناييت تهماشای موسلمانيتی و جوله کايه تي بکريت چونکه هم موو لاما ن براين و له دايک و باوکين بووين له يه که مه عدن دروست کراوين که خاکه، وهک پيغه مبهري خوا فرمويه تي: (کلکم من ادم و ادم من تراب)، ديار بوو و ته که ميان زور پيناخو شبوو به لام به قسه يان کردم، زور سوياسيان ده که م لسمر نموي که ريژي منيان گرت ده ستیان دريژ نه کرده سمر ثمو جوله که يه.

به لام پاداشتي چاکي ثم جوله که يه بو من ثمو بوو دوو بازني زيوې گوره ي دايکی محمد بوون، جوله که که بردی که له کزيه زاخاويان بکات (سپيان بکاتمه) هر ثمو سالة جوله که که رؤشت بو فله ستين تا نيستاش بازنه کانی نه نارده وه، سمره پای پيوه فايي ثمو جوله که يه هيشتا من زور هست به به ختيازی ده کم که مال و گیانی ثمو جوله که يه م رزگار کرد، پيشينان وتويانه: (چاکه بکه و بيده به دم ثاوه وه)، همرده م خوی گوره له قورئانی پيرزدا فرماتان پي ده کات به چاکه کردن و ده فرموي: من پاداشتي ثمو ده ده موه که چاکه ده کات نهک پاداشته که لمو که سه وهر بگرموه که چاکه له گهل کردوه.

ميوژ له جياتی شه کر:

له ههمان کاتدا که ريگه گيرا بوو بو نزيکی مانگينک شه کرمان لي برا، شهرم ده کرد به يه کی بلیم هندی شه کرمان بداتي تا ده يکرين و دوايي ده يان ده ينموه. بو ماوه ي يه که مانگ ميوژه ره شمان ده خوارد له جياتی شه کر، هندی شه کرمان همبوو کرد بو مانه ناو شه کردانه کاتيک که ميان ده هات ميوژه که مانه ده شارده وه و شه کر که مانه داده نا.

جا مروژ ته گهر همر سکالا بکات بو ثم و نمو باش نيه چونکه نموي دوسته پيى ناخوشه و نموي دوژمنه پيى خوشه، باشته چاوه ري بکھيت تا خوا ده رگاي ره همه ت لي ده کاتموه.

صغري و کبري:

لهو کاتدا من مهلا بووم له سهرسيان شکر و چايان به کوپين (بيتاقه) دابهش ده کرا، بو همر نه فمريک ته ندازه يه کيان دانا بوو له شکر و له چا، نيمه نمو کاته مندا لمان نه بوو له بهر نموه ناغا پيى وتم: بو نموي به شه که تان زور بيت دوو مندا ل بنووسه، منيش نازانم بوچي نمو هله گموره يه کم کرد ئيستاش په شيمانم لهو کرده و يه چورم دوو کچم نووسي يه کيکم ناونا (صغري) و نموي تريان (کبري)، چونکه زور به دواي (منطق) دا ده گهرام به دواي (صغري و کبري) دا ده گهرام که دوو بابيه تي زانستي مه نتيقه.

کاتي خو ي بو ثم کرده و يه (بوره فتوي) يه کم بو خوم دو زيموه له دلي خومدا وتم: ثم شکر و چايه هي ده ولته، هه موو کسي يکي موسلمان ته گهر نه بيت ئهرکي له سهر (بيت المال)، منيش له بهر نموي ميوانم زور بوو، نمو به شهي پييان ده داين به شي نه ده کردين، ثم جوړه فه تو ايانه پيشهي هه نديک له مه لايانه.

همر کاتيک شتيک له بهر ژه وندي خو ي بوو ده گهر يت (حيله شرعي) يه کي بو ده دو ز يت موه بو نموي حه لالي بکات.

ماره به جاش بو دووهم جار:

ژنيک هه بوو له ديه کي تر نزيکي سهرسيان سي ته لاقه درا بوو، هه موو مه لاکاني نمو ناوچه يه وتيان به ماره به جاش نه بيت ته لاقه که چاک ناييتموه، ئيستاش له لاي هه نديک ماموستاياني ثايني همرکسي به ژنه کمي وت برؤ سي ته لاقه ت کموتبي، ئيتر سي ته لاقه کمي ده کمويت به شوو کردنموه به يه کيکي تر يان به ماره به جاش نه بيت چاک ناييتموه.

ژنه که هاته لام وتي من ده مويت بگه ريموه لاي ميتره کم، منيش وتم: تو ليتره يمينه ووه تا يه کيکت بو ده دو زمموه به دزي موه ماره ت ده کم و ته لاقه ت ده دات پاشان که عيده ت تمواو بوو ماره ت ده که موه له ميتره پيشووه کت.

شه ويک دانيشت بوين من و نمو و دا يکي محمد، ژنه که پيى وتم:

ماموستا گيان يه کيڼکی وک خوتم بۆ پهيدا بکه، وتم: به خوا ناتوانم ئموه بکه، ليم ببوره به لام ههريه کيکت بۆ پهيدا ده کم.

بۆ سبهينی کورپيکی گهنج هه بوو ناوی همه ئه مين بوو هيشتا ژنی نه هينا بوو، وتم: پيټ خوشه بۆ يه که شمو ژنيکت بۆ بينم، ديار بوو زۆری پي خوش بوو. شمو دوو شاهيدم هينا ماره کرد ليني و ناردمن بۆ شوپنيک بۆ به يانی ته لاقی دا.

ئهمه جاري دووه مه له مه لایه تي دا ئهم هه لایه بکه، جاري يه کهم له زه لم، جاري دووه له سه رسيان، به داخه وه که له کاتي خویدا نه مه زانی سی ته لاقه که به يه کجار ته لاقی پي ده که ویت، ئهمه ره وشتيکی (جاهلييه) له پيش ئيسلامدا هه بووه، هه ره ها له بهر ئهم هويانه ماره به جاش دروست نيه له شه ريعه تي ئيسلامدا:

۱- ئهم ماره کردنه مه رجی پيچه وانهي شه رعی تيدا يه، هه ماره کردنيک مه رجی له و جۆره نا ره وای تيا بوو به تاله. چونکه به و مه رجه ماره ی ده که من که له دوا ييدا ته لاقی بداتمه.

۲- ئهم ماره کردنه بۆ کاتيکی تايبه ته که پي ده و تريت (الزواج المؤقت) هه موو ماره کردنيک بۆ کاتيکی ديا ري کراو به تاله.

۳- پيغه مه ري خوا ﷺ فه رمويه تي ماره کردني ئافره تي بالغي ژير ده ييت به ره زامه ندي خوی بيت، نه گه ر له و ژنه ته لاق دراوه بپرسيت پي خوشه ئهم جاشه مي ردت بيت هه تا ماوي دياره وه لامه که ی ئموه يه که نا يمه ویت بيټ به ژنی ئهم پيا وه نه نا سرا وه به لکو نا چار بووه شوی پي بکات بۆ ئموه ی بجي ته وه لای مي ردي پيشووی.

مام محمد مه رگه يی:

دراو سيه که مان له سه رسيان ناوی (همه مه رگه يی) بوو، ژنه که ی پينان ئموت (پوره فات)، ته مه ني له (۸۰) زياتر بوو، زۆر جار له گه ل پوره فات نه هاتن بۆ ماله مان به شه وان قسه ی خوشيان ده کرد و ده يانگي ترايمه.

جاري کيان وتی: ماموستا کاتيک مه ليک فه يسه لي يه کهم هات بۆ پشه ر له مالی بابکر ئاغای سليم ئاغا مي وان بوو، قاپيکی گموره يان هينا بوو بۆ ئموه ی (مه ليک) کاتيک ويستی ده ست به ئار بگه يه نيټ ئمو قاپی له ژير دانيټ، ئهم قاپه هه ر بۆ ئموه باش بوو چي شتي ماشينه ی تيا بخويټ.

جاريكي تر وتی: ماموستا نه گهر بزم هيچ خهفدت ناخوم، چونكه ههموو دنيا م بينی، وتم مامه كويت دی له ماوهی (۸۰) سالدا، وتی: تا خوار سلیمانی و كهركوكم بينیوه و به ههموو كولا نه كانیدا گهراوم، وتی: بو جاری یه كه م كه چومه سلیمانی له ئوتیل دابهزیم پارچه خه لوزيكم پی بو له گیر فاعدا. كاتيك كه ده چوموه دهره وه بمو پارچه خه لوزه سهر دیواره كام نیشانه ده كرد ئیتړ ده گهراموه وون نه نه بووم.

جاريكي تر ئاوينه يه كي گهره مان هه بو كاتيك كه ميوانيك هات تمماشای ئاوينه كي كرد، وتی: ماموستا نهو پياوه كييه لهوی دانیشته وه؟ وتم نهو تزیت، دیاره كورد زیره ك تره له ههموو كه سيك به لام له برئموه ی كه زور كات كورد ژیر دهسته بووه و دوزمنی یه كتر بوون سودی لهو زیره كي ه وړ نه گرتوه بو نهو دوو مهبسته.

به پړیوه بهری په روه رده (مدیری مه عاریف):

له سالی (۱۹۴۷) دا له مانگی ته موز مدیری مه عاریفی سلیمانی كه ئیستا پیی ده و تریت (په پړیوه بهری په روه رده) چوو بو قه لادزی، لهو سهره وه گهرايموه له سهرسیان شمویك لای دا، مزگمته كه نوسابوو به دیوه خانی ئاغاوه، كاتيك كه چووم بو نویژ پییان وتم: نهو مدیری مه عاریفی سلیمانی، چووم بو لای سه لامم لیكرد و دواي نهو وتی: پیتم خو شه توژنك دانیشین به یه كهوه.

له پاش دانیشن وتی: نهیت پرسیاركت لی بكه م؟ وتم: زورم پی خو شه. وتی: مانای نه مه چییه؟ "رأيت الله في صورة البقرة"

وتم: نه مه مانای نهو یه كه م كاتيك خوام دی له بر گهره یی خواو له بر بچو كي خوم بهرامبر بمو گهره یی خوم به مانگا هاته بهرچاو.

وتم: "في صورة بقرة" حاله له (فاعیلی فیعله كه) نهك (مفعول به) یه كه كه (الله) یه. وه لامه كي زور پی خوش بوو له برئموه ی كه نهو ستام بو بیر كرد نهو كه مهبستی نهو بوو.

وتی: تو بوچی هاتو یته نه د ییبه دوا كهوتوه؟ وتم: نهی چی بكه م من مه لایه تی ده كه م و بهمه لایه تی ده ژیم له م كاتهدا له م ئاغا یه و له م د ییبه باشتر ده ست ناكو ییت.

وتی: نه گهر من ریگایه كت بو دابنیم كه پاشه پروژيكي بهرزی تیادا بیت به قسم ده كه ییت؟ وتم: به لی.

وتی: ئە بەغدا (عەلی کەمال) کوردیکی دڵسۆزه و زۆر پیاوانەیه هەندیک لە فەقێ کوردهکانی ناردوووە بۆ زانکۆی ئەزهەر لە میسر لەسەر ئەرکی خۆی، منیش دەتوانم بارمەتت بدهم، ئەتتێرم بۆ لای هەتا وەك فەقییه‌کانی تر بتنیریت بۆ (ئەزهەر).

منیش وتم: نه گمر لموی خویندیم تمراو کرد دهیم به چی؟

رتى: يان دەيىت بە مامۇستاي زانكۆيان قازى.

وتم: به قسمت ده‌کم زورم پیّ خوشه روژیک له روژان بیم به قازی بپرستی و به داده‌وه.

وتم: چي پيويسته كه خوږ ئاماده بكم يو هم سهفهره.

وتی: ئەلفیہی تین مالیک (ألفیهی ابن مالک) لە گەڵ نزیکەیی سی چوار جزئی قورئان

لمبر بکه، لموی لهم دواندها تاقی کردنموت له گهل ده کمن.

لهیاش نموه دهستم کرد به قورئان لهبهر کردن و له گهل (الفیه) ی که پیی دهوتریت

(سیوطی) لہنا و فقہی و مہلاداد.

روژنيك دايكي محمد پرسی: بۆچی (منهج) ای خویندنی خۆت گۆریوه ئەم شتانه لێبەر

ده کدیت؟ منیش باسه کهم بز گیترا یهوه ئه ویش پسه نندی کرد و وتی: من ده چمهوه مالی باوکم

تا تو دڻي ته وه و ٿو کاته مندا ٿي مان نه ٻو و ٿي شه که ٿا سان ٻو و.

شەرتەك لە خەمەدا جوتیك پیلایە لە قور دروستكرار وا لە پیمدا به پەتیکی رەش

بەستومە بەبەردەم ژورەكەى قازى سەلىمانىدا رۆشتم، دىم لولەيكە لىژىر پەنجەرى ژورەكەى

قازیدا ناویکی ره‌شی بۆگەنی لی دیتە دەروە منیش پرسیم ئەم ئاوە بۆگەنە چییە؟ وتیان

نمونه رزقی قازییه، منیش به یانی پشیمان بووممه له شتمی که خوم ئاماده ده کرد بۆی.

باورم به خمره که نموده به هیژ بو وام ده زانی که خوی گموره به نیلهام نموی بهمن

فدر مورد.

کلیل نہ گھر دەرگای پی نہ کریته وه بوچی باشه؟

روژنيك له حوجره‌ي فه‌قييه‌كان ده‌رسى كتيبى (كلنبوى برهان) م لى‌زانستى (منطق) دا به

فەقييەك دەۋتمەۋە، لىمۇ كاتىدا شەيخ حەسەنى بۆسكەن كە پىيائىكى زۆر دەۋلەتمەند و زۆر زىرەك

و زور ژیر بوو هرچنده خوینده وارییه کی که می هه بوو بوو هات بۆ لام بۆ حو جری

فەقییەکان، ئەرۆژە بەدیدەنی ھاتبوو بۆلای ئیسماعیل ئاغا، منیش ویستم دەست ھەلگرم

له دهرسه که ټمو سويندي خوارد وتی: ده بیټ دهرسه که ټمو او بکه یت منیش داد نه شم گوی

دہ گرم۔

کاتیڤک له دهرسه که بوموه، وتی: ماموستا ته گهر پرسپاریږک بکهه پیت ناخوش نیه؟
وتم: زورم پی خوشه.

وتی: هم دهرسه که لکی چیه که نیوه وا خوتانی پیوه ماندوو ده کهن، ههروهه
عیلمه کانی تر که پتی دهوتریت دوازه عیلم؟

وتم: نیمه بههوی هم عیلمانهوه دهوتانین له ناینی نیسلام بکوئینهوه، له قورئانی پیروز و
فرموده کانی پیغه مبر و حوکی نمو شتانه بدوئینهوه که لهژاندا ههیه و له پاشه روژدا
پهیدا دهبن چونکه قورئانی پیروز باسی ههموو شتیکی کردوو به کورتی له لایمن دروستی
و نادروستیهوه.

وتی: وته کهت راسته بهلام نیوه روژیک له روژان هم عیلمانه بهکار دههینن بو دوزینهوه
نمو شتانه؟

ته گهر شتی وا هه بیت بچی ههر مه لایهک پرسپاری لی ده کریت ناتوانیت وهلام بداتمهوه تا
پهنا نه بات بهیه کی له کتیبه کانی فیقهی شافعی.

له پاشا وتی: ماموستا توش و ماموستا کانی تریش له کوردستان لهمو پیتش و لهمو
دوا به دریزایی سال خوتان ماندوو ده کهن بو دروست کردنی کیلیک که دهرگایه کی پی
بکه نهوه که نمویش دهرگای قورئانی پیروز و فرموده کانی پیغه مبر ﷺ بهلام بهداخموه
نهمرن و روژیک له روژان نمو کیله بهکار ناهینن، کهوا بوو سودی کیلی چیه ته گهر دهرگای
پی نه کریتمهوه. بوون و نه بوونی ههروهه یهک وایه ته گهر بهکار نههینریت.

بهراستی نمو وتهیه که ریکموتی مانگی حوزهیرانی ۱۹۴۸ بوو نیستا (۱۲-۸-۲۰۰۱)
ههردهم هم وتهیه که شیخ حسین بوسکین پیی وتم بوو کهم خوینده وارییهی خوی له گویمدا
دهزنگیتمهوه، منیش ده لیم بهخوم و ماموستا کاتم نموهی ماوه و نموهی نهماوه و نموانه
لهموودا پهیدا دهبن بوو جوړه ته مهنی خویان بهخت ده کهن له ریگای (غو، صرف، منطق،
بلاغه، فلسفه،..هتد)، نموانی تر به دریزایی دوازه سال زیاتر نیجا هم زانستانه به دهرس
ده لینهوه و حاشیه یان لهسر ده کهن، بهلام ته گهر کابرایهک مرد نازانن چون میراته کهی بهش
بکهن، ته گهر کابرایهک ژنه کهی ته لاق دا سی بهسی بهیه کجار ده لین ته مه بهماره به جاش
نه بیت چاک نابیتمهوه چونکه فلان کتیب له (فقه)ی شافعی یان حنفی وا ده فرمویت، ته گهر
شتیکی تازه روو بدات له ریگای زانستی تازهه نازانن حه لاله یان حرامه، دروسته یان
دروست نیه چونکه نیمامه کان و مهزه به کانی لهمو پیتش نمو شتانه یان نه دیوه باسی
حوکه که یان نه کردوو ههروهه (استنساخ-clonning) (اطفال انایب) شتی تری تازه،

کاتیک خویندهواره کانی ئیسلام کو ده بنموه دهست ده کمن بشمړه قسه هم ده لئ شافعی وای فرموده و نمو ده لیت حنفی وای فرموده و یه کیکی تر ده لیت ئیمامی جه عفری صادق وای فرموده هر بهو جوړه به در ژایی سال به رقه به رایه تی و تعصب بو مزه به بیکی تایه تی ناتوان بگن به نه بام و راستی حوکی نمو شته تازانه که په یدا بوون.

زورترین نمو ماموستایانهی که خویندنی مزگوتیان تمواو کرده لای توان نایینی ئیسلام بریتیه له مزه به بی شافعی هیچ کس نیه بچیت به لای قورئانی پیوژ و فرموده کانی پیغه مبر. که چی ناوی شافعی نه له قورئاندا هیه و نه له فرموده کانی پیغه مبردا. نه گهر یه کیک له ماموستایه کی نایینی بیرسیت حوکی فلان شت چیه ده لیت خوت (تقلیدی) ئیمامی شافعی بکه یان ئیمامی حنه فی.

یان به پتی بیر کرده ی خوی و جوری حوکه که که بریار ده دات وه نموی له (حج) دهستی بهر تافره ت بکویت ماموستای نایینی نه لیت خوت تهقلیدی حنه فی بکه چونکه له مزه به بی شافعی ده ستور ژه کی ده شکیت.

هیچ کات نمو ماموستا نایانه بیر له وه ناکه نموه که له سده ی یه که می ئیسلامدا باشتیرین کات بوو بو کار کردن به ئیسلام، موسلمانان کان خویان (تهقلیدی) که سیان نه ده کرد نمو کاته نه ئیمامی حنفی نه شافعی نه ئیمامی (مالک) یان (أحمد) و نه ئیمامه کانی تر له دایک نه بوو بوون.

روژیک له گهل خوا لیخو شبوو قازی عبدالحمید نه ترووشی له خزمتی ماموستا (مهلا عبدالکریم مدرس) دانیشتوبین له حوجه که له شیخ عبدالقادی گیلانی، پیاونیک هات پرسیاریکی له ماموستا مهلا عبدالکریم کرد. ماموستا وتی: برو خوت تهقلیدی ئیمام نه بی حنیفه بکه ئینجا ئیشه که ت بکه.

کاتیک کابرا چوه دهره وه قازی شیخ عبدالحمید وتی: ماموستا له پیش له دایک بوونی ئیمامی حنه فی موسلمانان کان خویان تهقلیدی کی نه کرد؟

ماموستا زهرده خه نه یه گرتی و قسه ی نه کرد. من ده زمانی ماموستا له دلیدا قسه که ی زور پی خوشبوو چونکه زانا و ژیره به لام له زمانی هم و نمو ده ترسیت.

جاریک له کوری زانیاری (جمع العلمی) داویان لیکردم که نوسراونیک له سمر ژيانی ماموستا (عبدالکریم مدرس) بنووسم بو نموی بلاوی بکه نموه له گوڅاره که یاندا، چومه خزمتی بو نموی هندیک شتی لی وهریگرم له باره ی ژيانیه وه.

وتم: ماموستا پرسيارکت لی ده کم پیت ناخوش نهیت، من نزام که تو له زانیاری و شاره زایی زانسته کانی ئیسلامدا که هه موویان هوی دۆزینموی حوکمه کانی کردهوی ئینسانن له قورئانی پیروژدا و له فرموده کانی پیغمبردا زۆر شاره زایت. بۆچی یه کێک پرسيارت لی ده کات به (اجتهاد) ی خۆت وه لām نادهیتمه به لکو به ناوی (حنفی) یان (شافعی) یان (مالکی) وه لām ددهیتمه؟

به ماموستام وت: ئیمامی شافعی لهو سهرده مه دا ته نه چوار عیلمی زانیوه که عیلمی قورئان و عیلمی فرموده و عیلمی اصول الفقّه و عیلمی به لاغ، چونکه ئهو کاته عیلمه کانی تر وه ریان نه گێرا بووه سهر عمره بی وهک مه نتیق و فله سف و ئاداب، تو دواژه عیلمت خویندوه و زیاتر له هفتا ساله به دهرس ده یلیتمه، به سه دان ماموستای ئاینی ئهم عیلمانه ی لای تو خویندوه و ئیجازه ت پێداوه، به لām کاتی خه لقی پرسيارت لی ده کم پنه نا بۆ کتیبیک له کتیبه کانی شوێنکه وتوانی ئیمامی شافعی ده بهیت وهک: تحفه ومغنی المحتاج و اعانه، تو خۆت بۆ ئیجتیهاد ناکهیت وهک ئهوان.

ئهمیش فرمودی: راست نه که ی به لām ده زانیت ماموستا نایینه کان و ئهوانه ی له گه لێاندان چهند زمان درێژ و چی ده ئێن.

ئهو وتانه ی من که په یه ونه ی هه یه به قسه که ی شیخ (حسین بۆسکین) یه وه مانای ئه وه نیه که من ئیمامه کان به کم داده ئیم یان ریزیان لی ناگرم، به لکو ئهو ئیمامانه خۆمه تیک زۆر گه وه ریان به ئایینی ئیسلام کردوه و ئیمه زۆر سودمان له فرموده کانی ئهوان وه رگرتوه. به لām ئهوان وهک ئیمه وتویه پیغمبر خاته می هه مو پیغمبرانه. به لām ئیمامی شافعی نه یوتوه من خاته می هه مو مه زه ییکم، یان هه نه فی یان ئیمام مالیک و ئهوانی تر نه یانوتوه قورئان و فرموده کانی پیغمبر ﷺ هه نه که ناریکه وه و به وتاره کانی ئیمه کرده وه بکه ن.

هه وه ها هه یچ ماموستایه کی ئایینی بیر له وه ناکاته وه که ئهو ئیمامانه هه یچیان (وهی) یان بۆ هاتبی له ئاسمانه وه، به لکو هه ریه کێک له وانه ماموستایه کی چاک بوون - اجتهاد - یکی باشیان کردوه، هه ریه که به رتی مه زه به که ی خوی روشتوه هه ر شتیکی فرموده له هه ندی شوێندا راسته و له هه ندی شوێندا نه یییکه وه. چونکه حوکمی خوا یه کێکه نه گه ر ئیمامه که له کاتی ئیجتیهاده که یدا ئهو حوکمه ی دۆزیوه ئهوا فرموده که ی راست ده ییت نه گه ر نه ی دۆزیسه وه ئهوا به هه لدها چوه ناییت موسلمانان دوا ی بکه ویت

پیتهمبیری خوا نه فرمویت: "الحاکم اذا حکم ثم اجتهد فأصاب فله أجران و إن حکم فاجتهد و أخطأ فله أجر".

واته: مجتهد نه گهر ویستی حوکم بدات به سمر شتی کدا له پاشدا ئیجتهادی کرد له پیش حوکمه کدا نه گهر حوکمه کمی خودای دۆزیسه بۆ شو شته شهوه راسته شهوه دوو پاداشتی هیه، یه کینکیان هی شهویه خۆی ماندوو کردوه بۆ دۆزیسهوی حوکمه کمی خودا یه کینکیان هی شهویه که به هه لدا نه چوه حوکمه کمی خۆی دۆزیوه شهوه.

به لām شهوه به هه لدا چوه شهوه یه پاداشتی هیه له سمر ماندوو بونه کمی.

شوینکموتنی مهزه بهی تایبه ته به هه موو مروثیتی موسلمان شه وه کوردیک له دایک دهییت ده لیت من شافعییم ده ژیم له سمر مهزه بهی شافعی ده سمر له سمر مهزه بهی شافعی شهمه گهوره ترین هه لیه هه موو موسلمانیک ده یكات، چونکه خۆی گهوره نه یه فرمویه: (فاسألوا الشافعی إن كنتم لا تعلمون)، واته: نه گهر شتیكتان نه زانی پرسیار له شافعی و مهزه بهی کمی بکمن، هه ره ها حنفی و مالکی و مهزه بهی کانی تر به لکو فرمویه تی: ﴿فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾^۱.

واته: نه گهر شتیكتان نه زانی له زاناکان پرسن شه زانایانه له ئایینی ئیسلامدا دیاری نه کراون. به لām به داخوه ئیستا شهوه که شه قسانه ی من بکات پیی دهوتریت (وهایی) هه ره که شهوه که دای شتیخیک نه کمویت پیی دهوتریت (منکر)، له زهانی (معتزله کاندا) شهوه بیوتایه شه موسلمان هه کان ژیری به کار بهیئن جیاوازی له نیوان شهاده میزاد و ئاژه لدا به ژیری به پیان دهوت (زندیق). شه وتانه و شه جیاوازی شه نیوان مهزه بهی هه هه شهوه هه ره به ده واهه و هه ره (رق) به رایه تی نیوان موسلمان هه کان زیاد ده کات، سهر له هه مووی شیا دای چواره سه ده له ئیسلام بونه ته ژیر ده سته ئه مریکا و ئینگلیز و روس.

موسلمان هه کان هیشتا خهریکی گفتوگۆن که مهزه بهی کی راسته، له هه مان کاتدا ئه مریکا و روسیا به نه وتی گهلانی موسلمان کشتی ئاسمانی ره وانه ده کمن بۆ مه ریخ.

دهرویش پیروژ:

روژیک باران بوو له پاش نوژی مه غریب من و دایکی محمد خهریکی نان خواردن بووین، له پر دهرویشیک خۆی کرد به ژوردا بی شهوه له ده رگا بدات، هه موو گیانی ته پر بوو هه ره دوو

قاجی قورای بوو، سهلامی کرد و دانیشته ههرچه ندمان کرد ثم درویشهمان نه ناسی، پاش نان خواردن له پر وتی: ماموستا ده زانیت مه لاکهی مزگوتی (بن تهبهق) له سلیمانی مرد، هندیك مه لا خزیان ناماده کردوه بو جیگه کی، من لهو رژه ده مدیری مه عاریف پیی و تم که بو ناچیته جیگه یهک پیشکوه وتوتر بیت لهم جیگه یه ی خوم، حهزم نه کرد که بهر ده سلیمانی برؤم.

درویش نان و چایی خوارد و رژه نهمزانی له کویموه هات و چوو بو کوی، نهمزانی ناویشی چیه، نه گهر باوهر بکه م به خورافات نهو ده لیم نهو خهیری زبیده (خضر) بووه هات بو لام به لام باوهریم به خورافات نیه.

ههر جوو بوو نهو شهوه له خوشیاندا نهمده زانی چون بنووم تا به یانی رژه بووه ده له پاش نان و چایی چوم بوو لای سمایل ناغا و تم: دهمینکه ناگام له مالی باوکم و خزمه کاتم نیه، دهمه ویت بچممه بوو دیی خومان سی چوار رژه لهوی بم دواپی دیممه، نهویش پیی و تم: خوات له گهل بیت ههرچه ند دهمینته وه بینهره وه، کاتیک هاتم بوو سلیمانی بینیم دوو رژه ی ماوه بوو ئیمتیحان یانزه کهمس خزیان ناماده کردوه بوو تا قی کردنه وه له نهو قافدا بوو مزگوتی بن تهبهق که مه لاکهی مه لا (فتح الله) بوو وه فاتی کردبوو.

چووم عهریزه یه کم دا بوو به شدار بوون، بهمه ژماره ی به شدار بووان له تا قی کردنه وه که بوو به (۱۲) کهمس. یه کی لهو دوانزه یه خوالی خوشبوو مه لا عبدالله ی چروستانی بوو که زیاتر له (۵۰) کهمس ئیجازه ی دوانزه عیلمیان لا وهر گرتبو، منیش ههرچه نده بیرم ده کردوه زور به دوورم ده زانی که بیم به مه لای نهو مزگوته و لهو تا قی کردنه وه یه دا سه ر بکهوم، چونکه

نهوان زور مه لای چاک و زیره ک بوون وه ک مه لا عبدالله ی چروستانی و مه لا عهزیزی جوانرزیی، مه لا فاتی ماموستا مه لا عبدالکریم. هندیکی تریش له خوینده واری چاک چاک.

ههروه‌ها ئه‌وان نزیکه‌ی ۱۰ رۆژ بوو خه‌ریکی خویندن و خو ئاماده‌کردن بوو تا‌قی کردنه‌وه، منیش یه‌ك رۆژم هه‌بوو بوو خو ئاماده‌کردن چونكه دوو رۆژی ما‌بوو بوو تا‌قی کردنه‌وه. هه‌ر جۆریك یه‌ت په‌نام به‌خوای گه‌وره‌ برد و رۆژی تا‌قی کردنه‌وه‌كه په‌رسپاره‌كانیان دابه‌ش كرد به‌سه‌رماندا كه خویندمه‌وه دیم زۆر گران. ده‌ستم كرد به وه‌لام دانه‌وه‌ی ئه‌و په‌رسپاره‌نه‌ پشتم به‌ست به‌خوای گه‌وره كه یارمه‌تیم بدات، وابه‌زایم من دووهم كه‌س بووم پاش مه‌لا عه‌زیزی جوان‌پۆیی كه ده‌فته‌ره‌كه‌م ته‌سلیمی لیژنه‌ی تا‌قی کردنه‌وه كرد. لیژنه‌كه‌ بریتی بوو له:

مامۆستا مه‌لا حه‌مه‌ سه‌عه‌ید ده‌لیژیه‌ی (خوخانه)، مامۆستا مه‌لا شیخ ماف قه‌ره‌داغی، مامۆستا شیخ نوری شیخ بابا علی، ماموری ئه‌مواق حه‌مه‌ علی ئه‌فه‌ندی به‌سه‌رۆکایه‌تی قازی (شیخ محمدي خال).

ده‌فته‌ره‌كه‌م دا به‌ده‌ست قازی‌مه‌وه ده‌ستی كرد به ته‌ماشاکردنی منیش له‌ ده‌ره‌وه‌ راوه‌ستا‌بووم، له‌ پاش ماوه‌یه‌ك وتی مه‌لا توو نه‌رۆیت توو میوانی منیت، منیش چاره‌په‌روانیم كرد تا تا‌قی‌کردنه‌وه‌كه ته‌وار بوو. قازی هاته‌ ده‌ره‌وه‌ وتی: توو مه‌لای کوئی؟

وتی: من مه‌لام له‌ سه‌رسیان به‌لام خه‌لکی زه‌لیم. له‌گه‌ل خو‌ی چوینه‌ ما‌له‌وه‌ نانی نیوه‌رۆم خوارد ئه‌و رۆژه‌ پینج شه‌مه‌ بوو. قازی عاده‌تی وابوو هه‌موو پینج شه‌مه‌یه‌ك له‌ حه‌وشه‌ی مزگه‌وته‌كه‌ی له‌گه‌ل بازرگان و خه‌لکی تر كۆده‌بووه‌وه، پاش نوێژی عه‌سر له‌مۆ دانیشتی‌بوو منی له‌ لای خویدا دانابوو، كاتیك كه‌ میوانه‌كان هاتن وتی ئیوه‌ ئه‌م مه‌لایه‌ ده‌ناسن؟ ئه‌وانیش وتیان نای ناسین، وتی: ئه‌م مه‌لایه‌ لیره‌یه‌کی ئالتونه‌ بووه‌ به‌ژیر توو و خو‌له‌وه‌ من ده‌مه‌وێت به‌یه‌نمه‌ سلیمانی، ئه‌گه‌ر ئه‌مجاره‌ش ده‌ره‌ه‌چیت له‌ تا‌قی کردنه‌وه‌دا ده‌بی هه‌ر یه‌تیه‌ شاره‌كه‌وه‌ قوتاییه‌كان سو‌دی لی وهریگرن، چونكه‌ ئه‌م مه‌لایه‌ رۆژێك پيش ئیمتیحان هاتوه‌ له‌دییه‌كه‌وه‌ له‌كاتی تا‌قی کردنه‌وه‌كه‌دا بو‌مان ده‌ركه‌وت كه‌ مرۆفیه‌کی تیگه‌یشتوه‌، ئینجا من چوو‌مه‌وه‌ بوو سه‌رسیان له‌ پاش ماوه‌یه‌ك هه‌وائم وهرگرت كه‌ ئه‌نجامی تا‌قی‌کردنه‌وه‌كه‌ ئه‌وه‌ بوو مه‌لا عه‌زیزی جوان‌پۆیی به‌یه‌كه‌م ده‌رچوو و منیش دووهم بووم.

دیاره‌ مزگه‌وته‌كه‌ ده‌ده‌ن به‌یه‌كه‌م. به‌لام گه‌ره‌كه‌كه‌ یه‌كه‌میان نه‌ویست بیانوه‌كه‌یان ئه‌وه‌ بوو كه‌ ماوه‌یه‌ك ئه‌و مزگه‌وته‌ی ئه‌وان خویندوویه‌تی و ئه‌وان ره‌زامه‌ند نین له‌ هه‌لسان و دانیشتنی، وتیان ئیمه‌ رازی نه‌بوین كه‌ فه‌قی بوو ئیستا چۆن ده‌یكه‌ین به‌ مه‌لای خو‌مان. هه‌موو داوایه‌کیان نووسیبوو ئیمزایان كردبوو كه‌ ئه‌و مه‌لایه‌یان ناوێت، ئه‌م نوسراوه‌یان نارد بوو ئه‌مواقی به‌غدا ئه‌وانیش وه‌لامی ئه‌مه‌یان دايمه‌وه‌ وتیان ئیمه‌ ره‌زامه‌ندی خو‌مان

پانه گهیهن به داواکەتان به لام ئیمه مهعاشی مهلای ئهوه مزگهوتە دهبرین خۆتان مهلای دووهم دابینن لهسهه ئهرکی خۆتان ئیمه موچهی نادهینی.

به رهو سلیمانی:

ههواڵیان بۆ ناردم بچم بۆ سلیمانی، کاتیک هاتم نههلی گهره که که له گه له کۆبوونهوه وتیان مهعاشی مهلای مزگهوتە که مان له لایهن میرییهوه سی دینار و نیوه ئیمه مانگی پینچ دینار بهتۆ ددههین، منیش ئهوه ندهم پێ خوشبوو. وتم: ئیوه تهنیا ژوریکم بدهنی ئیترازم لی پینن بۆ خوای گهوره إنشاء الله په کم ناخات، لهپاش ئهوه شهرمم کرد بگهریمهوه مالتاواپی له ئیسماعیل ئاغا بکهه که سی سال به دل و گیان خزمهتی کردم بهقهدهر زهریهک دلی ئازار نهدام، پیاویکی بهریزو خانهدان بوو.

کاتیک خهبریان برد بوو بۆ ئیسماعیل ئاغا دهستی کردبوو به گریان وتبوی له خوا دارا ده کهه که خوشی و رهحهتی نه بینیت، چونکه من زۆرم خوش دهیست هیچ شتیکم لهو دریغی نه کردوه، بهراستی ئیسماعیل ئاغا پیاویکی موسلمان بوو چونکه دوعاکهی گیرا بوو، که مالهوه ماله کهیان هینا بوو بۆ سلیمانی ئهوه رۆژه له کونه کوتر ئوتۆمبیله که

ئهوه خانهوهی تێیدا نیشته جی بووین

په‌نچهر بوو بوو، کاتیش پایزیکی دره‌نگ و زور سارد بوو، دایکی محمد نه‌خوش کهوت و به‌نه‌خوشی هات بو سلیمانی منالیکې له‌بار چوو توشی نه‌زیف بوو نه‌خوشیه‌کې زور دریژدی کیښا، منیش خوم دوچاری کابرایه‌کې ناهه‌مواری زور خراپ بووم که دم سپی گهره‌که‌که بوو. هرچی نو‌ترژم بکر دایه توانجی تی ده‌گرم، له نیوان نو‌تره‌کاندا پیی ده‌وتم: تو نازانی نو‌تره‌که‌مان به باشی بو بکه‌یت، نه‌م‌ش له‌بهر نه‌وی که له پیش مندا مه‌لا عبدالله چروستانی له‌وی تیمام بوو له پاش مردنی مه‌لای پیشو سې مانگ تیمامه‌تی بو کردبوون، ده‌نگیکې زور خوشی هه‌بوو، تجویدیکې باشی ده‌زانی بو قورئان خویندن، منیش له‌وه‌دا کول‌موار بووم نه‌ده‌نگم خوش بوو نه ته‌جويدم باش بوو، کاتیک نو‌ترژی مه‌غریبمان ده‌کرد له‌وه‌ پیاوه له پشت سهرمه‌وه نو‌ترژی ده‌کرد که پییان ده‌وت (م.ص.ج) که له نو‌تره‌که ده‌بومه‌وه ده‌یوت تو ووشه‌ی (ولاضالین) زورت داکیشا، منیش له نو‌ترژی عیشادا کورتم نه‌کرده‌وه ده‌یوت تو (ی) ده‌کې (لاضالین) زورت هه‌لکیشا، ئیتر بومه هه‌موو نو‌تریکې ئیسواره و خومتان له‌وه‌ کابرایه سهری له‌من شیان‌دبوو. چونکه نه‌مه‌دزانی وه‌ گورانی سورته‌تی فاتحیه بخوینم، نه‌م‌ش یه‌کیکه له نمونه‌ی دواکومتی گه‌لی کورد، زانین و نه‌زانین لای له‌وان ده‌نگی خوشه و له‌راندنه‌وی وشه‌کانی قورئانی پیروژه.

روژیک ئیسواره وخته بوو، هیشتا بانگی مه‌غریب نه‌درابوو، (ح.ط.ب) هاته ژوری هم‌وشه‌که پیی وتم: مه‌لا نو‌تره‌که‌مان به‌باشی بو بکه‌ پاره له جگهره‌وه ده‌ردی، له‌م پیاوه مانگی (۱۰۰) فلسی ده‌دا، روژیکې تر یه‌کیکی تریان پیی وتم: بچوره لای کو‌تره‌کانی مزگموتی گموره نو‌تره‌که‌ت ره‌وان بکه، به مه‌رجی من فه‌قییه‌کام هه‌موو خمریکې تمواوکردنی خویندن بوون. که‌سیان بیریان له‌وه نه‌ده‌کرده‌وه که نه‌مه اصولی ثابین نیه، من ده‌سته‌لام چیه که من ده‌نگم خوش نیه له نو‌تره‌دا نازانم ووشه‌کان بلهرنمه‌وه، من هه‌موو ده‌رسه‌کام به‌باشی ده‌وتمه به‌لام لای له‌وان زیره‌کی له‌وه دایه ده‌نگت خوشی.

فه‌قییه‌کم هه‌بوو مه‌لا عبدالرحمن بانه‌یی زور زیره‌ک بوو، کتیبی (جمع الجوامع) ده‌خویند له‌لام، روژیک یه‌کیکه له نه‌هلی گهره‌که‌که وتی: فه‌قی ئیتر تو بانگ نه‌ده‌یت چونکه بانگ دانه‌که‌ت لادیانه‌یه. فه‌قی بریاری دا که مزگموته‌که به‌جی به‌یلتیت مالئوایی لی‌کردم بو جیابوونمه‌وه وتی: تو مه‌لایت مه‌جبوریت له‌م ناهه‌موارییه و نار‌ه‌واییه له‌م گهره‌که قبول بکه‌یت به‌لام من مه‌جبور نیم قبولی بکه‌م، من نازانم جیاوازی چیه له نیوان بانگی شاری و بانگی لادیی دا. پاش له‌وه فه‌قییه‌که رویشتم له‌وه‌نده نازار چوو ده‌لموه چوممه له‌وه ژورره‌وه که ده‌رسم تیایدا ده‌وتمه قورئانیکې تیادا بوو، کوتام به زه‌میننه‌که‌دا، روومکرده‌ ناسمان و

وتم: خوی گهوره خو من هه زه رته ئه یوب نیم تا بهر گهی ئهم ئیش و ئازاره بگرم. دانیشتم رومکرده خوا وتم: ئهی خوی گهوره ئه وه من شهش مانگه بهم دهرده وه دهنالینم گونا هه کهم ههر ئه وه یه دهنگم خوش نیه و نازاتم وشه کانی سوره تی فاتحه چون هه لیان بکیشم و دایان بکیشم.

ههر که سینک به دلینکی زور تنگه وه به دهر وینکی زور پاکه وه روو بکاته خوا دوعاکهی قبول دهییت، ئه و پیا وه زور نازاری ده دام توانجی له نوێزه کهم ده گرت روژی دوا یی هات بو مزگوت زور بی تاقهت بوو پیی وتم: ماموستا له دویینه وه ههر دوو گویم کهربو وه، منیش وتم: تازه گوپی له دهنگی من ناییت تا ره خنهم لی بگرییت، له پاش ههفته یه که هه مان کهس هاته وه وتی له خوا به زیاد بییت ههر دوو گویم بهربوو، منیش له دلی خو مدها وتم: خوی گهوره من چ گونا هه یکم کرد تا ئهم کابرایه بو جارینکی تر گوپی بکریته وه.

به لام دیار بوو من هه له بووم چونکه به که مته له ههفته یه که ههر دوو چاری کویر بوو هه تا کوچی دوا یی کرد ههر له ماله وه کهوت و نهیده توانی بییت بو مزگوت، زور جار کورده زا که ی دهنارد بو لام دهیوت با ماموستا بییت بو لام زور بییتاقه تم، منیش به دلسوزیه وه نه چووم بو لای هه موو کرده وه کانیم له بیر کرد به دل و به گیان گهر دهم ئازاد کرد.

هو جره ی مزگه و ته ی بن ته به ق

ناشتبونه ووم له گهل ئيسماعيل ناغا :

پاش ماوډيهك چومووه بو سهرسيان خوم ناشت كرده وه له گهل ئيسماعيل ناغا و گهر دني نازاد كردم و وتي: هيچ نه ماوه له دلمدا بهرامبر به تو هيوادارم له پاشموژدا به ختموهر بيت. پاش نهمه ره حمه تي خوا پرووي تي كردم، كاتيځك گهراموه سليمني خه لكی گهره كه كه گوزا بوون، خزمه تيان ده كردم و ريزيان ده گرتو و ريزي فقييه كانيان ده گرت، له ماوه پيښج سالدا كه مه لای شو مزگه و ته بووم پيښج مه لام ئيجازه دا، من هه تا ماوم سوياسی دانيسشواني شو گهره كه ده كم له سهر پياو ته و چاكه يان، هه رچه ند شه ش مانگی يه كه م زور دليان نازار دام، به لام نهویش له نه زانينموه بو و ايان ده زانی هه ر مه لایه كه ده نگی خوش نه ييت مه لا نيه.

هه نديك لهو شتانه ی پييان وتم له ماوه شمش مانگی يه كه م له سليمني نهمانه بوون: روژنيك به پياو ماقوله كانی گهره كه كه، له كاتيځكا كه هه موومان له مالي حاجی مه لا مارف شهو كو بوو بووينموه، وتم: شو ژوردي كه به كری گرتومانوه ده رگاكي روو به گوزيډيه، واته روو به ره شه بايه، خيژانم نه خوشه، تكايه به لكو ژورتيكي ترم بو بدوزنموه كه نهم زستانه تيايدا كات به سهر بهرين، يه كي له وانه ی كه له دواييدا زور چاكی له گهل كردم شتيكي وت، ئيستاش نازاری له سهر جهرگم ماوه، وتي: (خودايا عاقبت ما را خوب گردان)، واته: نهی خوايه عاقبيه تمان به خير بكهيت به ده ستي نهم مه لایموه، چونكه من كاتي خوی پيم وتبون ژورنيك بو بگرن حموايه خوام بكهن، نهم پياوه كه نهمی پی وتم له پاش نهو دی كه منی ناسی زانی كه توژنيك خوينده وارم دهرس وتنموه كه م بو خودايه بو پاره پيدا كردن نيه، به زور ماله كه می گواستموه برديمه مالي خويان ژورتيكي دامی زياتر له ساليك تيايدا بووم به بی كری، تا كوچی دوايي كرد به دل و گيان خوشی دهويستم، منيش نوم زور خوشدهويست خوا پاداشتي به خيري بداتموه.

هه ر نهم پياوه جاريكي تر له ماوه شمش مانگی يه كه مدا، قسه يه كي كرد نهویشم هه ر زور پی ناخوشبوو. روژنيك حاجی (ص.ز) وتي: ماموستا چيتيكي زور جوان هاتووه هی ئيرانه با بشی كراسيځك لهو چيته پييان دهوت (جهلسه) بنيرين بو ماموستا ژن پاشان پاره كدت لی ودرده گرین. شو پياوه وه لامی دایموه وتي: حاجی (با ژنه كه می فيري شو شتانه نه ييت).

روژگاري ناهه مواری مه لا كه پينشه وای موسلمانانه كراوه به موچه خور و سهرفيتره و زه كات خواردن. خويندنه كه مان هه رچهنده زور بوو به پيني شو روژه سودی زور بوو، به لام

ژيانى مهلا ئەمەندە ناخۆشى و ڕسوايى تيابوو، زۆر كەس وەك من وازى لە مهلايى ئەهينا و ئەچوو ئيشىكى تىرى ئەكرد.

خوالىخوش بوو كاك شيخ ئەمىن نەقشەندى لە بابەتى ژيانى مهلاوه فرمويەتى:

بەراستى سەختە ژيانى مهلا

چاك گيرى كردوو لەناو ئەم گەلا

لە گەل راتبەى نان يان چىشت خواستن

هەر رۆژى لەم لا بۆ ئەولا گواستن

داواى شكاڕتە و جىگەى مەنى جۆ

چارەپى زەكات ياخو چۆرى دۆ

شويىنى ئيسقات و جەمانە و دەعوەت

تەواوى عمرى ئەپرا بەمەينهت

ئەمە ئەم دونيابى ديار ئەو دنيا

حيساب و كيتابى ژيانى مهلا

چونكه مەسنولى گوناھى خەلكە

چەن چاو ئەپۆشى بۆ بەشكى و بەلكە

ناھەق ئەبينى چاو ئەنوقىنى

چەن بەناھەق خەلك ئەتوقىنى

بۆيە راي ئەگرن ژيانى ئەدەن

گەلى بۆ دىرن خزمەتى ئەكەن

رنگاى شەرىعت نیشاندا پىيان

گونا و خراپە لابدا لى يان

ئاگاى شەرىعت لای هىچكام نيە

جوابى مهلا لای خوا چيە؟

مەوعظە و خوطبە و هاوار و فرياد

ئەپارێتتەمە بەهەهاوار و داد

ئەوێن خوتبەى دا هەناسەى ئەما

ئێوێن و خوا چى دەسكوت ئەما

چونکه همر خه لکه و خه لک تالان نه کا
 پیره و کرده و هی منالان نه کا
 بهراستی سهخته ژینی مهلاکان
 کاش نه یانگوری ههمو ریژیان
 بهمژوری بازو به نوو کی قه لهم
 زنده گی بکمن نان بخون بی خهم
 نانی بی منهت بی خته و بژله
 زور زور خوشتره لهم ژینه سوژله

شایه نی باسه کاک شیخ نمین شیخ علائمه دین نه قشبه ندی پیاریکی زور زانا و ژیر و
 بهریتز بوو و بهوفا بوو بۆ همرکسینک په یوه ندی له گهل بوايه، کاتیک له (نه حمدا ناوا) بوو
 له پيش ۱۹۵۸ دانیشتونانی دتیه که له ههمو لایه کمه زوریان خوشدویست، من نهو کاته له
 دهره و هی زه لهم بووم براده ریم له گهل نه بوو، سالی ۱۹۸۰ که مالیان هاته به غدا، له گهل نه وهش
 ماله که یان دوور بوو به لام هموالی نه پرسى و سهرى نه دا هه تاکو کوچى دوايى کرد خوا
 گیانی پاکى ببه ههشت شاد بکا^۱.

نهمى که کاک شیخ نمین نه قشبه ندی باسى ده کات و منیش لهم ژيان نامه یه دا هه نديک
 له باره یوه دواوم، له بابته ژيانى ماموستایانى ئایینی، تاییه ته بهو کات و سهرده مه، به لام
 له ئیستادا سوپاس بۆ خوا ژيانى ماموستایانى ئایینیش گۆرانکاریى زورى به سهردا
 هاتوه و ههمو یان مووچى مانگانه یان هه یه ژيانیان دابین کراوه و پیوستییان به
 سهر فتره و زه کات و یارمه تیى نهم و نهو نیه. نهمش وایکردوه که خاوهن بۆچونى خویان
 بن و له ژیر کاریگه رى که سانى دیکه دا وتار و نامۆژگاریى خه لک نه کمن و، به راشکاو یی
 راستیه کان بجه نه روو، خوا ژيانیان چاکتریش بکات و بهرو پيشیان ببان بۆ خزمه تی ئایین و
 که له که یان و پایمه داریان بکات بۆ وتنى هق و راستى له ههمو کات و سهرده میتکدا.

^۱ دیوانی بیتوهی/ ۱۹۸۷ (۴۰۶-۴۱).

مردوو شتن:

خوا لیخو شبوو مهلا فتح الله مهلاي پيشووی مزگه وته كه وهك دانیشتهوانی گهره كه كه باسیان كرد نموی مردییت لمو گهره كه كه ده گهر دهوله مهند بووییت شتویه تی نه گهر هه ژار بویت نهیشتوه.

نزیكی مانگیك بوو چوو بووم بو سلیمانی، شمويك له یه كینك له ماله كانی گهره كه كه كو بووینمه، پیمان وتم: ماموستا تو وهك مهلاي پيشوو نه كهی كه ههر دهوله مهندي دهشت و هه ژاره كانی نه دهشت، منیش وتم: زور زور شتیکی ناشیرینه نهم قسانه ی ئیوه بهرامهر بهمن دیلین، من ههرچهنده مردو شوری بهشتیکی باش ده زانم له رینگهی خودا كه سیك بیكات، بهلام نهم كرده ویه زور زور بو مهلا ناشیرینه، له بهرئوهی له هه موو شویتیک پیاوینکی هه ژاری لی قهوماو ههیه مردوو كانی شوینه كه ده شوات بو نموی شتیکی بدهنی پیی بژی. من کامستان خوتان زور به پیاو ماقول ده زانن له گهره كه كه ده گهر ههرچی سامان و مالتی ههیه له پیش مردنیدا بیدات بهمن بو نموی كه کاتیک مرد من بیشوم، وتم ههر له دووریشموه راناههستم له سهری پیشانی یه کیکی بدهم كه بیشوات، ههر مهلا یهك مردوو بشوات لهلاي من كفره كه پیی بوتریت مهلا.

چونكه ههر كه سیك پلهیه کی ههیه له ژیان، پلهی زانیاری بهر زترین پلهیه له ژیاندا، نموی زانیاری هه بی له هه موو بازرگان و دهستمایه دار پیاوتره و بهنرخ تره نه گهر خوی حورمه تی خوی رابگریت.

له پاش ماوه یهك دراوسیه كمان هه بوو مندا لیک یه کسالتی هه بوو مردبوو، منیش خهریکی ده رس وتنمه بووم له حوجه كه ده بینم پیاوینك هاته ژوره وه تی: ماموستا میان نارده كه تو بییت كوره كه بشویت.

منیش قسه ی سووكم پی وتو وتم: بچوره دهره وه باله وه زیاتر به سوکی قسه ت له گه له نه كه له من كه مترتان نه دوزیموه له گهره كه كه ده بچن پیی بلین مردوه كه تان بشوات؟ دواي نموه نمو پیاوهی مناله كهی مردبوو و باوکی و براکانی تا دوو سال نه هاتن بو مزگهوت بو نوژکردن.

دیاره لیره دا گله بی لمو خه لکه نه زان و دوا كه وتوه ناگریت، به لکو گله بی لمو مهلا یه ده کریت كه مهلاي مزگهوت و مدرس بووه بهلام رینزی خوی نه گرتوه بو نیو دینار یان دیناریك چوه ته مالا ن مردووی شتوه.

جوړه ها كړده ودى ناشيرينى مهلا و مهلايه تى پاللى به منموه نا كه نمو ريگنا و شوبنه به جى بهيلم، بير له واز هينان بكه منموه له مهلايه تى نه گينا زور هموهم سم هه بوو له ددرس وتنموه خوږم ننده گوږېموه به پاشاى عيراق.

كوكر دنه ودى موچه ي گهړهك:

ههړهك باسم كړد له منمو پيش موچه ي مهلاى مزگوتو ته كه له لايهن ميړېموه بړا بوو، گهړه كه كه خوږيان نموديان گرته سهرشاني خوږيان كه هه موو مانگيك به هه موويانموه پينج دينار كو بكه نموه بېدهن به من له باتى موچه ي ميړى، له پاش دوو مانگ روژيك نوږى مه غريب بوو هه موو كوږوبوونموه بو نوږ، بهلام هيشتا نزيكى چاره كه سه عاتيكى مابوو بو بانگدان، يه كيك له ته هلى گهړه كه كه له ناوه راستى مزگوتو ته كه دهسته سړيكى راخست وتى: ره جمته خواتان لى بيت با پاره كى ماموستا كو بكه ينموه.

يه كه يه كه هه لسان يه كى دره مينك (٥٠ فلس) يان خسته سهر دهسته سړه كه، لهو كاته دا نه گمر گيان دهركردن بدهستى خوږم بوايه گياني خوږم دهرده هينا، بو نموى نمو كړده وه ناشرينه نه ينم، وتم: عهيب ناكهن شوره يى ناكهن، بوچى من سوالكهرم، دهروزه ده كم، لى قومارم؟! نم كړده وه ناشرينه چيه؟ بو جوړه پاره بو من كو ده كنه موه، له شويتيكى تر له مالى خوتان يه كيك دابنن پاره كه كو بكا ته موه بيهتن بو مالموه يان حوچه، له سهر نمو كړده ودى نمويه پيمام دا موچه كى ميړى زيندو بكه منموه، يان بچم كهوهر بفروشم و مهلايه تى ناكم.

له پاش نمو جاره هه موو جاريك كزيان ده كړده وه و يه كيك دهينايه مالموه بوږم.

روژى جهژن:

له لادى و له شاره كاندا له كوردستان نمو كاته باو بوو كه له پاش نوږى جهژن خواردنيان دهينايه مزگوت، ههركهس له مالى خوږى له برنج و ساوهر يه كى سينييه كيان دههينا، نمو كاته زورتر ته نيا برنجه كه بوو يان ساوهره كه بوو له لادى كاندا، كاتيك مهلا بووم له زلم له پاش نوږى جهژن هه موو هه لئسانموه و دهستى يه كترىان ماچ نه كړد بده نكي بهرزه سلاواتيان نه دا له سهر پيغهمبر ﷺ جارجار نه گريان به يه كترىان نموت توخوا گهردم نازا بكن، بو جوړه نه گمر دوو كهس ناكوكيان له نيوانياندا بوايه به درتزاى سال قسه يان

له گڼل يهك نه كړدايه روژي جمن دهستی يه كيان مچ ته كړد و تاشت نه بوونمده و گمردني يه كيان نازاد ته كړد.

ئينجا پاش نوم پاريان كو ته كړدهو بډ ديارى مالى شيخ و خان، روژي دووهمى جمن نه چوون بډ لای شيخ حسام الدين له باخه كوڼ يان شيخ علاء الدين له بياره، له روژي سيپهم نه چوون بډ مالى خان نوم كاته (حمود خان) بوو پاش مردنى عبدالله خان بوو همدروكيان له (دزلى) دانه نيشتن حوكمړانى هوراميه كانى هم ديو و نوم ديويان ته كړد. همدروها له سليتمانى نانيان ته هينايه مزگوت له پاش نان خواردن به گمړه كدا ته گمړان مال به مال جمن ته پيروزه يان له همدو مالىك ته كړد.

نوم كاته من لوى مهلا بووم خوا ليخوشبوو حاجى كريم ناغا كه پياوښكى قهلمو و قسه خوش بوو پيش همدوومان ته كهوت مال به مال به گمړه كه كدا ته گمړاين، كاتيك ته گمړيشينه بمرده رگاي مالىك كهريم ناغا بانگى ته كړد نوقله كه بينن چونكه نومونده زوربوين جتي دانيشتن نه بوو، اينجا خاوهن ماله كه يان نوقل يان باسوق كه له دوشاوى مينور دروست ته كړى نه يان هينا سمدرو دهنكمان هله گرت و نه چوون بډ مالىكى تر.

شيرينى شيرينى راده كي شيت:

سى چوار جار چومه لای مدمورى ثمواف (حمد على افندى) دموت نه فندى رزگارم بكه لهم ژيانه تاله كه من تيايدا ده ژيم مهلايه كم خوم به خويندووار ده زانم، درس به فقې به باشى ده ليموه، له شوينى خومدا حورمه تم همدوه، نيسستا وهك سوا لكهر همدو مانگيك همريهك په نجا فلسم نه دهنى بډ نومى خوم و مال و منالم بډين. نوميش همدو جارنك بډى دنووسيم بډ به غدا بډ زيندو كړد نومى موچه كه وهلامه كه به پيچموانمده ده هاتمه.

روژنك خرميكم دووبره همدوگوينيكي بډ هينابووم، بيم كردهو و تم با هم دوو بهريه بيم بډ مدمورى ثمواف به لكو به دلسوزانه نوم موچه يهم بډ زيندو بكاتمه، شويك دوو بهريه كم دايه بن دهستم و بدم بډ مالىان. تم: همده شوه نيه بډ توم هيناهو بهديارى بډمن هاتوه و منيش بهديارى هيناهو بډ تو تير نم وت يارمه تيم بده، نوميش وتى: سبهينى ده توانى بيت بډ ثمواف. تم: سبهينى ديم.

چووم وتى: عمر يزهيك بنووسه له رنگه منمده بډ ثموافى به غدا خوى پيشانى دام كه چوڼى بنووسم، اينجا نوميش (تايد) يكي له سر نووسى، همدروكيانى خسته ناو زهرفيكموه

پنی و تم: کمینک پشت ملی بخوریت خوی بیخورینى باشتره تا یه کیکی تر. وتم: مهبستت چیه؟

وتی: خوت برۆ بۆ بهغدا ئەم عەریزەیه و کتابی ئەوقافە ببه بۆ مدیری عام. چونکه ئەوکاته وهزارهتی ئەوقاف نه‌بوو، کاتینک چوم بۆ بهغدا خوالیخۆش‌بوو (شفیق العانی) به‌پۆیه‌بری گشتی ئەوقاف بوو. پیاویکی زۆر چاک و زۆر مه‌رد و زۆر موسلمان بوو، به‌دریژی گویی بۆ گرتم که باسی خزمتی خۆمم بۆ کرد له‌ باره‌ی ده‌رس و تنه‌وه به‌ فه‌قی و جوړی ژيانم، ئەویش خوا خستیه‌ دلێوه —اضباره‌—ی مزگه‌وته‌که‌ی هێنا و فه‌رمانیدا که موچه‌که‌م بۆ زیندوو بکړیتمه‌وه که بریتی بوو له‌ (پینج دینار و نیو) هه‌ر له‌وی کتابی پێدام وتی برۆ هه‌ر له‌م مانگوه‌ ئەم موچه‌یه‌ت بۆ سه‌رف بکه‌ن.

دیاره‌ ئەمه‌ هه‌مووی خوا کردی به‌لام هه‌موو به‌ره‌که‌تیک هه‌ره‌که‌تیک ده‌وت. ئەگه‌ر شیرینی هه‌نگوینه‌که‌ نه‌بایه‌ منیش خوا ئەم شیرینی‌یه‌ی بۆ نه‌ده‌ناردم، خوا بۆ هه‌موو شتیک هۆیه‌کی داناهه‌.

کاتینک له‌ به‌غدا گه‌رامه‌وه بۆ سلیمانی به‌ که‌سم نه‌وت تا سه‌ری مانگ، سه‌ری مانگ چوم له‌ ئەوقاف مه‌عاشه‌که‌م وه‌رگرت، بۆ رۆژی دوایی پیاویک له‌ دانیش‌توانی گه‌ره‌که‌که‌ موچه‌ی گه‌ره‌کی هێنا که‌ پینج دینار بوو. وتم: ئەمه‌ به‌ره‌وه‌ هه‌رکه‌سه‌ (په‌نج فلس)ی خۆی بۆ ده‌گێرتمه‌وه‌ پێیان بلێ له‌م رۆژه‌وه‌ موچه‌ی نیوهم ناوێت خوا موچه‌ی بێ منه‌تی بۆ به‌رمه‌وه‌. هه‌رچه‌نده‌ هه‌ولیان دا که‌ ئەو مانگه‌ وه‌ری بگرم قبولم نه‌کرد ئینجا دانیش‌توانی گه‌ره‌که‌که‌ وورده‌ وورده‌ خۆشه‌ویستییان بۆمن زیاتر بوو.

کاتینک گه‌رامه‌وه‌ دوو کتێبم کړی. یه‌کیکیان ئایینی بوو (إبراهيم أبو الانبياء)، دووهم ئایینی نه‌بوو (معركة نبط العراق). کاتینک هاتمه‌وه‌ له‌ریگه‌ له‌ ته‌ینال ته‌فتیشیان کردم، ئەو کاته‌ له‌به‌ر فراوانی و بلا‌بونه‌وه‌ی فه‌کری شیوعی به‌ —سلیمانی—یان نه‌وت مۆسکۆی دووهم (مفوض شورت‌ه‌که‌) که‌ جانتا‌که‌ی ته‌فتیش کرد وتی: ئەم کتێبه‌ قه‌ده‌غه‌یه‌. وتم: من ئەمه‌م له‌سه‌ر جاده‌ی پایته‌خت کړیوه‌، وتی: ئەوه‌ خه‌لکی پێ تاقی ئەکه‌نه‌وه‌. ئیفا‌ده‌یان لێ وه‌رگرتم له‌گه‌ڵ کتێبه‌که‌ خستیان ه‌ره‌فه‌وه‌ دوو پۆلیسیان له‌گه‌ڵ ناردم. له‌ گه‌راج دا‌به‌زین تکام کرد له‌ پۆلیسه‌کان دوام نه‌که‌ون و تۆژی دوور بن بۆ ئەوه‌ی که‌س نه‌زانی من تاوانبارم به‌ قسه‌یان نه‌کردم، کاتینک چوینه‌ دانه‌ری ئەه‌من پێیان نه‌وت (شوعبه‌ خاصه‌) به‌پۆیه‌به‌ره‌که‌ی که‌ خه‌لکی سلیمانی بوو زۆر نامه‌رد و نا‌که‌س به‌چه‌ بوو، وای نه‌زانی گه‌وره‌ترین تاوانباری گرتوه‌وه‌.

قېژانی بهسهرما وتی: مهلا ئیشی تو قورئان خویندنه ئەم کتیبەت بۆچی کړیوه؟ وتم: ئیسلام نوښت و روژو نییه، بهلکو یاسا و رژیمه بۆ نادهمیزاد، وتم: قورئان ئەمرم پێ ئەکا ئەو کتیبانه بخوینموه. دواى ئەوه بردمیانە لای بهرپوههری شورته عهردب بوو، زۆر پیاوتر بوو له کورده که، وتی: ئەم مهلايه ناوی ههيه لهوه پيش لای ئیوه؟ وتیان: نهخیر، کورده که وتی بیده بهدادگا با بگات به سزای خۆی، عهردبه که وتی: کهواته ههچى لهسهر نيه برۆ بهلام دوايى کتیبه که بسوتینه.

سالى ۱۹۶۲ له کوليجی یاسا قوناغی دووهم. مامۆستای مالیه (د.عبید عزت) داواى راپۆرتی کرد لهسهر نهوت، منیش لهم کتیبه راپۆرته کهم دههیتنا به هۆیموه (۲۰) غهرم وەرگرت.

ئیسقاتی ژنه کهى حاجی سهید ئاغا:

روژیک له حوجره ده رسم دهوتموه فەقییهک هات وتی له خانهقای مهولانا خالید مامۆستا کان کۆ بوونهتموه و هاتوم بهدواى تو دا که بچیت بۆ ئهوى، وتم: خیره؟ وتی: بهلێ خیره، ئیسقات ده کهن بۆ ژنه کهى حاجی سهید ئاغا، که به کیکه له دهوله مهنده کانی سلیمانی، کاتیک چووم بینیم چى مامۆستای شاره کهیه ههمووی دانیشتووه جهنازهى خوالیخۆشبوو له ههيوانى مزگوته که دانراوه قورئانی لهسهر دهخوینن.

کاتیک وتیان با نوێژى لهسهر بکهین مهلاکان به جارێک به پێی خاوسى رووه و جهنازه که روشتن به شیوهیهکی زۆر ناشیرین، لهو کاته دا سهرنجم دا متصرف و مدیری مهعارف له گهڵ خه لکه که دانیشتبوون دهستیان کرد به پیکه نین، ئەمه زۆر کاریگهر بوو له دلمدا چونکه مانای ئەم پیکه نینه ئهوهیه مامۆستا کان بۆ دهوله مهنده کان سهریان پێوه نیه. بهلام بۆ ههژاریک له حوجره کهى خۆیان نایه نه دهروه و له رێی خوا دا دواى جهنازهى ههژار بکهون و بچن بۆ سهر قهبران.

ههرجی میژر بهسهر ههیه له سلیمانی دا کۆبوتمه دهدهور و پشتی جهنازهى خیزانی حاجی سهید ئاغادا یه کێ نوێژى لهسهر دهکات و یه کێ قورئانی لهسهر دهخوینێ، کاتیک جهنازه کهیان برد بۆ سهر قهبران ههموو دواى کهوتن منیش له داخی پیکه نین به مامۆستا کان له لایمن متصرف و مدیری مهعاریفهوه گهرا موه مزگوته کهم.

روژی دواتر مامۆستا عبدالله که مزگوته کهى نزیک بوو لیتموه هات به دوامدا وتی: بابچین بۆ خانهقا بۆ ئیسقاته که. منیش وتم: من نایه م، بهزۆر له گهڵ خۆی بردمى،

ئیسقاته کهمان کرد، ههروهک ئهوهی له گهل مهلا حه ئه مینی قاجری له سالی ۱۹۴۲ کردمان، ههر مهلا یهک (دینار و نیوێک) یان پیندا، کاتیك گهرا موهه مالموه له یئگه له سههر دوکانیک دیم ئافتاو لگانیک دانراون، وتم به خاوه نه کهی ئهوه به چهنده؟ وتی دینار و نیوێک، وتم: ها بگره. به خوا نابیت ئهوه پارویه به چیتته مائی من، له پاشان چومه مزگهوت دهست نوێژم گرت و چومه حوجره کهم، قورئانه کهم داگرت وتم، قورئان به ساحیبی تو به مانای تو سویند ئه خویم تاموم فلسیکی ئیسقات ناخۆم، ئه گهر هه موو مال و مندالم له برسانا بمرن به پاره ی ئیسقات زیندو بینهوه، جاریکی تر ئیسقات وهرناگرم.

ئیسقاتی دهرویشه کهی قهره داغ:

روژیکی پینچ شه مه دایکی محمد پیی وتم: (۵۰) فلسمان بو پهیدا بکه بیدهین به گوشت، چونکه سلیمانی ئهوه کاته له شهوی ههینی دا ههر مالتیک به پیی توانای خو ی چیشتی باشی لیده نا، وتی: هه موو جاریک دایکی حاجی (ت.ف) ده لیت تو بامیی لادیانه لیده نییت واته بامی به پی گوشت.

وتم: نهک دره مه نیک، فلسیکم نیه و بو تان قهرز ناکه م.

لهو کاته دا فه قیییک هات وتی: مهلا عبدالله نه لیت باییت بو مزگهوتی ئیمه. منیش کاتیك چووم دیم ماموستا مهلا سهید عارف و ماموستا مهلا سهید غه فور و ماموستا مهلا ماری خاوهیی لای مهلا عبدالله دانیشتوون. ئه م پینچ ماموستایه زور په یوه ندیمان به یه کهوه هه بوو. مهلا عبدالله وتی: دهرویشیکی شیخ عبدالکریم کر بچه له قهره داغ مردووه (۱۸ دینار) یان ناردووه من لیتره بیکه م به ئیسقات چونکه (مهلا عبدالله) ش مریدی ئهوه شیخه بوو.

وتی: ۱۵ دیناری بو ئیمه یه کی سی دینار، سی دیناره کهی تریشی ده دهین به فه قیییکان، منیش وتم: به شداریتان ناکه م له م ئیسقاته دا، ئیوه خو تان بیکه م، پاره که دابهشی بکه م به سه ر خو تاندا من ئیسقات ناخۆم، وته کهی منیان زور پی عه جاب بوو. چونکه لهو روژه دا ماموستای ئاینی نه بوو له سه ر ئه م زه مینه دا بلای من ئیسقات ناخۆم به تاییه تی ئه گهر ده ست کورت بیت. زوریان هه ول دا من نه چومه ئه لقهی ئیسقاته کهوه بو ئه وه ی دهرویشه که پاک بکه ینه وه له هه موو گونا هیکی به (۱۸) دینار.

مهلا عبدالله (۱۸) دیناره‌کی خسته دهسته سړیکو به که یه که دهیدا به ماموستاکان دهیوت تموا دام به‌تو له کفارهی نویژ و رږووی فموتوای دهریش وسویندی ناهه‌قی و هر درو و ده‌لمسه‌یه که کردویمتی له ژیانیدا و هر کرده‌ویه‌کی خراب. نهریش دهیوت: تموا قبولم کرد تموا داموه به‌تو.

ښینجا ناوا یه که دهیدا به ماموستایه‌ک و نهریش قبولی ده‌کرد و دهیدایم به مهلا عبدالله. بمو (هژده دیناره) دهریشیان کرد به په‌پوله‌ی به‌هشت، له دوایدا وتیان: هرچه‌نده تو به‌شداریت نه‌کرد له‌م ئیسقاته‌دا به‌لام له‌گه‌ل تموش (سی دیناره‌که‌ت) ده‌دینه‌ی.. و تم: با پیتان بلیم به‌خوا ئیستا هاتم له مال‌موه داوای دره‌میکیان ئینکرم بو خواردن نه‌مبو، نه‌گهر هممو مال و مندالم بمن له‌برساندا من فلسینک وهرناگرم، ښینجا سی دیناره‌کیان خسته چاکی عباکم، منیش عباکم گرت و پاره‌کم فری دایه دهره‌وه، خوالیخو‌شبو یه‌کی له ماموستاکان هه‌لی گرت خستیه گیرفانیموه وتی: (مالی خو‌نه‌خور بو چه‌که بو)، تمو ماموستایه پیایکی زور مفرده و زور خاندان و زور (سه‌خی) بو، به‌لام له‌روژده‌دا له هممو عیرا‌ق‌دا یه‌کیک نه‌بو له مهلا و فه‌قی که خواردنی ئیسقات به‌ه‌ل‌ان نه‌زانی، بزایت که نه‌مه نه له‌قورئاندا نه له‌فرموده‌کانی پیغه‌مب‌مردا ﷺ نه له‌زه‌مانی (خلفاء الراشدین) دا نه‌بو که هممویان سرچاوه‌ی ئیسلامن.

مردنی نه‌حمه‌دی کورم:

خوای گموره له‌قورئانی پیروژدا فرمویه‌تی: ﴿وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ﴾^۱.

واته: پیوسته لسمر دایکان خو‌یان شیر بدن به مناله‌کانیان تا ته‌مه‌نی دوو سال ته‌واو ده‌کات.

تم فرموده‌ی خوا لېمر تم ه‌زایانه‌یه:

۱- پوون بو‌تموه بو‌پزیشکان که‌شیری دایک بو‌لمش ساغی مناله‌که زور زور باش‌تره له هممو جوړه شیریکي تر.

چونکه تمو خوراک‌ی مناله‌که پیوستی پیی ه‌دیه چهند جوړه خو‌ی و څیتامینی تیدایه و ده‌پاریزی له چهند جوړیک نه‌خو‌شی.

۲- لای زانایانی دهروون زانی (علم النفس) پروون بووهموه که شیردانی دایک گه لیک بایه خی بۆ مناله که هیه له پاشه روژدا که گموره ده بیت و شیوازی هه لس و کهوتی نمو مناله له ناو کومه لدا، چونکه زور جیاوازه کاتیک که دایک شیر ده دات به مندا ل و لمبردهم چاوی خو ی ده بیت له گهل نموده که شیري مانگا یان مبر یان شیري وشک بدریت به مناله که له سوچیکي ماله که دا دابنریت کس نه بیت له دور و پشتی. همر لهو کاتمه نمو منداله ههست بهو ده کات که فری دراوه بایه خیکي نیه که نه مه بنچینه یه که له پاشه روژدا نمو مناله بیت به مروچیکي پروو گرژی توره.

۳- زانایانی ئایینی ئیسلام بو یان پروون بووهموه که شیري دایک بنمای رهوشتی جوانه، لمبرمهوه هه ندیک ده فمرموون نه گمر دایک رهوشتی جوان نمبوو ناییت شیر به منداله که بدات نموه که مهربات به بیت بۆ مناله که. ههروه ها خوی گموره فمرموه تی: ﴿وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ﴾. واته: لمبر باوکی مناله که پیو یسته هه موو پیو یسته کانی ژيانی دایکه که ناماده بکه ن وه که خواردن و جیگهی پاک. چونکه شیري دایکه که خواردنیکي تمواوه بۆ نمو منداله پیی بژی.

دیاره باوکی نه محمد که مه لای مزگموت بووم نهیده توانی نمو پیو یستیانه ناماده بکات بۆ دایکی نه محمد، لمبرمهوه شیره که ی زور کهم بوو نه محمد تیری پی نه ده خوارد، زور جار تزو زیک شه کرمان ده کرده ناو ناوی گهرمهوه دوا یی ده مان دایه، به لام هیچ سودی نه بوو، زور جار هه تا به یانی له برساندا ده گریا.

من که موچه کهم (۵ دینار و نیو) بوو سه ری مانگ (۱۰۰) فلسم بۆ نه ده مایه وه بیه دم به قتوه شیریک، چونکه دوو دینارم ده دا به کری خانوو، سی دینار و نیوه که ی تر همر به شی شته پیو یسته کانی ده کرد بۆ ماله وه چونکه زوو زوو میوام ده هات، منیش له دوکان شتم ده کری به قمرز سه ری مانگ ده مایه وه له گهل نموهش مائی باو کم یارمه تیان ده دام همر نه مده توانی مانگی (۳۰۰) فلس بده ین به سی قتو شیر بۆ نه محمد.

کاتیک یینیمان نه محمد وشک بووهموه بر دم بۆ لای دکتور (هاشم دو غرمچی) که نمو کاته به رتو به ری ته ندروستی بوو، کاتیک که سهیری کرد وتی: ثم مناله هیچ نه خوشیه کی نیه به لام له برساندا وای لیته اتوه.

دوا ی نموه چووم (۱۰۰) فلسم قمرز کرد دام به یه قتو شیر، به لام لمبرمهوه ی نمو وشک ببوه وه روژی دوو سی جار شیره که مان ده دا به مناله که، پاش نموه هه موو گیانی ئاوسا.

ئىنجى پاش سى رۆژ لى حوجرى فەقىيىسەكان دەرسىم دەوتىمۇ، ژنى دراوسىكەمان ھات بۆ حوجرى، ھەر لى دورىدە ژنەكەم دى زانىم ئەجمەد مردوۋە.

كاتىك ئەجمەدىيان دانا لى گۆرەكەدا ئاۋاتم ئىمە بوو كە منىش لى گەل ئىمۇدا بىرم، چونكە سىتەمىكى زۆرم لىمۇ كەرد لى مەنالىكەنى تىرىشم كە رىنگەى مەلایەتىم گەرت و ژىيانى خۆم و مەنالىكەمۇتە سەرزەكات و سەرفىترە و ئىسقات و سەرقەلەمانە.

پرسىياری ناهەموار و ۋەلامى نالەبار:

كاتىك كە بازىرگەنەكانى گەپكەكە ئەچون بۆ بەغدا بۆ شىت كىرىن كە ئەگەر ئىمۇ شەھەندىك لى خەلگى گەپكەكە ئەچون بۆ مالىيان بۆ بەخىر ھاتىنمۇ، چونكە ئىمۇ كاتە زۆر گەنگ بوو يەكەن بېچىت بۆ بەغدا و بېتەمۇ ۋەك چوۋىت بۆ ئەمىرىكا و ھاتىتەمۇ ۋەھا بوو. لىمۇ جۆرە دانىشتەنە باسى ھەموو جۆرە شىتەك دەكرا ۋەك ئاين و بازىرگەنى و شىتى تر، خوالىخۆشبوو (كەك عومەر) پىتى ئىمۇترا (عومەرى ئايشەخان) خوشكەزى حاجى مەرف بوو، لى پىياۋ ماقولەكانى گەپكەكە بوو، (مەدىرى تەبرىت) بوو كۆپى چەك بوو، بەلام لى بىرۋاھەرىدا بە ئاين زۆر باش نەبوو، ئىنجا ھەندى جار لى دانىشتەنەكاندا پرسىياری سەير سەيرى دەكرد. ۋەك رەخەنە ۋا بوو لى بابەت ئاينى ئىسلاممۇ.

رۆژىك لى مالى خالى دانىشتەبوۋىن پرسى: مامۇستا ئىمۇ بۆچى خوالى ئىمۇندە باسى شەيتان ئەكات لى قورئاندا؟

منىش ۋەلامىكى نالەبارم دايمۇ، پىم و: لىمەنمۇ لى ھەموو دانىشتەنىكى ئاۋا شەيتانىكى ۋەك تۆى تىايە، ھەرچەندە لىمۇ كاتەدا ھەبوو زۆر ۋەلامەكى پى خۆشبوو بەلام خۆى و خالى زۆرىان پى ناخۆش بوو، بەراستى ۋەلامەكە ناشرىن بوو.

ئىستا ئەگەر ئىمۇ پرسىياردەم لى بىكەنمۇ دەلىم: مەبەست لى شەيتان ئىمۇ نىە كە ئادەمى لى بەھەشت كەردە دەردە، بەلكو ھەر مەۋقەك شەيتانى تايىبەتى خۆى ھەيە ھەردەم ۋا لى گەلىا ھەمىشە ھانى دەدات بۆ شىتى خراب، ۋەك خوالى قورئاندا دەفەرمۇي: ﴿إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةً بِالسُّوءِ﴾.

ئادەمیزاد ئەنێر و لە مێ خوا دوو هێزی بۆ دروست کردوون، یەکیکیان پالێ پێوه دەنێت بۆ چاکە کردن ئەوی تریان پێی ئەوتریت - النفس یان شەیتان - هەردەم هانی ئەدات بۆ خراپە.

ئەم دوانە وەک شالیار - وەزیر - وان بۆ سەرۆکێک کە پێی ئەوتریت عەقل، هەریەک داوای ئی دەکات کە ڕینگەیهک بگرت پێچەوانەی ڕینگەکی تر، خوای گەورە باسی ئەم دوو هێزی کردووە دەفەرمووی: «وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا، فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا، قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا، وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا».

واتە: سوێند بێو نەفسەکی کە دروستی کردووە هێز و ئامادەیی شەر و چاکەکی تیا دروست کردووە، لەم ئایەتەدا مەبەست لە (نفس) ئەو کەسە یە واتە مەزۆقە کە، بەلام لە ئایەتی پێشودا مەبەست لە هێزی شەر و خراپە یە.

جاریکی تر (کاک عمر) پرسى وتی: مامۆستا عەقل بڕوا ئەکات کە (توماس ادیسون) کە کارەبای دۆزییە و هەموو گۆی زەوی پووناک بوووە بچیتە (جەهەنم) بەلام دەرویشیکی شیخ عبدالکریمی کرپچنە پرچی پرە لە ئەسپی بچیتە بەهەشت؟

لێرەدا وەلامیکی ناشرینم دايمو بەلام لەبیرم نیە ئەگەر ئیستا وەلامی ئەو پرسیارە بەدەمە، دەلێم خوا فەرمووەتی:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾.

واتە: خوا خوش ئەبێت ئەوی شەریک بۆ خوا دانەنێت.

لێرەدا دەرەدە کەمۆت ئەوی شەریک بۆ خوا دانەنێت، خوا لێی خوش دەبێت با موسلمان نەبێت، ئەگەر خوای گەورە ویستی لەسەر بێت.

میوانی هەنار فرۆش:

زەلمییەکانی دێی خۆمان لە پایزدا هەنارەکانیان دەهینا بۆ سلیمانی دەیان فرۆشت، لە پاشدا لەبەر دواکەوتن و نەزانی خۆیان یان لەبەر هەژاری نەدەچونە ئوتیل دەهاتن شەو لە مائی ئیمە دەمانمۆ، ئەمە زۆر جار رووی دەدا، من لەو کاتەدا دەست کورت بوم، کاتێک کە نوێژی مەغریب رووم دەکردە دواوە دەموت بەنوێژکەرەکان (إستووا واتصلوا رحمکم الله) واتە: ڕێک بوەستن پال بەن بە یەکموه رەحمەتی خواتان لێبێت، تەماشام دەکرد کە بزانم هەنار

^۱ سورة الشمس/ ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰.

^۲ سورة النساء/ ۴۸.

فروشیان تیاډا نیه، نه گهر کهسم نه دیا نوږه کهم بېدل ناسوده یی تمواو ده کرد، به لام زور جار که لی ده بوموه تماشام ده کرد تموا کومه له جوالیک دانراوه که هه ناریان پی هیناوه بو فروشتن.

زور جار له زستاندا من و دایکی محمد و محمد له ژوری خه لوزدا دنوستین، عاباکه ی خومان دده به خوماندا له بر میوان، چونکه یه ژورمان هه بو بو نوستن، نمویش تهرخان ده کرا بو میوان، بهم جوړه تا له سلیمانی بوم بده گمن بی میوان ده برین، نموی نه خوشی هه بویه ده هاته لای نیمه، نموی هه ناری بفروشتایه یان گوږز نه ده چونه نوتیل، نه مهش نیشانه ی نمرانین و دواکوتن و هڅاریه.

کاتیک شاره کانی کوردستان له پاش راپه پرینی سالی ۱۹۹۱ جوی بونموه له میری به سهر به خوی ده ژبان، حکومه تی هریمی کوردستان محمدی کورمیان نارېدو که من بگه ریموه بو سلیمانی، پیم وت: من به شانازیموه ده مویت خزمه تی گه له کهم بکه م، به لام من ناتوانم له سلیمانیدا بژیم، چونکه نه گهر بېنممه ده بېت ته کیه یه که دروست بکه م وه که شیخه کان، دوو ژنی چیشته که به کری بگرم بو نموی شم و روژ چیشته و نان بکه م بو میوان، جگه لموه پیر بوم توانای نموه نیه له شوینیکدا بژیم همدوم دانیشته و کانی له ناو خویاندا پارچه پارچه بن و هریه کیک حزیکی تایبه تی دروست بکا و ناچارم بکه م که دوا یه کیکیان بکه م و توشی دل نیشان بېم له گهل توانی تر.

بوچی کرام به سهر باز؟

وه که لممو پیش باسم کرد لای ماموستا مه لا همه سه عید نیجازه م ودرگرت بو نموی نه کریم به سهر باز، به لام دیار بوو نممه که لکی نه بوو ده بوو تا قی کرد نموی دوانزه پوله ی خویندنی مزگوم بدایه، تمو کاته به ندیک دانرابو له یاسای سوپادا بو نموی هر کهس دوانزه پله (صنف) تا قی بکه نموه و لمو پلاندا ده ریچیت ناکریت به سهر باز، من تمو تا قی کرد نموه ییم نه کرد بوو، له بر نموه دوا ی نموی چوموه بو زلم ناریدان به شوینمدا بچم بو (دائره تجنید) ی هه له بجه، کاتیک چوم بو تجنید، وتیان نموه تو شمش ساله دوا که مویت (متخلف) ده بیت بتکه ین به سهر باز هیچ چاریک نیه، نینجا منیش چوم بو داری که لی بو لای (شیخ محمود) نامه یه کم هینا بو مدیری ته جنید له سلیمانی که خزمی تمو بوو ناری (شیخ ماری شیخ همه غریب) بوو، نمویش چاو پو شکی کرد لمو شمش ساله وتی: بچو بو

(مجلس علمی ثموقاف) عمريزه يەك بده بو ئمەوى لىم دوانزه پۆله تاقىكردنمەوت بكمەن ئەگەر دەرچوئىت ئەوا بچۆرەوه شوئىنى خۆت ئەگەر دەرەنەچوئىت دەتكمەن بە سەرباز.

نه‌نجومده‌نی نه‌م تاقی کردنده‌یه بریتسی بوو له ماموستا که‌ی خو‌م ماموستا مه‌لا همه سه‌عید و ماموستا شیخ نوری بابا علی، شیخ صارف قه‌مه‌داغی، مأموری ئه‌وقاف به سه‌رو‌کایه‌تی قازی شیخ محمدی خا‌ل. ئینجا دوانزه پرسیاریان لی‌کردم له دوانزه عیلمدا کاتیک وه‌لامم دانه‌وه و دام پتیان، بروانامه‌یه‌کیان دامی همه‌وویان ئیمزایان کرد ئه‌وقافیش مۆری کرد بو دانه‌وه ته‌ج‌نید له سلیمانی.

ئيشەكەم كەوتە لاي (نائب ضابط) يېڭى پىيى وىم: تۆ شەش سال (متخلف) يىت، وىم: (مىدىرى تىجىنىد) بىرىرى بۆ داوم، وىتى: ئەگەر لى تاقىكر دىنە كەدا دەرچىوت ئەو شەش سالە كە حساب نىيە، وىتى: ئەو مىخالىف يىسايە ھەر چۆنىك بۆو رىكەوتىن كە دووبەر ھەنگىرىنى بۆ بىرم ئەو بىروانامىيە بىخاتە سىر دەرقتەر خىزمەتەكەم، ئىتر مىنىش رۆشتمەو ئەو ھەلەبىم كىر دەرچوومەو لاي كاپرا بۆ ئەو بىزائىم كە بىروانامەكە مى خىستوتە سىر دەرقتەر ئەو بىش نەبىستىو مىن ھەروا بە (متخلف) مى مامەو بەلام دائىرى تەجىنىد داواى نەكرەمەو.

سالی ۱۹۴۷ز کاتیڭ که توُماری گشتی (تسجیل عام) ی عیراق بوو ئیمه مالمان له سهرسیان بوو، خانه مان له سمر ئهوی بوو، دوی ئهوی هاتینه سلیمانی (محمد) کاتی ئهوی هات بجیته قوتابخانه ده بویه خانه که مان بگوازینهوه له سهرسیانهوه بو سلیمانی، هر کاتیڭ که خانمی یه کیتک نه قل ده کریت بز شوینیکی تر دهیدنه به ته جنید، کاتیڭ زانیم گواستنهوی (خانه) دراوه به ته جنید و من له سالی (۱۹۴۲) وه مته خه لیفم.

روژنیک له حوجره ی فقهیه کان ددرسم ده وتموه پولیسیک هات سهلامی کرد وتی: ماموستا، فقهی (مصطفی زلمی) لهم مزگوتیه لای تو ده خوینیت؟ منیش وتم: بهلئ، وتی: کوا؟ وتم: منم، پولیسه که سدری سورما وتی: کهوابو زحمهت نهبی له گه لم وهره بچین بۆ لای مدیری تهجنید. ثم کاته مدیری تهجنید (عقید أمين) بوو زور توره و نالبار بوو له جولانه ودا له گهل ثمانی ئیشبان بوايه بوو دائیره، لهبر ثمه پئی ئهوترا ئهمین شیت.

کاتیک چووم دانیشتم، وتی تۆیت مصطفیٰ ابراهیم، تماشای وینه‌کی مه‌لیک غازی کرد وتی: من به‌عه‌دالت ئیش ده‌کم ئیستا (سداره) ده‌که‌مه‌ سموت و ئمو می‌زه‌ده‌ت پی‌ فری ده‌ده‌م عاقلت ده‌کم بۆ هه‌موو مه‌لایه‌ک چونکه‌ تۆ (۱۰ ساله) متخلفیت له‌کوی خۆت شارده‌توه، منیش وتم له‌ سالی ۱۹۴۷ تاقیکردنوه‌ی پۆلی (۱۲)ه‌م داوه‌ به‌یاسای عیراقی من ناکریم به‌ سهرباز.

وتی: ئەم قسانە ناچیت بە گوتەدا، فرمانی دا پۆلیسیک بیت لەگەڵدا بۆ هەڵەجە لەوی
 بکەن بە سەرباز، ئەم پۆلیسە ماوی نەدام بچمەو بەمالەو بەلێم، بردمی بۆ هەڵەجە، کاتیک
 چووین بۆ ئەوی دەوام نەسابوو، وتیان: لەبەر مێزەر و جەگەکی مەبەنە بەندیخانە با لای
 ضابط خەفر بیت.

منیش خەبەرمان نارد بۆ (شیخ محمدی قەرەداغی) کە ئەو کاتە ئیمام و (خطیب) بوو لە
 مزگەوتی پاشا پیش ئەوی بیتە سلیمانی، بۆ ئەوی بیت ببیت بە کەفیلە شەو لەو جێگەیه
 نەمیتنەمەو چونکە ئەم بە برادر و دڵسۆز زانی بەلام نەهات ئیتر نازانم هۆکەکی چی بوو.
 لە پاشاندا هەواڵمان نارد بۆ مامۆستا مەلا محمدی عەبابەیلی کە لەوی مەلا بوو، ئە پاش
 نیو سەعات هات منی دی، وتی: بۆچی هاتوێتە ئێرە. باسەکەم بۆ گێڕایەمە، ئینجا بە
 (ضابط) خەفەری وت: ئەمشەو دەبەمە مانی خۆمان، وتی: ناتوانیت.

مامۆستا وتی: ئەگەر ئەمشەو لێرە بیت ئیستا دەچم چی مەلا هەیە لە هەڵەجەدا
 هەموویان دەهێنە ئێرە یان دێتە دەرەو یان هەموومان لێرە دەهێنەمەو، پاشان رازی بوو
 منیش لەگەڵ مامۆستا چوو بۆ مالیان شەو لەوی بووم، بەیانی بردمە لای (قائمقام) وتی:
 ئەمە باشتەین مەلایە لە سلیمانی ئێو چون دەیکەن بە سەرباز، وتی: بە (ضابط تەجید) بلی
 بزانی رینگەکی بۆ بدزەرەو، ئێویش وتی: ناتوانم، چونکە ئەم بەیانیە زوو مدیری تەجید
 سلیمانی تەلەفۆنی بۆ کردم وتی: زوو جل و پۆستالی لەبەر دەکەیت و جە و عەباکە لای
 دەبەیت و دەهێنیتەو بۆ سلیمانی، دووبارە منیان ناردەو بۆ سلیمانی بە پۆلیسیکدا هەموو
 پێویستەکی سەربازیان تەواوکرد، وتیان: هەموو بەیانیەک برۆ بۆ تەدریب پیش هەتار کەوتن،
 منیش هەموو بەیانیەک دەچومە مزگەوتەکی کانی ئاسکان کە نزیکە شوێنی (تەدریب)
 بوو جەگەم دەگۆری لەوی فێری (بەسیەمیان) دەکردم، ئەو هەموو فەقیهەم هەبوو هەموو
 بەبێ دەرس مابوونەو چونکە مامۆستاکیان فێری (الی الراء در) دەکرد.

شایەنی باسە پۆستالم نەبوو قۆنەرە سورم لەپیدا بوو، عەریف ئەمین، کە پێشان ئەوت
 ئەمێنە شیت، مەشقی پێ دەکردین بەیانیان کە دەهات یەکەم شت تەفتیشیان دەکردین تا
 بزانی قیافەتەمان چۆنە، کە گەشتە سەرە من وتی: ئەو بۆ قۆنەرە کانت سورن؟ وتم: نە
 قۆنەرە رهشم هەیە نە بۆیاخی رهش من مەلام بە نارەوایی منیان هێناوە ئێرە، وتی: من
 ئەو نازانم مەلا، بەیانی بە قۆنەرە رهشمەو دێتە ئێرە. منیش چوو پەرۆیهکی کۆم هێنا
 سڕیم پەرۆشی مەخەلی چێشتەکەدا و هێنام بە قۆنەرەکاندا و بۆیاخی رهشم کردن. بەیانی کە

چووم بۆ تدریب ناو ساحه که ئاوهنگ بوو کاتیک بهناو ئاوهنگه کهدا روژتم ههموو رهشیهکانی لی بۆوه بووهوه به سور.

ئه‌مهینه شیت هات وتی: مه‌لا پیم نه‌وتیت به پیلای سوره‌وه نه‌یهیت بۆ تدریب، وتم: والله رهش بوو به‌یانی که هاتم به ئاوهنگه کهدا بووهوه به سور، وتی: ئه‌جاره قه‌یناکه به‌لام جاریکی تر سزات ده‌دهم، کاتیک لی بوومه‌وه چووم بۆ لای (امر مرکز التدریب) خوا لی خوشبوو رانیید خه‌سره‌وه پیاوینکی باش بوو باسی به‌سه‌رهاتی خۆم بۆ گێرایه‌وه، وتم: پینج روژ ئیجازه‌م به‌دری تا خۆم ده‌گه‌یه‌مه به‌غدا چونکه من بڕوانامه‌م هه‌یه به‌پیتی یاسا ناکریم به سه‌رباز، وتی: تۆ ئه‌وه سی روژ بوویت به‌سه‌رباز هه‌یچ که‌س ناتوانیت کاتژمێرێک پشوت بداتی، به‌لام له‌سه‌ر (مه‌سئولیه‌تی) خۆم (۷) روژ ئیجازه ده‌دهم به‌تۆ بڕۆ ئیشی خۆت بکه. بڕوانامه‌کم له‌ ته‌جنید نه‌دۆزیه‌وه له‌به‌رئه‌وه چووم له‌ دائیره‌ی ئه‌وقاف درم هه‌تا نوسخه‌یه‌کم وه‌رگرت و مۆریان کرد و عه‌ریزه‌یه‌کم دا به‌مدیری ته‌جنیدی عام، به‌لام له‌ هه‌مان کاتدا (مه‌زبه‌ته‌یه‌کم) کرده‌وه مه‌لاکانی شاره‌که نیمزایان کرد بردم بۆ (عومه‌ر عه‌لی) که ئه‌و کاته متصرف (محافظ) بوو، یه‌ک دوو مه‌لای باش هه‌اتن له‌گه‌لم، عومه‌ر عه‌لی وتی: بۆچی سه‌ربازی ناکه‌یت؟ وتم: له‌به‌رئه‌وه‌ی مه‌لام و ده‌رس ده‌لیسه‌وه، وتی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ خۆی سه‌رباز بووه تۆ له‌ پێغه‌مبه‌ر گه‌وره‌تریت. مه‌لاکان وتیان: که‌لک و سودی بۆ گه‌ل و ئایین و ئیسلام زۆرت‌ره که مه‌لا بیت له‌وه‌ی به‌جیت دوو ساڵ سه‌ربازی بکات.

هه‌ر چۆنیک بوو قه‌ناعه‌تیا پێ کرد که کتاییکم به‌داتی بۆ به‌ریوه‌به‌ری ته‌جنیدی عام، ئینجا خوا لێخو‌شبوو (أحمد فهمی) دراوسیمان بوو زۆر په‌یوه‌ندی هه‌بوو له‌گه‌ل قازی یه‌که‌می به‌غدا (قازی شیخ عبدالحمید نه‌تروشی) نامه‌یه‌کی ئه‌وم برد بۆ قازی له‌ دادگا (محکمه) وتی: سه‌هینی له‌ به‌رده‌رگای وه‌زاره‌تی دیفاع چاوه‌ڕوانیم بکه سه‌عات ۸ی به‌یانی.

روژی دوا‌یی له‌ هه‌مان کاتدا قازی هات برده‌می بۆ لای مدیری ته‌جنیدی عام و پیتی وت: ئه‌م مه‌لایه باشت‌رین مه‌لای سلیمانیه بڕوانامه‌ی هه‌یه به‌پیتی یاسای سوپا ناکریت به‌سه‌رباز. له‌گه‌ل ئه‌وه‌ش مدیری ته‌جنیدی سلیمانی به‌رقدا که‌وتوه کردویه‌تی به‌ سه‌رباز. ناردی دوو چاییان بۆ هه‌تاین، تا چاکانمان خواره‌وه فرمانی ده‌رکرد به‌ به‌تال کردنه‌وه‌ی سه‌ربازه‌که‌م کتایان دامی که بۆ مدیری ته‌جنیدی سلیمانی به‌رم، ئینجا که کتابة‌که‌م برد بۆ (عقید أمين) زۆر خه‌جالت و شه‌رمه‌زار بوو. بچوايه‌ته هه‌ر شوێنیک له‌ سلیمانی سه‌ره‌نشتیان ده‌کرد.

یه کهم ئیجازه:

له ماوهی (۱۹۴۹-۱۹۵۰ز) که له سلیمانی مهلا بووم و ده رسم ده وتموه پینج فەقی خۆیندنیان له لام تمواو کردو ئیجازهی مهلا یه تیایان وەرگرت، هەرچهند من خۆم ئه موم پینخوش نه بوو که ئیجازه بدهم چونکه نه گه یشتبوومه ئه م پله یه، به م فەقیانی هه که ئیجازه م پیندان ده موت بچن بۆ لای (ماموستا مهلا عبدالکریم مدرس) ئیجازه که تان وەر بگرن، ئه مانیش و تیایان لای تۆ خۆیندنگان تمواو کردووه و لای تۆیش ئیجازه وەر ده گryn.

ئه م فەقیانهش ئه مانه بوون:

۱- مهلا سهید ئه محمد نوڵچهکی.

۲- مهلا سهید محمد چنگیانی.

۳- مهلا عبدالرحمن موکریانی.

۴- مهلا محمد موکریانی.

ئهم دووانه ی دواوه به یه کهم له یه که روژدا ئیجازه یان وەرگرت.

۵- مهلا رهشیدی بزه یانی.

یه کهم کهس که ئیجازه ی وەرگرت له لام مهلا سهید ئه محمد نوڵچهکی بوو که فەقیه کی زۆر تیگه یشتوو به م زۆر به ئه ده ب و به شهم و ههیا به م، ئیستا و له قه لادزی مه دره سه یه کی هه یه ده رسی فەقیی تیا ده لیتمه وه که زه مانی کۆن.

ئهم یه کهم ئیجازه یه دانیشتوانی گه ره که که زۆر بایه خیای پیندا چون میزه ر و جبه یان هینا بۆ مهلا سهید ئه محمد زۆر پیاو ما قوڵی شاره که یان بانگ کرد.

کاک محمدی ماموستا مهلا کریم ئه دیبکی گه ره ی کورده شانازی پتوه ده کریت ئه م سه ره رشتی ریک خستنی ئاهه نگه که ی کرد، (مکه ره) یه که مان له ده رگای حوجه ی ده رس و تنمه و دانا بۆ ئه م ی چهند و تاریک هه یه که له میندا بو تریت ده نگه که یان بگاته دانیشتوانی ئاهه نگه که.

یه کهم که سیک که و تار ی خۆینده وه کاک محمد بوو که و تاره که ی زۆر پر مانا بوو، به لام به داخمه هه ندیک له مه لا کان که هه رده م ئاره زوویان له تیکدانی ئیش و کاری خه لکی تر ده کرد، بوونه هۆی ئه م ی ئیجازه که یان لی تیک دام و مه جلسه که یان به جی هیش.

کاک محمد وتی: مه لا له جیگهی پیغه مبهره ﷺ نوینهری ئهوه، پیغه مبهه له دوو لاره نیشی ده کرد بو موسلمانان له لایهنی ئاینیهوه وهک پیغه مبهه ریک، له لایهنی دونهیاوه وهک سه رۆک دهوله تیکی ئیسلامی، به لام مه لا کان ناگیان له کۆمهله نیه نازانن چی ههیه و چی نیه، ته نیا نیش و کاریان بوو ته ئهوهی چوار رکات بهرنوێژی ده کهن له مزگۆته که یاندا، ئه گهر موچه یان نه ده نهی نایه نه مزگۆته ئهوه چوار رکات نوێژهش ناکهن.

له م کاته دا مه لا (م.ر)، که هه رده م سه ره تا بوو له کیشه دروست کردنی شاره که دا، هه لسا یه وه وتی دهی مه لایان با به چینه ده ره وه، که هه لسا هه شت نو مه لا دوا ی کهوتن له مو کاته دا (مامۆستا سهید غفور) پساویکی زۆر مه رد و ئازا بوو، بانگی کردن و وتی: (وامتازوا الیوم ایها المجرمون)، واته: جیا به نه وه لهوانه ی که باشن و حمز له کرده وهی باش ده کهن ئه ی تاوان کاره کان.

به داخه وه هه رده م لهوانه ی که خورافات و شتی هه یج و پوچ په سه ند ئه کهن گه لیک زۆرتن له م جیهانه دا لهوانه ی که هه ول و کۆشش ده دن بو ده رخشته ی راستی و راسته قینه. ئه م ئیجازه یه یه که م هه نگاو بوو که وای له مه لا کان کرد هه ندیکیان له پاشه روژدا له دژم وه ستان، خوا ی گه ره ش ئه وه کرده وهی لهوانی کرد به کامه رانی و به خته وه ریم که ئیستا تیایدا ده ژیم و ئیستا ته مه نم (٧٧) سائه هه رچه ند بهر ده که مه وه من له (زه له م) به هوی (عبدالله خان) ده وه ده ربه ده ر بووم، ئینجا له سلیمانی بهو جۆره بوو که با سم کرد ئیستا گه یشتمه ئه وهی بسم به مامۆستای زانکۆ ئه وهی ده مناسیت ئه وه نه ده ریزم لی ده گریت خۆم ته ریق ده به وه.

هه ر ئه مه ش به وه هوی وه ستانی هه ندیک مه لای سلیمانی له دژم و هه ولیان دا مله م بشکینن، که چی خوا ی گه ره گه یاندمیه ئه م پله یه ی ئیستا به بروانه ی مه لایه تیه وه -٧- بروانه م ههیه، وه پله ی پرۆفیسۆریم ههیه له زانستدا.

ژیانی ماموستا مهلا سەید ئەحمەد (ناسراو بەمهلا پەپووله)

"ماموستا سەید ئەحمەد ناوی (احمد عبدالفتاح محمد مستەفا)یە، لەهەدایک بووی سالی ١٩٢٦هـ له گوندی نۆلچکەییە لەناوچەیی مەرگەیی ناحیەیی بنگرەدی سەر بەقەزای دوکان لە پارێزگای سلیمانی، دانیشتوانی ئەم گوندەش زۆربەیان سەیدن و سەر بەساداتی بەرزنجەن.

ماموستا سەید ئەحمەد کەسیکی ناودارو خاوەن کەسایەتیەکی گەورەو ماموستایەکی شارەزا لەهەموو زانستەکان و هەمیشە خاوەن مزگەوت و حوجرەو فەقی بوو.

زۆربەیی زۆری ماموستایانی پشدرۆ بیتۆین و مەرگە و هەتا ئێرانیش سودیان لە زانستی ماموستا وەرگرتوو. وەك مەلایەتی لەهەر شوێنیکیش

بۆبێ مزگەوت و حوجرەو فەقی و تەدریسی هەر هەبوو، سەرودت و سامانی ئەو کەعلم و زانست و زانیاری بوو، وەك ماموستا بەرێزەکی ماموستا مستەفا زەلمی بەخشیویەتی و سەرفی کردووە و ئەو شاردرۆتووەو لەناوی نەبردووە.

لەبەر بێ نەفسی و خۆ بەکەم گرتنی خەلك نازناوی (مهلا پەپوله)یان لێ ناوەو بە مهلا پەپوله مەشهور بوو.

ماموستا سەید ئەحمەد بەزۆری لەخوێندن و کاتی فەقییەتیدا رەفییی جەنابی ماموستا مهلا محمد نوردینی ماموستا مهلا محمد چۆخرکەیی و ماموستا سەید سلیمان و ماموستا سەید محمود نۆلچکەیی و ماموستا مهلا محمدامین مام قاسمە و چەندان ماموستای تەرش بوو.

ماموستا سەید ئەحمەد لەلای زۆر ماموستا خۆبندویهتی لە وانەش ماموستای پەش و ماموستای پایە بەرز جەنابی ماموستا مەلا عبدالکەریم المدرس و ماموستای نوسەر و پۆشنیرو بیر تیشو خاوەن دەیان کتیب و سەدان نوێن ماموستا مستەفا زەلمی.

ئێجازە ی علمی یا ئیجازە مەلایەتی کەبەدەست و پەنچە ماموستا محمد زاناو نوسەر و بیر تیشی کورد کوری جەنابی ماموستا مەلا عبدالکەریم مودەررەس لەسالی ۱۹۵۳ نوسراوەتە، لەمژگەوتی (بە تەبەق) لەسلیمانی پۆژی هەینی بەنامادە بوونی خەلکیکی یەکجار زۆر لەزانایان و خەلکی کەسایەتی و چەماوەری شار پێدراوە و ئەوەش یەکەم ئیجازە ماموستا مستەفا زەلمی بوو کە بە ماموستا سەید ئەحمەدی بەخشی.

فەرمووی یارە بی غەرقی پەجمەتی خوا بی ئەوەندە من لەو رازی بووم لەهیچ فەقی و ماموستایەکی تر بەو شێوەیە رازی نەبووم.

هەردوو ماموستا جەنابی ماموستا عبدالکەریم و ماموستا مستەفا زەلمی ئەو کاتە کە لەبەغدا بوون لەبیریان نەدەکرد، هەردوکیان نوێن و بەر هەمەکانی خۆیان دەکردە دیاری و بەلەسەر نوێن و واژوی خۆیان بۆیان دەنارد.

ماموستا سەید ئەحمەد بەزۆری تەمەنی ژبانی خۆی وەک مەلایەتی لەسۆفیان و هەلۆنە و نۆلچکەو گەرمەکان و سەندۆلان بوو، لەسالی ۱۹۶۸ هاتە قەلادزە و لەمژگەوتی جوتکانیان و دواتریش مەزگەوتیکیان بۆ دروست کرد لەسالی (۱۹۷۰) هەر بەناوی خۆی (مەزگەوتی مەلا سەید ئەحمەد) لەگەڵ جەند ژور (حوجرە) بۆ فەقی و مۆستەعیدەکان بۆدەرەس خۆبندن و وانی و وتەنە کە هەتا (۲۴-۴-۱۹۷۴) بەردەوام بوو، بەلام کەبۆردومانی قەلادزە کراو خەلک ئاوارە و دەربەدەری ئەو دیو سنوور بوو ماموستاش یەکیک بوو لەو ئاوارانە، لەئوردوگای (سەرابی گەرم) نیزیکی قەسری شیرین بەجیرانەتی و دۆستایەتی جەنابی ماموستا سەید کاکە، لەکۆتایی سالی ۱۹۷۵ گەڕایەو بە قەلادزە و هاتەو هەمان مەزگەوت و دەستی کردەو بەتەدریس، بەلام بەکەز بوونی چرای شۆرشی کورد چرای زانست و زانیاریش لەحوجرەو مەزگەوتەکان بەرەو کەز بوون و نەمان پۆیی.

ماموستا سەید ئەحمەد (۱۳) جار حەجی مالی خودای کردەو.

ماموستا سەید ئەحمەد چوار کوری کچیکی هەیە، دوو کوری بوونە میرات گری خۆیی و میحرا بەکیان چۆن نەکرد و بوونە مەلا و تار خۆین لە قەلادزی.

ماموستا سەید ئەحمەد لەشەوی چوارشەمە ۳- لەسەر ۴- ۱۱- ۱۹۹۹ کات ژمێر ۸ و ۲۵ دەقیقە دڵە گەورەکی لەلێدان کەوت و گیانی پاکی انشاء الله بەبەهشت شاد و کامەران و

به ختموهر بووه.

له مەمرايسيمى به خاك سپاردنى جهنابى ماموستا سەيد ئەحمەد شيدا له قەلادزه خەلكى شار
هەمووى بەشداری ئمو مەمرايسيمه يان كرد. ^(١)

ئاگرى نه ورۆز و مه لا:

به داخموه هەتا ئیستاش لەلای هەندیک کەس کردنموه ئاگرى نه ورۆز له رۆژى (٣/٢١)
که یادی سەرى سالى کوردیه جهژنى نەتەوايه تى کورده لای هەندیک به کفر و ئاگر پەرستى
داده نریت.

ئەمەش به هۆى نه زانین و تى نه گەيشتنه له بهراورد کردنى له نیوان ئاگر کردنموه و ئایینى
ئیسلامداد.

ئموه ئمو ئاگره ده کاتموه مرۆڤیکه نوێژ ده کات و برۆای به خوا و ئاین هیه هیچ کەم و
کورپیه کی نیه که به هۆى ئاگر کردنه کموه بیت.

هەتا ئەمەرم خەفەتى ئموه لەدل دەرناچى سالى (١٩٥٤) من و ماموستا شیخ نوری و
ماموستا سەيد غەفور دوو مه لای تر به نوابانگ بوون به بۆنهى جهژنى نەتەوايه کەمان
بریارماندا له مرگموتە کهى ماموستا سەيد غەفور کۆبووینهوه بۆ ئموه به شداری بکەین
له گەل ئمو دلسۆزاندا که ئاهەنگى نه ورۆزبان ده گیراو له لایهن پیره میردی شاعیرهوه، ئیمه
ئمو پیتج ماموستا ئاینى یه بانگهیشت کرابووین بۆ به شداریکردن، به لام نه مانویرا برۆین
بۆ ئموه تاوانبار نه کرین به ئاگر پەرست و کافر.

بیخود و عبدالقادر به گ و سه فه رى زه لم:

رۆژنك خوالیخو شبوو ئەدی ب و زانای كورد (مه لا مه حمودى بیخود) فه قیه کی نارد بۆ
لام وتی: میوانیکى زۆر خو شمو یستم هاتوو (عبدالقادر به گى ده که) پیتی خو شه سەرچاوه ی
زه لم بینیت ئەگەر پیت خو شه له گەلمان وه ره بچین بۆ زه لم، منیش چووم بۆ خزمه تیان، وتم:
سبه ینى به یانى زوو به فیتكى ده رۆین، کاتیک چووین دووشمو له مالى باوکم له زه لم ماینموه.

^١ له به ماله ی ماموستا مه لا سەيد ئەحمەد وه رگراوه.

ئەو دوو شەمۆ خوالیخۆشبوو (بینخود) ئەوەندە قسەى خوشى بۆ گێراینمۆ هەتا ئیستاش لەمیشکما ئەو قسە خوشانە ئەزنگینمۆ، چونکە وتەکانى کۆمەلایەتى و پرېسون لە فەلسەفە و منطق، یەکیک ئەو قسە خوشانە گێرایمۆ وتی:

جارێک هەندى (درویش) و (درویشە) واتە پیاو و ژن لە ئێرانمۆ دین بۆ عێراق ئەچن بۆ مالى شێخ، لەرێگەدا دەرویشێک لەگەڵ (دەرویشە) یەک دەبن بەبرادەر، شەویان لى دیت لە قۆبى قەرەداغ هەریەک لەبى داریک راتەکشى و ئەخەوى، دەرویش لە پاش خەوتنى هاورێکانى لەسەر سەك خۆى راتەکیشى و ئەچیت بۆ لای (دەرویشە)، ئەویش ئەلێت: -دەرویش- بەحەياى خۆتەو بگەرێردو بە هاور نەکەم، دەرویش ئەلێت بۆ خاترى پێغەمبەر دەست مەنى بەرومەو بەنا ئومیدی نەگەرێمۆ، (دەرویشە) ئەلێت بەو پێغەمبەرە ئەبێت بگەرێتەو.

ئینجا بۆ جارى دووم خوا ئەکات بە تەکاكار، ئەویش ئەلێت ئەبێت بەو خوا بەگەرێتەو شوێنى خۆت.

بۆ جارى سێیەم ئەلێت: تو ئەو شێخەى ئەچى بۆ لای دەست مەنى بە روومەو، (دەرویشە) چەپۆکیک لەناو چاوى دەرویش ئەنیت ئەلێت چۆن دۆزیمۆ خوا بتگرى، ئینجا لەبەر خاترى شێخ دلخوازەکەى بەجى دینی پاش ئەو نەخاترى خوا و نەخاترى پێغەمبەرى گرت.

ئەمەش مانای وایە (دەرویشە) شێخى لا گمۆرتە لە خوا و لە پێغەمبەر.

ئەم جۆرە بیروباوەرە ئیستاش مەو بەتایبەتى لەلای شیعەکان سۆیندى درۆ ئەخۆن بە (خوا و پێغەمبەر) بەلام بە (عەلى و عەباس) ناخۆن.

* کورتەیهك له ژيانى بیخود

"بیخودی شاعیر ناوی تەواوی "مەحمود" ه و کورێ موفتی حاجی مەلا ئەمینى کورێ موفتی گەورە حاجی مەلا ئەحمەدی چاومارە کە ناوبانگی بە (پیرحەسەن) دەرکردووە، ئەمیش کورێ مەلا مەحمودی دیلیژەیی پیرحەسەنى کورێ مەلا ئەحمەدی دیلیژەییە کە لە سالى (۱۲۰۶) ی کوچیدا کوچیدوایی کردووە، ئەمیش کورێ مەلا ئەحمەدی دیلیژەییە کە بەناوبانگ بوو بە (مەلای گمۆرە) و لە سالى (۱۱۷۳) دا لە دیلیژە وەفاتیکردووە. ئەم زاتە خۆیندنگەیهکى گمۆرەى هەبوو لە دیلیژە و هاوچەرخى شێخ رەزای دیلیژە بوو.

* تێبینى: وەك یەکیك لە هاورى و كەسە نزیكەكانم پێم خوش بوو ژياننامەى ئەم بەركەدا دانریت.

بیتخودیش له سالی ۱۲۹۶ کۆچیدا هاتوته سه دونیاوه، لای زانیانی ناوداری تهو سهرده مهی سلیمانی خویندنی تهواو کردووه. سالی ۱۹۰۰ زاینی کراوه به حاکمی ههله بجه، له گهل ماموستایان (ره فیق حیلمی) (زیور) دا ماموستایه تی کردووه، بیتهوهی بهرام بهر بهوه هیچ مانگانه یهک وه برگیریت.

پیش کۆچی دوایی مه لا عهبدو العزیزی کاکای، که موفتی سلیمانی بوو، چهند سالیکی له ههله بجه به سهربردووه. تهوا گهراوه تهوه بو سلیمانی و تا مردنی له جیگاکهی تهودا مفتی بووه. کاتر میتر سی و چاره کی پاشنیوه رۆی ۲۵/۸/۱۹۵۵ بهرام بهر به (۱۳۷۶ ی کۆچی) بو دوا جار مالتاوی کرد.^(۱)

* * *

له پاشان گهراینهوه بو ههله بجه شهویک میوانی خوالیخوشبوو (حهسن بهگی جاف) بووین، بو نیوه رۆ میوانی ماموستا (شیخ رسول) بووین. یهک دوو سهعات چوینه مزگهوته کهی ماموستا شیخ رسول، ماموستا و بیتخود و عبدالقادر بهگ خهبریکی یاری (شطنج) بوون، منیش کتیبیک له تاقی میحرا به که دانرا بوو ژبانی پیغه مبهر بوو ﷺ له نووسینی زانا و نه دیبی میسر (حهسن هیکل) دهستم کرد به خویندنهوهی تا تهوان تهواو بوون، ئینجا که تهواو بوون ماموستا شیخ رسول وتی: من تا ئیستا تهم کتیبه م نه خویندنهوه له بهر دوو شت:

یه کهم: کاغهزه کهی سپیه، من ههر کتیبیک کاغهزه کهی سپی بیت حهزم لیتی نیه. دووه: دانهری تهم کتیبه زۆر جار ناوی پیغه مبهر ده بات و سه لاوات نادات له دیاری. منیش وتم: ماموستا یه کهم: نرخی کتیب و سودی لهو زانیاری یه که تیایدا کۆکراوه تهوه به زهردی و سپی کاغهزه کهی نیه.

دووه: دانهری تهم کتیبه خۆی له پیشه کی کتیبه کهدا وه لامی تهم پرسیارهی داوه تهوه ده لیت: سه لاوات له دیداری پیغه مبهر (سونه ته) و یه کجار به سه نه گهر له شوینیکدا چهند جارنک دووباره بووهوه، ههروه ها ده لیت: من زۆر شوین هیه و تاره کهیم له پیاوکی گاوره وه گواستوه تهوه که تهو ناوی (حهمد) ی بردووه دیاره تهو کاته سه لاواتی له گه لدا باس ناکریت. مه بهستم له گیرانهوهی تهمه جیاوازی بیروباوهر له نیوان مه لا و فهقی و له نیوان کاغزی و سپی و زهردا، لایان وابوو نه گهر کتیبیک کاغهزه کهی سپی بوو خویندنهوهی رهوا نیه. ههروه ها زۆر مه لا هه بوو نهیده هیشته فهقییه کهی رۆژنامه بخوینیتتهوه یان گوڤار.

^۱ به کورتی له ویکیپیدیاوه، ئینسایکلوپیدیا ی نازاد.

ماموستا مهلا نوری فارس که مهلايه کی زور چاکه و وه گيتريکی زور بمرزه، جاریکيان هات بۆ لام وتی: من لای ماموستا (ر.پ) ده بخويند، ده ری کردم لسمر نهوی که روژنامهم ده خویندهوه، ثم جوړه بیروپایانه لای هندیك ماموستایانی نایینی هه بوو، به هیترترین هو بوو بۆ دواکموتنی خویندهواری مزگموت که کاتیک نیجازهی وهرده گرت ناگای له هیچ شتیک نه بوو که په یوهندی به ژبانی جیهانموه هه یه، دیاره نمو کسه له دنیا تی نه گیشته به قولی و ووردی له نایینی ئیسلام تیناگات، چونکه ثم نابنه هاتوه بۆ نهوی که بهریک و پتیک په یوهندی همر مرۆفینک له گهل یه کیکی تر روون بکاتموه به راست و به چموتموه بیخاته روو.

سه فهری موسل سالی ۱۹۵۴:

حاجی عبدالقادر عبدالجبار (حاجی میرزا قادر) یه کیك بوو له بازارگانه کانی سلیمانی، لهو دهوله مه ندانه بوو هه میشه هستی ده کرد به پیویستی خزمهتی مزگموت و مهلا و فهقی. جاریکيان چوار مه لای هه لبارد له سلیمانی بۆ نهوی لسمر نهوی خوی بیانیات بۆ موصل بۆ زیاره تی (نبی یونس). ثم چوار مه لایه بریتی بوو له: مهلا عبدالله چروستانی، مهلا رحیمی پهرخی و مهلا عبدالرحمن داربه رولهیی و چواره میان من بووم. به ئوتومبیله کهی خوی رویشتن بۆ موصل، کوریکي خوشی له گهل هینابوو نمو کاته له شەشی سهره تایي بوو (کاک عبدالله) خوا لیبی خوشی، له ریگا قسه کرا و وه لام ده درایموه چونکه ده لاین قسه کردن ریگه نزیک ده خاتموه. له ریگا وتیان: (هه زره تی سلیمان) هه زار ژنی بووه هه موو شمویک چۆته لای ثم هه زار ژنه.

منیش له هه موویان بچو کترم له ته من و له زاناییدا، چونکه نمو ماموستای ماموستا کاتم بوون. پیم وتن: ثم شته دووره له ژیرییموه -منطق- چونکه نمو ژنانه ریز بکهیت و هه ربه که -یهک ده قیقهمی- پی بجیت، ته کاته هه زار ده قیقهم دابهشی بکهیت به سمر (۶۰) ده ته کاته (۱۷ سهعات) له روژیکدا یان وه نمو نمو له شمویکدا. ئینجا پیغه مبهریک هه موو روژیک (۱۷) سهعات له ته منی له ثم ئیشه دا به سمر بهریت چۆن پیغه مبهریک؟

نمو انیش وتیان -معجزه- بووه.

وتم: شتیکی تر نه بوو که بییت به -معجزه- له مه زیاتر.

ئینجا وتیان: تو ئیمانیت زه عیقه بیروباوهرت ته وای نه.

وتم: ښه شتيكي دروست كراوه و خورافات، منيش بيروباوډم بهمه نيه.
كاتيك چوپنه موسل له پاش زيارهتي (نبي يونس) چوپين بؤ زيارهتي مدرقمدي (فتحی
الموصلی) له پنگه باسی (خدري زينده) كرا.

وتم: ښه شتيكي تره لمو خورافاتانمي بيروباوډرتان پتي هديه.
وتيان: نه گهر تو ښكارى خدري زينده بكهيت ښو بيروباوډرت هيشتا دانه مزراره.
وتم: لهبر چي (خدر) دهبى تا روژي قيامت بميتي؟ نه گهر لهبر ښه سودي زوره بؤ
موسلمانان خو له پيغه مېر ښه گوره تر نيه، بؤ چي پيغه مېر ښه (۶۳) سال ژياوه خدر
دهبى هتا هتايه بميتي، يان مانوي لهبر ښه چونه خوا ناتوانيت خدريكي تري وه ها
دروست بكات ښه شتيكي كفر و كم باوډرپيه به خوا.

ښجا ښو گومانيان پيدا كړد له موسلمانيتي من، چونه ښه جوړه چيوكانه ناچيته
ميشكموه.

كاتيك گهر اښمه بؤ همولير چوپنه حوډه كمى (مهلا صالحى كوزه پانكهي) كه
مهلايه كي زور باش و زور به ناوبانگ بوو.

كاتيك دانيشتين پالم دايموه به ديواره كموه سهرم بهر كتيبه كان كهوت، منيش كتيبيكم
دهرهيتا، كه ده بينم ښه ته فسيري مديريكه (تفسير النسفي)، كه كرده موه به نيرادهي خوا
وا ريكهوت لسمر لاپره ي لاي راست له ديري يه كه مديا خوښدموه ده ليت: (وأما قصة خضر
وإلياس فهي من الخرافات)، واته: چيوكي خدر و الياس درويه و خورافات.

كتيبه كم داخستوه وتم: بيروباوډرتان چيه بهرامبر به ته فسيري مديريكه؟ وتيان: باشتين
ته فسيره.

وتم: نه گهر ښو شتيكي بلت باوډرتان پتي هديه؟

وتيان: نه گهر برومان بهو نې ماناي وايه باوډرمان به هيچ نيه.

ښجا كتيبه كم داني وتم: بيخوښنموه، كه خوښديانموه خو ناتوان بهو شتيكي بلت كافر،
هيچ وه لايان پي نه بوو.

نابيني ئيسلام هزاران شتي ناراستي تيكه لاو كراوه پنيوښته ماموستا و مهلا جيايان
بكاهموه.

ښوښي له گه لم بوون به ديان ئيجازيهان داوه به مهلا و ماموستا كه به حساب بوون به
(عالم) بيروباوډرمان بهو جوړه شتانه هره هديه. كوره كي حاجي قادر كه له شهي سهره تايي

بوو پیتی وتم: گفتوگو له گهل ئهوانه مه که، چونکه همر شتيك چون چوته ميشکيانموه همروا ده ميئتيموه.

کارگهی ته لاق چاککردنهوه:

مزگموته کهی ماموستا (م) به هاربمشی هندی له ماموستا کانی دهره وه وک ماموستا (ن.ب) کارگه یه کیان دانا بوو که بریتی بوو له حوجره کهی ماموستا بو دهرس وتنه وه تیایدا ته لاقیان چاک ده کرده وه.

همر کوردیکی ههژار ناکوکی بویه له گهل ژنه کهی له بمر داماو و نه بوونی رۆشنیری چه کی ته لاقی به کار ده هیئا له دژی ئه ژنه بی تاوانه، به بی ئه وهی بیر بکاتموه له پاشه رۆژی خو و منداله کانی. ئه یوت به ژنه که: (همر سی ته لاق ت کهوتبی).

ئینجا دواي ئه وه پیاوه که رقه که له دلی دهره چوو په شیما نه بووه وه، مه لا به مه لا مزگموت به مزگموت نه گهرا بو ئه وهی یه کی بلی ته لاق ت نه کهوتوه یان چاک ده کریتموه.

زۆربهی ماموستا کانی کوردستان ههتا ئیستاش باوهریان وایه که ژن به یه کجار همر سی ته لاقی نه کهوت، که چی قورئانی پیوژ زور به ناشکرا ده لیت: (ته لاقیک که ژن و میرده که نه توانن یه ک بگرنه وه بریتیه له سی جار)، دیاره له پیاوکی نه خوینده وار بپرسه بلی (سی جار) له گهل (سی ژماره) جیاوازن یان نا؟ ئه ویش ئه لیت جیاوازه، چونکه جار له گهل جار زه مان ته کهوتیه نیوانیانموه به لام ژماره ههرچهند بی له یه ک کاتدا ئه بیتموه.

له سلیمانیدا مزگموتی ناوبرار بوو بوو به کارگه یه کی زور سهیر بو چاک کردنموه (ته لاق)، بو یه کهم جار (فتوی) یان ده دا که سی ته لاقی کهوتوه، به لام له پاشان به ده یان (فریفیلیان) ده دوزیموه بو چاک کردنموه.

یه کی له ماموستایانهی به شدار بوو له کارگه یه دا بۆ گیاراموه: ژن و پیاوکی هاتن بو لامان بو پرسینی ته لاقه کیان، ئینجا ئیمهش لیمان پرسی له پیاوه که: نه گمر ژنیکی تازه بینیت چه ندی تی نه چیت؟ ئه ویش وتی به لای کهممه (۱۰۰) دینار، ئیمهش پیمان وت تو (۵۰) دینار به ئیمه بده ته لاقه کهت بو چاک ده کهینموه. ئه لیت: پیاوه که زۆری پی خوش بوو چونکه ژنه کهی زور خوش ده ویت ئاماده بوو ههرچهند داوا بکمن بیدات، ژنه کهی پی وت: هه لسه بابروینموه بو مالمه، وتیان: ئه ته لاقه که چاک ناکنموه؟

وتی: ماموستا نه گمر ته لاق کهوتبی به (۵۰) دینار چاک نایتموه، نه گمر نه کهوتبی (۵۰) دیناری که رانهی خومان بو بدهین؟!

همروه ها له هه له بجه له مزگموتی ماموستا (ص) کارگه یه کی تر هه بوو له جوړیکي تر،
یه کهم جار بریاری ئه دا سی ته لاقه که کموتوه، ئینجا ئه ی وت: له بهرئوه ی ئیوه (مذهب) تان
(شافعی) یه و لای شافعی ئه بی شاهی نکاح عادل بیت واته (بی گناه و بی تاوان)
له بهرئوه ی نکاحی پیئشو به تال بووه چونکه شایه ته کان فاسق بووه له بهرئوه خو تان
تهقلیدی- امام حنفی- بکن که لای ئو نکاح دروسته با شایه ته کانیش - فاسق- بن هدر بهو
جوړه جاریکي تر ژنیا ن ماره ده کرده له پیاوه که بهرامبهر پاره یه که له سمری ربک ته کموتن.
ئینجا ئه م کرده یه نه خوا فرمویه تی و نه پیغه مبهری خوا ﷺ، زور به ناشکرا خوا
فرمویه تی: (ته لاق به سی جار) ئه بی و ته و او ئه بی، شمیره تی ئیسلام هی شافعی و
حه نه فی نییه، تا ئه و ان ئه رکان و مروقی بو دابنن.

ئهمه ش ئه گهر خو ئنده واره موسلمان ه کان له سمر مانای قورئان برۆن نابنه هو ی ویران
کردنی هزاران مال و سه رگه ردانی هزاران منال که باو که که سی به سی دایکه که ته لاق
ده دات.

همروه ک با سم کرد من خوم یه کی بووم لهو نه زانانی که دوو جار فتوای ناره وام داوه، هه تا
بو ئو مه بهسته له پروانامه ی ماجستیردا کتیبیکم دانا له ژیر ناویشانی (ته لاق له هه موو
ئاین و یاساکانی دنیا دا له ماوه ی ۴۰۰۰ سالدا).

به ووردی له م کیشه یه م کو ئیموه و گه شتمه ئو نه غامه ی که ته لاقی (سی به سی) (یه که)
ته لاقی پی ده که و، به پی فرموده ی خوا له قورئانی پیژزدا، ئهمه ش زور له مه زه به کان
(فتوی) یان له سه رداوه.

هه له که له مه ره ها تووه که له زه مانی (خلافه ی عمری کوری خطاب ﷺ که سی وا
هه بوو به ژنه که ی ده و - سی به سی- ته لاق ت که وتی، حه زره تی عمر فرمووی: ناوی ژماره
مه بهن چونکه ژماره له ته لاقدا نیه به لکو جار هه یه، خوا فرمویه تی: (ژن و پیاو له یه که
ئه چرن به یه که جاری پاش ته لاق دان به (۳) جار).

حه زره تی عمر فرمووی: ئه و ی له مه و لا به ژنه که ی بلی (۳) ته لاق ت که و ی نایه لم ژنه که ی
به جیتیموه لای له تو له ی ئه و ی که ژماره به کار ده ی نی، به م بریاره ی حه زره تی عمر ده و تریت
(السیاسة الشرعية) واته: بو رابه ری ئیسلام هه یه که هه ندی شت بریاریدا که خوا و
پیغه مبه نه یه فرمووه له بهر (رامیاری نایینی). ئینجا ئه م فرموده ی حه زره تی عمر هه ندیک
له مه زه به کان کردیا ن به به لکه که ته لاقی سی به سی به یه که جار هه سی ته لاق ته که و، لهو
کاته دا که حه زره تی عمر ئه و ی مه به ست نه بووه.

تینجا لسمر ئم بریاری سیاسهتی شهرعی یهی عمری کوری خمتاب ﷺ زۆرتیرین مهزهبهکان بریاریاندا که تهلاقی سی بهسی بهیه کجار ده کموت، لسمر فهتوای ئم مهزهبهانه مهلاي کورد به ههزاران خیزانی کوردیان سرگردان کرد و ژن و میردیان لهیهک پچراند، به یه کجاری سهریان لی شیواو مندا له کانیان کموتنه کۆلانیان، له پاش ئهوه میرده که ژنیکی تری هینا و ژنه کمهش شو به کی تری کرد، بهبی ئهوهی یه کیك لهو مهلايانه له فهرموده کی خوا ورد بیتمه که ده فهرمووی: (الطلاق مرتان)، واته له دوو مه جلیسی جیا جیادایه. نهی فهرمووه: (الطلاق اثنان)، تهلاق به سی جار ده کموی نهک بهسی ژماره.

لهو شته سهیرانهی له ژیاغدا بینیم، جارێکیان مامۆستا (ع.ک)، که زۆر هاوریم بوو، کاتی له سلیمانی مهلا بووم، له سه مهتای هفتاکاندا له سلیمانییهوه هات بو به غدا بو سردام، له ده رگای هوشموه پیشوازیم لی کرد، ناسایی دیار نه بوو، بهر لهوهی سهلامم لی بکات وتی:

خوا مالت ویران بکات، تۆ وتوته سی تهلاقی یهک تهلاقی پی ده کموت؟
وتم: نه خیر.

وتی: ئهی ئهوه قسهی ئین تهیمیهیه؟
وتم: نه خیر.

وتی: ئهی قسهی شیعهی ئیمامی یه؟
وتم: نه خیر.

وتی: ئهی باشه کی ئهمهی وتوه؟

وتم: خوی گهوه له قورئانی پیرۆزدا وای فهرمووه، به نه صیک که (قطع الثبوت وقطعي الدلالة) یه، ده فهرمویت: «الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَاِمَسَاكَ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِیحُ بِاِحْسَانٍ»، لیره دا (تَسْرِیحُ بِاِحْسَانٍ) جاری سییه مه.

وتم: مامۆستا، ئیه سالانیکی زۆر زانستی (أصول الفقه) ده خوینن و ده یلینهوه، بهلام به باشی لینی ورد نابنهوه، له قمواعیده چه سپاوه کانی زانسته (لا مجال للإجتهااد فی مورد النص).

لهو کاتدا ته مهاته فروشینک له بهر ده رگا بوو، پیتم وت: ئهو ته مهاته فروشه عمر به بهلام خوینده وار نه، با لینی بپرسین جیاوازی هیه له نیوان (مرتان) و (اثنان) یان (عددان) دا، ده لیت به لی، (مرتان) زه من له نیوانیان هیه، بهلام له (اثنان) و (عددان) زه من نه.

نمويش وتی: به خوا راست ده کدیت من نه گهر لمبر شافيعی نه بوايه عهه مېلم بهم نايه ته ده کرد.

نهمه وتاری يه کيکه له وانده ي که ريگمي نايين به هزاران پيشان ده دن به يي نمودي خوی تی بگا و کرده وي پی بکات.

همروه ها سویند خواردن به (ته لاق) له گهل تعلیقی (ته لاق) له زه مانی پیغمبر و - خلفاء الراشدین- نه بووه به لگو -نهمويه کان- دایان هینا، کاتیک عه له مويه کان له ژتروه نیشیان ده کرد له دژي ته مويه کان که ناشکرا نه بوون، نه یان گرتن سویندیان نه نه یان به قورنان چونکه به درووه سویندیان به قورنان نه خوارد.

نهمويه کان نه یان وت سویند بخون به (ته لاق) یان نه گهر بلین له دژي نيوه بوه ستین ته لاقی ژنه کانمان بکوي.

نینجا نهم نیشه که په یو ندي به فرموده ي پیغمبره وه نيه، هندی له مزه به به کان (فتوی) یان پیدا که ته لاق به سویند و -تعلیقی طلاق- ته لاقی نه کموي که چی هیچ به لگه يک و بنچینه يک نيه جگه له کرده وي (نهمويه کان) دياره کرده وي نمان نايیت به به لگمي شرعی.

له سالی ۱۹۷۷ به سردان چومه وه بز زه لم، کاک علی عبدالله هاته لام وتی: له گهل ژنه کم ناکو کیمان بووه هم س ته لاقم داوه، لای هم مه لایه ک ده چم ده لین ته لاقه کت به جاش نه ییت چاک نايیتوه، نیستا گیرم خواردوه، دلېم بریایي نادات بهم کرده ويه ژنه کم بیتوه لام، له لایه کی تریشموه (۷) مندا لم هديه مندا له کان سرگردان ده بن و خوم و ژنه کم شم سرمان لی نیشوي، چارم چیه؟ منیش وتم: بچو ژنه کت له گهل باوکی ژنه کت یینه بز تیره، کاتیک هاتن، به خوالی خوشبوو سوزی نه حمد باوکی ژنه کم وت: نهم کچه ت يک ته لاقی کموتوه به پیی نیسلام و فرموده ي خوا که فرمويه تی: «الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ» نه ي فرموره (الطلاق إثنان)، بز جاری سییم نه گهر ته لاقی دا فرمويه تی: «فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ»، واته: که سیک سی جار ژنه کم ته لاق بدات بز جاری سییم ده ییت میرد بکات به یه کيکی تر، نه گهر نيوه که ته لاقی دا یان مرد بز یه به ییتوه لای میردی پیشوو، نینجا دوو شه یتمان هینا ژنه کم له کاک عه لی ماره کرده وه وتم: نیستا نوه تو له سی ته لاقه که يک ته لاق ت رویی دوو ته لاق ت ماوه.

کاتیک گه پاموه بۆ به غدا پاش چهند روژنيك كاك على هات بۆ مالمان وتی: ئهوه مهلاكان ههموويان منيان به كافر داناوه، پتيان وتوم ئهوه ژنه ژني تو نيه ههر دروست بوئيكت له گهله ئهوه بامزينايهك له سهرت حسابه.

منيش نامهيه كم بۆ نووسي باسي ئهوه به لگانه م كرد له فهرموده ي خوا و پيغه مبه ر كه ته لاقى سى بسى يه كجار ته لاقى پى ده كه ويته، وتم پتي بيه بۆ ئهوه ماموستايانه كه تو به كافر داده نتي، پتيان بللى با ره دي ئه م نامهيه بنووسنهوه.

ئويش بر دبو ي لاي خوا ليخوشبو ماموستا مهلا محمدي مهلا به ها كه مهلاي خورمال بوو وتبووي: من ناتوانم وه لامى ئه مه بده مه وه ئه وه ي نوسراوه ههمووي راسته، ههمو ها چوبو بۆ لاي خوا ليخوشبوو ماموستا مهلا عوسمانى مهلا عزيز، ئويش فهرموو بوو: من نه له مهلا مصطفى موسولمان ترم، نه لهو زانا ترم، بيته با ئيمزاي بكه م كه ئه وه ي له م نوسراوه دايه ههمووي راسته.

سهر فيره ي ئاخير سالى مهلايه تيم:

سالى ١٩٥٥ ز كه دوا سالى مهلايه تيم بوو، كاتيك ره مهران هات دانىشتوانى گه ره كه كه وتيان به (جمه ره كه) چهند كيلويهك گه م پيني بۆ ئه وه ي سهر فيره كه مان بقمه بلتين له لاي ماموستا، شايه نى باسه خواي گه وه و پيغه مبه ري خودا ﷻ هه ندی شتيان پيوست كردوه له سهر ئاده ميزاد بۆ يارمه تي هه ژار و لي قه مو ماو، له بهر ئه وه ي كه جهژني ره مهران جهژني هه ژار و لي قه مو ماوانه، ده ييت به خو شى ئه وه جهژنه به سهر بهر ن، دياره دل ناخوشى روژى جهژنيش به م بۆ نه يمه وه مندا لى هه ژار ناتوانيت لهو روژدها وه ك مندا لى ده وله مه نه ده كان هه لسى و دابنيشى به ئاره زووي خو ي بچيت بگه ريت به شوينه خو شه كاندا، يان شتيكى خو ش بكري بچى دلى خو ي خو ش بكات لهو روژدها، له بهر ئه وه ئاييني ئيسلام پيوستى كردوه له سهر موسلمانان روژنيك له پيش جهژندا، برتيك لهو خواردنه كه ده يخوا ت له مانگي ره مهراندا له پاش ره مهران وه ك گه م يان برنج يان خورما، بۆ هه ريه كيك له خيژانه كه بيدات به ماله هه ژارنيك ته گه ر مالىك حموت كه س بن ده ييت حموت (صاع) له خواردنه مه نى بده ن به ماله هه ژارنيك، بۆ ئه وه ي روژى جهژن هه ست به نه بووني نه كه ن ئه مه ش پتي ده وتريت سهر فيره واته زه كاتى سهر.

به لام به داخه وه ئه وه كاته له نيو كوردى عيراق و كوردى ئيران باو بوو كه ئه م سهر فيره ي نادر يت به هه ژار و لي قه مو ماو به لكو ده ييت بدر يت به مهلاي مزگهوت چونكه ئه وه كاته مهلا

هیچ موچه یه کی نه بو ژبانی لهسر سمر فیره و زه کات و سمر قه له مانه و ئیسقات و خیر و خیراتی تری هه ژاره کان بو.

سالی (۱۹۵۵ز) پيش ئهوی دانیشتوانی گهره که که دهست بکهن به چاک کردنهوی سمریان پاش نویژی شیوان به هه موو گهره که کهم راگه یاند که من ئه مسان سمر فیره ی کهس وهرناگرم، چونکه بیرم لهم ئیشه کردوه تهوه که ئه مه رزق و رۆزی هه ژار و ئیقموماوه مه لای مزگموت لیی داگیر کردوه.

دانیشتوانی گهره که که له دژم وهستان وتیان: ده ته مویت ریگای بابا پیرمان وون بکهیت و بیگوریت.

منیش وتم: ده ته مویت ریگهی خوا و پینغه مبهرتان پیشان بدهم. سمر فیره بو هه ژار پیویست کراوه، من که ئه سمر فیره وه ده گرم به ناوی هه ژاری و نه بونیوه لیتان وه ده گرم، ئه مهش زۆر عه یبه بو موسلمانیک که پیشهوا بیت بجیته ئه پله یه که سمر فیره ی پی بشیت. زۆرم هه ولدا که تییان بگه یه نم سوودی نه بو، به لام له ئه خامدا وتم: من سویندم خواردوه سمر فیره و زه کات وهرناگرم. زۆریان هه ولدا هه ر وهرم نه گرت، هه رچه ند ئه وان ئه م کردوه یه ی منیان له لا شتیکی نارهوا بو، چونکه پینچهوانی عورف و عاده تی بابا پیران بو. به داخوه ئه م بیروپرایه له کوتایی مه لایه تیدا زانیم، بو یه که بهار بیرم لییکردوه نه مه ده زانی ته گهر نا هه ر له سه ره تاوه خۆم دوور ده خسته وه له سمر فیره و حه رامم ده کرد لهسر خۆم، هه ره که ئیسقاته کهم حه رام کرد.

هویه کانی دواکه وتنی خویندنی مزگهوت:

کاتیک له سه رسیان مه لا بووم زۆر هیلک ئه بووم به ئاماده کردنی ده رسی فه قیه، هه موو شه ویک بو ئهوی خه م لی نه که مویت، ناخ نه ئه خوارد له جیاتی ئه وه قۆرییه ک قاوه لی ئه نا ئه م خواردوه، پاش ئاماده کردنی ده ره سه کان نانی ساردم ده خوارد، ئه مهش بووه هۆی دروست بوونی نازار له گه ده مدا -معدة-، دواتر بووه هۆی -قرحة المعدة-، له سلیمانی رۆژیک له کاتی نویژی شیواندا (مغرب) که وتم بوراموه له بهر نازاری زۆر، رۆژی دواتر پزیشک -هاشم دوغرمچی- وتی -ئه شیعه- بگه ره ده رکموت (قرحة) یه. ئینجا ئامۆژگاری کردم، وتی: نابیت ده رس بلێتته وه.

منیش فه قیکانم دا بهش کرد به سه ر مه لا کاندا بو ئهوی ده رس نه لێمه وه.

به لّام نه مه توانی بّی کتیب خویندنه وه دانیشم، له بهرئموه لهو کاتهدا کتیبه کانی (کاک عبدالله) ای ناموزام ده برد ده خوینده وه، کهوته می شکموه (تاقی کردنه وهی خارجی) نه بجام بدهم.

ئینجا به دزیموه تاقیکردنه وهی پۆلی (شه شمی سهره تای) م دا، ئمو کاته ره مه زمان بوو ههموو روژیک دواي پارشیو دهستم ده کرد به خویندن، چونکه شو خه ریکی نویژی ته راویح و دواتر وتارم ده دا بۆ خه لکه که.

به بیانان به دزیموه خۆم ده گۆری، مشکیه کم ده بست و کهوا و سه لته و جبه که له مائی (مه لا حه سنی گرده زوبه پیری) خوا لئی خو شیبیت دا نه نا.

روژیک روو ئمو قوتابخانه ده چووم که تاقیکردنه وه کانی تیادا ده کرا، له رینگه کتیبیکم به دهستمه بوو ده خوینده وه له پل لۆم نا به لۆتی یه کیک له دانیشتوانی گه ره که که مه انه وه، ئینجا ته ماشای یه کترمان کرد ههردوو کمان حه په ساین، من له بهرئموهی که ئاشکرا بووم له م ئیشه دا که به شتیکی زۆر نا رهوا داده نرا، ئه ویش له لای شتیکی زۆر نامۆ بوو که من مه لایه کم و به م شیویه به مینئ له سهر ئمو رینگه یه، له پاشاندا لئی پرسیم: مامۆستا ئه مه چیه؟ وتم: تاقیکردنه وهی پۆلی شمش ده دهم، ئه ویش ده نگه نه کرد و روشت دیار بوو به دانیشتوانی گه ره که که و تبو که شتیکی وه های دیوه، ئهوانیش له بهرئموهی خو شیان ده وستم شتیکی وایان پئی نه وتم که ئیش به دلم بگه یه نئ، به لّام پرسیان وتیان: تو شه هاده ی شمش سهره تایت بۆ چیه؟ که تو مه لایه کیت ئیجازه ی دوانزه عیلمه ده ده یت به مه لای تر.

منیش وتم: له ئایینی ئیسلامدا فیربونی زانیاری له سنوریکدا راناوه ستیت به لکو ههموو خویننه واریک ده بیت خۆی به خویننه وار بزانیته ههول بدات شتی زیاتر بزانیته تا ئمو روژه که له م جیهانه دا کۆچی دوا یی ده کات، چونکه وتویه نه: (العلم من المهد إلى اللحد)، به لکو هه ندیک کس ده لئین ئه مه فهرموده ی پیغمه مبه ره ﷺ واته: فیربونی زانیاری له بی شکموه ده ست پئی ده کات تا کو کۆتایی دیت به روشتنه ناو گۆره وه.

ئهوانیش دلیان بهرام بهر به من نه گۆری چونکه زۆر ریزیان ده گرتم و منیش خۆشم ده وستم، خۆشویستی منیش لای ئهوان زۆر بوو.

ئه بجامی تاقیکردنه وه که له ههموو ده سه کان ده رچووم، به لّام ئینگلیزی سفرم هینابوو، چونکه ئه لف و با ی ئینگلیزم نه ئه زانی، هاوینه که ی (مامۆستا عبداخالق) که مامۆستای ئینگلیزی بوو له قوتابخانه ی ناوه ندی له سلیمانی ده رسی ده وتوه، من ده رسی شرعم بهو نهوت ئه ویش ئینگلیزی وتوه به من بهو هۆیه وه توانیم له ده وری دووهم (۷۰) نمره وه رگرم.

العدد ٢٣

والتربية والتعليم

بمناهج الدراسة الابتدائية

إلى أستاذنا الأستاذ الدكتور محمد عبد الحليم عبد الله
 مدير جامعة القاهرة
 ١٩٥١-١٩٥٢
 في إطار خطة العمل
 في إطار خطة العمل

مكتبة جامعة القاهرة

مكتبة جامعة القاهرة

مكتبة جامعة القاهرة
 مكتبة جامعة القاهرة
 مكتبة جامعة القاهرة
 مكتبة جامعة القاهرة

بوچی سلیمانیم به جی هیشت:

روژنک به فقیحانی شرم وت: هه میشه ماموستا کانی مه عاریف ره خه مان لی ده گرن چونکه ئیمه حیساب و جهبر و فیزیا و کیمیا نازانین، هه رچه نده خویندنی ئیمه زیاتر و قورستره لموان لمبهرئوه روژانی سی شهعه و جومعه ئه وانانه ده ئیمه وه له مزگوته کمم کی ده یویت بیت.

ئینجا تهخته یه کی ره شم هه لواسی له مزگوت که ئمه یه کمم جار بوو له کوردستاندا شتی وا روو بدات هه موه خه لکی گهره که که ده هاتن سه بیران ده کرد سهرسام مابوون. من بوئه ئمه هات به میشکدا له وه پیش باسم کرد که زور زانای گه موره له کورد هه لکوت وه قزنجی، پینجوینی، قهره داغی، مه لای نو دشه، مه لا قادری گه موره ییاره، سهدانی تر که هه ریه کی که کمتر نه بوو له ئیمامه کانی ئیسلام وه (رافعی و ره مه لی) له شافعییه کان، کاسانی و حه سکافی و ابن الهمام له حنفیه کان، آشهب و سحنون و مصعب له مالکییه کان و ابن تیمیه و ابن قیم له حنبلیه کان.

له گهل ئه وه ش هه چ به ره هه میکیان به جی نه هیشت، چونکه هه موه ژانیان دابه شبوو به سه ر چه ند فقییه که هه ر روژه یه که ده رسی ده وتسه وه به وه فقییه و هه ریه که (مه نه جیکی) جیاوازی هه بوو.

ئینجا ئه وه فقییه که به وه جوزه پی ده گه یشت چه ند وشه یه کی له حاشیه وه فیرده بوو، ده یکرد به فیز و فشه به سه ر ئه وانی تر دا که نه یانده زانی ته نها له وه کتیه ده دیزانی بخوینتسه وه، چونکه به موره که بی سور سه ر و بۆری ده کرد، نه گهر له باتی هه مان (کتیب) کتیبیکی تهرت بو به ئینایه نه یده زانی به ده رس بیلتسه وه، هه تا دوینیش خه تیه کانی مزگوته کان (ابن نبات) هه یان نه خوینده وه که بریتیه له (٤٠) خوتبه هه ریه که له جومعه یه کدا بو سالتیک چونکه له سالتیکدا (٤٠) هه یینی هه یه.

وه که جار یکی تریش وتم ماموستا کان ئه وه نه ده کتیبی لاوه کیان ده خوینده وه ئه وه نه ده قورثانی پیروژ و فهرمووده کانی پیغه مبه ریان- درودی خوی لیبت- نه ئه زانی.

ئهم کرده وه یی من وای کرد که ماموستا کان له بهر ئه م هه یانه پیلانیک له دژی دابنیت: یه کمم: فقیحکان هه ئه وان بوون ته هاتن بو لای من.

دووه م: ئه م ده رس وتنه وه یی منیان به پینجه وانه ی ره وشتی ئایینی ئیسلام داده نا.

من بوخوم روژنک له گهل ماموستا مه لا عبدالکریم مدرسو خوالیخو شبوو ماموستا (شیخ نوری شیخ بابا علی) روشتین بو مالی خوا لیخو شبوو (حاجی مه لا عینایه ت).

كاتيك چامان ده خواردوه حاجی مهلا عينايهت له ماموستا عبدالکريمی پرسى:
 بېر وياوړت چييه بهرانبهر به خويندنى مه کتهب؟؟
 منيش پيش وه لا مه کهى ماموستا مهلا عبدالکريم کهوتم و وتم: نهوى مناللى خوى بخاته
 مه کتهب کافر نهى.

مهلا عينايهت چايه کی به ده ستموه بوو له داخندا داينا چونکه تازه دوو منداللى
 خستبووه مه کتهب به زورى ژنه کهى.

وتى: مهلا بوجى کافر نهى؟

وتم: به منطق بؤت نيسيپات نه کم: نو منداللى نه چيته مه کتهب کافر نهى، هر که س
 بيته به هوى کافر بونى يه کيکى تر بوخوشى کافر نه بيت.

نم هله يه يه کيکه له سهدان هله کاني ژيانم، به هوى جوړى خويندن و بېر وياوړى
 چموتوه سه پاندم به سمر مهلا عينايهتدا. من جگه لهوى حوکه کم هله بوو له وشدا هله
 بووم که پرسياړه که له من نه کرا به لکو له ماموستا مهلا عبدالکريم کرا که له من گه وړه تر
 بوو، له من زانا تر بوو، ماموستام بوو.

ماموستاى ماموستاشم بوو. جگه له مانه له هه مووى ناشيرينتر نه ديه يه کيک پرسياړ له
 يه کيک بکات يه کيکى تر خوى تى هه لقورتينى وه لامى بداته وه.

به سمر بردنى روژ و روژگار له گمل پياوى نمران فيرى زانايى و ژيريت نه کات نه گهر بير
 بکه يتوه له نمرانى نو، بهم بونه يوه شتيکى خوشتان بو نه گيرمونه: له سالى (١٩٦٢ز) له
 پولى (٢) له کوليجى قانون (زانکوى به غذا) له کاتى پشودا هاته دهره وه کوړيکى گهنج
 روو بهروم هات به پيکه نينه وه، سه لامىکى گهرمى کرد و زور به ريز بوو وتى: نه مناسيت؟
 وتم: نا.

وتى: من کوړى حاجى مهلا عينايهتم، باوکم نار دوومى بو لای تو راسپارديه هيه
 بيتى راگيهتم. باوکم زور سه لامت لى نه کات و نه ليت تو دوو جار کافريت، خو ت له
 مه کتهبى و مناله کانيشت له مه کتهبن.

راسپارده کم زور پى خوشبوو له بر نو گورانهى به سمر ما هات تو زى له نايين و له ژيان
 تيگه يشتم، پياوړتیه کهى نه گهر يتوه بو عبدالله خانى دزلى و هندیک له ماموستا کاني
 سليتمانى منيان دهره دهر کرد. نه مهش به رزى و حیکمه تى فمرموده کهى خوا پيشان ده دات
 که نه فمرمودى: ﴿وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ﴾^١.

واته: شت ههيه له ژياندا ئيوه به خراپي نمرانن كه چي له پاشه روژدا بو تان دهره كموت چاكه.

﴿فَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا﴾^١.

كاتيك كه عبدالله خاني دزلي بوو بهووي نهوې من مائناوويم له ديني زهلم كرد، لام وابوو نهو سهره تاي ناو ميدييه له ژياندا ورووه و ژيانكي رهش دهرؤم، چونكه زهلم كه جينگاي بابا پيرمه كه به ههشتيكه بهرووي نهم جيهانهوه لني بي بهري كرام نه يان هيشت سود له ژياني دينه كم وهر بگرم.

ههروها هه ندينك له ماموستاكاني سليمني پيلانيان بو گيپام ناچار يان كردم شاره خوشمويسته كم به جي بهيتم واز له دهرس وتنووي تاييني نيسلام بهيتم كه له لام له هه موو شتيك گرنگتر و شيرين تر بوو، زور ههستم به بهد به ختي خوم و تاريكي ژياني پاشه روژم كرد، كه چي به پيچهوانهوه خوا نمو كرده وانهي له گهل مندا كران كردي به هووي به خه وهريم و ژيانكي پر له كامراني، كه ئيستا ههستي پي ده كم، هه موو جار فاتحه ده خوتم بو گياني نمو به گانه و نمو ماموستايانهي كه بوون به هووي نهوې كه من دهر بهد به بيم و بكومه خاكي عمره بستان، بهراستي فهرموده كه ي خوا زور ناشكرا و زور راسته، مروژ نازانيت له ژيانيدا چاكي و خراپي له چيهوه پيدا ده بيت پيشكموتني و دواكهوتني هوكاني چيهه.

ئينجا بگهرتينهوه سهر ماموستاكاني سليمني:

ماموستا (م) كه پياوونكي ديار و دهر كموتو بوو له شاره كه دا زور تيكه لني هه بوو له گهل پياواني ميريدا، چه ند ماموستايه كي بردبوو له گهل خووي بولاي (متصرف) پيي وتبوو: مه لاي مزگوتي بن ته بق هه موو هه فته يهك دوو جار فه قينكاني ناو شاره كه كو ده كاتمه، به ناوي دهرس وتنووه حيزيكي دروست كردوه نهم فه قتيانه پيه وندي ده كمن بهم حيزيهوه.

(متصرف) ي سليمني عمره ب بوو ناوي (مزاحم ماهر) بوو، تا كاتي نهم نووسينه له به غدايه ماوه، له سهر وتي ماموستاكان هيج شتيكي نه كرد دزي من، به قازي شيخ حمدي خالي وتبوو: تو رات چيهه لهم مه لايه؟
وتبوو: نهمه ته نها مه لايه كه كه به دل و گيان دهرس به فه قتي ده ليتمهوي گويندان به موچه و بهرانبهر.

له پاش نوره ماموستاګان مه نعی فقیهه کانیان کرد بین بو مزګوته کم.

ریش تاشینم بو یه که مجار:

له ماوه ی ژبانی فقیهه تی و مه لایه تیمدا ریشم نه تماشی، به لام له نه جامدا لمبر هم هویانه تاشیم:

همه مو نمر ماموستایانه ی که بازارګانیان به نایینه مه ده کرد لمژیر میتره و جبهه دایریشمه وایان له خه لکه که کردبو که بهو جزره باوه رپان پی بکمن، همه مو دواکمو تنی خویندن و بلاوونومه ی بیرو پای چموت و خورافات به هو ی نه مه مه بو.

دواجار که همو دا خویندن مزګوت بهرو پیش بهم هم نمر ماموستایانه چوون به فقیهه کانیان وت: نمره ی بجیت بو مزګوته کم (مه لا مصطفی زلمی) (شوعبه ی خاص) که نیستا پی دوتریت دائره ی (امن) وینه تان ده گرن و دواپی موحاسه به ده کرین، وای لی هات فقیهه کانی خوم روژ به روژ کم دهوونمه، دواجار یه فقیهه مایمه نمیش مه لا صالح کانی چناری بو (جمع الجوامع) ای لا نه خویندم.

پیتم وت: بریارم داوه سلیمانی به جی بیللم وواز له مه لایه تی بینم، وتی: من وهک نموانی تر ناچم بو مزګوتی تر تا خوت چولی نه کهیت. به لام دیار بوو نمیشیان ترساند، روژیک بهیانی بوو چووم بو مزګوت، مجوره که وتی: مه لا صالح کتیه کانی پیچایمه وچو بو مزګوتی شیخ سلام، دانیشتم به خفه تمه دهستم نایه بهر نه نروم تماشایه کی مدهر سه کم کرد که دیم چول و هوله له پاش نمره ی گرمه ی ده هات له بهیانی تا نیواره لمبر فقی.

وتم: خوا سه بهب کار بگریت عه هدی بیت هرچی نیشانه ی مه لایه تی هدی نه بیت له خومی دورور بجه مه مه، یه که میان نیبت ریش بتاشم چونکه همه مو ماموستاګان ریشیان هدی.

ګمرامه مه مالومه لمړنګه موسیکم کړی به دوو فلس بو یه کم جار ریشم تاشی. پاش نیو ساعات یه کین له ده رګای دا که چوومه دهروه فقیهه وده ستا بوو، وتی: شیخ عمری هه لجه وه فاتی کردووه و مه لاګان له مزګوتی شیخ سلام کزوونمه مه نه چن بو هه لجه بو سمره خوشی منیان ناردووه به دوا ی تودا که بجیت له ګه لیاندا.

لمر کاتدا نه منم زانی چی بکه م، نابیت بهی ریش برلام ناکریت نروم بو پرسه که. دواپی رویشتم بو لای ماموستاګان له نیوان مه لا محمدی چروستانی و فقیهه کی ریش پان دانیشتم.

ماموستا مهلا عُمدي چرۆستاني خوا لِيي خوشبِيَت پياوِيكي قسه لهروو بوو شهرمي له
كهس نهده كرد قسه كانيشي جوان و راست بوون، وتي: ئيستا مهلا مصطفى زلمي تهماشاي
ئمو فەقييه ده كات كه له تهنيشتي دا نيشتوو و بستيك ريشي دريژه تهریق ده بيتهوه.

وتم: به خوا تهریق نايموه، رووم كرده ماموستاكان و پيم وتن:

ئهمه يه كه بجاره له ژياندا ريش ئه تاشم، ئه زانن بوچی؟

وتيان: ئيمهش سه رسام ماوين بوچی ريش تاشيوه؟

وتم: له بهر ئه موهي ئيوه ريشتان هيه. بهر دهوام بووم وتم: په يانم داوه له گهل خوا ههتا ئمو
روژهي ده مخه نه گۆر ده ريش بتاشم چونكه بوته هو ي خه لك خه له تاندن.

كي ده لِي مهولمويش بهو ده ردهي من نه چوو كه ئه لِيَت:

ريشي چه ني من نه يو حضور

مه بو تراشوش تا وه نه فخي صور

مهلا و مهلايه تي

فه قیّی حوجره ی مزگموت کاتیک ته گه یشته دوا پلمی خویندنه که ی به پیتی عورف و عاده تی نمو کاته خوی ناماده ده کرد بو نموی نمو ماموستایه ی که له دوا پلمی خویندندا دهرسی پی ده لیت لای نمو ئیجازه و در بگریته، مانای ئیجازه ش نموه بوو که نمو فه قییه بوی ههیه وه ماموستا که ی مه دهرسه یه کی ئایینی پیکموه بنیت نمو بابه تانه ی زانیاری ئایینی که خویندویه تی به دهرس بیانلیموه به چینیکی تر له فه قیّی مزگموت، ههروه ها بوی ههیه به رنوژی و نوژی جومعه و فه توا و (وعظ) و ناموژگاری بکات ههروه که نمو ماموستایه ی که له لای ئیجازه و در ده گریته.

به لام ده بویه له پیش ئیجازه و در گرتندا شوینیک بدوژیموه له دییه که یان له شاریک بو نموی به چیتته نمو جینگه یه بیته به مه لای نمو جینگه یه.

نم جینگه یه ش ده بویه یان له ریگای ناغای نمو شوینموه بویه یان له ریگای شیخیکموه بویه که دانیشتوانی نمو شوینمه مرید و مه نسوبی نمو شیخن، یان له ریگای ماموستا که یه مه ته گمر نمو ماموستایه په یوه ندیه کی خزمایه تی یان دوستانه تی هه بویه له گهل دانیشتوانی نمو شوینم، یان له ریگه ی خویموه ته گمر فه قییه که ناسراوی یان خزمایه تی هه بویه له گهل دانیشتوانی شوینم که.

له پاش جی به جی کردنی دوزیموه ی ری و شوین بو مهلا ئینجا بو ئیجازه که ی به چهند پیانوکی بازرگان یان ده ست رۆشتوو له شوینمدا که ماموستا که مه لای نمویه پینی نموتن که یارمه تی نمو فه قییه بدن بو تمواو کردنی پیوستیه کانی ئیجازه که، نموایش تمکه که یان دابه ش ده کرد به سمر خویندا، یه کیك جبه که ی بو ناماده ده کرد، یه کیك میزه ر و یه کیك جوته پیلاویك، رۆژکیان دیاری ده کرد بو تاههنگ و کوبونموی ئیجازه که و خویندنه مه ی به سمر فه قییه که دا.

لهو رۆژدها هه ندیک له ماموستای ئایینی و فه قی بانگ ده کران له گهل هه ندیک پیانو ماقولّی شوینم که، له پاشان ماموستا که ی یان مه لایه کی تری شیوا ئیجازه نامه که ی ده خویندوه، ته ممی لای خواره وه نمونه یه که بو نمو ئیجازه یه، که ئیجازه نامه که ی خۆمه لای ماموستا مهلا محمد سه عیدی دیلیزه ی له سلیمانی له مرگوتی خۆم خانه وهرم گرتوو له به هاری (۱۹۴۶) دا.

پاشان ماموستا بۆ خۆی یان مه لایه کی تر هه ل ده ستایمه جامه دانه که ی له سه ری فه قی ئیجازه دراوه که داده گرت و میژره که ی ده به ست به سه ریداو عابا که ی له بهر ده کرد و ئینجا دهستی به کتریان ماچ ده کرد و ئاماده بووان پیروزیان له فه قیکه ده کرد.

دواتر ماموستا که یان دوو فه قی یان پیاریکی ناسراو له گه ل ئه م ماموستا تازه یه دا ده چوون بۆ ئه و شوینه ی که بۆ دیاری کراوه.

له پاش چهند روژیک بیریان له وه ده کرده ژنیک بۆ ماموستا بهینن بۆ ئه وه ی به یه کجاری جیگیر بیئت له و شوینه دا، چونکه ژن هینان ماموستا که جیگیر ده کات بیر له وه ناکاته وه ئه گهر توشی تهنگ و چه له مه یه ک بیئت شوینه که به جی بهینیت و به جیت بۆ شویتیکه تر.

ده لێن جارێک له پیاریکیان پرسیه مالت له کوبیه له وه لامدا وتویه تی: هیشتا ژنم نه هیتاره، واته ژن هینان یه کیکه له گه وه ترین هوی جیگیری و دامه زانندی مروژ له و شوینه دا که په یوه ندی به ژن هینانه که وه هیه.

هه وه ها وتویه انه (الزواج نصف الايمان) واته: ژن هینان نیوه ی ئیمان و بیروباوه ری ئایینی ته واو ده کات چونکه ده بیته هوی له وه ی له کرده وه ی خراپی ده پارێزیت.

له پاش ته واو کردنی ئه م په یه وش ده بویه بریارێک بدريت بۆ ژبانی ماموستا که، ئه و کاته موجه یه که نه بو نه له لایه نی میریوه نه له لایه نی ئاغا وه یان شیخمه یان دانیشته وانی شوینه که وه به لکو ئه و ماموستایه گرنه گرتین هوی ژبانی زه کات و سه رفیزه ی دییه که و ئیستاتی مردوو خیر و خیراتی تر که بۆ هه ژار و فه قیر دانراوه له ئایینی ئیسلامدا.

هه ندیک جار شکارته و گه له جوتیان بۆ ماموستای ئایینی ده کرد ئه گهر شوینه که ی له ناوچه ی کشتوکالیدا بویه.

جگه له مانه ده بویه ماموستای ئایینی په یوه ندیه کی زۆر پته و ی هه بویه له گه ل ئاغا ی شوینه که بۆ ئه وه ی ژبانه که ی به باشی بروت، ئاغا بیئت به پشتیوانی و قوتاری بکات له و تهنگ و چه له مانه ی که دوو چاری ده بن له ماوه ی ژبانیدا.

له پاداشتی ئه م پشتیوانی ئاغا وه بۆ ماموستای ئایینی ده بوو ماموستا چا و پیوشی له هه مو کرده وه یه کی ناره واکات که ئاغا بهرام بهر به دانیشته وانی شوینه که ئه یکات، ئاغا یا به گی وا هه بوو زیاتر له ده دی کاسپیان بۆ ئه و ده کرد هه ر کشتوکالیکیان به کردایه ده بویه له گه ل ئاغا به شی بکه م ماموستا جارێک له ئاغا ی نه ده پرسی که ئه م ده دییه له چ رێگه یه که وه بونه ته مو لکی ئه و، چونکه خوا و پیغه مبه ر ﷺ فه رمویه نه ی زه و ی و باخ و ئاو

يان به كړين دهيت به مولكى مروژ يان به ميراث گرتن يان به ناوه دانكردنموى به كوشش و رنج، وهك پينغه مېهر (درودى خواى لبيت) فرمويدهتى: ((من احيا ارضا ميتة فهي له))
 واته: هر كس زهويه كى بى خاوندان بكا توه بكا توه نه بېته هى نمو، ناغاكاني كوردستان هيران بو ده هزار دويم زهوى به راوى هېوو كه له لايه نى عوسمانيه كانموه پيى درابوو، بو نموى ناسايش و هيمنى نمو دپهاتانه كى كه پيى نهدرين راي بگريت، نهيه لبت هيچ شتيك يان هيچ جولانمويهك لهو شويته دا له دژى سه لته نه نتي عوسمانيه كان روو بدات.

روژيك له روژان ماموستا نه يده توانى بهو ناغا بليت: نم نمرز و ناوه كه ده ولته تى عوسمانى به توى داوه نه گهر هى ده ولته نموه كس ناتوانيت بيه خشيت چونكه پيى ده ورتيت (الاموال العامة) واته: مالى گشتيه و هيچ كس ناتوانيت تصرفى تيا دا بكات به پيى ياساى خوا و پينغه مېهر و ياساى ده سكردي ئاده ميزاديش، نه گهر نم ناو و زويه مولكى يه كيكى تره دوباره خليفه ناتوانيت مالى يه كيك داگر بكا و بيدات به يه كيكى تر چونكه نه ممش پيى ده ورتيت (غصب) غصبش تاوانيكى زور گوره يه له نايى نيسلامدا.

نه گهر شويته كه ناغاي نه بوايه دانيشتوه كان مريد و مه نسوبى شيخك بېونايه ده بوايه نمو ماموستاى نايى يش نمو ريگه يه بگرتايه بهر و بېوايه به مريد و مه نسوبى نمو شيخه تا خوى دلتيا بگردايه له ژياندا دانيشتوانى شويته كه زياتر خزمه تيان بگردايه و ريزيان بگرتايه، زور جار هېوو ماموستا ده بوو به خليفه شىخه كه بو نموى له دوو ريگوه ژيانى خوى داين بكات:

يه كه م: له ريگه مېه لايه تيموه.

دووه م: له ريگه مېه خليفه گهر يوه.

هر ماموستايه كى نايى نم دوو ريگه يه بو جى به جى بېوايه ناني نه كهوته رو نموه. له م پرووه ماموستاى نايى نه يده توانى روژيك له روژان بهو خلكه بللى تيوه بو جى پستان به شيخ زياتر به ستوه له خوا و پينغه مېهر ﷺ، يه كيك نه خوش ده كويت ده چن بو لاي شيخ دوعاى بو بكات، ژنيك مندالى ناييت ده چيت بو لاي شيخ تا مندالى بيت، همره ها له همره تنگ و چه له ميه كدا په نا به شيخ زورتر ده برا تا خوا.

نه گهر ناروايييه كى بديا يه له شيخ يان له ده ست و پيوهنده كى نه يده توانى به شيخ يان به دانيشتوانى شويته كه بللى نه مېه ناروايه به پيچموانه فرموده كانى خوا و پينغه مېهر وهيه. له ماره مېه لايه تى و فقيه تيدا ته نها يه ماموستام دى كه راست بيت به راستى قسه بكات له گهل دانيشتوانى شويته كه و له گهل شيخ و ناغا، نمويش برىتى بوو له ماموستا

مهلا سەید عارف چۆری خوا پلەمی بەرز بکاتمەو لە لای خۆی.

کاتێک کە مەلای خورمال بوو هیچ وەخت ناره‌واوییەکی لە شیخ یان ناغا یان میوی قبول نەکردوو، بەئاشکرا بە شیخ (حسام الدین)ی دەوت: ئەوەت هەڵیە و ئەوەت پێچەوانەمی نایینی ئیسلامە، لە کاتێکدا شیخ حسام الدین زیاتر لە چوار پێنج ملیۆن مرید و مەنسوبی لە عێراق و ئێران و تورکیا و پاکستان و سوریا هەبوو، هەموویان بەتەمای ئەوە بوون لە رۆژی قیامەت شەفاعەتیان بۆ بکات.

شایدنی باسە شیخ علاءالدینی بیارە خوا پلەمی بەرز بکاتمەو لە لای خۆی خزمەتێکی زۆری مەلا و فەقیی دەکرد، یەکمەم شێخێک بوو لە هوراماندا ئەمرکی فەقی و مەلای گرتبێتە سەر شانی خۆی، من مەبەستم ئەوە نیە کە توانج بدەم لەو شێخانە یان لە کردەویان، چونکە لەو رۆژەدا خزمەتێکی زۆری ناییان دەکرد، هەرچەندە لەلایەکی ترەوە بەکەسیان نەدەوت ژایانی مەرۆف تەنها بۆ ئەوە نیە هەموڵ بدات بۆ بەهەشت، بەڵکو لەسەر هەموو موستەمانیکە هەموڵ بدات بۆ ژایانی دنیا و ژایانی قیامەت، خۆی گمۆرە لە قورئانی پیرۆزدا دەفەرموی: ﴿وَلَا تَنْسَ نَصِيْبَكَ مِنَ الدُّنْيَا﴾، واتە: ئەو بەشمی بۆت دیاری کراوە لە جیهاندا هەموڵی بۆ بدە و لەبیری خۆتی مەبەرەو کۆشش بکە بۆ ئەوەی لە ژایانی دنیا کەمەران بێ و لە شارستانی و پێشکەوتندا بیت.

هەروەها وتراوە: (اعمل لدنياك كأنك تعيش أبدا وأعمل لأخرتك كأنك تموت غدا).

واتە: کار بکە بۆ ژایانی دنیا وەک ئەوەی وا بزانیست تۆ هەتا هەتایە دەژیت، بۆ قیامەتیش کۆشش بکە بەجۆریکی وەها وابزانە سەبەینی دەمریت، هەروەها وتراوە: (الرجل رجل الدنيا والاخرة)، واتە: مەرۆف دەبێت پیاوی دنیا بیت و پیاوی نایین و رۆژی ئاخەرت بیت، کردەو کانی دەبێت بۆ هەردوو لا بیت، ناییت یەکیکیان واژ لی بەییت بۆ ئەوی تریان.

مهلا و مزگهوت

پەيوەندی مەلا بە مزگەوتەو شتێکی زۆر سەیرە، چونکە پێویستیە کانی سەر شانی بەپێی ئەم پەيوەندیە ئاسانترین ئێشە کە مەرۆف پێی هەستێت لە هەمان کاتدا گرانترین ئێشە. ئاسانیە کەمی لەو ڕووەوەیە ئەگەر مامۆستای نایینیە کە دەرس بەفەقی نەئێتەو ئەمرکی سەر شانیەتی رۆژی پێنج جار بەرنوێژە کە، ماوەی ئەنجامدانی هەر نوێژتێکیان لە (۱۰) دەقیقە زیاتر نیە، واتە هەمووی دەکاتە (۵۰) دەقیقە، لام وایە هەموو ئەمرکی سەر شانی مەرۆف ماوە کەمی زیاترە لە (۵۰) دەقیقە، لە گەڵ ئەوەی ئەمرکی سەر شانی بەجیدتییت لە هەمان کاتدا

مووچمی لسمر ودرده گړیت.

واته لم روووه پټوښتی سهرشانی زور ئاسانه، جگه لمووی خوځی لسمریعتی وک
تاکینکی موسلمان لم پینج کاتدا نویژ بکات واته وک هیچی نه کردییت وایه.
چونکه جیوازیهک نیه له نیوان لمووی نویژه که بهتهنها بکات یان بییت بهپیش نویژ.
گرانیه کمشی لمو روووه یه چونکه بهستراوه به مزگوتو کموه بڅ ماووی زیاتر له (۱۴)
کاترمیر، نه ممش دوو هیندوی ماووی کاری هممو موچه خوځینکی میریه له هممو
فرمانگه کاند.

چونکه ماموستای ناینی ده بییت پیش روژ بونهوه بڅ بانگی بهیانی له خمو هستییت و
بیچیت له دهرگای مزگوت بدات و مجوره که دهرگای بڅ بکاتوه، له پاش ده ستونیژ همردهم
سهری کات ژمیره که بکات بزانییت کمی بانگ ده بییت، ئینجا خوځی یان مجوره که بانگ
بدات و نویژه که بکمن، بههمان شیوه له کاتی نیوره و و عسرو و مغریب و عیsha
ماموستا ده بییت له پیش کاتی نویژه که چاوهروانی بانگ بکا، بهیانی نویژی شیوان (عیsha)
و نویژی بهیانی زیاتر نیه له (۱۰) ساعات واته ماموستا تهنها ده ساعات له شوو
روژتیکدا دهوامی نیه، کاتی خوځی به مجوره بوو، وک ئیستا نه بوو هممو مزگوتیک بانگدهری
هه بییت.

به مجوره نه گمر روژتیک له روژان ماموستا ناماده نه بییت له مزگوتدا بڅ پیش نویژی بولمی
به سمردا ده کړیت، نهوتری ئیمه ماموستای ئاینیمان بڅچی راگرتووه، بهرامبر بهم دهوامه
دووو و دریژه میوچه کمی نهو کاته می بریتی بوو له زه کات سالی جارنیک نه گمر هه بییت،
لسمر فیتهدی سالی جارنیک له مانگی رهمه زاندا، له سمرقه له مانه نمیش خوځی و بهختی، هی
وا هیه به دوو مانگ هیلکه یه کی دهست ناکمویت لسمر قه له مانه.

دیاره ئمه بڅ هممو ماموستا ئاینیه کانی لادی کانه، بهلام ماموستای ناینی شاره کان
لم دواپیه دا- له سمره تاي چله کان- همر ماموستایه کی ئاینی له لایمن میریموه (۷۵۰)
فلس موچه یان بڅ برینهوه، هممو سمری مانگیک ده چوو له فرمانگمی ثمواف وهری
ده گرت، همر بهو جوړه تا سالی په عاکان خوا لیخو شېبو (عبدالرحمن خضر) بوو به
به برتوبهری گشتی ثمواف، چونکه نهو کاته ثمواف و زارهدی نه بوو، نه م پیاوه زور په یوه ندی
به ئاینی ئیسلاموه به هیژ بوو به حالی ژیانی ماموستای ئاینی ده زانی، نهو هات موچمی
هممو ماموستای ئاینی کرد به (۱۸) دینار، مجوره ریش به (۱۰) دینار، میری رازی نه بوو
لسمر نه زیادیه، چونکه له لای میری نه م زور بوو بڅ ماموستای ئاینی، له بهرئمهوه (۱۸)

دیناره که یان کرد به (۱۰) دینار بۆ مامۆستای ئایینی (۱۰) دیناری مجموعه کهش کرا به (۵) دینار.

شایانی باسه ئومانی له شاره کان داده نیشن ههفتی جارێک به یانیان دهچوون بۆ هه مام، ئهو کاته هیچ کهس له مائی خۆیدا هه مامی نهبوو، به لکو له شاره کهدا دوو سی هه مام هه بوون له نوێژی به یانیوه تا نیوه رۆ بۆ پیاوان بوو، له نیوه رۆوه تا ئیواره بۆ ژنان بوو، من زیاتر له (۵) سال مه لا بووم له سلیمانی له بهر نوێژی به یانی نه مه ده توانی بچم بۆ هه مام، ئه گهر پێویستم به خوشتن ببوایه ده بوایه پێش یانگی به یانی بچم بۆ مزگوت دابهزم بۆ سه ر کارێزی مزگوته که، که کارێزێک له مزگوته کهدا هه بوو به (۲۰) پلیکانه ده گه یشتیه حموزه کهی، جاری وا هه بوو کات زستان بوو، رینگا و بان پر له به فر بوو، که ده چومه ناو ئاوه کهوه و بیرم له هاته نه ده روه ده کرد که ئه بهی جله کانم به ته ری له بهر بکه م و ده روهش زۆر سارد بوو، ده چومه مزگوتی چۆل، مجموعه که ئه هات دوو سه لکه داری ده خسته ناو سۆپاکه و نموتی به سه ردا ده کرد که به کاتر میتریک گهرم نه ده بوو، من له سه رمادا هه لده رزیم وه ک کهوی سه ربپراو، قرچمی ددا م ده هات له بهر سه رما، چاوه پوانیم ده کرد یه کێک بیت بهر نوێژه کهی بۆ بکه م.

رۆژێک له رۆژان به هه لده چوم، به یانی پێش نوێژ چوم بۆ هه مام، له بهر ئه وه فریای بهر نوێژی به یانی ئهو رۆژه نه که وتم، ئینجا له دوایدا لییان پرسیم بۆچی نه هاتی بۆ نوێژی به یانی؟ وتم: له بهر ئه وهی چوم بۆ هه مام، ئینجا ئه م رۆشتنی هه مامی من بوو به ده نگ و باس له گه ره که کهدا.

مامۆستای ئایینی و رۆژی هه یینی

خوای گه ره سی کۆبونوهی بۆ موسلمانانه کان داناوه بۆ ئه وهی ناگیان له یه کتر هه بهی، وه ک یه ک خیزان به بون و نه بونی یه کتر بزانی، ناگیان له ساغی و نه خوشی و هه ژاری و ته نگ و چه له مه ی یه کتر هه بیت بۆ ئه وهی یارمه تی یه کتر به دن، وه ک برا یارمه تی برا ده دات خوشک یارمه تی خوشکی ده دات، ئه مهش له سه ر فرموده کهی خوا له قورئانی پیرۆزدا که ده فرمووی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ﴾.

واته: ئه ی ئاده میزاد من ئیوه له نیر و مییه ک دروست کردوه (له باوک و دایکیک)، ئیوه هه ره ک جۆره زمان و جۆره ژبانیکی تایبه تیتان هه یه ئهو (تفاوت) ه له نیوان ئیوه دا،

به زمان و بهرنگ و بهجنگا و بههوکاني ترهوه ناييت کاربکاته سمر برا و خوشکايهتيتان، بهلکو دهبيت يارمهتي يهکتر بدنه پشتي يهکتر بگرن همردهم به خوشي و شادي و ناشتي بژين، تواناتان يارمهتي بي توانا بدات، دهولهمهنتان يارمهتي همزار بدات، زاناتان نهزان فيري زانايي بکات، همروهه پيهودنديتان پتموييت له همموو جوړه بابهيکي ژيانموه.

لهم پرووه خوا فهرماني دواه به موسولمانان سي جار کو بېنموه، يهکتيان کوپونموه روژي پينج جاره له مزگوت دا بو نوژي جهماعهت بو ثمو کسمي که پتي بکريت، چونکه نوژي جهماعهت واجب نيه بهلکو سونهته نهگهر يهکتي بيبکات پاداشتي لاي خوا هديه به چاکموه، نهگهر نهيبکات به گوناهار له قهلم نادریت لاي خوا، ثم کوپونموه له مزگوت سودهکي نموده که همردهم دانيشتواني ديه که ناگاداري يهکتر ثېن، ثمرو که له چمرخي ۲۱ زايي دا دهژين هوې نزيک بونموه ولاتهکان زور زور بووه، بهجوړيکي وهه له همر دهولتيک لهم جيهانهدا شتيک پروو بدات گموره يان بچوک، همموو مروقيک له دانيشتواني سمر زمين له پاش کهمر له کاترميرکي ثم همواله يان پي دهگات، نزيک بونموه نادهميزاد له همموو دهولتهکان بهجوړيکي وهه ياهيه که نهگهر شتيکي ناههوار له همر دهولتيک پروو بدات کاربگهر دهبيت لهسمر ژياني دانيشتواني دهولتهکاني تر.

بو نمونه کارهساتهکي جهنگي کهنداو له سالي (۱۹۹۱) دا که دهولتهکان به سمرکايهتي همريکا هيرشيان کرده سمر سويي عيراق بو نموه له کوييت بجيته دهروه، ثم کارهساته ژياني نابوري و کوملايهتي له همموو ولاتدا تيکدا، ئينجا لهم پرووه ثمو ماموستايي که دهچيته سمر مينبهرهکي پيغمبهر ﷺ دهبيت وتارهکي بريتي بيت لهم کارهساتانهي ناوخويي يا دهروه بهجوړيکي وهه باس بکات که ييبهستيتموه به فهرموديهک له فهرمودهکاني خوا يان پيغمبهری خوا ﷺ، بهلام بهداخموه تا ماويهک لههموپيش زور بهدهگمن دست دهکوت ماموستايهک هلبسييت بهم جوړه ئيشه، يا لمبر نهخورندهواري ماموستاکه، يان له بمر همت پي نهکردني ثمو، يان له بي ناگايي لهم شتانهي که پروو دهدهن لهم جيهانهدا، من له ماوهي ثم دوانزه سالمي فقي بووم و نزيکي ده ساليش مهلا بووم له مزگوتهکاني کوردستاندا که ماموستاي نايي دهچووه سمر مينبهر کتيبيکي دهگرت بهدهستمه پييان دهوت (خوتبهکاني ئيبنولنهباته). ثم کتيبه بريتي بو له (۴۰) خوتبه بو ماوهي يهک سال، همر خوتبهيهک دانرا بوو بو روژيکي هيني، ثم ماموستايه که دهچوه سمر مينبهر کتيبهکي دهگرت بهدهستمه وهک گوراني بلنت خوتبهکي ئين و نهباتي دهخورندهوه و دهيلهرانهوه بي نموهي بير لهم بکاتموه که ثم دانيشتوانه همموو

کوردن زمانى عمره بى نازانن، خوتبه وانديه که دهوترت بهنوژ کاره کان بو شهوى سوديکى لى وهرىگرن له بابته تايينمه يان له بابته ژياننامه.

ئمو ماموستاي تايينى يه ههر چيهه کى بوتايه له کهمو زور، له چاک و خراپ، يه کيک خويندهوار نهبووايه تيبى نهده گهيشته چونکه بهزمانه کهى خوى نهبوو، بهلام ئيستا سوياس بو خوا گوراهو ماموستاگان وتار بهزمانى کوردى دهدهن و زوربهشيان بابته کهيان وا بهچاکی ئاماده کردوه بى شهوى کاغز بهدهستهوه بگرن وتاره کهيان دهدهن و پهيوهستى دهکمن بهبابته کان و رووداهه کاني ئمو روژوه.

خواي گهوه تايينى ئيسلامى به زمانى عمره بى نارودوه بو پيغه مبهري خوا، بهلام بو ههر گه ليک هديه به زمانى خوى ماناي فرموده کاني خوا و پيغه مبهري ﷺ بلاو بکاتمهوه، کاتيک مالممان له جهلهولا بوو له سالي (١٩٥٧ز) چووم بو خانه قين بهسردان، لهوتوه چووم بو لاي خوا لى خوشببو ماموستا مهلا سيد عبدالحکيم، ئهم مهلايه پياويکى زور چاک بوو ههردهم ئاواتى ئموه بوو روژيک له روژان ژيانى کامهرانى ئمو گهلهى بينى بهلام بهداخمهوه له ههمان سالدا کوچى دوايى کرد، ئمو روژه روژى ههينى بوو، وتى: ئهمرو تۆ ميوانى منى له پاش نوژى جومعه دهچينهوه بو مالمهوه، منيش له بهر خوشهويستيمان نهم توانى داواکهى رته بکه ممهوه، کاتيک که چوهوه سهر مينبهري دهبينم کتيبه کهى خوتبه کاني ئيبين و لنباتهى بهدهستهويه، ئهم خوتبه نه همره کى مناسبى ههبوو له گهله مانگه کهى خويده، ئمو روژه روژى شههيد کردنى ئيمامى حوسين کورى ئيمامى عهلى بوو خوا له ههر دوکيان رازى ييت، به کورتى خوتبه که برىتى بوو له مه:

کاتيک حوسين شههيد کرا له ناسنامهوه وهک باران خوئين دهبارى، له زه مين دا له ههموو شوئينيک خوئين ههله دهقولا، له بهر شهوى که خوئينى حوسين رژا به سهر زه مين دا به بى تاوانى دوا روژى ژيانيان تهواو کرد به بى گوناھى و به نارده وايى.

کاتيک له نوژه کهى بووه و چوينهوه بو مالمهوه ليتم پرسى وتم: ماموستاي شهوى فرموت له فرموده ي ئيبين و لنباته دا خوت باوه رت پتي هديه؟

وتى: ئه ي چۆن، نازانيت ئمو کوشتنه چهند نارده وا بوو.

وتم: له شههيد بوونى حوسينهوه ههتا ئهمرو به مليونه ها ناده ميزاد به نارده وايى کوژراوه و خوئينى رژاوه ته سهر زه مين، بو يه کيک لهوانه له ناسنامهوه دلۆپه خوئينيک نه کهوته خوارهوه و له زه ويشمهوه دلۆپه خوئينيک ههله نهقولا.

وتم: ماموستا ئهمانه هممووی خورافیاته هممووی ههلبهستراوه، تو پیاریکی خویندهواری ژیر و زانایت ناییت دوی ئهم شته پر و پوچانه بکمویت یان به خه لکی تری بلییت، وتم: له ئاینی ئیسلامدا شتیک نیه پتچموانهی ژیری ناده میزاده بیت.

بهداخوه بۆم دهرکوت ماموستا به گیان و به دل باوه پری بهم خورافاته ههبوو له بهر چاکی و دلپاکی خو، له گهه ئهمووی پیاریکی هه لکموئوو و زیرهک و ژیر بوو به لام دواکوتنه که له دواکوتنی ئهو خویندنهو بوو که په یوه ندییه کی زۆر کهمی ههبوو له گهه ژيانی جیهان یان له گهه ئاینی ئیسلام.

کۆبونهوهی سییهه

کۆبونهوهی که سالانهیه، سالی جاریک موسلمان پتی هه لدهستیت و له مانگی (ذی الحجة) کۆچی بۆ ئهو موسلمانانهی که توانای مالی ههبوو یه جار له ته مه نیدا فەرزوو ئه ویش برتییه له حهج، بهداخوه زۆر له موسولمانه کان که چون بۆ حهج یان له مهولا دهچن بۆ حهج، نه له مانای حهج گهیشتون نده زانن خوی گهوره حهجی بۆچی داناوه، ئهو حاجیانهی که به دور و پشتی که عبهدا دهسورینهوه به همموو بیروباوه پیاوه لایان وایه خوا له ژوورهوه له ناو ئهم خانودها له سر کورسیهک دانیشتوو پتیشوازی ئهوانه دهکات که به دوریدا دهسورینهوه، جاران ئهمه وابوو، به لام ئیستا لهم رووه خه لک تارادهیهک باشتره.

هیچ بیر لهوه ناکه نهوه که خوا شوین و مهکانی بۆ خو دانهاره به لکو له همموو شویتیک هیه، موسولمانه کان که دهچن بۆ حهج لایان وایه حهج بیتاقدیه که دهیپن بۆ داخل بوونی به ههشت.

ئیت نازانیت که پتغه مبهر ﷺ چون حهجی کردوو، بۆچی هاتوو بۆ حهج، ئهووی به قولی له ئاینی ئیسلام بگات ده زانیت حهج کۆنگره یه کی گشتی ئیسلامیه، نوینهری همموو ولایتیک له ولاته موسولمانه کان برتییه لهو حاجیانه بۆ ئهووی لهو کۆ بینهوه له نزیکه که عبهدا که نیشانهی یه کیتی موسولمانه کانه، جل و بهرگی خویان لایهن و جل و بهرگی مردوو له بهر بکمن که پتی دهوتریت (احرام) بۆ ئهووی هیچ جیاوازیهک نه میتی له نیوان گهوره و بچوک دهوله مند و ههژاردا له نیوان همموو نهتموه کاندا بۆ ئهووی کهس خو بمریاتر نمرانیت له یه کیکی تر، ئینجا به دلپاکی پاک دابنیشن له پاش ئه غامدانی مهراسیمی حهج همرکه سیتهک تهنگ و چه له مهی ولاته کهی خو باس بکات بۆ ئهوانی تر بۆ ئهووی به هممویا نهوه بریار بدهن که ههر گه لیک یارمهتی گه لهکانی تر بدات لهوانهی که زۆر

سته میان لی کراوه له وانمی که مافه کانیان زهوت کراوه، لهوانمی که دوچاری همزاری بوون و وولاته که یان کشتوکالی نیه یان کانزایی نیه یان شتیکی تری نیه بییت بههوی برژیوی ژیانان، همر بریارنیک بدریت لهوی ده بییت ملیپچی نه کریت له جی به جی کردنی ئەمهیه مه بهستی حهج کردن.

ئهمه سوودیکی گشتی کۆنگرهی گشتی حهجه، سووده تاییه تییه کانی همر مرۆڤیک له ههجا ئهوهیه که ده چیت ره جمی شهیتان ده کات، ئەمه مانای ئهوه نیه که شهیتان لهوی دانیشتی و ئەمان بچن بهرد بارانی بکهن، به لکو مه بهست له شهیتان نه فسی ئینسانه، همر که سیك شهیتانی خۆی وا له گهل خۆیدا که خوا ناوی ده بات به فرماندهی شهر و نارهوایی وه که له قورئانی پیرۆزدا ده فرموی: (إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ).^۱

واته: نه فسی ئینسان ههردهم خاوه نه کهی هان ده دات بو خراپه و بو شتی نارهوا. ئهوه حاجیه که ره جمی شهیتان ده کات مانای ئهوهیه په یمان ده دات به خودا که من په جمی ئهوه نه فسه ده کهم که ههردهم هانم ده دا بو خراپه، کاتیك چوموه و لات و شوینی خۆم هیچ شتیك ناکهم که نارهوا بییت و به پیچموانهی فرموده کانی خوا و پیغه مبهتر بییت. به لام بهداخموه ئهوانمی که ده چن حهج ده کمن زوریان به سه فهری سیاحهتی ده زانن یان بو قاچاخ چیتی ده چن یان بو چهند دۆلاریك ده چن که میری ده یان داتی به ناوی ری پیشان دانی حاجه کانی ترهوه.

به کورتی ئهتوانم بلینم زۆریك له موسلمانان تا ئیستا له موسولمانیتی نه گه یشتوون تا ئیستاش نازانن نوێژ بۆچییه و رۆژو بۆچییه و حهج بۆچییه؟، له بهر ئهوه ئه گهر کردهوی موسولمانیک بهرارد بکهی له گهل کردهوی گاوریک دا ده بیینی هه ندیجار جیاوازیان زۆر کهمه، ئه ویش له بهر ئهوهی ئهوه موسولمانه نازانیت بۆچی نوێژ ده کات، یان بۆچی رۆژوو ده گریت یان بۆچی ده چیت بو حهج، دیاره ئهوه جۆره موسولمانه له دایک و باوکیهوه فیری ئهوه شتانه بووه ههردهک چۆن یه کینک فیری جگهره کیشان ده بییت و عادهتی پیوه ده گریت و دواپی ناتوانیت دهستی لی هه لبرگیت، واته له بهری ئهوهی عیبادت بیت بۆته عادهت نوێژ کردنه کهی.

ماموستای ئایینی و دهرس و تنه وهی حوجره ی مزگهوت

دیهاته کانی کوردستانی عیراق و ئیران ههر دییه که له (۵۰) مال زیاتر بوايه ماموستای ئایینی و مزگهوتیک و مهدرسه یه کی ئایینی تیا دا بوو له گهل هندیك فهقی دا که ژماره یان ده گه یشته (۲-۳) فهقی، له مهشدا ههر دییه که به پیی شویتنه که ی و توانایان و زانیاری ماموستای ئایینه که، ئەمانه به فهقی و ماموستای ئایینییه وه ئهرکیان دابهش کرا بوو به سهر دانیش توانی دییه که دا له گهل ئاغای ئمو دییه.

ئه گهر ژماره ی ههر دییه که مهتر بوايه له (۵۰) مال ماموستای ئایینی و مزگهوتیان هه بوو، به لام کهم هه لده کهموت که فهقییان هه بیته ئەمهش به پیچهوانه ی دیهاته کانی عهره بستانه وه، که به سه ده ها دی هه بوو زیاتر له (۱۰۰) مال بوو به لام نه مزگهوتی تیا دا بوو نه ماموستای ئایینی و نه فهقی، ئمو ماموستا ئایینیانه له عهره بستان که وه ماموستا ئایینییه کانی کوردستان دهرسیان ده وتوه زۆر کهم بوون، به تاییه تی له شاری به غدا که پایته خته، زۆر ترینی ئمو ماموستایانه کورد بوون، وه خوا لی خوشبوو (ئه محمده زه هاوی)، خوا لی خوشبوو (مهلا محمده ی قزلجی)، خوا لی خوشبوو (مهلا شیخ محمده ی بالیسانی)، خوا لی خوشبوو (مهلا عومهر مه لود دیبه گه بی) و ماموستا مهلا عبدالکریمی مدرس که تا ئیستاش ماوه خوا ته مه نی زیاد بکات.

ئاشکرایه ماموستای ئایینی و فهقی له کوردستانی ئیران و عیراق سودیکی زۆریان هه بوو بۆ گه لی کورد له بواری ئایینی و ره وشت و رۆشنییرییه وه، چونکه ئمو کاته دا جگه له ماموستای ئایینی و فهقی خوینده وار نه بوو له دیهاته کاندا، خویندنی قوتابخانه و کولێج و زانکۆکان ههر له شاره گهره کاندا هه بوو، مندالی دیهاته کان بی بهش بوون لهم جوړه خویندنه تازه یه، جگه له مندالی ده وله مه ند و ده ست رۆیشتوو.

به لام له هه مان کاته دا جوړی خویندنی مه لایه تی له مهدرسه ئایینه کاندا زۆر دووا کهموتو بوو، ئه بهر ئمو هۆیا نه ی که باس مان کردن و چه ند هۆیه کی تره وه که لیڤه دا باسیان ده کهم: یه کهم: چه ند کتیبیک دیاری کرابوون بۆ خویندنی مه لایه تی که پییان ده و ترا دوانزه عیلمه، ئهم کتیبانه زۆریان دووباره بوون، وه کتیبه کانی عیلمی (غور، صرف، منطق)، ههر قوتاییه که به لای کهممه پینج سال له ته مه نی بهخت ده کرد له رینگای فیبروونی نه حو و صرفدا، که چی ئه گهر بچینه سهر بنچینه ی ئهم کتیبانه ده یینین هه مویان دوبار دن. پیم وایه له ههر بابه تیک لهو سیانه یه کیک یان دوو کتیبی که دووباره بوو به زیاده ده خویندرا.

دوهم: ماموستای ناینی بهدریژایی ساله کانی تەدریسی هەر فیری ئهو کتیبانه ده‌بوو که به‌ده‌رس ده‌یوتنه‌وه، ئیتر فیری عیلمه‌که نه‌ده‌بوو، بۆ نمونه مه‌لای وه‌ها هه‌بوو زیاتر له (۲۰) جار کتیبی (جمع الجوامع) که (أصول الفقه) ی شافعییه‌کانه ده‌یوتنه‌وه، ته‌نیا فیری کتیبه‌که و حاشیه‌کانی ده‌بوو، نه‌یده‌توانی قاعده‌یه‌که له قواعدی أصولی فقه به‌کار به‌یئت له ده‌ره‌ینانی حوکم له قورئانی پی‌رۆز یان فهرمووده‌کانی پی‌غه‌مبەر ﷺ، به‌لکو هەر پرسیاریکی لی بکرایه، له‌باتی ئه‌وه‌ی بلی خوا فهرمویه‌تی یان پی‌غه‌مبەر ﷺ فهرمویه‌تی، ده‌یوت شافعی یان شیخی نیین و له‌جه‌ر له (توحفه) دا فهرمویه‌تی. هه‌روه‌ها ناوی یه‌کیکی تری ده‌برد له شافعییه‌کان.

ئه‌گەر ده‌رسیکی فقهی ئیسلامی بوتایه‌ته‌وه نه‌یده‌زانی ئهو حوکمانه که له‌مو کتیبه‌دا هه‌ن چۆن وه‌رگیاون له سه‌رچاوه‌کانیان که قورئان و فهرمووده‌کانی پی‌غه‌مبەر ﷺ و (إجماع) و (عرف) و (قیاس) و (مصلحه) و (إستحسان) و (إستصحاب).

هه‌روه‌ها سه‌رچاوه‌کانی تری فقهی ئیسلامی، ئه‌مه‌ی که ده‌یلیم له‌خۆمدا هاوتۆته‌دی، هه‌موی راسته‌چونکه من (جمع الجوامع) که له‌لای ماموستا ئاینیه‌کانی کوردستان باشتین کتیبه‌ له (أصول الفقه) دا لای چاکترین ماموستای ئاینی خویندم له کوردستانی ئێراندا که ماموستا (مه‌لا باقره)، له‌سالی (۱۹۴۷-ز-۱۹۵۵) ئه‌م کتیبه‌م هه‌شت جار به‌ده‌رس و ته‌وه‌ به‌فه‌قیی چاک چاک، فیری عیلمه‌که نه‌بوم، به‌لکو فیری کتیبه‌که و شه‌رحه‌که‌یی و حاشیه‌کانی بووم، واته‌ نه‌متوانی مانای وشه‌ عه‌ره‌بیه‌کانی ئه‌م کتیبه‌ وه‌رگێرمه‌ سه‌ر زمانای کوردی و به‌فه‌قییه‌که‌ی بلییم، ئیتر ئه‌وه‌نده‌ فی‌ر نه‌بووم به‌توانم بۆ خۆم له‌ ریڤگی قواعدی ئه‌م عیلمه‌وه‌ حوکمین ده‌ره‌ینیم له‌ قورئان یان فهرمووده‌کانی پی‌غه‌مبەر ﷺ یان یه‌کیک له‌مو سه‌رچاوانه‌ که باسم کردن. له‌سالی ۱۹۷۷ز دا داویان لیکردم له‌گه‌ڵ ماموستایه‌کی تر کتیبیکی اصولی فقه‌ دا‌بنین بۆ پۆله‌کانی پینج و شه‌ش له‌ په‌یمانگا ئیسلامیه‌کاندا.

به‌دانانی ئه‌م کتیبه‌ تۆزێک چارم کرایه‌وه، له‌سالی (۱۹۸۰ز) داوام لیکرا که کتیبیکی (أصول الفقه) دا‌بنیم بۆ قوناغی چواری یاسا (قانون) له‌ کۆلیجی یاسای زانکۆی به‌غدا که ئهو کاته‌ ماموستا بووم له‌وی، منیش ئه‌م کتیبه‌م دانا (دلالات النصوص وطرق إستنباط الاحکام في ضوء أصول الفقه الاسلامی).

له‌ پاش ئه‌م کتیبه‌ چاوم زیاتر کرایه‌وه که اصولی فقه بۆ ئه‌وه‌یه که حوکمی شه‌رعی پی‌ ده‌ره‌یننی له‌ سه‌رچاوه‌کانی هه‌روه‌ک ئه‌م مانایه‌ تصریف ده‌کریت ده‌وتریت (أصول

الفقه قواعد کلیه يستعان بها في استنباط الاحكام الشرعية الفرعية من أدلتها التفصيلية).

له سالى (۱۹۸۹ز) کتیبیکى ترى (أصول الفقه)م دانا بهناوى (أصول الفقه الاسلامى فى نسيجه الجديد). ثم کتیبه دوو بهرگه بریتیه له پالوته و ناوهړځى اصولی فقهی ههشت (مذهب)ى ئیسلامى (أصول الفقه الحنفى والمالکى وشافعى وحنبلې وجعفرى وزیدى وظاهرى واباضى).

لههر چلنک گولنکم لیکړده و خسته ناو ثم کتیبه بهبى ثموى بهنهفامى دواى یه کتک لهم مذهبانو بکوم، بهلکو هو لم نه دا بزائم وتی کامیان راسته دواى ثموه ده کوتم.

ثم کتیبه یه کم دانراویکه که نمونه کانی دوو جوړه، جوړنک له شهریه تی ئیسلام و فقهی ئیسلامیدا جوړنک له بنده کانی یاسادا، له بهرئوه ئیستا ثم کتیبه سو ماوهى (۱۱) ساله کراوه بهبابه تیکى (منهج)ى له کولنجه کانی قانون له زانکو کانی عیراقداد هروده ها له نوردن و یه من و نهنده نوسیا و مالیزیا و هندی ولاتى تر له کولنجه کانی شهریه ت و یاسا به دهرس دوتریتموه، تا ئیستا (۲۲) جار چاپکراوه تموه به کوردی و فارسى و دریان گیراوه.

له پاش گرته بهرى ثم ریچکه یه و توزنک فیروونی عیلمى اصولی فقه گرامه ده سمر جمع الجوامع که له لای کورده کان زور پیوژ و زور به نرخ و وینه نیه له جیهاندا له (أصول فقه)ى ئیسلامیدا، بزم دهرکوت بهسه دان هه لمی گموره لهم کتیبه دا هیه که مه لای زور چاک چهند جار به دهرس ثم هه لانهى وتوه تموه ثمهنده بیروباوه ږی به هیز بووه بهرامبهر به دانراوه که ی به لای ثم هه لانه دا نه چووه، چونکه هیچ وخت بیرى لموه نه کړد تموه که هه موو (مجتهد)نک وک بهرهمه که ی راستى تیا دایه هه لشی تیا دایه، هه روک پیغمبر ﷺ ده فرموى: (الحاکم اذا حکم فاجتهد وأصاب فله أجران وإذا حکم فاجتهد وأخطأ فله أجر).

مه بهست له حاکم لیړده ا مجتهد لههر عیلمیک دا، واته: هر مجتهد یان زانایه ک ویستى حوکمى شتینک باس بکات بیدوزیتموه له سرچاوه کانی که ثمویش بریتیه له حوکمى خوا نه گهر توانی ثمو حوکمه بدوزیتموه ثموا بریاره که ی راسته و دوو جار پاداشتی هیه له لای خوا، یه کیکیان هی رهنج و کو ششه که یه تی دوه میان هی ثمویه که حوکمه که ی خواى دوزیوه تموه دهری هی ناوه له سرچاوه کانیدا.

به لّام نه گمر به هه لّدا چوو گه یشته حوکمیک جیاواز بوو له حوکمه که ی خوا یه ک
پاداشتی هه یه بهرامبر به کوشش و ههول دانه که ی.

ئهم فرموده یه ی پیغه مبریش ﷺ هه موو مجتهده کانی ئیسلام ده گرتیموه چ له
عیلمه کاند چ له فیهی ئیسلامیدا.

سییم: زۆریه ی مامۆستای ئاینی کوردستانی ئیران و عێراق به ساله های سال ئهو
کتیبانه یان ئهوتمه که له کاتی ئهواندا کرابوو به کتیبی منهجی له هه موو مه درسه
ئاینیه کاند.

نه یانده توانی ئهو کتیبه بگۆرن به کتیبیکی ئاسانتر بو ئهوی قوتابییه کان به ئاسانی
فێریان بن به راستی لیان تی بگن، به لکو باشترین مامۆستای ئاینی کوردستان
ئهو بوو که هه ندی حاشیه ی ده کرد له سه ر یه کی لهو کتیبانه له باتی ئهوی که باب ته که
رون بکاتمه و ئاشکرای بکات ده یکرد به مه تل، به جوړیکی وا ده ی نووسی که ته نیا
خوی بیزانی، ئه مه ش ئهو نیشان ده دات که خوێنده واری خوی و پله ی زانیاری خوی
پیشان بدات، زۆر جار له دوا ی مه ته له که وه ده یوت (تأمل) یان (فتأمل).

ئهمه که ده ی نووسم نه گهر هه رکه سیك برۆای پی ناکات با به چی حاشیه کانی قزلجی
سه ر (تصریف) ی مه لا عه لی بخوینیتمه، یان حاشیه کانی بهاء الدین عاملی له سه ر
کتیبی (سیوطی) (الفیه ابن مالک)، یان حاشیه کانی خه یالی له سه ر عه فاندی
نه سه فی، یان حاشیه کانی پێنجوینی و قه ره داغی له سه ر گه له نبوی بورهان، ته نه یا
چه ند که سیکی وه شینخ عومه ری ناسراو به ئین قه ره داغی نه بیته که ئاسانکاری
کردوه له زۆریک لهو کتیبه قورسو گرانه دا.

ههروهک لهو و پێش باسمان کردوه زۆر فه قی هه بوو وه من ده سوپایمه به روت و
قوتی و سکی برسی و پی خاوسی و دور که وتیموه له باوک و دایک و خزم و کهس و
کار، ولّات به ولّات ده گه را ده ییرسی چ مه لایه ک فلا نه حاشیه باش ده زانیته بو ئهوی
به چیتته لای ماوه یه که له ته مه نی خوی به فیرۆ به خت بکات بو شتی که نه که لکی ئاینی
ئیسلام نه که لکی گه لی کوردی تیا دا بوو.

هه ر له بهر ئهم جوژه خویندنه دوا که وتوه مامۆستایه کی ئاینی مجتهد هه لّنه کهوت
وهک ئیمامی شافعی یان ئیمامی حنفی یان ئیمامی مالک، له گه لّ ئه وه ش
مامۆستایانی ئاینی کوردستان گه لی گه لی به هیژ و توانا تر بوون لهو ئیمامانه بو

ئەوێ هەریەکێ بێ بە جێتهیدیک و کوردەکان دواى فەتواکە و مەزھەبەکەى بکەون، بەلام ئەوەیان نەکرد گواپە ئەوان هیچیان نەهێشتۆتەوێ بێ چارەسەر.

لە کوردستانی ئێراندا خوا لێ خوشبوو مەلا ئەبو بەکری مصنف (٩٠٠-٩٩٩ک) توانی بگاتە ئەو پلەپلە بەلام بەداخوێ ئەویش بەدەگمەن نەهێت لە بازەمێ فقهەکەى ئیمامى شافعی نەچوو دەرەو، هەرەوێ لە عێراقدا خوا تەمەنی زیاتر درێژ بکا مامۆستا عبدالکریم مدرس کتییکی لە فقهی ئیسلامیدا بە کوردی دانا ئەویش بریتی بوو لە گۆڕینی وتاری شافعیەکان لە عەرەبییەو بۆ کوردی بەجۆریکی روناک و ئاشکرا کە هەموو کوردیک سوودی لێ وەرگیری، لەگەڵ ئەوێ نەبوێ جارێک بێت خۆم بیروێم ئەوەیە، بەلکو وێتەکەى دەدایە پال شافعی یان یەکیک لە فەقییەکانی مەزھەبی شافعی لە کاتیکیدا کە ئەم پلەى زانیاری لەوان کەمتر نەبوو.

چوارەم: هەندیک لەو کتییانە کە کرابوون بە (منهج) لە مەدرەسە ئاینیەکاندا، مامۆستا ئاینییە چاکەکان بەدەرس دەیان وتەوێ بە سائەهای سالا لە کوردستاندا پێروون لە خورافات و خەیاڵ.

شایانی باسە جارێک پارچە شیعریکی خوا لێ خوشبوو زانای بەناوبانگ مەولەویم کەوتە بەرچاو کە نوسیویەتی بۆ شیخی (ضیاءالدین) خوا پلەى بەرز بکات، لای خۆی شیخی وەلامی داوەتەوێ هەردوکیان برباریان لەسەر ئەوەیە کە گۆی زەمین لەسەر ئاو راوەستاوێ تا ئیستاش بانگ دەرەکانی مەزگەوت لە پێش بانگی بەیانی هەندیک شت دەخوێننەوێ دەلێن: (سبحان من بسط الارض علی ماء جعد)، ئەمە هەموو بەیانیک لە بەغدا لە بانگ دەرێ مەزگەوتەکەى لای خۆمان کە پێی دەوترێ مەزگەوتی (طیبة) بەگۆی خۆم دەبیستم کە ئەم بانگدەرە لە پایتەختی عێراقدا دەژی لە سەدەى (٢١)دا دەژی، هەموو رۆژیک گۆی لە هەوائی جیهان دەبێت، بەلام وتارە خورافیە کۆنەکە لە مێشکیدا جێگیر بوو.

هەرەوێ لەنامەکەى مەولەوێ و شیخی ضیاءالدین دا کە بە شیعەر نووسرابوون ئەمەى تێدایە کە زەمین لەسەر ئاو و ئاوی لەسەر شانی نەهەنگە نەهەنگەکەیش لەسەر گایەکە، ئەمە لەبەرئەوێ نا کە ئەم دوو زاتە گەورەى لە ناتێگەشتووتییەوێ ئەمەیان وتوو، بەلکو لەبەر دڵپاکى خۆیان بیستویانە لە سەرچاوێ کەیموێ کە ئەوان برادریان پێی بوو، ئێتر بریان ئەوێ نەکردوێتەوێ کە ئەم سەرچاوێە هەڵیە.

هەر بەم بۆنەیموێ یەکیکی تر لە هەلەکانی زانا گەورەکانی مەزھەبی شافعی کە ئەویش پێی ئەوترێ شیخی (ئەبن و الحەجەر) لە کتیی (فەتاوا)کەى دا دەلێت: سەرچاوێ نیل لە

بههشتهوه دیت، مهبست له نیل ئو رووباره گمورهیه که به خاکی سودان و میسردا تی دهپهریت و دهچیتته دهریای سپیموه، ئهم زانا گمورهیهش ئهم شته خورافییهی نویسیوه ئهمهش له روی دلپاکیهوه له سهرچاوهیهکموه وهری گرتووه و بروای پی کردووه، چونکه مرۆ که خوی راست بیت وتی ههموو کس بهراست دهزانیته.

دهگیرنموه دهلین لهئادهمیان پرسى: تو چۆن باوهرت به شهیتان کرد و ههلی خهلهتاندی تا له بههشت هینایتیه دهروه؟ وتی: لهبهرنهوهی من هیچ کات بیرم بو ئموه نهچووه که یهکیك بهدرۆ سویتند بهخوا بخوات و نهمزانی شهیتانه، که سویتندی خوارد بهخوا منیش باوهرم پی کرد.

همروهك لههمو پيش باسمان کرد پتویسته لهسهر ههموو ژیر و زانایهك ههرچییهکی بیست بو خوی وردی بکاتموه و لیکى بداتموه بزانیته له راستی و ناراستیهوه چهنده نزیکه، همروهك وتویانه: (انظر إلى ما قبل ولا تنظر إلى من قال).

واته: ههمدهم تهماشای وتهکه بکه و تهماشای خاوهنهکهی مهکه، بهلام تهنیا له قورئانی پیروژ و فهرمودهکانی پیغهمبر ﷺ تهماشای خاوهنهکیان دهکهین، جگه لهمه نایته تهماشای خاوهنهکهی بکهیت بهلکو دهبیت بهژیری لی بکوئیموه.

چونکه ئهگهر ئیمه باوهریان پی بکهین ئهوانهی دواي ئیمهش بروایان پی دهکمن لهبهرنهوهی ئهوانه جیگهی بروای ئیمه بوون.

بهراوردیک له نیوان مامۆستایانی ئایینی کوردستان و مجتهدهکانی (فقه)ی ئیسلامیدا

ئهگهر تهماشای ژبانی مامۆستای ئایینی کوردستان و مجتهده گمورهکانی ئایینی ئیسلام بکهین بۆمان روون دهبیتموه که ئمو سهرچاوانهی که مجتهدهکان (فقه)ی ئیسلامیان لی دههینان مامۆستا ئاینیه چاکهکانی کوردستان بهدهرس وتویانهتموه به فهقی زۆر زیههك، وهك له کتیهکانی (أصول الفقه)دا، ئمو زانستانه که ههمدهم یارمهتی مجتهدیان داوه بو دههینانی حوکه شمرعیهکان له سهرچاوهکانیانموه، مامۆستای ئایینی کوردستان دهستیکی بالایان ههمووه تیااندا، وهك زانستی (عیلمی بلاغه)، (معان و بیان و بدیع و نحو و صرف) و زانستی (منطق) و (أصول الفقه) و (فلسفه) بابتهکانی تر که به وردی له مهدهسه ئاینیهکان له کوردستانی ئیران و عیراق و تورکیا به دهرس دهوترانموه و بهحاشیهی ووردهکاری لهسهر ئهم زانستانهیان دهنووسی و دهچونه ناو قولاییانموه که ئهمانه پیتیان

ده و تربیت (العلوم الالیه) واته (زانسته نامیریه کان)، بۆ زیاتر روونکردنموی ئهم بهراوردده به پیوستی ده زانم به کورتی باسی ئمو سهرچاوانه بکهه که مجتهده کان (فقه) ی ئیسلامیان لی ده رهیناوه، دواي ئموه باسی رابهری ئمو مهزه بهانه بکهه بۆ ئموه ی روونی بکهه موه که هه ندی ماموستای ناینی باش هه میشه له کوردستاندا بوون پایه ی زانیارییان هه یج وهخت لهو (مجتهد) انه که مته نه بووه.

سهرچاوه کانی (فقه) ی ئیسلامی:

- ۱- قورتانی پیروژ: یه کهه سهرچاوه یه که هه موو حوکمیکی شه رع ی لی وه رده گیریت، لهو نایه تانه دا که باسی ئمو حوکمانه یان کردوه به ئاشکرایي.
- ۲- فهرموده کان و کردوه کانی پیغمه بهر ﷺ: زۆر جار حوکمی شه رع ی به ئاشکرایي باس نه کراوه له قورتاندا به لام پیغمه بهر ﷺ یان له فهرموده کانیدا باسی کردوه یان به کردوه خستویه تیه روو.
- ئهم دوو سهرچاوه یه بنچینه ی هه موو حوکمیکی شه ریه تی ئیسلامن، سهرچاوه کانی تر هه موویان دینه وه سهر ئهم دوو سهرچاوه یه.
- ۳- الاجماع: واته کۆده نگ ی (اتفاق) ی هه موو زانا پینشه کانی ئیسلام له یاره کانی پیغمه بهر و ئهوانه ی له دواي ئهوان هاتوون له (مجتهد) هکان.
- ۴- (القیاس): نه گهر دوو شت هه بوون وهک یهک وابهون له هوی حوکمه کانیاندا، به لام یه کیکیان قورتانی پیروژ یان (حدیث الشریف) باسی کردبوو ئمو حوکمه ده ربیت بهری تریان چونکه ههردوو لا وهک یهک وان له هوی هاتنی ئهم حوکمه، بۆ نمونه: پیغمه بهر ﷺ فهرمویه تی: (لا یرث القاتل)، واته: نه گهر میرات گرتک میرات لی گیراوه که ی خوی کوشت بی بهش (محروم) ده کریت له میراته که ی، ئینجا (مجتهد) یان قازی یان مفتی ده توانیت بلیت نه گهر یه کینک وه سیه تیان بۆ کرد وه سیهت که ره که ی کوشت بی بهش ده کریت لهو وه سیهته، ههروه ها نه گهر یه کینک مالئیکیان بۆ (وقف) کرد (وقف) که ره که ی کوشت ئه ویش بی بهش ده کریت لهو (وقف) هدا، چونکه هوی بی بهشکردنه که له میرات دا لهم دوو نمونه یه شدا دیته دی.
- که ئه وهش بریتیه له پاراستنی گیانی مرؤفی بی تاوان چونکه نه گهر میرات گره که یان وه سیهت بۆ کراوه که یان ئموه وه قفینکی له سهر کراییت بزانیته به کردوه ی کوشتن بی بهش ده بیته ئمو کردوه یه ناکات.

۵- (المصلحة) بهر ژوهندی: مسئله حجت له نایینی ئیسلامدا بریتیه له راکیشانی سود و نهفعیک (جلب المصلحة) یان دوورخستنهدی زیان و زهره ریک (درة المفسدة)، حوکمه کانی خوا هه مووی بۆ به دیهاتنی ئەم دوو مه بهسته هاتوو.

من زیاتر له (٦٠) ساله له گهڵ شه ربعتی ئیسلام ده ژیم به خویندن و دهرس و تنهوهیی و کتیب دانان و بهرورد کردن له گهڵ یاسادا، ئەم ماوه یه دا بۆم روون بووه ههر شتیك سودی تیداییت بۆ ئاده میزاد نهوه له نایینی ئیسلامدا حه لاله نه گهر ئهو سوود و نه فعه زیانیکی تیادا نه ییت بۆ یه کیکی تر.

ههروه ها ههر شتیك زه ره و زیانی تیاداییت بۆ ئاده میزاد ئهو شته خوا حهرامی کردوو، نه گهر ئهو زه ره یان ئهو زیانه سودیکی گهردی تیادا نه ییت بۆ کۆمه لی ئاده میزاد، وهك سزای تاوانبار به هه پس یان به جوړیکی تر، زیانی تیادایه بۆ خۆی بۆ خیرانه که ی بۆ گه له که ی، به لام هه موو نایینه کان و یاسا کانی جیهان ئەم سزایه یان په سه ند کردوو و بریار یان له سه ر دروست بوونی داوه، چونکه سودیکی گهردی لی په ییدا ده ییت ئه ویش بریتیه له پاراستنی گیان و مال و شه رده یی مرۆڤ له ناو کۆمه لدا، چونکه نه گهر پرسینه وه و سزا نه ییت بۆ تاوانبار ه کان مرۆڤی خراب ژیان تال ده که ن له کۆمه لکه گیان.

۶- (الاستحسان): خوای گهره بۆ هه موو شتیك دوو حوکمی داناوه له سه ر ئاده میزاد، یه کیکیان پێویسته له سه ری ئه نجامی بدات له کاتیکدا هه یج عوزریک و ته نگ و چه له مه ده کی نه ییت ئه مه ش پێی ده وتریت (العزیمه)، حوکمه که ی تریان بۆ ئه وه یه که پێویسته له سه ر ئاده میزاد له کاتیکدا که عوزریکی هه ییت یان له ژبیانیکی ئاسوده یی دا نه بوو ئه وا ده توانیت پاش لاچوونی عوزره که ئه نجامی بدات، بۆ نمونه خوای گهره روژی ره مه زانی واجب کردوو له سه ر هه موو مرۆڤیکی با لځ و ژیر به لام نه گهر که سیك نه خوشبیت یان شیر به مندال بدات یان سه فهر بکات ده توانیت روژی نه گریت له ره مه زاندا له و ماوه یه دا که ئهو عوزره ی هه یه.

ئه نجامدانی حوکمی دووم له کاتی عوزردا ههروهک پێی ده وتریت روخسه ت، واته هه لسان به م حوکمه له لای خوا شتیکی چاک و جوانه، ههروهک له م ئایه ته پیروزه دا ده فهرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ

قَبْلُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ، أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ^۱.

همروه‌ها خوی گموره گوشتی مردو و بهراز و خوینی ئاده‌میزاد یان ئاژه‌لی حرام کردوه له‌سهر مروّ له کاتی‌کدا عوزرکی نه‌بیت ئه‌مه پیی ده‌وتریت (عزیمه)، به‌لام بوی حلال کردوه له کاتی عوزردا ئه‌مه پیی ئه‌وتریت روخسه‌ت، همروه‌ک له‌م نایه‌تدا فهرموویه‌تی: ﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ﴾ له کۆتایی ئه‌م نایه‌تدا ده‌فهرمووی ﴿فَمَنْ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾^۲.

واته: له کاتی ئاسوده‌یی و بی عوزریدا گوشتی مردو و بهراز و خواردنه‌وی خوین حهرامه له‌سهر ئاده‌میزاد چونکه توشی نه‌خوشی و ده‌رده‌داری ده‌کات، به‌لام له کاتی‌کدا که گرانی بیت و خواردنی تری ده‌ست نه‌کویت، دروسته ئه‌مانه بخوات به‌مهرجیک ئه‌م خواردنه له سنوری پیوستی تی نه‌په‌ریت.

له (فقه‌ی ئیسلامیشدا یاسا دانراوه: (الضرورات تبيح المحظورات)، واته: زه‌روره‌ت شتی حهرام رینگه پی‌ده‌دات-بۆ ماوه‌یه‌کی کاتی-.

ئینجا هه‌لسان به‌م حوکه‌م دروسته له کاتی پیوستیدا پیی ده‌وتریت (روخسه‌ت)، زاناکانی (أصول الفقه‌ی ئیسلامی وتویانه: استحسان: (استثناء بعض الجزئيات من القاعدة الكلية، لما يوجب ذلك).

واته: (استحسان) بریتییه له حوکمیک که وه‌ک حوکمی روخسه‌ت وایه به‌کارده‌هیتیریت له کاتی عوزر و پیوستیدا، ئه‌م حوکمه له جیگای حوکمه ئه‌سلاییه‌که‌دا داده‌نیشیت له کاتی پیوستی و عوزردا.

۷-(العرف): ئه‌گهر شتیک له کرده‌وه یان وته زۆر جار به‌کاره‌ینرا له‌نیو‌گه‌لی‌کدا یان له‌ناو هه‌موو گه‌لاندا ئه‌وه پیی ئه‌وتریت عورف، ئینجا ئه‌م عورفه ئه‌گهر دژی ئایینی ئیسلام و یاسا نه‌بیت (مجتهد) یان قازی یان موفتی ئه‌توانیت حوکمی له‌سهر بنیاد بنیت.

^۱ سورة البقرة/۱۸۳-۱۸۴.

^۲ مخمصة: بریستی.

^۳ لاثم: به‌م جوژه ته‌جاوزه‌کان له سنوری زه‌روره‌ت و پیوستین.

^۴ سورة المائدة/۳.

وهك ئیستا له عیراقدا مارهیی ژن نیوهی به پیشهکی دهدریت به ژنهکه نیوهکمی تری له پاش مردنی میړهکمی پی دهدریت، یان له پاش ته لاق دانی نهگمر ته لاق درا. به لام نهگمر عورفه که دژی ناین یان یاسا بو ئوه دروست نیه حوکمی لهسمر بنیاد بنریت، وهك نمو قاعیده فیهیهی ده لیت: (العرف حکم) وهك کرپنو فروشتن ناکریت بمبی مامه له.

وهك سمر قوفلانه که ئیستا له عیراقدا باوه یان دروست کردنی خواردن له روژی سییه می پرسه دا لهسمر ئمرکی خاوهن مردووه که، ئهم جوړه عورفه ناییت په پرهوی بکریت.

۸- (سد الذرائع): نهگمر شتیک خوی دروست بو به لام نهغامهکمی نادروست بو نمو خوشی به نادروست داده نریت و قدهغه ده کریت، وهك کسیتک دیاریهک بنیریت بو نافرته تیک مهبستی لهم دیاریه ئوه بیت په یوه ندیه کی ناروای له گهل بهمستیت نمو دیاریه به حرام داده نریت ده بی قدهغه بکریت، همرچند دیاری بو خوی شتیک زور باشه به لام نهگمر به کارهینرا بو گه یشتن به نامانچی ناروای خوشی به ناروای له قه لهم ده دریت.

۹- (الاستصحاب): مروژ که له دایک ده بیت بی تاوان و بی گوناوه و گهرنی نازاده له هه مو مافی مروژیک کی تر، له بمرنوه همر کاتیک گهره بو یه کیک داوایه کی لهسمر تومار کرد پیویسته لهسمر قازی یان موفتی بو جوړه که له دایک بووه تماشای بکات، ناییت رازی بیت بو داوایه تاوه کو خاوه نهکمی به تهاوای ساغی نه کاتمه و، سمرچاوهی ئهمهش نمو قاعده شرعیه یه که ده لیت: (الاصل في الانسان براءة ذمته من جميع الالتزامات المدنية والجناثية حتى يثبت خلاف ذلك).

همر لهسمر ئهم سمرچاوهیه قاعیده ی شرعی یاسایی که ده لیت: (المتهم بريء حتى تثبت إدانته)، واته: هه مو کسیتک تومه تیک بدریته پالی پیویسته لهسمر قازی به بی تاوانی بزانیته تومه تهکمی ساغ بکریتمه به به لگی شرعی و یاسایی.

نهگمر ژنیک شوی کرد به پیاویک له پاش ماوه یهک داوای کرد له قازی یان ماموستای ناینی ماره ی بکات له پیاویکی تر پیویسته لهسمر ئهم قازیه یان نمو ماموستا ناینی یه بریار بدات که هیشتا ئهم ژنه په یوه ندی ماوه له گهل میړه پیشوهکمی هتا بیسملیتیت که میړدی پیشو مردووه یان ته لاقی داوه عیده ی تهاو بووه.

بدلگه‌ی قازیه‌که و ماموستا نایینی یه‌که سمرچاوه‌ی (استصحاب) ه، واته: (استصحاب) نمویه که همر شتیک حوکمیکی هه‌بوو لموهو پیش داده‌نریت نمو حوکمه همر بمرپایه تاوه‌کو پیچموانه‌ی نموه روون بکریتموه بده‌لگه‌ی شهرعی و نایینی.

ئینجا نم سمرچاوانه که نیمامه‌کانی هه‌موو مزه‌به‌کانی ئیسلام حوکمیان لی دهره‌ینان لمریگای (اجتهاد) هوه، ماموستا نایینی یه‌کانی کوردستان به سألله‌های سال به‌دروس ده‌یان وتموه له مه‌درسه نایینه‌کاندا، به‌لام رۆژنیک له رۆژان نم سمرچاوانه‌یان به‌کار نه‌ده‌ینا به‌مجۆره‌ی که نیمامه‌کانی مزه‌به‌کان به‌کاریان هینا، به‌لکو همرکه‌سینک همر پرسیارنکی نایینی لی بکردایه هه‌لمه‌تیاو ده‌برد بۆ کتیبیک له کتیبه‌کانی مزه‌به‌ی شافعی بۆ نمویه بزنان وه‌لامه‌که‌ی له‌ناو نم کتیبهدا چۆنه. به‌پیتی نموه ئه‌وانیش وه‌لامیان ده‌دایموه به‌مهرجیک که نم ماموستا نایینی یه هه‌ندیک جار گه‌لێک زانتر بووه له‌خواه‌نی نمو کتیبه. ئینجا همر به‌م جۆره زاناکانی نایینی ئیسلام له کوردستاندا، هه‌ریه‌کیک وه‌ک چرایه‌ک وابوو له‌ماوه‌ی ژیانیدا کاتیک ده‌کوژایموه به‌کوچی دوا‌یی له‌پاش خۆی هیچ روناکییه‌کی به‌جی نه‌ده‌هیشت که نایینی ئیسلام یان گه‌له‌که‌ی سوودی لی وه‌برگریتمه‌گهر له‌دوا‌ی خۆیان نووسینیکیان به‌جی هیشتی.

ئیمامی مزه‌به‌کان

نمو ئیمامانه که مزه‌به‌کانیان په‌یره‌وی لی ده‌کریت له ولاته موسولمانه‌کاندا بریتین له‌مانه‌ی خواره‌وه به‌پیتی زنجیره‌ی سه‌رده‌می هه‌ریه‌کیک له‌وانه:

یه‌که‌م: ئیمامی جابر الاباضی (۳-۸۲ک):

جابری کوری زه‌ید یه‌که‌م که‌سێکه له ئیسلامدا یه‌که‌م مزه‌به‌ی دانا که پیتی ده‌وتریت مزه‌به‌ی (الاباضی). به (تابعی) داده‌نریت له لای عبداللهی کوری عه‌باس و نه‌نسی کوری مالیک و عبداللهی کوری عمر خویندوبه‌تی، خویندنه‌که‌ی گه‌لێک که‌متر بووه له خویندنی ماموستای نایینی کوردستان له‌گه‌ل نموه‌ش مزه‌به‌ییکی سه‌ریه‌خۆی بۆ خۆی دانا ئیستا له ولاتی (عمان) په‌یره‌وی نم مزه‌به‌ی ده‌کریت. سمرچاوه‌کانی مزه‌به‌که‌ی هه‌مان نم سمرچاوانه‌یه که باسمان کرد.

دوهم: نيمام جعفر الصادق (٨٠-١٤٨ك):

نيمام جه عفر کورې محمد باقر کورې علي زين العابدين کورې حسين کورې علي کورې ابي طالب دايکي (وفره) ي کوره زاي حمزه تي (أبو بکر)، نو کتيبانه که نهم نيمامه خوښندويه تي گه ليک که متر بووه له کتيبه کاني ماموستاي نايي کوردستان خوښندويانه، ماوه ي خوښندنه که شي گه ليک که متر بووه له خوښندنې نه وان، له گهل نه وهش تواني مذهبي يکي سهره خو دابني که پني ده وترتيت (المذهب الجعفري) که گهوره ترين مذهبي شيعه به مليونه ها موسولمان له نيران و عيراق و ولاته کاني تر دا به پني نهم مذهبه به ده چن به پريوه، سهرچاوه ي نهم مذهبه به نهماني لاي خواره وويه:

١- قورناني پيروز.

٢- فهرموده کاني پيغه مېر .

٣- فهرموده کاني دوانزه نيمامي شيعه.

٤- نيجماع (اجماع) ي ههمو موسولمانه کان يان نيجماعي نيمامه کاني خو يان.

٥- عقل و ژيري: لاي شيعه همر کاتيک دوو چاري شتيک بوون له چوار سهرچاوه که ي پيشوودا حوکه که يان نه دوزيموه، له ريگاي عقل و ژيريموه حوکه که ي نه دوزنموه، بهو مهرجه دژي نو چوار سهرچاويه نه بيت، دياره نو ژيري و عقله که نيمامي جه عفر بويه تي ماموستا نايييه چا که کاني کوردستانيش بوويانه به لام هيچ وهخت به کاريان نه هيناره.

سپيتم: نيمام زيد (٧٦-١٢٢ك):

زیدی کورې علي زين العابدين کورې حسين کورې علي کورې نبي طالب، نهم نيمامه لاي باوک و براکي نيمام محمد باقر و عبدالله ي کورې حسين و عطا مذهبي موعته زيلی خوښندويه، خوښندنه که ي ههموي زور که متر بووه له خوښندنې ماموستا نايييه باشه کاني کوردستان، له گهل نه وهش تواني مذهبي يکي سهره خو دابني که نيسي خه ليکي زور له ولاتي يه من و چهند ولا تيکي تر پهره وي لي ده کن.

سهرچاوه کاني نهم مذهبه به نهماني خواره وويه:

١- قورناني پيروز.

٢- فهرموده کاني پيغه مېر .

٣- ئیجماع (الاجماع).

٤- قیاس.

٥- عهقل و ژیری.

ئەم مەزھەبە ھەرچەندە بەشیکە لە مەزھەبی شیعە بەلام وەك جەعفەرییەکان (تعصب)ی تایفە گەریان نیە، بەلكو ئەم مەزھەبە پێك ھاتووە لەو رایانەیی كە لە ھەموو چەرخێكدا پەسەند دەكرێن.

چوارەم: ئیمام ئەبو حەنیفە (٨٠-١٥٠ك):

ئەبو حەنیفە ناوی نەمان کوڕی ثابت کوڕی ماھ لە ئەسلدا فارس بوو، لەشاری کوفە بازرگانی کردوو بەلام زۆری پێ خۆشبوو ھەردەم لە پاش ئیش و کاری بازرگانی لە مەجلیسی زاناکانی ئاینی ئیسلام دابنیشی گۆی بگرت لە وتە و رای ئیمان، لەم پرۆووە خۆشەویستی خوێندەواری بوو چووەتە قەلایی میشکیمووە وازی لە بازرگانی ھیناوە و دەستی کردوو بە خوێندن، خوێندنی زیاتر لای ھەمادی کوڕی ئەبی سلیمان بوو لە مەدرەسە ئاینیەکی کوفەدا، ئەگەر خوێندەکی ئیمامی حەنفی بەراورد بکری ئەگەر خوێندنی مامۆستای ئاینی کوردستان (١٠٠٪) زیاتر نەبوو، بەلام لەبەر ژیری خۆیی و تیگەیشتنی لە ژبانی خوێندەواری و بازرگانی مەزھەبیکی تایبەتی بۆ خۆی دروست کردوو کە ئیستا باشتەین مەزھەبە لە جیھانی ئیسلامدا، ئەم مەزھەبە دەگوێیشت بۆ ھەموو زەمان و شوێنیک، (٥٠٪) یاساكانی باری کەسیتی و مەدەنی لە ولاتە عەرەبیەکاندا ئەم مەزھەبە وەرگراوە، دەولەتی عوسمانی (خەلافەتی عوسمانیەکان) تا ئەو رۆژەی کوتایی پێ ھات پەیرەوی ئەم مەزھەبیان دەکرد، سەرچاوەی یاسای تایبەتیان لە ھەموو شتێکدا ئەم مەزھەبە بوو.

سەرچاوەکانی ئەم مەزھەبە بریتی بوو لەو ھەشتەیی کە باسمان کرد، ئەبوو حەنیفە دەلیت: ئەگەر شتێک پەرووی دا لە قورئانی پیرۆز دا دەگەرێم بۆ حوکمەکی، ئەگەر دەستم نەکەوت دەچمە سەر فەرموودەکانی پیغمبەر ﷺ، ئەگەر لەویش دەستم نەکەوت دەچمە سەر فەرموودەی یارانێ پیغمبەر ﷺ، ئەگەر لەم سێ سەرچاوەیە دەستم نەکەوت بۆ خۆم ئیجتھاد دەکەم، لە رێگی ئیجتھادەو حوکمەکە دەدۆزمووە ھەروەك خەلکی تر چۆن ئیجتھادی کردوو.

ئیمامی ئەبو حەنیفە ھەرچەندە بلیمتیکی زۆر گەورە بوو بیروباوەری زۆر قوڵ بوو، بەلام بڕوا ناکەم مەلای قەلجی و مەلای پینجۆینی و مەلای نۆدشی و مامۆستا

تاینیه گموره کانی کوردستان هیچ وهخت لئو کهمتر بوبن لئووی زانست و زانیارییموه، بهلام لئو ماموستا تاینیهانه هیچ بهرهمیکیان بهجی نههیششت لئوهر دوو شت:

یهکهم: خویان تمسلیمی مذهبیهی ئیمامی شافعی کرد.

دووه: تهمهنی خویان بهدەرس وتنهوه و حاشیه دانان بهسمر کتیبهکان بهسمر بردوو زانایییه کهیان ده کوژاییموه به کوچی دواپی خویان.

پینجهم: ئیمامی مالک (٩٣-١٧٩ک):

ئیمامی مالیک کوری نههس کوری مالیک کوری عامر لای عبدالرحمن کوری هرمرز خوریندوویهتی، ههروهها لای عبدالرحمن که پیی وتراوه (ریعه الرأی) دهستی کردووه به تەدریس و فتوادان له مه‌دینه کاتیک که تهمهنی گه‌یشته‌ته (١٧) سال، له پاشاندا مذهبیهیکی سه‌ربه‌خوی داناه که سه‌رچاوه‌کانی بریتیه له وهشت سه‌رچاوه‌یی که باسمان کرد، ئەم مذهبیه زۆر پیش کهوتوو به‌هۆی جینگه‌که‌یهوه چونکه شوینه‌که‌ی مه‌دینه‌ی پرۆز بووه که جینگای پیغه‌مبەر و یاره‌کانی بووه، له لایه‌کی تریشمیه سودی وه‌رگرتوو لئو پرسیارانه‌ی که له ئیمامی مالیک کراوه له هه‌موو ولاته ئیسلامیه‌کانهوه له‌کاتی هه‌جدا که حاجیه‌کان چونه‌ته مه‌دینه هه‌ر پرسیاریکیان بویت هی ولاته‌که‌یان لئویان پرسبووه ئەمەش بوته هۆی پیتشکه‌وتنی مذهبیه‌که‌ی، یاسای مه‌ده‌نی فره‌نسی که له سه‌رده‌می ناپلیۆن دانراوه واته له سالی (١٨٠٤) دا زۆر سودی وه‌رگرتوو له مذهبیهی ئیمامی مالیک، ئەوانین بلیین ئه‌وه‌ی ئەم یاسایه‌دا هیه (٤٠٪) ی له مذهبیهی ئیمامی مالیک وه‌رگراوه.

ناشکرایه که ئەم ئیمامه‌ش له ماموستا تاینیه باشه‌کانی کوردستان خورینده‌وارتر نه‌بووه، بهلام له‌بهر ژیری خۆی خۆی نه‌به‌ستوو ته‌وه به مذهبیهیکی تروه به‌لکو هه‌ولێ داوه به‌خۆی و قوتابیه‌کانه‌وه، جوانترین مذهبیه‌یان به‌جی هیشته‌وه بو موسولمانه‌کان.

هه‌شهم: ئیمامی شافعی (١٥٠-٢٠٤ک):

ناوی محمەد کوری ئیدریس کوری عباس کوری عثمان کوری شافع کوری عبدالمناف.

له غه‌زه که شاریکه له فەلمستین له دایک بووه، له پاش دوو سال باوکی مردوووه، دایکی بردویه‌تییموه بۆ مه‌که‌که چونکه باوکی خه‌لکی ئه‌وه‌ی بووه، هه‌ر به مندالی

قورئانی پېرۆزی لېبر کردوه، له زمانې عمره پیدا زور به هیڅ یوه، له لای نیمامی مالیک کتیبی (الموطأ) که دانراوی نیمامی مالیکه خویندویه تی.

له لای محمدی شهبانی له به غداد ماوه یه ک خویندویه تی، شایانی باسه محمدی شهبانی یه کینکه له قوتاییه کانی نیمامی نه بو حنیفه و زانایه کی زور هلکوتو بووه.

له پاش نهو نیمامی شافعی که شاره زای مذهبیه نیمامی مالیک و مذهبیه نیمامی حنه فی بووه. مذهبیه کی سمریه خوی بو خوی دروست کرده که پیک هاتووه له بیرو پای نهو دوو مذهبیه و بیرو پای مذهبیه کانی تر. شافعی بلیمه تی کی زور گه ووه، مذهبیه کی له زور بهی ولاته نیسلا میه کاندایه کار دیت، من خوم مذهبیه شافعیه لمریگی تهقلیده وه.

نیمامی شافعی له لام زور گه ووه و بهرینه، ده مهویت راستییه ته به ماموستایانی کورد بلیم، که ماوه ی (۵۰) ساله له گهل نه مذهبیه ده ژیم به نووسین و درس وتنوه و بهرورد کردن له گهل مذهبیه کانی تردا، تما نیستا توشی رایه ک و فرموده یه کی شافعی نه بووم که له پیش نهو دانراویته. نیجا نهو ی که شافعی کردویه تی زور له ماموستا چاکه کانی ده یانتوانی بیکم، که بریتیه له کور دنه و ی بیرو پای نه م و نهو، به لام نهوان وه نیمامی شافعی ژيرو به جورته نه بوون، به لکو وه باسم کرد ماوه خویان به درس وتنوه ی نهو شتانه ته واده کرد، که نه گله که یان که لکی لی وهرگرت نه ثابینی نیسلام.

شایانی باسه هندیک (حدیث) ی درو له بابته نیمامی شافعی یوه هله بستر اووه به ده می پیغمبره وه که هیچ نه ساسکیان نیه.

حدوتم: نیمامی نه محمد (۱۶۴-۲۴۱ک):

ناوی نه محمد کوری محمد کوری حنبل کوری هلال زهلی ناسراو به نیین حنه نه، بهرچه لک ده چیتموه سمر فارسه کانی شاری (مروی)، به لام له به غدا له دایک بووه و گه ووه بووه.

له لای زانا ثابینه کانی به غدا و به سره و مدینه و شام خویندنی ته واده کرده، له تمه نهی شانزه سالیده قوتابی ابي يوسف بووه، که یه کیکه له فقهای مذهبیه حنه فی، همره ها لای نیمامی شافعی ماوه یه ک خویندویه تی له پاش وه فاتی شافعی سمریه خوی وهرگرت مذهبیه کی تابیه تی پیکموه نا، سمرچاوه کانی زیاتر

فرموده کانی پیغمبره ﷺ له گهل سمرچاوه کانی تر که لموه پیش باسمان کردن، له پاش خوی دوو نیمام پهره یان بهم ممره بهدا:

۱- این تیمیه (۶۶۱-۷۲۸ک).

ناوی (نه حمده کوری عبدالحلیم کوری عبدالسلام)ه.

۲- ابن القیم (۶۹۱-۷۵۱ک).

ناوی (احمد کوری ابوبکری کوری ایوب کوری سعد)ه.

نهم دوو نیمامه زور پیشکومتوو بون، به پیتی نهم زه مانه ژیری و میشکیکی فراوانیان هه بووه، له بهر نهم هه ندی شتیان خسته وه نهم ممره به به که نهم ممره موسولمانه کان زور سودی لی ورده گرن، وه نهمی که ته لاقی سی بمسی یه که ته لاقی پی ده کمویت، همر ته لاقیک تعلیق بکرنیت بهشتیکموه ناکمویت، یان سویند خواردن به ته لاق نهمیش ته لاقی پی ناکمویت چونکه سویند خواردن به غیری خوا و سیفته کانی به تاله.

شایانی باسه تعلیقی ته لاق و سویند خواردن به ته لاق له ئیسلامدا نیه، نه له سمرده می پیغمبردا ﷺ هه بووه نه له سمرده می (خلفاء الراشدین)دا، به لکو نهمو بیسه کان نهم دوو جوړه ته لاقه یان خسته ناو ئایینی ئیسلامموه، کاتیک عه لمو بیسه کان بهر بهر کانیان ده کرد له گهل نهمو بیسه کان لسمر خه لافه تی ئیسلامی، نهمو بیسه کان شکیان له همر که سیک ببوایه که له گهل عه لمو بیسه کان بیت له دژی نهمان سویندیان نهدا به قورئان، دواپی بو یان ده ده کموت که سویند خوړه عه لمو بیسه که له دژی نهمان نهمو بیسه سوینده که به درووه خواردووه، له بهر نهم وازیان هیئا له سویند دان به قورئان گوړیان به سویند دان به ته لاق بو نهمی نهمو کسه به دروژن ده رچوو له دوایدا ژنه که لی بسیننموه و نه یه لن پرواتموه لای، بهم جوړه بو یه که بچار له ئیسلامدا سویند خواردن به ته لاق پهیدا بوو، که ماموستای ئایینی کوردستان به همران مالی کوردیان ویران کردووه به یه فه توایان داوه که سویند به ته لاق ته لاقی پی ده کمویت نه گمر سویند خوړه که به پیچمانمی سوینده که یه موه بچو لیتموه، له گهل نهمویش له ههمو سمرچاوه کانی فیهقی ئیسلامی ده لیتن سویند به غیری زاتی خوا و صیقاتی خوا به تاله، هه ندیک ده لیتن کفره، هه ندیک ده لیتن شرکه.

همروه ها نهمو بیسه کان گومانیان له همر که س بکردایه که له گهل عه لمو بیسه کان پشیان دهوت بلی همر وهخت له گهل عه لمو بیسه کان ئیشم کرد دژی ئیوه ته لاقم بکمویت، بهم

جوړه (تعلیق) یش په یدا بوو بلاوېووه له ئیسلامدا که هیچ ئسل و ئه ساسیکی نیه له قورئان و فرموده کانی پیغمبردا.

هشتم: داود الظاهری (۲۰۰-۲۷۰ك):

داود کورې علی الظاهری کورې خلف، له به غدا له دایک بووه خویندنی تمواو کردووه، به لام بنچینه کوی خه لکی اصفهان بووه له ئیران، یه کیکه له قوتابیه کانی تیمامی شافعی، به لام له پاشان وازی هینا له دوا کموتنی تیمامی شافعی بوخوې مذهبه بیکي سمره بوخوې پیکموه نا که ناو دهریت به مذهبه بی (ظاهری)، چونکه سمرچاوه کانی (ظاهری) قورئان و فرموده کانی پیغمبره ی خودایه، ئم مذهبه ددان ناییت به سمرچاوه کانی تر دا جگه له اجماعی صحابه.

پاشان یه کیک له فقیکانی که ناوی ابن حزم الظاهری (۳۸۴-۴۵۶ك) پهری دا بهم مذهبه ئه ممش ناوی عدلی کورې ئه حمد کورې حزم ناسراوه به (أبو محمد)، له قرطبه له دایک بووه له ئنده لوس واته ئیسپانیای ئیستا کاتیک که موسولمانه کان حوکمرانی ئو شوئنه یان ده کرد، بوبه وه زیر له سرده می عبدالرحمن کورې هشام له سالی (۴۱۴ك) دا.

باوه رناکم له فقهاکانی ئیسلامدا هیچ که سیک بوییت هیئده ی ئم شاره زا بوییت له هه موو جوړه زانستیکدا.

یه که م جار خمریکی مذهبه بی شافعی بوو، له پاشان وازی له مذهبه به هینا کهوته دواي داودی ظاهری، هه روه ئو هیچ سمرچاوه یه کی په سهند نه کرد جگه له قورئان و فرموده کانی پیغمبر و اجماعی صحابه کانی.

شایانی باسه له م باسه کورته ی ئو هشت سمر مذهبه که له ولاته ئیسلامیه کاندای پروا پیکراون و به پیی ئوانه هه لده ست، بومان دهرده که ویت که هیچ یه کیک له مو سمرۆک مذهبه بانه هیئده ی ماموستا ئاینی یه باشه کانی کورد خوینده وار و شاره زا نه بون له زانستاندا که یارمه تی مرؤف دده ن بو دهره یئانی حوکمه کانی شه ربعتی ئیسلامی له قورئانی پیروژ و حمدی پیغمبر ﷺ.

به لام هه روه ک باسما ن کرد ئو هزیانه که نه یان هیئت ئو ماموستا ئاینی یه چا کانه یه کیکیان بییت به خاوه ن مذهبه بیک وه ک عمره به کان، دوو شت بوون:

یەكەم: خۆبەستى بە مەزھەبى ئىمامى شافەعەيە و بىر باوەرىكى زۆر بەم مەزھەبە، بەجۆرىكى وا لە لایان ئە پاش خوا و پێغەمبەر تەنھا ئىمامى شافەعى ھەيە كە ھى ئۆھەيە كە مەرژ دواى بكویت.

دوهم: هه‌لای خوښندن و د‌درس وتنوه له‌م‌د‌ره‌سه‌ ئایینیه‌کانی ئیسلام له‌ کوردستاندا، چونکه‌ به‌ س‌النه‌ای س‌ال م‌ام‌وست‌ای ئایینی د‌هرسی د‌ه‌وت‌م‌وه‌ ه‌یچ و‌خت کم‌ ت‌م‌رخ‌مه‌می ن‌ده‌کرد به‌ س‌رچ‌اوه‌ گ‌م‌وره‌کانی ش‌هریعه‌تی ئیسلام که‌ ق‌ورئانی پ‌ی‌و‌ژ و ف‌ه‌رم‌وده‌کانی پ‌ت‌غ‌م‌ب‌ه‌رن، نه‌گ‌ر م‌ام‌وست‌ای ئایینی ب‌ی‌و‌ست‌ایه‌ د‌هرسیکی ت‌ف‌س‌یر به‌ ف‌ه‌ق‌یه‌ک ب‌ل‌یت ج‌گ‌ه‌ له‌ ت‌ف‌س‌یری (ب‌یضاوی) ه‌یچی تر له‌ ل‌ای ب‌ایه‌خی ن‌ه‌بو، ئ‌م‌ ت‌ف‌س‌یره‌ ز‌و‌ر‌ت‌رین ئ‌مو ح‌د‌یث‌انه‌ که‌ ب‌اس‌یان ده‌کات له‌ ک‌و‌ت‌ایی ه‌م‌وو س‌وره‌ت‌یک‌دا ئ‌ه‌س‌اس‌یان نیه‌ و ب‌ه‌ده‌می پ‌ت‌غ‌م‌ب‌ه‌روه‌ ه‌له‌ست‌اون.

دیاره ساویلکھیی کورد و دلپاکي خوئی نه یه یشتووه هیچ وهخت پیش بکویت نه له نایندا نه له ساسه تدا.

لە ھەنەفییەو بە شافعی لە شافعیەو بە ھەنەفی:

لممزهېبی نیمامی حنه فیدا نافرته کچ یان پیوه ژن نه گمر بالغ و ژیر و رهشید بیت
نه توانیت خوی ماره بکات لمو پیاوه که هه لی ده بر ژیریت بو هاوبه شی ژبانی بهی نموه ی
به لیتن له وه لیه کی وهر بگریت. (باوکی یان باپیری یان برای یان که سیکی تری نریک).
به لگمی نیمامی حنه فی نموه یه نه لیت همدوک نم نافرته نه گمر مالیکی هبیت نه توانیت
بسمره خوی خوی بهی ریپیدانی وه لیه کمی تصرف لمم مالدها بکات چونکه مالی
تایبمتی خویته بهی کمی پیوه تیه نه توانیت تصرف له نه فی خوشیدا بکات بموه که
شوو بکات به همر که سیک که خوی حمزی لی بکات، به پینچوانه ی مزمه بی نیمامی شافعی
نمو لای وایه خوا نم سمره خوی بی نه داوه به نافرته به لگو همدوم پیویسته وه لیه کمی
باوکی یان باپیری یان برای ماره ی بکات لمو که می که همدوکیان رهامه ندبن له سمری،
چونکه نافرته نه گمر نمو سمره خوی بی بدریتی که نیمامی حنه فی فمرمویه تی زور جار
هه لده خه لمتیت ده کموتیه داویموه پاشه روژی ژبانی ژن و میز دایه تی لی تال ده کات، جگه
لموه ی قیاسی نه فی نافرته ناکریت لسمر مالی چونکه نافرته نه گمر سمره خوی خوی
شوو بکات بو خیزانه کمی ناشیرین و نا روه ا ده بیت، ناویان له ناو خه لکیدا به خرا به ده بریت،

واته شوکردن يان ژن ماره کردن همروهک پټويستی به دوو شايهت هديه همروهها پټويستی به موافقهی و هليهکمی هديه.

ئينجا پټينموه سمر گوزېنی مارهکردنی حنهفی به شافعی زور جار روئهدات نافرتهټيک حمز له پياوټک دهکات بهلام پټشهکی دهزائيت و هليهکمی و کس و کارهکمی رازی نابن بهم شوکردنه، يان ئمو پياوه ژنيکی تری هيه له بهرئموهی ناژوه پيدا نهبيت لهمالهکيدا دهچټ به دزيموه ئمو ژنه که له گهلې ريکموئوه ماره دهکات لای ماموستای ئاينی و بهئامادهبوونی دوو شاهيد بهمزههبي حنهفی، ماوهيهک له گهلې ئمو ژنه بهدزيموه ژن و ميړدايهټيهکيان بهسمر دهن، له پاشاندا خوځيان بهگوناهبار دهزانن بهرامبر به شافعی که به مزههبهکمی ئمو ماره کردنهکه تماو نهبووه، يان روژنيک له روژان خرم و کس و کارهکمی ئمو يه کگرتنه يان پي رهوا دهبيت، يان ژنه پټشوهکمی رازی دهبيت لهسمر ئمو ماره کردنه يان دهرټ يان تهلاقی دهدات، ئينجا بو جارټيکی تر دهچنموه لای ماموستای ئاينی بو ئموه ماره بکريتموه به مزههبي شافعی به موافقهتی و هليهکمی و حازر بوونی دوو شاهيد.

بو نمونه مهلا (ع) له سلټمانی مزگموتهکمی نزيکی مزگموتهکمی من بوو، زور برايهمان خوشبوو، منيش زور رزم دهگرت چونکه پياوټيکی زور راست بوو، ئموه له دلېدا بوو بهزمان دهیوت دوورپویی نهبوو، منيش ئمو جوړه پياوانم زور خوش دهوټن، ئمو برادهرم بوو بوو به خليفی شیخ (ع.ک) دهرويشيکی ئمو شيخه که ناسراوی دهبيت کوچی دوايي دهکات، ژنهکمی (أ) نافرتهټيکی به حورمهت و بهشموکت بوو له گهلې يهکتر ريک دهکمون بهدزی ژنهکمی و باوکی ئمو ژنموه ماره دهکات به مزههبي حنهفی، دوو سال ژن و ميړدايهټي له گهلې کرد بهنټینی، له پاشان توانی باوکی ئمو ژنه رهزامهاند بکات که بو جارټيکی تر لینی ماره بکاتموه به شافعی، هات بو لای من وتی: ئيشيکی وام کردوه دهمويت تو له حنهفيموه بوم بکهيت به شافعی له پاش رهزامهندی باوکهکمی.

روژيکی برياردا پټکموه روشتين بو مائی باوکی ژنه تازهکمی، باوکی حازر بوو له گهلې دوو شايهت سمر لهنوی من مارهم کردهوه لهسمر مزههبي شافعی، ئمو روژه ژنهکمی خواردنيکی زور خوش و بهلمزهتی دروست کردبوو که ئيتستاش هست به لمزهتهکمی دهکهم، چايهکی لي نابوو پري کردبوو له هيل، کاتيک گهپاموه وتم به دايکی محمد ئمرو نان و چاييهکی زور بهلمزهتم خواردوه بهلام خوا پاشه روژی بهخير بگيری، ئمو کردهويه ريکموتی مانگيک پيش واز هينام بوو له مهلايهتی و بوم به ئيمامي سوپا، روژنيک له حوردهی فقييهکان دهرسم

دهوتموه دهينم ژنه كونه كې ماموستا مهلا (ع) هات همدوو دهستی گرت بهملا و نمو لای
دهرگای حوځره كېم. وتم فېرموو وږه نهمديوو.

وتی: له شاری سلیمانیدا لهتو کافر تر نېوو كه نمو ژنه ماره بکات له مهلا (ع).
وتم: خوشکم میړده كېت دوو سالة به مېزه بې حنه فی به نهیئی له گهل نمو ژندا ژن و
میړدایه تیان به سر بردووه، من تاوانه كېم تنها نمویه له حنه فییموه بوم كړدووه به شافعی.
نینجا هندیك قسمی ناشیرینی وت و روشت، پاش ههفته یه ك ژنه تازه كې هات به
همان جوړ نمېسر و نمېری دهرگا كې گرت، وتی: تو له كاتی ماره كړدنه كېدا به لیتت دا
بېمن كه میړده كې واته ماموستا مهلا (ع) خانووی سمریه خوم بو بگریټ تا نیستا هیچ
شیتكی نه كړدووه بوم.

وتم: خوشکم من تاوانم چیه نیوه نموه دوو سالة له گهل یه كتر ژن و میړدن بو داوات
نه كړدووه خانووی سمریه خوت بو بگری.

وتی: من تو نه ناسم خانووم لهتو نموی.

نینجا نیوه پو كه چومه مالموه بو دایكی محمدم گیرایموه وتم نان و چیشتی روژی ماره
كړدنه كېان لینكردم به زه هری ماره.

شایانی باسه تا نمو مانگه تمواو بوو كه وازم له مهلا یه تی هیئا و بووم به نیمامی سوپا
روژنك ژنه كونه كه نه هاته سدرم روژنك ژنه تازه كه، به لام خوا قوتاری كړدم لمدهستی نمو
گونه كه ماموستا مهلا (ع) پیی كړدم، ژن هیئانه كېم له حنه فییموه بو كړد به شافعی.

له نیوان ژیانې مهلا یه تی و سمره تای ژیانې نیمامه تی سوپا، ده لیم به ماموستایانی
به پرتی كورد، ژنه یئان و ته لاقدان و مېرجه كانیان، خواو پیغمېر بریاری داون، له پیش
له دایكېوونی نیمامی (نېو حنیفه) و نیمامی (شافعی)، نم نالوگورییه له كویوه
هاتووه؟!

له بههاری سالی ۱۹۲۴ز له ددې زهلم هاتومنه هم
دونیایوه، تا ئیستا که یاداشته کاتم دهووسموه، نه لم دونیایه
گدیشتم و نه لمو کسانې له گه لېاندا ژيام، بیروباوهرم به خوی
گوره و پیغمبر (ﷺ) و ناینی ئیسلام ژور پتمو و بهیژه،
چونکه هم بیروباوهرم له ریگې دواکوونې دایک و باو کوره
نېوو - نیمانی تهقلیدې - به لکو لهماوې ژياندا له نیتوان
بهروردوونې ناینی ئیسلام و هسمو یاسای دوله تان و
بیروباوهری جیاوازو ناینه کانی تر زیاتر له چل ساڼ و، ټټکه لاویم
له گمل خه لکی جیاوازی جوړ به جوړ هم بیروباوهرم بز دروست
بوو، شتی کم نمدی ئیسلام بلیت مدیکه ژیری بلیت بیکه،
هروه ها به پیچموانې نموده شتی کم نمدی ئیسلام بلیت بیکه
ژیری بلیت مدیکه، گوره ترین شت بز ژیانی تاده میزاد له
ئیسلامدا نمویه په یوه ندیت د بهستیت بهیژنکی نادیاروه که
پتی دهوتریت - خوا - تمنا شو نادیاره ده توانیت رڅی
نادیارمان خوشحال بکات و، هر تمنا توره ده توانیت رڅی
نادیارمان له ژهنگ و پیسی جیهانی ماده رزگار بکات. تمنا
تمشی خوی نادیاره خوشیبه کانی بی سنووه وک زه ریاکان.

